

**YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA
MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ YERİ:
AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

Çiğdem TAŞPINAR

Yüksek Lisans Tezi

Maliye Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Harun CANSIZ

Eylül, 2013

Afyonkarahisar

T.C.

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA MİKRO KREDİ
UYGULAMALARININ YERİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

Hazırlayan

Çiğdem TAŞPINAR

Danışman

Doç. Dr. Harun CANSIZ

AFYONKARAHİSAR 2013

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Yoksulluğun Azaltmasında Mikro Kredi Uygulamalarının Yeri: Afyonkarahisar Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13.09.2013

Çiğdem TAŞPINAR

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Harun CANSIZ

Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. A. Kerim ÇALIŞKAN

:Yrd.Doç. Dr.Bülent ALTAY

İmza

Maliye Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Çiğdem TAŞPINAR'ın “**Yoksulluğun Azaltılmasında Mikro kredi Uygulamalarının Yeri: Afyonkarahisar Örneği**” başlıklı tezini değerlendirmek üzere 13.09.2013 tarihinde, saat 14:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Selçuk AKÇAY
MÜDÜR

ÖZET

YOKSULLUĞUN AZALTIKMASINDA MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ YERİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Çiğdem TAŞPINAR

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

Eylül, 2013

Danışman: Doç. Dr. Harun CANSIZ

Bu çalışma yoksulluğu azaltmak amacıyla kullanılan mikro kredi yönteminin yoksulluğu azaltmada ne kadar etkili olabildiğini incelenmeye yöneliktir. Yoksulluk kavramının tanımlanmasına ve bu kavrama ait temel yaklaşımlar ve görüşler verildikten sonra küreselleşen yoksulluk olgusunun Dünya’da ve Türkiye’deki görünümü incelenmektedir.

Yoksulluk’ ta en çok mağduriyeti kadınlar yaşamaktadır. Bu nedenle kadınların bununla nasıl mücadele ettikleri incelenmektedir. Mikro kredi uygulamaları bir çok insanın karşılatığı yoksullukla, mücadele etmede nasıl yararlı olabildiği ve bundan yararlananların çalışma hayatında yer alarak, yoksullukla baş etme yöntemleri tartışılmaktadır. Dünya’da ve Türkiye’de etkisini gösteren yoksulluk kavramının ayrıntılı şekilde incelenmesi bu alanda farkındalık oluşturmak amaçlanmaktadır. Ayrıca çalışmamızda Mikro kredinin Afyonkarahisar ilinde başarı hikâyesi ve ildeki mikro kredi alan kadınlarla yapılan araştırmanın sonucu incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Mikrofinans, Ekonomik Refah

ABSTRACT

MİCRO CREDİT PROGRAMS İN REDUCING POVERTY: THE EXAMPLE OF AFYONKARAHİSAR

Çiğdem TAŞPINAR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF FINANCE**

September , 2013

Advisor: Assoc. Prof.Dr. Harun CANSIZ

This study was used in order to reduce poverty, micro-credit could be to examine how effective the method is intended to reduce poverty. Definition of the concept of poverty and the basic approaches and opinions of the concept in the world and in Turkey, after giving the appearance of the phenomenon of global poverty is examined.

Poverty is the most ta women experience victimization. Therefore, women coping with this how they are analyzed. Micro-lending practices that many people karşılatığı poverty, how to fight, and that can be helpful in working life by beneficiaries, poverty and coping strategies are discussed. Detailed review of the concept of poverty in the world and in Turkey, showing the effect is to create awareness in this area. Micro-credit study in the province of Afyonkarahisar province also success stories and the women in micro-credit as a result of the research are examined.

Key Words: Poverty, Woman Poverty, Microfinance, Economic Well-Being

ÖNSÖZ

Yoksulluk her dönemde varolan bir problem olmasına rağmen son dönemlerde hayli gündemde olan bir konudur. Alışıl gelmiş yoksulluğun yanı sıra özellikle son yıllarda gündemde olan yoksulluğa, çalışan kesimlerin dâhil olması ile daha da belirgin hale gelmiştir. Yoksulluğa gerek ulusal gerekse de uluslararası platformlarda çözüm bulmak için çeşitli çalışmalara yapılmıştır.

Bunlar arasında Bangladeşli ekonomi profesörü Muhammed Yunus tarafından geliştirilen ve ülkesinde uygulamaya konulan bir yöntem olan mikrokredi uygulamaları tüm dünyada dikkat çekmeye ve uygulanmaya başlanmıştır. Mikro kredi uygulamaları kapsamında yoksul kişilere, özellikle de kadınlara krediler verilerek kendi işlerini kurmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma öncelikle, mikro kredi uygulamalarına yönelik açıklama yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca Türkiye'deki yoksulluk boyutunun incelenmesi ve mikro kredinin Türkiye'deki uygulamaları incelenmiştir. Çalışmamız öncelikle küreselleşen yoksulluk için uygulanabilecek politikaları, bunların yoksulluk ve kadınlar açısından önemini mikro kredinin Dünyada ve Türkiye'deki uygulamaları ele alınmıştır. Bunlara ek olarak Afyonkarahisar ilindeki mikro kredi uygulamasının örneği incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın tamamında yardımlarını esirgemeyen Afyonkarahisar Valiliği İsrافی Önleme Vakfı Asım Kocabıyık Mikrofinans Şubesi Müdürü Hatice Nur UYSAL'a ve tüm mikro kredi personeline teşekkür ederim.

Çiğdem TAŞPINAR

Afyonkarahisar, 2013

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JURİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE YOKSULLUĞUN BOYUTLARI

1.YOKSULLUK KAVRAMI.....	4
1.1.YOKSULLUK KAVRAMININ TANIMI.....	4
1.2.YOKSULLUK BOYUTLARI.....	7
1.3.YOKSULLUĞUN NEDENLERİ.....	8
1.3.1.Mikro-Makro Nedenler.....	9
1.3.2.Kişisel- Yapısal Nedenler.....	10
1.4.BAZI YAKLAŞIMLARIN YOKSULLUĞA BAKIŞ AÇISI.....	11
1.4.1.Muhafazakar Görüşün Bakışı.....	10
1.4.2.Birleşmiş Milletlerin Bakışı.....	11
1.4.3.Neo-Liberallerin Bakışı.....	12
1.5.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞUN GENEL DURUMU.....	14
1.5.1.Dünyada Yoksulluğun Genel Görünümü.....	16
1.5.2.Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü.....	30
1.5.2.1.Türkiye’de Yoksulluk.....	30
2. YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI.....	40

2.1.GENEL POLİTİKALAR	41
2.1.1. Devletin Yoksullukla Mücadeleye Yaklaşımı	41
2.1.2. Dünya Bankasının Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	42
2.1.3.Uluslararası Dış Yardımlar	42
2.2.ÖZEL POLİTİKALAR	44
2.2.1.Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Yöntemler	44
2.2.1.1.İktisadi Büyümeyle	45
2.2.1.2.Tam İstihadamı Sağlamayla	45
2.2.1.3.Fiyat İstikrarı Sağlanmasıyla.....	46
2.2.1.4. Eğitim Düzeyinin Artırılmasıyla	46
2.2.2.Müdahaleci Devlet Yöntemleri	46
2.2.2.1.Kamu Harcamaları Politikası	46
2.2.2.2. Vergi Politikası.....	48
2.2.3.Bireysel Mücadele Yöntemleri	48
3.TÜRKİYEDE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR 50	
3.1.GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ.....	52
3.2.SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ	53
3.2.1.Sosyal Riski Azaltma Projesinin Amacı	53
3.2.2.Projenin Uygulaması.....	54
3.2.3.Hızlı Yardım Bileşeni	54
3.2.4.Şartlı Nakit Transferi.....	54
3.2.5.Yerel Girişimler Bileşeni	55
3.3.SOSYAL YARDIMLAR	55
3.3.1.SYDGM Proje Destekleri	56
3.4. SOSYAL TRANSFER HARCAMALARI	60

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN KADINSAL BOYUTU VE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

1. YOKSULLUĞUN KADINSAL BOYUTU	61
1.1. KAVRAM OLARAK YOKSULLUK VE KADINLAR	61
1.2. GENEL OLARAK KADIN İSTİHDAMI VE YOKSULLUK.....	62
1.3. CİNSİYETE GÖRE YOKSULLUK	64
1.4. EĞİTİME GÖRE YOKSULLUK.....	65
1.5. KADIN İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMI	66
1.5.1. Yoksulluk ve Enformel Sektördeki Kadınlar	66
2. KADIN YOKSULLUĞUNUN ÖZELLİKLERİ	67
3. KADIN YOKSULLUĞUNUN ÖNEMİ	68
4. KADIN YOKSULLAŞMALARININ NEDENLERİ	69
4.1. AYRIMCILIK	69
4.2. HANE İÇİNDEKİ EŞİTSİZLİKLER	69
4.3. YASAL EŞİTSİZLİKLER	70
4.4. HANE REİSİNİN KADIN OLMASI	70
5. EVLİLİKLE GELEN KADIN YOKSULLUĞU.....	71
6. KADIN YOKSULLUĞU VE BAĞIMLILIK.....	71
6.1. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU.....	72
6.2. TÜRKİYE’ DE YARDIMA BAĞIMLI OLAN KADIN YOKSULLUĞU	73
7. KADIN EMEĞİ VE KADIN YOKSULLUĞU	74
7.1. KADINLARIN ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ	75
7.2. KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE DÜNYA BANKASI’NİN ROLÜ	77
8. KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE	78
8.1. TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	78
8.2. YOKSULLUKLA MÜCADELE KONUSUNDA KADIN VE KADININ KONUMU	79

8.3. KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL POLİTİKALARIN ROLÜ	80
8.4. KADIN YOKSULLUĞUNUN AZALTILMASI.....	81
8.5.TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ KADIN İSTİHDAMININ GELİŞİMİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA MİKRO KREDİ UYGULAMALARI

1. MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ TANIMI.....	83
2. MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	87
2.1. MİKRO KREDİ ROLÜNE İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE	87
2.2. MİKRO KREDİLERİN İŞLEYİŞİ	88
2.3.MİKRO KREDİLERİN ÖZELLİKLERİ	88
2.3.1.Mikro Kredinin Özellikleri.....	88
2.3.2. Mikro Kredinin Amacı	90
2.3.3.Mikro Kredinin Uygulanması	90
2.3.4. Kredinin Geri Ödenmesi	90
3.MİKRO KREDİLERİN HEDEF KİTLESİ: YOKSULLAR.....	91
3.1.MİKRO KREDİ KİMLERE VERİLİR?	92
3.2.MİKRO KREDİNİN MALİYETİ	92
4. MİKRO KREDİNİN KREDİ TÜRLERİ.....	93
4.1.TEMEL KREDİ.....	93
4.2. SÖZLEŞMELİ KREDİ.....	93
4.3.GİRİŞİMCİ KREDİSİ.....	93
4.4. MÜCADELECİ VATANDAŞ KREDİSİ	93

4.5.GÖNÜLLÜ TASARRUF KREDİSİ.....	94
4.6. MİKROSERVA	94
4.7. HAYVANCILIK KREDİSİ	94
5. MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞLAR	94
6.MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞ MODELLERİ.....	96
6.1.BİRLİK MODELİ	97
6.2.GARANTİ SAĞLAYAN KURULUŞ MODELİ	97
6.3.TOPLULUK BANKASI MODELİ	97
6.4.KOOPERATİF MODELİ.....	97
6.5.KREDİ BİRLİKLERİ	98
6.6.GRAMEEN TİPİ MODELİ	98
6.7.GRUP MODELİ	98
6.8. BİREYSEL MODEL	99
6.9.ARACI KURULUŞ MODELİ	99
6.10. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ	99
6.11.GRUP BASKISI MODELİ.....	99
6.12. DÖNER TASARRUF VE KREDİ BİRLİKLERİ MODELİ	100
6.13.KÜÇÜK İŞYERİ MODELİ	100
6.14.KÖY BANKACILIĞI MODELİ	100
7.MİKRO KREDİ UYGULAMASININ BAŞARI KOŞULLARI	101
7.1.MİKRO KREDİ BASARI DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ	101
7.1.1.Finansal ve Kurumsal Başarı Değerlendirmesi.....	101
7.1.2.Hedef Kitleye Ulasma Oranı	102
7.2.BAŞARILI MİKRO KREDİ KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ.....	102
8. MİKRO KREDİNİN EKSİK YÖNLERİ VE MİKRO KREDİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	103
9.MİKRO KREDİNİN YOKSULLUĞU AZALTMADAKİ ROLÜ	107

10. TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİ UYGULAMALARI.....	108
10.1. TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİNİN GELİŞİMİ	110
10.2. TİCARİ BANKALAR VE MİKRO KREDİ KURULUŞLARININ ARALARINDAKİ FARKLAR.....	111
10.3. TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİ DAĞITAN KURULUŞLAR	113
10.3.1. Türkiye Kadın Emegi Değerlendirme Vakfı (Kedv)	113
10.3.2. Maya-Mikro Ekonomik Destek İşletmesi	114
10.3.2.1. Dayanışma Grubu (MayaBiz)	115
10.3.2.2. Bireysel Kredi (MayaBen)	115
10.3.2.3. İhtiyaç Kredisi (MayaAile)	115
10.3.3. Toplum Gönüllüleri Vakfı	116
11. TÜRKİYE’DE GRAMEEN BANK MODELİ VE BU MODELİN İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN KURALLAR	118
11.1. ORGANİZASYON YAPISI.....	119
11.2. TÜRKİYE GRAMEEN MİKRO KREDİ PROGRAMININ AMAÇLARI ..	119
11.3. TÜRKİYE GRAMEEN MİKRO KREDİ PROGRAMININ (TGMP) ANA PRENSİPLERİ	119
11.4. TGMP KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER	120
12. DÜNYADA MİKRO KREDİ UYGULAMALARI VE ÖRNEKLERİ	121
12.1. ASYA	123
12.2. LATİN AMERİKA	124
12.3. ORTA VE DOĞU AVRUPA VE BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU ...	124
12.4. KUZEY AMERİKA	124

DÖRDÜNCÜ BOLÜM

AFYONKARAHİSAR'DA MİKRO KREDİ UYGULAMALARI: KADIN YOKSULLUĞU ÜZERİNE ARAŞTIRMA

1. AFYONKARAHİSAR'DA GRAMEEN BANK MİKRO KREDİ ARAŞTIRMASI..126	
1.1.YÖNTEM	126
1.1.1.Araştırmanın Amacı.....	126
1.1.2. Anakütle ve Örneklem	126
1.1.3.Veri Toplama Yöntemi	127
1.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	127
1.2.1.Yüzde Dağılım Analizleri.....	127
1.2.1.1.Demografik Özellikler	127
1.2.1.2.Mikro Kredinin Gelir Üzerindeki Etkileri	131
1.2.1.3.Mikro Kredinin İstihdam Üzerindeki Etkileri	136
1.2.1.4.Mikro Kredinin Sosyal Etkileri	138
1.2.2.Çapraz Tablo Analizleri.....	143
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	150
KAYNAKÇA.....	155

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerdeki İnsani Yoksulluk İndeksleri.	18
Tablo 2. 2012.IGE Göstergelerinin MIST ve CIVETS Grubu Ülkelerle Karşılaştırılması.....	20
Tablo 3. 2011-2012 Yılları Seçilmiş Bazı Ülkelerindeki İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk İndeksleri	21
Tablo 4. Çok Boyutlu Yoksul Kesimleri Arasında Yoksulluk Oranı En Düşük Olduğu Ülke (2000-2010)	21
Tablo 5. 2011-2012 İnsani Gelişme Endeksleri 1	23
Tablo 6. 2011-2012 İnsani Gelişme Endeksleri 2	27
Tablo 7. 2011 İGE Sıralaması ve 2010-2011 Arasında Gerçekleşen Değişiklikler	28
Tablo 8. 2011 Bazı Ülkelerdeki Gelir Dağılımı	29
Tablo 9. Hane Halkı Fertlerinin İştaki Durumlarına Göre Yoksulluk Oranları	31
Tablo 10. Krizden Sonra En Üst İle En Alt Gelir Grupları Arasındaki Farklar	33
Tablo 11. Yoksulluk Sınırının Yöntemlerine Göre Fertlerin Yoksulluk Oranları	34
Tablo 12. Türkiye’de Gelire Göre Sıralı % 20’lik Gelir Dağılımı (1994-2005)	35
Tablo 13. Kişi Başına Düşen Kullanılabilir Gelirlerin Dağılımı (2003-2004)	35
Tablo 14. Yıllık Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Gelirlerinin Dağılımı (2009-2010)	36
Tablo 15. Gıda ve Gıda Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler (2002-2005)	36
Tablo 16. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fertlerin Yoksulluk Oranları(2009-2011)...	52
Tablo 17. Dünyada Cinsiyete Dayalı İşsizlik Oranları (2012)	76
Tablo 18. Mikrofinans Kuruluşları-Geleneksel Bankacılık Farkları	110
Tablo 19. Grameen Foundation Kurumunun Bulunduğu Ülkeler	123
Tablo 20. Ankete Katılanların Yaşı.....	128
Tablo 21. Mikro Krediyi Kullanan Kadınların Kullanış Amaçları.....	130
Tablo 22. Mikro Kredi ve İş kolları.....	131
Tablo 23. Mikro Krediden Önceki Gelir Miktarı.....	131

Tablo 24. Mikro Kredi Kullanım Öncesi ve Sonrası Gelirlerin Karşılaştırılması.....	132
Tablo 25. Kadınların Aldıkları Kredi Miktarı.....	132
Tablo 26. Geri Ödeme Durumları.....	134
Tablo 27. Kredi Ödeme Düzenleri.....	134
Tablo 28. Mikro Kredi Alan Kadınların Gözü ile Mikro Kredi Uygulaması.....	135
Tablo 29. Mikro Kredi ve Gelir Artışı.....	135
Tablo 30. Mikro Kredi İle Tasarruf Edebilme Durumu	136
Tablo 31. Kadınları Çalışmasıyla İlgili Düşünce	137
Tablo 32. Kredi Almadan Önceki Kadının İş Alanı	138
Tablo 33. Afyonkarahisardaki Mikro Kredi Başarı Durumu	139
Tablo 34. Mikro Kredinin Eksik Yönleri	139
Tablo 35. Personelin Kredi Kullanıcılarına Yaklaşımı.....	140
Tablo 36. Memnuniyet Durumu.	140
Tablo 37. Mikro Kredi ve Yaşam Standardı İlişkisi.....	141
Tablo 38. Çocuk Sayısına Göre Mikro Kredinin Fayda Analizi	143
Tablo 39. Medeni Durumun Kadının Çalışması Üzerindeki Etkisinin Analizi.....	143
Tablo 40. Yaşam Standardının İyileşmesi Üzerindeki Etkisinin Analizi	144
Tablo 41. Geri Ödeme Durumuna Göre Fayda Analizi.....	145
Tablo 42. Kullanma Sayısına Göre Fayda Analizi	146
Tablo 43. Memnuniyet Durumuna Göre Mikro Kredi Analizi	147
Tablo 44. Yoksulluk Ve İstihdam Artışına Göre Mikro Kredi Analizi.....	148
Tablo 45. Afyonkarahisardaki Mikro Kredi Başarısına Göre İş Yeri Açma Durumu	149
Tablo 46. Medeni Duruma Göre Gelir Durumu	149
Tablo 47. Gelir Durumuna Göre Mikro Kredi Alma Amacı	149
Tablo 48. Mikro Kredi Alan Bayanların Yaşlarına Göre Mikro Kredi Alma Amaçları	149
Tablo 49. Gelir ve Kredi Ödeyebilme İlişkisi	149
Tablo 50. Mikro Krediden Memnun Olma Durumu ve Denetim İlişkisi	149

Tablo 51. Gruptaki Kişi Sayısına Göre Gruptan Memnun Olup Olmama Analizi	149
Tablo 52. Yerleşim Yerine Göre Gruptaki Kişileri Tanıma Durumu.....	149

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. ÇBYE-Azami Yoksulluk Alanları	22
Grafik 2. Kadın İstihdamı	66
Grafik 3. Mikro Kredinin Hedef Kitlesi.....	91
Grafik 4. Ankete Katılanların Yaşı	128
Grafik 5. Eğitim Düzeyi.....	128
Grafik 6. Sosyal Güvence Durumu	129
Grafik 7. Ankete Katılanların Yaşadıkları Yerler	130
Grafik 8. Mikro Kredinin Kadınlara Göre Başarısı	134
Grafik 9. Mikro Kredinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Etkisi	137

KISALTMALAR DİZİNİ

- ATYF : Acil Toplumsal Yardım Fonu
- CDF : Comprehensive Development Framework
(Kapsamlı Kalkınma Çerçevesi)
- CIS : Bağımsız Devletler Topluluğu
- ÇYBE : Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
- EUIGE : Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi
- FAO : Birleşmiş Milletler Gıda Tarım Örgütü
- HIPC : Ağır Borç Yükü Altında Bulunan Ülkeler
- HPI : İnsani Gelişme İndeksi
- PRSPs : Poverty Reduction Strategy Papers
(Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgeleri)
- SHÇEK : Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
- SRAP : Sosyal Riski Azaltma Projesi
- SYDGM : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
- SYDTF : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu
- ŞNT : Şartlı Nakil Transferi
- TCEE : Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi
- TGMP : Türkiye Grameen Mikrokredi Programı
- UNCHS : Birleşmiş Milletler İnsani Yerleşmeleri Merkezi
- UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- VGM : Vakıflar Genel Müdürlüğü

GİRİŞ

Yoksulluk, insanlık tarihinde geçmişten günümüze kadar önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür. Yoksulluk sorunu, bazı ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerin meydana gelmesiyle birlikte giderek yaygınlaşmakta bu yüzden de günümüzde de önemini hala korumaktadır. Dünya Bankası ve çeşitli kuruluşların az gelişmiş ülkeler için uyguladıkları çeşitli politikalar bazı olumsuzluklara yol açtığından bu da yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Bütün dünyada yaşanan ve küreselleşme sürecinin, insanlar açısından bazı olumlu tarafları bulunmasına rağmen çeşitli olumsuz yanları da bulunmaktadır. Olumsuz yaşam şartları, yetersiz eğitim ve sağlık problemleriyle, işsizlikle mücadele etme gibi bu artan olumsuzluklar nedeniyle yoksulluğun etkisi de artmaktadır.

Yoksulluğun artmasıyla birlikte bu konuyla ilgili çeşitli araştırma ve çalışmalar yapılmaktadır. Bulgulara göre gelişmiş ülkelere nazaran azgelişmiş ülkelerde yoksulluğun boyutlarının daha da ciddi olduğu gözlenmektedir. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmaların sadece yerel olarak kalmaması, ayrıca Dünya Bankası, IMF gibi uluslara arası kuruluşlarında gerekli desteği sağlaması gerekmektedir.

Yoksulluk, toplumsal bir sorun olduğundan Türkiye gündeminde de önemli yer tutmaktadır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren yoğun bir şekilde gündemde yer almakta ve Türkiye’de de etkisini göstermektedir.

İlk defa 1974 yılında Muhammed Yunus tarafından Bangladeş’te hazırlanan “Grameen Mikro Kredi Projesi” olarak ortaya çıkan mikro finans sistemi, kırk yıldır dikkatei çekmektedir. Mikro kredi projesi aracılığıyla ulaşılan müşterilerin büyük bir kısmı, ilk kredilerini almadan önce buldukları ülkenin yoksulluk sınırının altında yaşayan kişilerdir. Ayrıca ulaşılan yoksul kişilerin çoğunluğunu kadın müşteriler oluşturmaktadır.

Mikrokredinin temel felsefesince, yoksulluğun azaltılması için yoksullara direkt olarak parasal yardım etme değil onlara iş yapmanın ve para kazanmanın yollarını öğreterek yoksulluktan kurtulmanın sağlanabileceğidir. Bu felsefe ayrıca “bir kişiye balık verirsen bir gün, balık tutmayı öğretirsen hergün doyurursun” sözünü genel bir prensip olarak benimsemiştir. 1974 yılında ilk defa birkaç yoksulun hayatını değiştirerek başlatılan mikrokredi projesi; 90’lı yıllardan sonra Bangladeş’te elde ettiği başarıların da etkisi ile diğer ülkelerde de uygulanmaya başlamıştır. Diğer az gelişmiş dünya ülkelerinde başarılı olduğu gibi refah seviyesi yüksek olan gelişmiş ülkelerde de başarılı olmuştur.

Dünyadaki ülkelere bakıldığında mikrokredi uygulamaları genelde az gelişmiş ülkelerde yoğunlaştığı gözlenmekle birlikte, yoksulluğu yenmeyi ve ekonomik kalkınmayı amaçlayan mikro finansın hedef kitlesinin henüz küçük bir bölümüne ulaşılabildiği de bir gerçektir.

Türkiye’de ilk mikrokredi benzeri uygulamalar arasında “Halk Bankası’nın esnaf kredileri ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün girişimcileri destekleme fonları” bulunmaktadır. Ancak, bu iki örnek de Bangladeş örneğindeki mikrokredi modeli ile birebir örtüşmemektedir. 2003 yılında Diyarbakır’da pilot proje olarak uygulanmasına başlanan Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesi (TGMP), Bangladeş modelinin ilk Türkiye uygulaması olmuştur.

Bu çalışmada Türkiye’de mikrokredi uygulamalarının üzerinde durarak, mikro kredi hizmetinin kadınların girişimciliğinin geliştirilmesinde ve yoksulluğun azaltılmasındaki etkinliğini belirlemeyi amaçlanmaktadır. Mikro kredi, yoksul insanlara yardımı esas alan diğer banka finansal işlemlerinden farklı olarak faize dayalı bir yardım yerine kişilerin üretim yapmasını destekleyerek onları ekonomik yaşama dâhil etmek işlevini üstlenmektedir.

Mikrokredi, işsiz olan kendi geçimini sağlayamayacak durumda olan toplumun güçsüz kesimlerini toplumsal hayata katabilmek ve onları üretici konumuna geçirebilmek için kendi işlerini kurarak veya mevcut olan işlerini geliştirerek kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

“ Yoksulluğun Azaltılmasında Mikro Kredi Uygulamalarının Yeri: Afyonkarahisar Örneği” başlıklı tez çalışmasının çıkış noktasını da yoksulluğun neden olduğu ve bu sorunun çözümünün mikro krediler ile nasıl sağlanabildiği oluşturmaktadır. Bu tezin literatüre katkısı, yapılan çeşitli çalışmaların yanı sıra mikrokredi kuruluşlarından yararlananların ekonomik, sosyal olanaklara ulaşabilmelerine göre mikro kredinin başarılı veya başarısız olduğu noktaları ortaya çıkarmaktır.

Bu tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, yoksulluk kavramı ele alınıp, Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde yoksulluğun boyutları, küresel yoksulluk kavramı, gelir dağılımı ve yoksulluk literatürü incelenmiştir. Yoksulluğun boyutları diğer ülkelerdeki yoksulluk durumları ve Türkiye’de uygulanabilecek bir mikro kredi modelinin hangi yoksulluk tanımıyla ilgili olacağına açıklanmıştır. Özellikle Türkiye’de yoksul olarak tanımlanan kişilerin özelliklerinin anlaşılması noktasında da bu bölüm önem taşımaktadır.

İkinci bölümde, kadın yoksulluğuna ve mikro kredilerin bununla nasıl mücadele edeceğine değinilmiştir. Kadın yoksulluğunun azaltılmasında mikro kredilerin kullanılması

oldukça başarılı bir şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu projenin geri dönüşümüne bakıldığında uygulamalarının kadın istihdamı oluşturularak kadın yoksulluğunu azaltma amacı taşıdığı ve oldukça etkili olduğuna değinilmektedir.

Üçüncü bölümde, çeşitli ülkelerde yoksullukla mücadelenin nasıl yapıldığı genel olarak anlatılmış ve daha sonra konu daraltılarak yine bir yoksullukla mücadele aracı olan mikrokredi detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Ayrıca, mikro kredinin teknik açıdan işleme mekanizması detaylı olarak anlatılmıştır. Bu bölümde mikro kredinin uluslararası uygulamaları ve mikro kredi uygulamalarının genelde karşılaştığı sorunlar ve eleştiriler anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde ise, Afyonkarahisar ilindeki mikro kredi uygulamalarının kadın yoksulluğu üzerindeki etkisinin nasıl olduğu açıklayabilmek amacıyla anket çalışması ve bunun sonuçlarına değinilmiştir.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise çalışmanın temel sonuçları ve mikrokredi kurumuna tavsiyeler yer almaktadır. Çalışmanın sonuçlarının da açıklandığı bu bölümde Türkiye’de uygulanan mikrokredi projesi ile ilgili nelerin yapılması veya nelerin yapılmaması gerektiği konusunda önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE YOKSULLUĞUN BOYUTLARI

1.YOKSULLUK KAVRAMI

1.1. YOKSULLUĞUN TANIMI

Çok boyutlu bir olgu niteliğinde olan yoksullukla ilgili ortak bir görüş bulunmamakla birlikte birçok tanımlama yapılmaktadır. Günümüzde yoksulluk ile ilgili gelir ve tüketim üzerinden diğeri ise yaşam koşulları üzerinden tanımlamalar yapılmaktadır. Gelir üzerinden yapılan tanımlama mutlak ve görelî yoksulluk olarak kavramsallaştırılmaktadır¹. Dünya Bankası yoksulluğun küreselleşmesiyle birlikte mutlak yoksulluk kavramını geliştirmiştir. Mutlak yoksulluk bireyin yaşamını sürdürebilmesi için sahip olması gereken gelire ilgilidir. Dolayısıyla günlük geliri 2400 k/cal besini almayan bireyler, Dünya Bankası tarafından mutlak yoksul sayılmaktadır². Mutlak yoksulluk ise, bireyin ve ailesinin hayatını ifade ederken görelî yoksulluk ise bireylerin ortalama refah düzeyinin altında bulunmalarını durumudur. Ortalama refah düzeyinin altında gelir ve harcamaya sahip olan bireyler görelî yoksul sayılmaktadır³. Dünya Bankası 1985 yılı satın alma paritesi uyarınca kişi başına yıllık 270 doların altında gelire sahip olanları olağanüstü yoksul olarak adlandırmaktadır⁴.

OECD'ye göre yoksulluk, kişinin temel yapılabirliklerden yoksun olduğu için, serbest piyasa ortamında kendi gelirini, itibarını ve refahını artıramamasına bağılı olarak ortaya çıkan sonuçtur ve bu sonuç kişinin yapılabirlik kapasitesini daha da düşürmektedir⁵.

FAO ile WHO yoksulluk tanımına göre ise alınması gereken kalörinin belli bir kısmını karşılayabilenler yer almaktadır.

Gelir yoksulluğu ise bireyin yaşamını devam ettirmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak amacıyla kişi veya hane halkının ihtiyaçlarını karşılaması açısından yeterli

¹Poverty Data A Supplement to World Development Indicators, 2008

²DPT, VIII Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Raporu, Ankara 2001 s.s 103-104

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oki610.pdf> (Erişim Tarihi: 11.1.2012)

³TUIK <http://www.tuik.gov.tr/Metaveri.do?tb> (Erişim Tarihi 11.2.2012)

⁴DPT, VIII Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi Ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Raporu, Ankara 2001 ss.106

<http://Ekutup.Dpt.Gov.Tr/Ekonomi/Gelirdag/Oki610.Pdf> (Erişim Tarihi: 11.01.2012)

⁵ OECD, The DAC Guidelines On Poverty Reduction, 2001 [Http://www.Oecd.Org](http://www.Oecd.Org) (Erişim Tarihi: 26.02.2012)

miktarda gelire sahip olmamasıdır. Burada ki söz konusu olan gelir ise, yoksulluk sınırı olarak belirlenmektedir⁶. Yoksulluk sınırının altında bir gelire veya tüketim düzeyine sahip olan kişilere yoksul denilmektedir⁷.

Amartya Kumar Sen'in yoksulluk tanımı ile ilgili üç yaklaşım bulunmaktadır⁸. Bunlardan birincisi olan biyolojik yaklaşım, birey ve hane halkının günlük minimum gıda gereksinimi sağlamasına işaret etmektedir. İkinci yaklaşım olan eşitsizlik yaklaşımı, ekonomik eşitsizlik ve yoksulluğu sürdüren politik ve ekonomik faktörleri incelemektedir. Üçüncü yaklaşım olan göreceli yaklaşım ise yoksulluğun kültürel tespiti üzerinde daha çok vurgu yapmaktadır.

Harington ise yoksulluk kavramını tanımlarken yoksulluğu 3'e ayırmıştır: İşçi sınıfı yoksulluğu, küreselleşmeye bağlı yoksulluk, refah düzeyi ile alakalı yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bir insanın yaşamını minimum seviyede sürdürebilmesine, yani biyolojik ve biyolojik olarak kendini üretebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılamaktan yoksun aynı ve nakdi geliri olanlara mutlak yoksul olarak tanımlanmaktadır⁹.

Mutlak yoksulluk sınırını belirleyen iki unsur bulunmaktadır. Birincisi, aile büyüklüğü ile en düşük seviyede tüketilecek mal ve hizmet gereksinimleri ikincisi ise, bu gereksinimleri giderecek olan harcama miktarının belirleyicisi olan mal ve hizmetlerin fiyatlarıdır¹⁰. Türkiye'de yoksulluğun yapısına bakıldığında mutlak yoksulluk oranlarının düşüklüğü görülmektedir.

Ultra yoksulluk-Kronik yoksulluk, gelirin tamamını harcadığı halde günlük kalori miktarının yalnızca % 80'ni karşılayabilenleri ultra yoksul olarak savunulmaktadır. WHO'nun belirlemesine göre, "ultra yoksulların yoksulluk durumlarının 5 yıldan daha fazla sürmesi halinde durumlarının düzelmesi olanaksız görülmekte ve bu kategoridekiler" kronik yoksul" olarak tanımlanmaktadır¹¹.

⁶ Nursen Vatansever Deviren, "Küresel Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredilerin Rolü", Mevzuat Dergisi, Mayıs 2009, S:137,

⁷ Coşkun Can Aktan ve İstiklal Yaşar Vural, 'Yoksulluk: Terminoloji Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri', Coşkun Can Aktan Yoksullukla Mücadele Stratejileri Hak-İş Konfederasyonu Yayınları 2002

<http://www.canaktan.Org/Ekonomi/Yoksulluk/Birinci-Bol/Aktan-Vural-Yoksulluk.Pdf> (Erişim Tarihi: 17.11.2011)

⁸ Deviren, a.g.m. s.

⁹ Burak Babacan, "Yoksullukla Mücadele", Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, Mayıs 2009 <http://www.Dersnotlari.Net/Arastirmayazilari/Yoksulluk.Htm> (Erişim Tarihi: 04.02.2012)

¹⁰ Mustafa Öztürk ve Başak İşıl Çetin, "Dünyada Ve Türkiyede Yoksulluk Ve Kadınlar", http://Joy.Yasar.Edu.Tr/Makale/No16_Vol4/09-OZTURK-CETIN.Pdf (Erişim Tarihi: 24.11.2011)

¹¹ Özen Taçyıldız, "Türkiyede Yoksulluk ve Basına Yansımaları", Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

Görelî yoksulluk, kişinin bir toplumda en aşağı tüketim düzeyinin altında geliri olan kişilere görelî yoksul denmektedir. Toplumun hayatına tamamen katılmayan bireyler yoksul olarak adlandırılmaktadır.

Görelî yoksullukta maddî, kültürel, toplumsal kaynaklarının yetersizliğinden dolayı yoksulluk sınırının altında kalan kişiler yoksul olarak kabul edilmektedir. Maddî nitelikte olan kaynakların, toplumda adet haline gelmiş veya en azında özendirilen ve onaylanan normal etkinliklere katılımının ve konfora ve yaşam koşullarına sahip olmanın imkansız veya son derece kısıtlı hale gelecek kadar yetersiz kalmasıdır¹². Görelî yoksulluk gelişmiş ülkelerde ortalama gelirinin belli bir oranının altında kalan kişileri kapsamaktadır. Ayrıca görelî yoksulluk, eşitsizliğin ölçüsü olarak değerlendirilmektedir. Yoksulluğun gelir eşitsizliğinin yanı sıra refah devleti olanaklarının azalması ve insanların sosyal hizmetlerin karşılanamayacak duruma gelmesinden dolayı yoksulluğun eşitsizlik boyutunu artırmaktadır.

İnsani yoksulluk, kişinin ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanamamasını ifade etmektedir¹³. İnsani yoksulluk aynı zamanda uzun sağlıklı yaşam, bilgi, ekonomik kaynaklardan yoksunluktur. Genelde gelişmekte olan ülkelerde için belirlenen insani yoksulluk kavramı kırk yaştan fazla ömür beklentisi olmayanların toplam nüfusa oranı; yetişkin okuma yazma bilmeme oranları ile temel sosyal hizmetlerden yararlanma oranlarının değişik ağırlıklarda değerlendirilmesiyle oluşturulan bir bileşik endeks aracılığıyla hesaplanmaktadır¹⁴. Oruç'a göre <<insani yoksulluk kavramıyla bireyin yaşayabilmesi için gerekli asgari gelirden öte, bireyin insan olarak işlev sahibi olabilmesi için gereken temel unsurlardan ne oranda mahrum kaldığını>> yansıtmaya çalışmaktadır.

BM göre insani yoksulluk ise uygun yaşam düzeyinden zevk alabilmek için çeşitli faktörleri içeren (medeni, kültürel, ekonomik ve politik) haklardan yoksun kalan insanlık durumu olarak ifade etmektedir. Boğaziçi Üniversitesi (Sosyal Politika Forumu)¹⁵ 'na göre yoksulluğu sosyal güvenceden yoksun bireylerin, ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklara ulaşamaması ve toplum ile bağlarını gitgide yitirmesi olarak tarif etmektedir¹⁶. Yoksulluğun belirlenmesinde kişi başına milli gelir, gıda harcaması ve gelir oranı, gelir dağılımı çocuk

¹²Fikret Şenşes, "Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk", 3. Baskı İletişim Yayınları (Akt: Cüneyd Nakiboğlu), " Neo-Liberal Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele", Ankara 2004, s.13

¹³ İdris Sarısoy ve Selçuk Koç, "Türkiye'de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi", Maliye Dergisi Sayı 158 Ocak- Haziran 2010

¹⁴ Yeşim Oruç, "Küresel Bir Yoksulluk ve Birleşmiş Milletler", Toplum Bilim, 2001, s.80-81

¹⁵ Boğaziçi Üniversitesi, Çocuk Yoksulluğu Çalışma Grubunun açıkladığı yoksulluk kavramını anlatmaktadır.

¹⁶ Kemal Özmen, "Neo-Liberalizmin Yeni Eseri: Yoksul Çocuklar" 22.04.2005 [Http://Bianet.Org/Bianet/Cocuk/59807-Neo-Liberalizmin-Yeni-Eseri-Yoksul-Cocuklar](http://Bianet.Org/Bianet/Cocuk/59807-Neo-Liberalizmin-Yeni-Eseri-Yoksul-Cocuklar) (Erişim Tarihi: 13.02.2012)

ölüm oranı, beslenme, ortalama yaşam süresi, kişi başına sağlık gideri, kişi başına doktor, okuryazarlık oranına göre eğitim gideri, cinsiyetlere göre işsizlik, bilgisayar ve internet kullanımı gibi siyasal ve iktisadi faktörler olarak da adlandırılan faktörler kullanılmaktadır¹⁷.Yoksulluk kavramının yoksullar arasında maddi anlamdaki eşitsizliklerin yanında gerekli olan konuta sahip olamamak, sağlıksız çevre ortamları, kötü beslenme, yaşam beklentisindeki kalitesizlik, eğitim, sağlık, alt yapı hizmetleri, işsizlik, bazı temel gereksinimlerden faydalanamamak, yeterli güvenceye ve özgürlüğüne sahip olamamak gibi farklı boyutları bulunmaktadır. Yoksulluğun en önemli niteliği olan bu bütünsellik ve içe kapalılık, hem bireysel, hem mekânsal, hem de toplumsal düzlemde yoksulluğun sürekli olarak yeniden üretilmesinin koşullarını yaratmakta, onu yaşayanlar için bir kader gibi algılanmasına yol açmaktadır¹⁸.

Yoksulluğun ölçülmesinde Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Planında yer alan insani yoksulluk indeksi kullanılmaktadır. Bu endeks özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanmakta 40 yaşından sonra ölüm riski taşıyanların oranı, okuma yazmayan bilmeyenlerin oranı sağlık hizmetine ulaşamamış olanların oranı, sağlıklı su içme olanağı olmayanların oranı, beş yaşından küçük ve düşük kilolu olan bebeklerin oranından oluşmaktadır. Bu endeksin başka bir uygulama şekli ise insani Gelişme İndeksidir. Bu endeks ise okuryazarlık oranı doğumda yaşam beklentisi, eğitim düzeyi ile GSYH ile ölçülen yaşam standartlarından oluşmaktadır. Yoksul durumunda olma süresi ile iki tip yoksulluktan söz edilebilmektedir. Bunlardan ilki uzun dönem veya kalıcı yoksulluk, diğeri ise kısa dönem yoksulluktur. Bu oranın düşüklüğü, yoksullar içinde büyük bir kesimin kısa zamanda yoksulluk sınırının üzerine çıkma sansı taşıdığını, yüksekliği ise yoksulluk çizgisi altında uzun süre veya daima kalma riskinin yüksek olduğunu gösterir¹⁹.

1.2. YOKSULLUK BOYUTLARI

Yoksul olarak sınıflandırılan kişinin altındaki hayat standardı seviyesidir²⁰. Bu yöntemle göre normal bir insanın yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan gıda tüketimi günlük olarak 2400 kilokalori olarak belirlenmiştir. Dünya Bankası'nın yoksulluğu ölçmekte kullandığı yöntemlerden biridir.

¹⁷ Oruç, a.g.e. ss.80

¹⁸ İlhan Tekeli, "Kent Yoksulluğu Ve Modernitenin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri Üzerine", Akder, H., Güvenç M(Ed) "Devlet Reformu: Yoksulluk", TESEV Yayınları, İstanbul 2000, ss: 145

¹⁹ Taçyıldız, a.g.. s.13-14

²⁰ Öztürk ve Çetin, a.g.m. , ss.2661-2669

1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Bir ülkede kişilerinin yoksulluk düzeyinde yaşamalarına neden olan bazı nedenler vardır. Bu nedenleri ortaya koyma şekli yoksullukla mücadelede uygulanacak stratejiyi de belirlemektedir. Ancak yoksulluğun nedenlerini de tanımlamak oldukça güçtür. Çünkü bu nedenlere ilişkin görüşler, ülkeden ülkeye ve ülke içinde de bazı faktörlerden dolayı farklılıklar göstermektedir²¹. Ayrıca farklı yoksulluk türlerinin farklı nedenlerden kaynaklandığı da bilinen bir gerçektir. Örneğin sürekli yoksulluk ile kısa dönem yoksulluğunun aynı nedenlerden kaynaklandığı düşünülemeyeceği için, yoksulluğun nedenlerinin yoksulluğun süresine göre de farklılık göstermesi beklenmektedir²². Yoksulluğun nedenleri mikro-makro nedenler, kişisel-yapısal nedenler olarak incelenebilmektedir.

1.3.1. Mikro-Makro Nedenler

Yoksulluk literatürüne katkı veren bazı düşünürler tarafından yoksulluk nedenleri, bizzat kişinin kendi özelliklerinden kaynaklanan (mikro) nedenler ve kişinin içinde yaşadığı çevreden kaynaklanan dolayısıyla kişiden bağımsız (makro) nedenler olarak kategorize edilmektedir. Buna göre mikro nedenler²³:

- Fiziksel ve ruhsal sağlık bozukluğu,
- Özürlülük,
- Madde bağımlılığı ve kumar gibi kötü alışkanlıklar,
- Düşük eğitim düzeyi,
- Var olan işler için gerekli beceriye sahip olamama,
- Boşanma, terk edilme, ölüm gibi nedenlerle ailenin dağılması,
- Çalışmaya ilişkin olumsuz etik değerler ve ücret sorunları
- İsteddiği koşullarda iş bulamamak,
- Suç kurbanı olmak,
- Yaş, cinsiyet gibi özelliklerdir.

Makro nedenler ise:

- Yaşanılan coğrafyanın özellikleri (su, toprak, iklim vb. şartların elverişsizliği),
- Savaşlar, doğal afetler, ekonomik krizler,

²¹ Şenses a.g.e. s.146

²² İkbal B.Kösemen, “Yoksulluk Çizgisinin Altındaki Nüfusa Mikro kredi Uygulaması ve Türkiye’deki Boyutu”, Yüksek lisans tezi, İstanbul,2004, s.22

²³ Samet Güneş, “Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri”, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, Mayıs 2009, s.25-26

- Teknolojik gelişmelere paralel olarak insan gücüne duyulan ihtiyaçta azalma,
- Ülkenin gelir dağılımındaki adaletsizlik,
- Ülkedeki istihdam politikaları nedeniyle yüksek işsizlik oranı ya da var olan işlerdeki ücretlerin düşük olması,
- Yolsuzluklar,
- Ülkedeki hızlı nüfus artışı,
- Toplumda yaşanan hızlı sosyal değişimler (göç, çarpık kentleşme, aile yapısındaki küçülme vs.) dir²⁴.

Yukarıda sayılan makro ve mikro nedenlerin yanı sıra yoksul kişilerin baş etmek zorunda kaldıkları bir başka olumsuz durum da sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma, topluma katılmanın veya toplumun bir üyesi olmanın verdiği sosyal kaynaşmanın karşıtı ya da tam tersi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma kavramı içerisinde de ekonomik, sosyal, siyasi gibi süreçlerin de yer almaktadır. Sosyal dışlama belirli kesimlerin toplumsal bütünü ve sermaye birikim sürecini dışında kalması ve ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan daha az yararlanması üzerine odaklanmaktadır²⁵. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış kişiler birçok riske karşı zayıf ve dirençsiz olan kişilerden oluşmaktadır.

Sosyal dışlanma ve yoksulluk çoğu kez birbiri yerine kullanılabilen kavramlardır. Ancak sosyal dışlanma daha geniş bir kavramdır. Bu yüzden sosyal dışlanma maruz kalmış her insan yoksul insan anlamına gelmemektedir. Sosyal dışlanma yoksulluğa nazaran daha dinamik ve çok yönlü bir anlam içermektedir. Bu yönden sosyal dışlanma hem yoksulluğun bir nedeni, hem de bir sonucu olabilir²⁶.

1.3.2. Kişisel-Yapısal Nedenler

Yoksulluğun nedenlerine ilişkin yapılan bir diğer sınıflandırma da kişisel ve yapısal nedenlerdir. Kişinin kendi şahsi tutum, davranış ve eksikliklerinden kaynaklanan sebepler “kişisel nedenleri” oluşturmaktadır. Siyasi otoritenin veya devletin yoksullukla mücadele konusunda gereken sosyal, ekonomik, politik ve hukuki önlemleri almamasından veya

²⁴ Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) , 2008, s.26-27

²⁵ Öztürk ve Çetin, a.g.m. s.2661-2669

²⁶ Faruk Sapançalı, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, Çalışma ve Toplum, C. 6, 2005/3, ss. 68.

alamamasından kaynaklanan sebepler ise “yapısal nedenler” olarak adlandırılmaktadır²⁷. Kişisel nedenlerin arasında kişisel yetersizlik kavramı önemli yer tutmaktadır.

Kişisel yeterlilik ve yoksulluk arasındaki ilişki çok eskilere dayanan bir ilişkiye dayanmaktadır. Bu ilişki bir takım anlayışların hâkim olmasından kaynaklanmaktaydı. 19.yy’dan beri hâkim olan “**laissez faire** (bırakınız yapınlar bırakınız geçsinler)” anlayışı yardımı hak edenleri iş görmez düşkünlerle sınırlayarak, çalışabilir durumda olanları yoksulluk yardım kapsamından çıkarmayı ve böylece işçi- işveren arasında sözleşmeye dayalı olan rekabetçi ulusal emek pazarının oluşmasının önündeki engelleri kaldırmayı amaçlıyordu²⁸. Bu yaklaşım günümüze yaklaştıkça hatta günümüzde de hâkimiyetini devam ettirmektedir. Günümüzde de var olan çeşitli sorunlar bunu kanıtlamaktadır. Bu sorunlar arasında kadınlar, göçmenler, sosyal dışlanmış gruplar, yaşlılar, özürlü olanların yer aldığı yoksulluk sorunları bulunmaktadır.

Yoksulluğun eğitim hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı, parasal gelir elde etme hakkı, siyasal haklar gibi hakların eksikliği kaynağını oluşturmaktadır²⁹. Kişisel yetersizliğin çoğu zaman, kişisel yetersizlikten değil de nedenleri kişilerin kontrol edemediği süreçlerde aranması gereken çeşitli kapasitelerin yoksunluğundan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Yapılabilirlik olarak da tanımlanabilen bu kapasitelerin temelinde özgürlük kavramı yatmaktadır. Yoksulluk özellikle insanların fiilen sürdürmekte oldukları yaşamları ve fiilen sahip oldukları özgürlükler ile ilgili durumdur. Bu özgürlükler için sadece biçimsel özgürlükler, kaynaklar ve gelir yeterli değildir. Dolayısıyla, yoksulluk iktisadi girdiye rağmen var olabilen hak yetersizliği ve yaşamın sunduğu fırsatlardan yararlanma kapasitesi yetersizliği ifade etmektedir.³⁰

1.4. BAZI YAKLAŞIMLARIN YOKSULLUĞA BAKIŞ AÇISI

1.4.1. Muhafazakâr Görüşün Bakışı

a) *Muhafazakâr görüşe* göre, asgari geçim düzeyinin altında yaşamakta olan kişiler yoksuldur. Bu görüşe göre; yoksulluğun nedenleri yoksulların kişilik özelliklerine göre belirlerken, liberal görüş ise piyasadaki aksaklıklara bağlamaktadır. Her iki görüşe sahip olanlara göre mevcut sistemin kaynak dağıtım mekanizmalarının ve yapısal engellerinin gelir

²⁷ Ali Seyyar, “Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, Yoksulluk 1. Cilt, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul, 2003, ss.48

²⁸ Cüneyd Nakiboğlu, “Neoliberal Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2004, ss.21

²⁹ Nakiboğlu a.g.e ss. 22

³⁰ Ahmet İnel, “Neo-Liberalizm, Hegemonyanın Yeni Dili”, iletişim yayınları İstanbul 2004 ss 381-386

dağılımında yaşanan eşitsizlikleri ve yoksulluk sorununun çözemeyeceğine yönelik sisteme ilişkin kuşkuları ve güvensizlikleri gidermeye çalışmaktadırlar³¹. Muhafazakâr ve liberal görüş yoksulluğun artmasına neden olarak kırsal alanlardan kentlere yapılan göçlere bağlamakta ve yoksulluğu kırsal kökenli olduğunu savunmaktadırlar. Muhafazakâr ve liberal görüş yoksulluğa getirdiği açıklamalar ile sorunun kaynağının bambaşka bir biçimde yansıtmakta ve yoksulluğu oluşturan süreci göz ardı etmektedir³².

b)Yapısalcı Görüş ise yoksulluk kavramının toplumsal nitelik taşıdığını düşünerek görelî yoksulluk kavramına önem vermektedirler. Muhafazakâr ve liberal görüşten farkı yoksulluğun ülkenin nedenlerden kaynaklandığını ifade etmektedir.

c)Marksistlere göre ise genel olarak sosyal demokrasinin önerilerini yoksulluk ve toplumsal huzursuzluklara karşı kapitalizmin yeniden üretme çabası olarak değerlendirirler³³.

1.4.2.Birleşmiş Milletlerin Bakışı

Birleşmiş Milletler Kalkınma Planına (UNDP) göre yoksulluk kavramı tek başına kişilerin geliriyle değil onların insani değerleriyle ele alınmalıdır. İnsanların hayat koşullarının iyileştirilmesi ülkenin kalkınmışlık düzeyiyle alakalıdır. UNDP bunu insani yoksulluk olarak tanımlamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için insani yoksulluğu belirlemenin üç temel yolu bulunmaktadır. Bunlar:

i.Beklenen Yaşam Süresi: Yaşam süresinin az olması insani yoksulluk belirtisi olarak kabul edilmektedir. UNDP baz olarak 40 yaşı esas almaktadır.

ii.Eğitim: eğitim olanaklarının kısıtlı olması da insani yoksulluk belirtisi olarak kabul edilmektedir.

iii. Ekonomik ve Sosyal İmkânlar: bireylerin ekonomik ve sosyal imkânlardan yoksun olması da insani yoksulluk belirtisi olarak temel alınmaktadır. Yoksulluğun azaltılması 1990 yılından beri BM Kalkınma Programında önemli bir yer tutmaktadır. UNDP yoksulluk alanında yaptığı araştırmada Türkiye'deki yoksulluğun giderek arttığını belirtmiştir³⁴.

Türkiye'nin taraf olduğu ve 1986 yılında uygulanmaya başlanmış olan kadın erkek eşitliğini savunan BM' in kapsamında olan kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi

³¹ Taçyıldız a.g.e. s.15

³² Taçyıldız a.g.e. s.16

³³ Taçyıldız, a.g.e. s.17

³⁴Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Proje Raporu, "Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi", 2003

sözleşmesinde yoksulluk sağlık, eğitim, işsizlik gibi ihtiyaçları karşılanması için erkeklerle eşit şartlara sahip olmaları için gerekli önlemlerin neler olduğuna değinmektedir.

❖ BM'nin belirlediği “Temel İhtiyaçlar” şunlardır:

- Bir ailenin özel tüketimi için gerekli asgari bir gelir
- Toplu tüketime tabi olan elektrik, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerden faydalanma olanağı
- Kişilerin kendi kararlarını alabilmeleri
- Temel gereksinimlerinin ve temel insan haklarının karşılanma düzeyi

Temel İhtiyaçlar yaklaşımı, aynı zamanda yoksulluğun ne olduğunu da tanımlamaktadır³⁵. BM belirlediği kriterlerden anlayacağımız üzere Türkiye’de gelir, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimler konusunda bazı eşitsizlikler bulunmaktadır. Bu konularda yapılacak çeşitli iyileştirmeler ile yoksulluğu azaltmak mümkün olabilecektir.

1.4.3. Neo-Liberallerin Bakışı

Neo liberaller, kar sisteminin özüne dokunmadan, onun zararlı sonuçlarını düzeltmek ve denetlemek amacıyla başlıca 2 strateji gütmüşlerdir: Bir yandan işçiler ve tüketicileri örgütlenmeye özendirerek bu kesimlerin işverenler ve üreticiler karşısındaki pazarlık güçlerini arttırmaya çalışmışlar; bir yandan da ABD ve İngiltere’de “refah devleti”, Kıta Avrupa’ında daha çok “sosyal devlet” diye bilinen bir dizi kamu politikasıyla refah düzeyleri arasındaki eşitsizlikleri hafifletmeye yönelmişlerdir³⁶. Neo liberaller ise 1970’lerde oluşan sermaye birikiminin neden olduğu bunalımları aşmak için üretilen ekonomik, siyasal, sosyal ve yönetsel boyutlarını çözmeye gibi amaçlara yönelmişlerdir. Neo liberal küresel ekonomik düzenin ana ilkeleri, Dünyanın hâkimi büyük devletlerinin G7 grubu tarafından 1970’lerin sonunda ortaya konan ve Washington Uzlaşması olarak adlandırılan bir iktisat politikası oluşturmaktadır. Washington uzlaşmasına göre³⁷;

- Bütçe denkliliği ve verginin yükünün azalması,
- Faiz hadlerinin bütünüyle serbest bırakılmasına dayanan mali serbestlik,
- Sermaye hareketlerinin önündeki tüm engellerin kaldırılması,
- Eksiksiz bir özelleştirme,
- Rekabeti engelleyen tüm önlemlerin kaldırılması,

³⁵ Tekeli, a.g.m., s.143

³⁶ AnaBritannica, Genel Kültür Ansiklopedisi”, Ana Yayıncılık, İstanbul 1989, s.455-456

³⁷ İnsel, a.g.e s.22

- Mülkiyet haklarının eksiksiz tesis edilmesi gibi değişiklikleri içermektedir.

Neo liberal görüşe göre yoksullukla mücadelenin amacının altındaki yoksulların kendi yaşam standartları konusunda bireysel olarak kendi sosyal güvenlik sistemlerini geliştirmiş olmaları yatmaktadır. Bu sayede sosyal güvenlik sistemine olan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. Bu düşünce açısından yoksulların refah düzeylerini artırabildikleri tek şey kendi kurallarına göre işletmiş oldukları serbest piyasa ekonomisidir³⁸. Neo liberalizmin yoksullukla mücadele konusundaki temel özü piyasanın etkin bir şekilde işlemlerini sağlamaktır. Bir yandan kaynakların rasyonel şekilde kullanılmasının insanları daha da özgür yapacağını savunurken, diğer bir yandan ise yoksullar için sadaka gibi yardımların ön plana çıkmasını sağlamaktadır³⁹. Neo liberal yoksullukla mücadele mücadelenin önemli özelliklerinden biri de kalkınma stratejilerinin yerel düzeyde olması gerektiğini savunmasıdır.

Dünya Bankası “Küreselleşme, Büyüme ve Yoksulluk: İçeren Bir dünya ekonomisi İnşa Etmek” Raporu’nda (2002), ulusal ekonomilerin mal, hizmet, sermaye ve nitelikli emek gücü hareketlerine artan oranda açılması formunda gerçekleşen küreselleşmenin yoksulluğu ve eşitsizliği azalttığını ileri sürmektedir. Banka bu iddiasını 1980’de 1,4 milyon olan “günde 1 dolar”lık gelir standardını karşılayamayan yoksul sayısının, 1998’de 1,2 milyara düşmesine dayandırmaktadır⁴⁰. Dünya Bankası’nın yoksullukla mücadele stratejisi Neo liberal politikaların orta ve uzun dönemde ekonomik büyümeyi hızlandırmak görüşüne dayanmaktadır⁴¹.

Liberal görüşü savunanlar mücadeleciler devlet anlayışını savunanların aksine, devletin yoksulluğu çözümüne yardımcı olmak yerine yoksulluğa kaynaklık etmektedir. Liberallere göre; yoksullukla mücadele sosyal refah devletinin sonuçları; hizmetlerde kalitesizlik, israf, savurganlık, verimsizlik, ağır vergi yükü dolayısıyla düşük yatırım ve işsizlik sorunlarıdır⁴². Liberal görüşü savunanlara göre yoksullukla mücadele konusunda yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmaktadır:

-Piyasa ekonomisi güçlendirildiğinde üretim artması sağlanmış olacak bu da işsizliğin azaltılması sağlanması amaçlanmalıdır.

³⁸Onur Kovancı, “Kapitalizm, Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları”, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi,14, Ankara 2003,

³⁹Gencay Şaylan, *Değişim, “Küreselleşme Ve Devletin Yeni İşlevi”*, İmge Kitabevi, Ankara 2003 S.144

⁴⁰Nakiboğlu, a.g.e. ss.102

⁴¹Fikret Şenses “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk” 3.Baskı İletişim Yayınları İstanbul 2003, s.283

⁴²Öztürk ve Çetin a.g.m. s.2687

-Vergi oranları düşük tutulduğunda üretimin artırılması amaçlanarak işsizliğin azalması sağlanmalı ve refah düzeylerinin artırılması sağlanmalıdır.

-Yoksul durumda olan kişilere karşılıksız burs sağlanmalıdır.

-Zorunlu özel sosyal güvenlik sistemi uygulanmalıdır.

-İşsizlik sigortası kaldırılmalı.

-Devlet hiçbir sektöre parasal yardım yapmamalıdır.

1.5. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN GENEL DURUMU

2000-2001 Dünya Kalkınma Raporuna göre yoksulluk; açlık evsizlik, hasta olmak ancak sağlık kuruluşlarından yararlanmamak gibi yoksunluklara ek olarak kamu ve toplumsal kurumlarda söz ve iktidar sahibi olamamak, değişik risklere karşı oldukça savunmasız olmak dolayısıyla dışlanmak olarak tanımlanmaktadır⁴³. Yoksulluk gelişmekte olan ülkelerde zengin olan ve olmayan kesimler arasındaki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin zengin ve yoksul ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğini artırdığına yönelik görüşler bulunmaktadır. Bunlardan Wade' ye göre küreselleşme ile uygulanmakta olan Neo-liberal politikalar gelir dağılımındaki adaletsizliği artırdığını savunmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde yoksullaşmanın altında batı tarafından belirlenmekte olan refah standartlarıyla biçimlendirmiş olmaları yatmaktadır. Yoksulluğun artması dünyada insan hakları ihlallerini, küresel terör ve şiddeti, iç çatışmaları ve devlet baskısının artışı beraberinde getirmektedir⁴⁴.

Küreselleşme, yoksulluk konusunda birbiriyle etkileşim halinde olan iki temel etki yaratır: Birincisi; küresel ölçekte sermaye hareketlerinde ve ticarete serbestlik yoksulluğun önceden var olan sistematik unsur ve eğilimlerini şiddetlendirmekte, küresel ölçekte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ve bu ülkelerin kendi içinde aşırı boyutlarda eşitsizlik oluşturmaktadır⁴⁵. Bu da uluslar arası düzeyde gelir adaletsizliğin her ülkenin kendi içindeki gelir adaletsizliğini aşarak yoksulluğu küreselleşmesine neden olmuştur. İkincisi ise, kısa vadeli çıkar amacı gütmekte olan kamusal mekanizmalar sermayenin bütünleşmesine engel oldukları gerekçesiyle ortadan kaldırılmaktadır.

⁴³ World Bank, " *World Development Report 2000/2001 Attacking Poverty*", Oxford University Press 2000 P. 15
http://wdronline.worldbank.org/worldbank/A/C.html/world_development_report_2000_2001/chapter_overview_amp_x2013_attacking_poverty_opportunity_empowerment_security (Erişim Tarihi: 14.12.2011)

⁴⁴Nakiboğlu a.g.e. S.25

⁴⁵Nakiboğlu a.g.e S.39

Küreselleşmenin en önemli niteliği, gelir dağılımı adaletsizliğini daha da arttırmasıdır. Küreselleşmesinin en belirgin özelliğini ise uluslar arası sömürü ve bağımlılık ilişkilerinin derinleştirilmesi, bağımlı az gelişmiş ülke halklarının yeniden sömürgeleştirilmesidir⁴⁶. Yoksulluğun değişik ülkelerde gösterdiği artış ülke ekonomilerinin dışa açılması üzerine küreselleşmenin yoksullukla baş etmekte başarısız olduğu ve yetersiz kaldığını göstermektedir. Yoksulluğun artışında Avrupa topluluğu, 1975 yılında ilk yoksullukla mücadele programını uygulamaya koyarken, birçok batı Avrupa ülkesinde yoksullukla mücadele için bir takım önlemler alınmaya başlanılmıştır. Örneğin; Belçika’da 1985 yılında bir bakanlık yoksullukla mücadeleden sorumlu kılınmıştır. Ayrıca Yunanistan, Portekiz, İrlanda, İspanya gibi ülkelerde, başta üniversiteler, sosyal hizmetlerle ilgili kamu kuruluşları, kiliseler, sendikalar ve diğer sivil toplum kuruluşları olmak üzere toplumun değişik kesimlerinin doğrudan ilgisini çekmeye başlamıştır⁴⁷.

Küreselleşen yoksulluk kavramı az gelişmiş ülkelerde yoksulluk konusuna olan hassasiyetin artmasına neden olmuştur. 1985’li yıllarda Bolivya’da enflasyon oranlarının çok yüksekler çıktığı zamanlarda yoksulluğa karşı mücadele uygulamaya konularak 1986 yılında Acil Toplumsal Yardım Fonu, yoksullukla ilgili çeşitli yardımları yerine getirmek için oluşturulmuştur. Türkiye’de aynı amaçla 1987 yılında yoksullukla mücadele etmek için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur.

Sri Lanka’da ise uygulanan bazı politikaların meydana getirdiği olumsuz etkiler yüzünden ülkede çıkan çeşitli nedenler yüzünden yoksulluğun azaltılması için sağlık ve konut gibi konularda yardım programları uygulanmaya başlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma hedefleri arasında küresel yoksullukla mücadele politikaları da ilk sıralarda yer almaktadır. Bu doğrultuda 2000 yılında yapılan Milenyum Zirvesinde 2015 yılına kadar yoksulluğun yarı yarıya azaltılması doğrultusunda kararlar alınmıştır. Yine bu kapsamda 2005 yılı mikro kredi yılı ilan edilmiştir ve 2015 yılına kadar kadınlar başta olmak üzere yoksul ailelere istihdam sağlanması ve 1 doların üzerinde gelir elde eden aile sayısı 100 milyona çıkarılması hedeflenmiştir⁴⁸.

⁴⁶Yasemin Özdek “Küresel Yoksulluk Ve Küresel Şiddet Kısacasında İnsan Hakları” (Akt: Yasemin Özdek, “Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları”), TODAİE Yayın No:311 Ankara 2002 S.1-44

⁴⁷Şenses a.g.e s.18-22

⁴⁸Şenses, a.g.e. s.18-22

1. 5. 1. Dünyada Yoksulluğun Görünümü

Küreselleşme ekonomik ve sosyal açılardan yeni yoksulluk kavramalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kalkınma, büyüme, ekonomik istikrarsızlıklar, işsizlik gibi problemlerle karşılaşmakta olan gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri küresel ve finansal piyasaların finansal yönde büyümelerinden kaynaklanan dışa bağımlılık, daralma gibi sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu anlamda işsizlik, gelir dağılımı bozuklukları, eğitim sağlık, sosyal güvenlik ve beslenme gibi nedenlere yol açarak yoksulluğun artmasına neden olmaktadır.

Dünya Bankası'nın yoksulluk konusuna ayırdığı, dünya gelişme raporunda Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde eğitimsizlik, işsizlik oranlarında artmaya bağlı olarak 1\$'dan da az gelire yaşayan insanların sayısı artmaktadır.

IMF ise yoksullukla ilgili politikalar konusunda Dünya Bankası ile ortak hareket etmektedir. IMF arttırılmış yapısal uyum kredisini “Yoksulluğun Azaltılması ve Büyüme Kredisi”ne dönüştürmüştür ve yoksulluğun azaltılması yolunda gösterecekleri çabayla ilişkilendirmeye başlarken, Dünya Bankası da Yoksulluğun Azaltılması Destek Kredisi vermeye başlamıştır

BM ise, 147 ülkenin katıldığı Binyıl Zirvesinde, mutlak yoksulluk içinde yaşayan insan sayısının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi yönünde karar almıştır⁴⁹. IMF ve Dünya Bankası, “Ağır Borç Yükü Altında Bulunan Yoksul Ülkeler” girişimini de CDF çerçevesinde borçlu ülkelerin “yoksulluğu azaltma strateji belgeleri” ni hazırlamalarını kararlaştırmıştır. PRPs’ler kapsamlı kalkınma çerçevesinin ülkeler düzeyinde pratiğe geçirilmesi için ulusal eylem stratejilerini tespit etmektedir. Böylece yoksulluğun azaltılması stratejileri 1999 yılından itibaren kalkınma olarak yer almaya başlamıştır. Günümüzde kalkınmanın yeni adı “yoksulluğun azaltılması”dır⁵⁰. Dünya Bankasına göre yoksulluk kişilerin üretime yaptıkları katkı ve bunda sağladıkları sürekliliğe bağlıdır. Dünya Bankası'na göre yoksulların yoksul olmalarının nedenin altında zayıf olduklarından dolayı ekonomik krizlere ve doğal afetlere karşı direnç gösterememeleri yatmaktadır. Yine Dünya Bankası'na göre yoksullukla mücadele için mikro-kredi uygulamalarını teşvik edilmesini sağlamakla büyük ve küçük ölçekli işletmelerini teşvik etmek gibi önlemler almakla mümkün olmaktadır. Devlet ise bu konuda kendine düşen çeşitli görevleri yerine getirmekle sağlayabilir. Gelişmiş ülkeler için İnsani

⁴⁹ Nakiboğlu a.g.e. s.83

⁵⁰ Özdek, a.g.e. s.s.5

yoksulluk indeksinde 60 yaşından daha fazla yaşama imkanına sahip olmayan, okuma yazma becerisi sınırlı, uzun dönemli işsizlik oranları, ortalama gelirin %50'sinden daha azına sahip günlük 4 doların altında ile günlük 11 doların altında gelire geçinen nüfusu ölçüt almıştır⁵¹.

Küresel anlamda yoksulluk en fazla Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinde yaygındır. Yoksulluk kavramı bütün ülkeleri ilgilendirdiği için küresel boyuta ulaşmaktadır. Asya'daki yoksulluğun nedeni kırsal kökenlidir. Tarım işçilerinin tarıma daha fazla bağımlı olması çocuk sayısının fazlalığı, bağımlılık yükü fazla, okumamış veya düşük eğitime sahip bireylerden oluşan hane halkının fazlalığı yer almaktadır. Afrika'daki yoksulluğun nedeni iç savaşlar iken, Latin Amerika'da neden siyasi istikrarsızlıklardır⁵².

Tablo 1 de bazı ülkelerin insani gelişme indeksleri (HDI) ve insani yoksulluk indeksleri yer almaktadır. 2007/2008 insani gelişme raporuna göre toplam yer alan 177 ülkeden 70 yüksek 85 orta 22 ise düşük düzeyde gelişmeye sahiptir. Bunların içerisinde Türkiye ise 84. Sırada yer alarak orta düzeyde insani gelişmeye sahip ülke görünümündedir.

⁵¹Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Araştırmacı Ülkü Şener, “Kadın Yoksulluğu”, Tepav Değerlendirme Notu, Eylül 2009 s.2

⁵² Ishtiaq Hossain “Micro-Credit And Good Governance: Models Of Poverty Alleviation” Southeast Asian Journal Of Social Science, Volume: 28, Number:1, 2000 Pp.187-188
www.Mevzuatdergisi.Com/2009/05a/02.Htm (Erişim Tarihi: 14.12.2012)

Tablo 1. 2007-2008 Yılı Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerdeki İnsani Yoksulluk İndeksleri

Ülkeler	HDI Sırası	HDI-1 İndeksi Sırası	HDI-1 Değeri (%)	Günlük 1 Dolar (1990/2005)	Günlük 2 Dolar (1990/2005)	Ulusal Yoksulluk Sınırı
YÜKSEK DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER						
Singapur	25	7	5.2	-	-	-
Arjantin	38	4	4.1	6.6	17.4	-
Meksika	52	10	6.8	3.0	11.6	17.6
Küba	51	6	4.7	-	-	-
Brezilya	70	23	9.7	7.5	21.2	21.5
ORTA DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER						
Venezuela	74	21	8.8	18.5	40.1	31.3
Çin	81	29	11.7	7.0	17.8	64.0
Türkiye	84	22	9.2	3.4	18.7	27.0
Mısır	112	48	20.0	3.1	43.9	16.7
Pakistan	136	77	36.2	17	73.6	32.6
Bangladeş	140	93	40.5	41.3	84.0	49.8
DÜŞÜK DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER						
Zambiya	165	96	41.8	63.8	87.2	68.0
Etiyopya	169	105	54.9	23.0	77.8	44.2
Mozambik	172	101	50.6	36.2	74.1	69.4
Nijer	174	104	54.7	60.6	85.8	63.0
SierrLeone	177	102	51.7	57.0	74.5	70.2

Kaynak: UNDP, **Human Development Report 2007/2008** Table 3 pp 238-240

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_ENcomplete.pdf. (Erişim tarihi: 25.11.2011)

2007-2008 insani gelişme raporuna göre Türkiye %9,2'lik yoksulluk oranı ile insani yoksulluk indeksine sahip olarak 22. Sırada bulunmaktadır. Türkiye de günlük 1\$ doların altında olan nüfus oranı % 3,4, günlük 2 \$ doların altında olan nüfus % 18,7'dir. Genel nüfusun % 27 si ulusal yoksulluk oranının altındadır⁵³.

Tablo 1 de yer alan insani gelişme indeksi açısından Singapur 25, Arjantin 38, Meksika 52, Brezilya ise 70. sırada yer almaktadır. İnsani yoksulluk indeksi açısından ise Arjantin 4, Küba 6, Singapur 7, Meksika 10 sırada yer aldığı görülmektedir. Yine tabloya

⁵³ <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/02.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2012)

göre yoksulluk oranı en yüksek gelişmekte olan ülke Brezilya bulunmaktadır. Brezilya’da günlük 1\$ doların altında yaşayan nüfusun oranı %7,5, 2 \$doların altında yaşayan nüfusun oranı ise %21,2 ‘dir. Yine Brezilya da yoksulluk sınırının oranı ise %21,5 dur

Orta düzeyde insani gelişmeye sahip gelişmekte olan ülkeler arasında insani gelişme ve insani yoksulluk indeksi açısından Venezüella ilk sıralarda yer almaktadır. İnsani gelişme indeksi sıralamasında 74. sırada insani yoksulluk indeksi açısından 108. Sırada yer almaktadır. 108 gelişmekte olan ülkeler arasında %8,8 yoksulluk oranı ile Venezüella 21. Sırada bulunmaktadır. Yine nüfusun 1 \$ doların altında olan nüfusun oranı %40,1, 2\$ altında olan nüfusun oranı %31,3’ü yoksulluk sınırının altında yer almaktadır.

Orta düzeyde insani gelişmeye sahip olan ülkeler arasında 1\$ altında yaşayan nüfus yüzdesinin en düşük olduğu ülkeler arasında Türkiye’de %3,4 oranla yer almaktadır. Bangladeş ise %41,3 ile en yüksek olan ülkeler arasında yer almaktadır. Günlük 2\$ altında yaşayan nüfusun en yüksek olduğu ülkeler Bangladeş % 84, Pakistan %73,6 göze çarpmaktadır⁵⁴.

Düşük düzeyde insani gelişmeye sahip gelişmekte olan ülkeler arasından %50 den fazla yoksulluk oranına sahip olan ülkeler Mozambik, Nijer, Etiyopya ve Sierra Leone yer almaktadır. Günlük 1 \$ altında gelire geçimini sağlayan nüfusa sahip ülkeler arasında Zambiya %63,8, Nijer %60,6 ve Sierra Leone %57 oranıyla yer almaktadır. Günlük 2 \$ altında gelire geçimini sağlayan ülkelerin oranı ise %70 aşmaktadır⁵⁵.

⁵⁴ <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/02.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2012)

⁵⁵ <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/02.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2012)

Tablo 2. 2012 İGE Göstergelerinin MIST ve CIVETS Grubu Ülkelerle Karşılaştırılması

Ülkeler	İGE Değeri	İGE Sıralaması	Doğum Sonrasında Yaşam Beklentisi	Eğitim Görme Süresi Beklentisi (Yıl)	Eğitim Görme Süresi (Yıl)	Kişi Başına Gsyh
Kolombiya	0.791	91	73.9	13.6	7.3	8.711
Mısır	0.662	112	73.5	12.1	6.4	5.401
Endonezya	0.629	121	69.8	12.9	5.8	4.154
Güney Kore	0.909	12	80.7	17.2	11.6	28.231
Meksika	0.722	90	77.1	12.9	6.5	12.947
Güney Afrika	0.629	121	53.4	13.1	8.5	9.594
Türkiye	0.722	90	74.2	11.9	6.5	13.710
Vietnam	0.617	127	75.4	11.9	5.5	2.970
CIVETS Ülkeleri*	0.611	-	70.6	12.7	6.3	6.189
MIST Ülkeleri**	0.688	-	70.5	13.1	6.8	8.287

* CIVETS ülkelerini; Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den (BRIC) sonra Kolombiya, Endonezya, Vietnam, Mısır, Türkiye ve Güney Afrika'nın gibi ülkeler oluşturmaktadır.

**MIST ülkeleri ise, Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye gibi ülkeler oluşturmaktadır.

1980 ve 2012 arasında ise Türkiye'nin İGE değeri 0.474'ten 0.722'ye çıktı. Bu, toplamda yüzde 52'lik, yıl başına ise ortalama yüzde 1,3'lük bir artış anlamına gelmektedir. 2012'de elde edilen veriler ışığında Türkiye 2011 İGE'de 187 ülke arasında 90'ıncı sırada yer aldığı görülmektedir. Oysa 2011'deki raporda kullanılan veriler ve yöntemle İGE'de yapılan sıralamada Türkiye 187 ülke arasında 92'nci sırada yer almaktaydı. 1980 ve 2012 arasında, Türkiye'deki ortalama yaşam süresi beklentisi 17,7 arttı. Öğrenim görme süresi ortalama 3,6 yıl yükseldi. Öğrenim görme süresi beklentisi de 5,5 yıl arttı. Türkiye'nin kişi başına düşen Gayrisafi yurt içi hâsılası 1980-2012 arasında yüzde 133 civarında bir artış gösterdi.

Türkiye'nin 2012'deki İGE değeri 0.722 olarak gerçekleşmektedir. Ancak insani gelişmede eşitsizlikleri dikkate alan eşitsizliğe uyarlanmış insani gelişme endeksi'nde Türkiye'nin değeri yüzde 22,5'lik bir kayıpla 0.56'ya inmektedir. 0.366'lık Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) puanı, Türkiye'yi 2012 endeksinde 148 ülke arasında 68'inci sırada bulunmaktadır.

Tablo 3. 2011-2012 Yılları Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk İndeksleri

Ülkeler	HDI SIRASI	İnsani Yoksulluk İndeksi Değerinde Sıra	İnsani Yoksulluk İndeksi Değeri %	Yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun gelirinin %50 si (2000-2004)	Günlük 11\$ (1994-1995)	Günlük 4\$ (2000-2004)
YÜKSEK DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP ÜLKELER						
İzlanda	1	-	-	-	-	-
Norveç	2	2	6.8	6.4	4.3	-
İsveç	6	1	6.3	6.5	6.3	-
Japonya	8	12	11.7	11.8	-	-
Hollanda	9	3	8.1	7.3	7.1	-
Fransa	10	11	11.2	7.3	7.1	-
ABD	12	17	15.4	17.0	13.6	-
İspanya	13	15	12.5	14.2	-	-
İtalya	20	19	29.8	12.7	-	-
Almanya	22	6	10.3	8.4	7.3	-
Yunanistan	24	-	-	14.3	-	-
Bulgaristan	53	-	-	-	-	39.9
Romanya	60	-	-	8.1	-	54.8
Rusya	67	-	-	18.8	-	45.3
ORTA DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP ÜLKELER						
Kazakistan	73	-	-	-	-	56.7
Ukranya	76	-	-	-	-	44.7
Ermenistan	83	-	-	-	-	80.5
Gürcistan	96	-	-	-	-	61.9
Azerbeycan	98	-	-	-	-	85.9
Türmenistan	109	-	-	-	-	79.4
Moldovya	111	-	-	-	-	64.7
Özbekistan	113	-	-	-	-	16.9
Kırgızistan	116	-	-	-	-	72.5

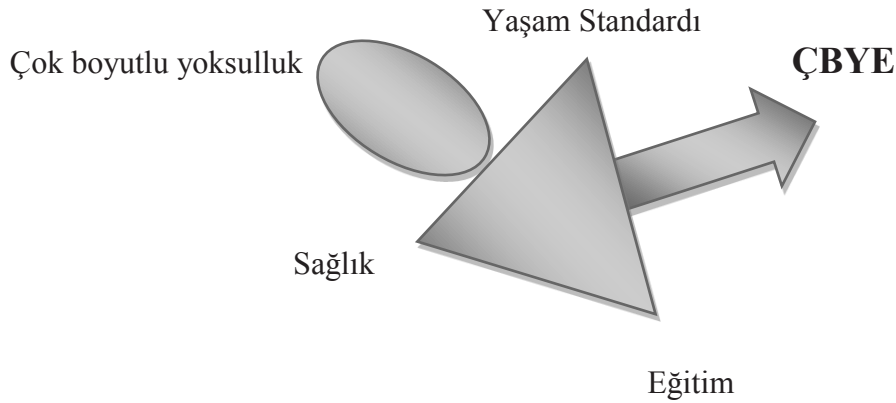
Kaynak: UNDP, **HUMAN DEVELOPMENT REPORT** Table 4, pp. 241-242, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_complete.pdf (Erişim tarihi: 25.11.2012)

Tablo 3'te bazı OECD ülkeleri, merkezi ve doğu Avrupa ve CIS ülkelerindeki insani yoksulluk indeksleri yer almaktadır. Yüksek insani gelişme indeksine sahip ülkeler arasında İsveç %6,3 oranıyla en düşük indekse sahip olan ülkedir. İsveç'ten sonra Norveç, Hollanda, Almanya yer almaktadır. %29,8 ile İtalya, %15,4 ile ABD yoksulluk oranı ile en yüksek yoksulluk oranına sahip gelişmiş ülkeler arasında bulunmaktadır. Norveç nüfusunun medyan gelirin % 50'nin %6,4'ne sahipken ABD %17, Rusya %18,8'ne sahiptir. Günlük 11\$ gelir sınırının altında yaşayan nüfus oranı Norveç'te %4,3, ABD'de %13,6, Avustralya'da %17,6 iken günlük 4\$ gelir sınırının altında yaşayan nüfusun oranı Polonya'da 20,6, Bulgaristan'da %39,9, Rusya'da %45,3, Romanya'da %54,8 olarak gerçekleşmiştir.

Orta düzeyde insani gelişme indeksine sahip gelişmiş ülkeler arasında günlük 4\$ altındaki nüfusun oranı Özbekistan'da %16,9 ile en büyük oran, Azerbaycan ise %85,9 ile en yüksek orana sahip ülke olarak görülmektedir.

2010 yılında Türkiye genelinde hane halkı başına ortalama kullanılabilir yıllık gelir 9.735 TL medyan geliri de 7.429 TL'dir. 2010 yılı için Türkiye'de yıllık medyan gelirin %40'ı olan 2.972 TL'nin görelî yoksulluk eşiği olarak alınması durumunda yoksul fert oranı %10,3 yoksulluk açığı %24,0 olmaktadır. Medyan gelirin %70'inin görelî yoksulluk eşiği olarak kabul edilmesi halinde ise yoksulluk sınırı 5.200TL, yoksul fert oranı %30,6, yoksulluk açığı da %31,9 olmaktadır⁵⁶.

Grafik 1. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)- Azami Yoksulluk Alanları

Kaynak: UNDP,2011 İnsani Gelişme Raporu

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_TR_Summary.pdf (Erişim Tarihi 14.02.2012)

2013 raporunda hesaplanan diğeri bir endeks de Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)'dir. Bu endekste hanelerde, eğitim, sağlık ve yaşam koşullarındaki yoksunluklar tespit edilmektedir. Türkiye'de nüfusun yüzde 6,6'sı çok boyutlu yoksulluk içinde yaşarken, yüzde 7,7'lik bir kesim çok boyutlu yoksulluk riski altında bulunmaktadır Türkiye'de yoksunluğun şiddeti, yani çok boyutlu yoksulluk içinde yaşayan insanların ortalama yoksunluk oranı, yüzde 42 düzeylerinde olmaktadır⁵⁷.

⁵⁶Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği, "Gözden Geçirme Notları, 2010 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları", Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Aralık 2011, S:11.2/169
<http://www.tobb.org.tr> (Erişim Tarihi: 13.01.2012)

⁵⁷UNDP "2013 İnsani Gelişme Raporu", http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_TR_Summary.pdf (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

Tablo 4. Çok Boyutlu Yoksul Kesimleri Arasında Yoksulluk Oranı En Düşük Olduğu 10 Ülke (2000-2011)

En az bir yoksunluğu olan bulunan çok boyutlu yoksul kesimin en düşük olduğu ülkeler	Daha fazla yoksunluğu da yaşamakta olan çok boyutlu yoksulların en düşük olduğu ülkeler
Brezilya	Bangladeş
Guyana	Pakistan
Cibuti	Gambia
Yemen	Nepal
Irak	Hindistan
Fas	Butan
Pakistan	Cibuti
Senegal	Brezilya
Kolombiya	Fas
Angola	Guyana

Not: koyu olarak yazılmış olan ülkeler her iki tarafta yer almaktadır.

Kaynak: UNDP 2011 İnsani Gelişme Raporu [http:// www.undp.org](http://www.undp.org) (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

Tablo 3’de çok boyutlu yoksul kesimleri asgari düzeyde çevresel yoksunluk içinde olan on ülke ÇBYE’ler gösterilmiştir (sol sütun). En az bir yoksunluk içinde olan yoksul nüfus oranı en düşük olan ülkeler daha ziyade Arap ülkeleri arasında ve Latin Amerika ve Karayipler’dedir.

Her üç yoksunluğu da aynı anda yaşamakta olan çok boyutlu yoksul nüfusu en düşük olan ülkeler arasında en iyi performansı sergileyenler Güney Asya’da yoğunlaşmıştır (Tablo 2’ deki sağ sütun)⁵⁸.

2011/2012 BM hazırladığı insani gelişme raporuna göre; her yıl olduğu gibi, İnsani Gelişme Endeksi başta olmak üzere çeşitli politika başlıklarında pek çok veri ve bulgu da yer alıyor. 2011 İnsani Gelişme Endeksinde (İGE) Norveç, Avustralya ve Hollanda gibi ülkeler başı çekerken Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Nijer ve Burundi ise son sıralarda yer aldı. Amerika Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda, Kanada, İrlanda, Lihtenştayn, Almanya ve İsveç

⁵⁸UNDP, “2011 İnsani Gelişme Raporu”, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_TR_Summary.pdf (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

2011 İnsani Gelişme Raporu'nda ilk on arasında yer alırken sağlık, eğitim ve gelir konularında endekste yapılan düzeltmelerle birlikte dünyanın refah düzeyi en yüksek ülkelerinden bazılarının ilk 20 dışında kaldığı, buna göre ABD'nin 4'üncü sıradan 23'üncülüğe, Kore'nin 15'inci sıradan 32'nci sıraya, İsrail'in de 17'ncilikten 25'inci sıraya gerilediği görülüyor.

ABD ve İsrail, raporun Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi'nde (EUİGE) özellikle gelir eşitsizliklerinden ötürü alt sıralara geriledi. Sağlık, eğitim ve gelir konularında görece eşitlikçi bir tablo sergileyen diğer ülkeler arasında örneğin İsveç 10'nculukta 5'inci sıraya, Danimarka 16'ncilikten 12'nci sıraya, Slovenya da 21'incilikten 14'üncü sıraya yükseldi. 2010 İnsani Gelişme Raporu'nda 169 olan ülke ve bölge sayısı 2011 İnsani Gelişme Raporunda rekor düzeye çıkarak, Karayipler ve Büyük Okyanus'taki küçük ada devletleri ile ilgili daha gelişmiş verileri de yansıtacak şekilde 187'ye ulaştı.

“Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'ne (TCEE) göre İsveç, üreme sağlığı, yıl olarak okullaşma süresi, parlamento temsili ve iş piyasasına katılım bileşenleri hesaba katıldığında, toplumsal cinsiyet eşitliğinde dünya lideri konumunda. Toplumsal cinsiyet eşitliğinde İsveç'i Hollanda, Danimarka, İsviçre, Finlandiya, Norveç, Almanya, Singapur, İzlanda ve Fransa takip ediyor.

Çok boyutlu yoksullukta, rapora göre, nüfusunun yüzde 92'si ile Nijer ilk sıradayken, yüzde 89 ile Etiyopya ve yüzde 87 ile Mali, Nijer'i takip ediyor. ÇBYE ile tespit edilmiş olan en yoksul 10 ülkenin tamamı Sahra Altı Afrika bölgesinde yer almaktadır. Öte yandan en geniş çok boyutlu yoksul nüfus ise Güney Asya'da Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'te yer alıyor. En yüksek ÇBYE rakamları bu ülkelere elde edilmektedir⁵⁹.

⁵⁹ <http://hdr.undp.org> (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

Tablo 5. 2011-2012 Yılı İnsani Gelişme Endeksleri 1

İGE Sırası	Ülkeler	İGE Değeri	Eğitsizliğe Uyarlanmış İGE		Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi		Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
			Değer	Sıra	Değer	Sıra	
ÇOK YÜKSEK İNSANİ GELİŞME							
1	Norveç	0.943	0.890	1	0.075	6	--
4	ABD	0.910	0.771	23	0.299	46	--
9	Almanya	0.905	0.842	7	0.085	7	--
12	Japonya	0.901	--	--	0.123	14	--
20	Fransa	0.884	0.804	16	0.106	10	--
24	İtalya	0.874	0.779	18	0.169	26	--
29	Yunanistan	0.861	0.756	26	0.162	24	--
45	Arjantin	0.797	0.641	47	0.372	67	0.011
YÜKSEK İNSANİ GELİŞME							
59	Sırbistan	0.766	0.694	34	--	--	0.003
68	Kazakistan	0.745	0.656	42	0.334	56	0.002
76	Ukranya	0.729	0.662	40	0.335	57	0.008
84	Brezilya	0.718	0.519	73	0.449	80	0.011
91	Azerbaycan	0.700	0.620	52	0.314	50	0.021
92	Türkiye	0.699	0.542	66	0.443	77	0.028
94	Tunus	0.698	0.523	72	0.293	45	0.010
ORTA İNSANİ GELİŞME							
101	Çin	0.687	0.534	70	0.209	35	0.056
102	Türkmenistan	0.686	--	--	--	--	--
112	Filipinler	0.644	0.516	75	0.427	75	0.064
115	Özbekistan	0.641	0.544	64	--	--	--
126	Kırgızistan	0.615	0.526	71	0.370	66	0.019

Kaynak: BM İnsani Gelişme Raporu <http://Hdr.Undp.Org> (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

Tablo 6. 2011-2012 Yılı İnsani Gelişme Endeksleri 2

İGE Sırası	Ülkeler	İGE Değeri	Eğitsizliğe Uyarlanmış İGE		Toplumsal Eşitsizliği Endeksi		Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
			DEĞERİ	SIRA	DEĞER	SIRA	
DÜŞÜK İNSANİ GELİŞME							
143	Kenya	0.509	0.338	102	0.627	130	0.279
145	Pakistan	0.504	0.346	101	0.573	115	0.264
146	Bangladeş	0.500	0.343	98	0.550	112	0.292
154	Yemen	0.462	0.312	108	0.769	146	0.283
155	Senegal	0.459	0.304	109	0.566	114	0.283
157	Nepal	0.458	0.301	111	0.558	113	0.350
158	Haiti	0.454	0.271	121	0.559	123	0.299
169	Sudan	0.400	--	--	0.611	128	--
175	Mali	0.359	--	--	0.712	143	0.558
180	Sierra-Leone	0.336	0.196	131	0.662	137	0.439
184	Mozambik	0.322	0.196	132	0.735	145	0.344
187	KongoDemokratik Cumhuriyeti	0.286	0.172	134	0.710	142	0.393
BÖLGELER							
	Arap Ülkeleri	0.641	0.472	-	0.563	-	-
	Doğu Asya Ve Pasifik	0.671	0.528	-	--	-	-
	Avrupa Ve Asya	0.751	0.655	-	0.311	-	-
	Latin Amerika Ve Karayipler	0.731	0.540	-	0.455	-	-
	Güney Asya	0.548	0.393	-	0.601	-	-
	Sahra Altı Afrika	0.463	0.303	-	0.610	-	-
	En Az Gelişmiş Ülkeler	0.439	0.296	-	0.594	-	-
	Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri	0.640	0.458	-	--	-	-
	Dünya	0.682	0.525	-	0.492	-	-

NOT: Bir ülkenin İGE değeri en üst çeyrekte ise o ülke çok yüksek gruptadır, %51-75 çeyreğinde ise yüksek gruptadır. %26-50 çeyreğinde ise orta gruptadır, en alt çeyrekte ise düşük grupta yer almaktadır.

Kaynak: BM İnsani Gelişme Raporu <http://hdr.undp.org> (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

Tablo'da bazı ülkelerin insani gelişme endeksleri yer almaktadır. 2011/2012 insani gelişme raporuna göre toplam yer alan 187 ülkeden 47'si çok yüksek, 47'si yüksek, 45'si orta düzeyde insani gelişmeye sahiptir. Bunların içerisinde Türkiye ise 2011/2012'de 92. Sırada yer alarak yüksek düzeyde insani gelişmeye sahiptir.

2011-2012 insani gelişme raporuna göre Türkiye 0.699'luk insani gelişme değerine sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'nin yüksek insani gelişme kategorisinde olan 0.699'luk 2011 İGE değeri, ülkeyi 187 ülke ve bölge içinde 92'nci sıraya yerleştirdi. 1980-2011 yılları arasında Türkiye'nin İGE değeri 0.463'den 0.699'a çıktı ki bu yüzde 51'lik bir artışa ya da yıllık ortalama yüzde 1,3'lük bir artışa işaret etmekte. 2010 İGR' de Türkiye 169 ülke içinde 83'ncü sırada yer almıştı. Ancak, temel veri ve yöntemler kadar ülke sayısı da değişmiş olduğundan bu değer ve sıralamaları önceki raporlarda yer alan veri ve sıralamalarla karşılaştırmamak gerekiyor. Reel İGE değerleri ile karşılaşma yapıldığında Türkiye'nin 2010 yılındaki endekse göre 2011'de yükseldiği anlaşılmaktadır. Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi'ndeki reel değer artışında, milli gelir seviyesinin ekonomik krizden göreceli az etkilenmesi ve doğumda yaşam beklentisinin 72,2 yıldan 74 yıla çıkması rol oynadı. Ancak Türkiye'nin 0.699'luk 2011 İGE değeri, yüksek insani gelişme grubunda yer alan ülkelerdeki 0.741 ortalamasının da, Avrupa ve Orta Asya'daki 0.751 ortalamasının da altında kalmaktadır. Türkiye'nin TCEE değeri 0.443 olup bu değer ülkeyi 2011 endeksinde yer alan 146 ülke arasında 77'nci sıraya yerleştirmektedir.

Tablo 1 de yer alan insani gelişme endeksi açısından Norveç 0.943 gibi bir insani gelişme endeksine sahip olarak yüksek insani gelişmeye sahip ülkeler arasında 1. Sırada yer almaktadır. Norveç'i Avustralya ve Hollanda gibi ülkeler takip etmektedir. Almanya 9, ABD 4, İtalya 24, Yunanistan 29 Arjantin ise 45. Sırada yer almaktadır. Bu ülkeler arasında Norveç, ABD, Almanya, İsveç, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın çok boyutlu insani gelişme endeksi ise bulunmamaktadır. Arjantin'in ise bu endeks 0.011 değerini aldığını görmekteyiz.

Çin 0.687 insani gelişme endeksi ile 70 sırada yer alırken, Filipinler 0.644 değeri ile 75 sırada Özbekistan ise 0.641 insani gelişme değeri ile 64. Sırada bulunduğu orta düzeyde insani gelişmekte sahip ülkeler arasında yer almaktadır.

Kenya 0.509 insani gelişme değeriyle 101. Sırada yer alarak düşük düzeyde insani gelişmeye sahiptir. Senegal 0.479 ile 109, Nepal 0.458 ile 111, Sudan 0.400 ile 124, Sierra-Leone 0.336 ile 131, Mozambik ise 0.322 ile 125, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ise 0.286 ile 134. Sırada yer almaktadır. Burada yer alan ülkeler en alt dilimde yer aldığından dolayı düşük insani gelişmeye sahip grupta yer almaktadırlar.

Tablo 7. 2011 İGE Sıralaması ve Sıralamada 2010-2011 Arasında Gerçekleşen Değişiklikler

Ülkeler	İnsani Gelişme Değeri	Değişiklik	Ülkeler	İnsani Gelişme Değeri	Değişiklik
Arjantin	45	+1	Haiti	158	+1
Bangladeş	146		Endonezya	124	+1
Belize	93	-1	İran	88	-1
Brazilya	84	+1	İsrail	17	
Bulgaristan	55	+1	İtalya	24	
Kamerun	150	+1	Japonya	12	
Çad	183	-1	Kazakistan	68	+1
Kolombiya	87	+1	Kırgızistan	126	
Kosta Rika	69	-1	Libya	64	-10
Dominika	81	-1	Malezya	61	+3
Fiji	100	-3	Pakistan	145	
Fransa	20		Sierra Leone	180	
Almanya	9		Türkiye	92	+3
Özbekistan	115		Ukranya	76	+3
Suudi Arabistan	56	+2	ABD	4	

NOT: + ve – değerleri ülkelerin durumlarında meydana gelen aşağı ve yukarı olan değişiklikleri göstermektedir. Herhangi bir işareti olmayan ülkelerin durumlarında bir değişiklik olmamıştır.

Kaynak: BM İnsani Gelişme Raporu <http://hdr.undp.org> (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

Gelişmiş olan ülkelerin insani gelişme değerlerinde genel olarak bir değişme görülmezken az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değerlerinde düşüş ve artışlar görülebilmektedir. Brezilya, Bulgaristan, Arjantin, Kamerun, Kolombiya, Haiti, Endonezya, Kazakistan gibi ülkelerde +1 değerinde yükseliş gözlemlenirken, Çad, Kosta Rika, Dominik, İran gibi ülkelerde ise -1 değerinde azalmaları görülmektedir. Fiji de -3 gibi bir azalma varken, Türkiye ve Ukrayna da +3 değerinde bir yükseliş görülmektedir. Buna karşılık Libya’da ise -10 gibi bir azalma görülmektedir. Bunların dışında ABD, Fransa, Bangladeş, Almanya, Özbekistan, Pakistan, Sierra Leone, Kırgızistan, Japonya, İtalya ve İsrail gibi ülkelerde ise herhangi bir değişiklik görülmezken insani gelişme değerleri aynı kalmıştır.

Tablo 8. 2011 Yılı Bazı Ülkelerdeki Gelir Dağılımı

HDI	Ülkeler	Yıl	Gini	En Yoksul %10	En Yoksul %20	En Zengin %10	En Zengin %20	En %10'un Yoksul Oranı	En %20'nin Yoksul Oranı
YÜKSEK DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP ÜLKELER									
2	Norveç	2000	25.8	3.9	9.6	37.2	23.4	6.1	3.9
8	Japonya	1993	24.9	4.8	10.6	36.7	21.7	4.5	3.4
9	Hollanda	1999	30.9	2.5	7.6	38.7	22.9	9.2	5.1
12	Amerika	2000	40.8	1.9	5.4	45.8	29.9	15.9	8.4
14	Danimarka	1997	33.0	2.6	8.3	37.8	23.0	6.9	4.4
16	İngiltere	1999	36.0	2.1	6.1	44.0	28.5	13.8	7.2
20	İtalya	2000	36.0	2.3	6.5	42.0	26.8	11.6	6.5
22	Almanya	2000	28.3	3.2	8.5	34.9	22.1	6.9	4.3
24	Yunanista	2000	34.3	2.5	6.7	41.5	26.0	10.2	6.2
29	Portekiz	1997	38.5	2.0	5.8	45.9	29.8	15.0	8.0
37	Polonya	2002	34.5	3.1	7.5	42.2	27.0	8.8	5.6
38	Arjantin	2004	51.3	0.9	3.1	55.4	38.2	40.9	17.8
53	Bulgarista	2003	29.2	3.4	8.7	38.3	23.9	7.0	4.4
67	Rusya	2002	39.9	2.4	6.1	46.6	30.6	12.7	7.6
70	Brezilya	2004	57.0	0.9	2.8	61.1	44.8	51.3	21.8
ORTA DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP ÜLKELER									
73	Kazakistan	2003	33.9	3.0	7.4	41.5	25.9	8.5	5.6
76	Ukranya	2003	28.1	3.9	9.2	37.5	23.0	5.9	4.1
78	Tayland	2002	42.0	2.7	6.3	49.0	33.4	12.6	7.7
81	Çin	2004	46.9	1.6	4.3	51.9	34.9	21.6	12.2
84	Türkiye	2003	43.6	2.0	5.3	49.7	34.1	16.8	9.3
107	Endonezya	2002	34.3	3.6	8.4	43.3	28.5	7.8	5.2
113	Özbekistan	2003	36.8	2.8	7.2	44.7	29.6	10.6	6.2
118	Guatemal	2002	55.1	0.9	2.9	59.5	43.4	48.2	20.3
131	Kamboçya	2004	41.7	2.9	6.8	49.6	34.8	12.2	7.3
136	Pakistan	2002	30.6	4.0	9.3	40.3	26.3	6.5	4.3
140	Bangladeş	2000	33.4	3.7	8.6	42.7	27.9	7.5	4.9
DÜŞÜK DÜZEYDE İNSANİ GELİŞMEYE SAHİP ÜLKELER									
158	Nijer	2003	43.7	1.9	5.0	49.2	33.2	17.8	9.7
165	Zambiya	2004	50.8	1.2	3.6	55.1	38.8	32.3	15.3
169	Etiyopya	1999	30.0	3.9	9.1	39.4	25.5	6.6	4.3
176	Burkina	2003	39.5	2.8	6.9	47.2	32.2	11.6	6.9
177	Sierra-Leone	1989	62.9	0.5	47.2	63.4	43.6	87.2	57.6

Kaynak: UNDP, **Human Development Report 2007/2008 Table 15,pp. 281-284,**

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf (Erişim Tarihi: 25.11.2011)

Tablo 8'de bazı ülkelerin gelir dağılımı adaletsizlikleri yer almaktadır. Gini katsayısı bir ülkede milli gelirin dağılımının adaletli olup olmadığını ölçmeye yarayan bir

katsayıdır⁶⁰.Yüksek insani gelişmeye sahip ülkeler arasında gelir adaletinin daha adil olan ülkeler arasında Japonya, Almanya, Hollanda, Bulgaristan yer almaktadır. AB ülkelerinde gini katsayısının 0.40 altında olduğu görülmektedir. AB ülkeleri arasında gelir adaletinin daha adaletsiz olduğu ülkelerde yer almaktadır. Bunlar; Portekiz %38.5, İngiltere %36.0, İtalya %35.8, Polonya %34.5, Yunanistan %34.3 gibi AB ülkeleridir. Yine gelir adaletsizliğinin en yüksek olduğu ülkeler arasında Brezilya %57,0'le, Arjantin %51.3'le, ABD %40.8'le yer almaktadır⁶¹.

Orta düzeyde insani gelişmeye sahip ülkeler arasında gelir adaletsizliğin en yüksek olduğu ülkeler arasında Guatemala 55.1, Türkiye 43.6, Kamboçya 41.7 dikkati çekmektedir. Türkiye insani gelişme açısından 84. sırada, 43.6 gini katsayısına⁶² sahip orta düzeyde insani gelişmeye sahip ülkeler arasında yer almaktadır. En yoksul %10'da %2.0 ve en yoksul %20'lik dilimlerden aldığı pay %5.3 olarak gerçekleşmiştir. En zengin %20 diliminin ulusal gelirden aldığı pay %49,7, en zengin %10 dilimin ulusal gelirden aldığı pay %34,1'dir. Düşük düzeyde insani gelişmeye sahip ülkeler arasında gelir adaletsizliğin yüksek olduğu ülkeler arasında Sierra- Leone 62,9 ile Zambiya ise 50,8 bulunmaktadır. Sierra-Leone'de en yoksul %10 ve en yoksul %20'de ulusal gelirden aldıkları pay 0,5 ve 1,1'dir⁶³.

1.5.2. Türkiye'de Yoksulluğun Genel Durumu

Türkiye 2013 yılı itibariyle kişi başına düşen milli geliri on bin doları geçmesi nedeniyle gelişmiş ülke statüsüne sahip ise de yoksulluğun yaygın olduğu bilinmektedir.

1.5.2.1. Türkiye'de Yoksulluk

Günümüzde büyük şehirlerde ve çevrelerinde yoksulluk kavramı daha da belirginleşmektedir. Bunun altında yatan nedenlerin başında köylerden kentlere göç eden kişilerin çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu da yoksulluk kavramına yeni yoksullar eklenmesine yol açmaktadır. Geçmişte yapılmış olan göçlerle gelenler iş olanakları sağlayabilmişken yeni gelen göçlerde kişiler bu imkânı bulamamaktadır. Toplumda ekonomik şartlar ve ekonomik kriz gibi problemler nedeniyle yoksulluk kavramının derinleşmesine neden olmaktadır. Geleneksel dayanışma örüntülerinin giderek kaybolduğu yeni yoksulluk devredilemeyen bir

⁶⁰Gini katsayısında katsayı 0 ile 1 arasında değerler alır ve yüksek değerler daha büyük eşitsizliğe tekabül ederler. Herkesin aynı gelire sahip olduğu bir toplumun Gini katsayısı 0 iken tüm gelirin bir kişide toplandığı (birden çok kişinin mensup olduğu) toplumun Gini katsayısı 1'dir..

⁶¹ <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/02.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2012)

⁶²Türkiye' de Gini katsayısı 2002 yılında 0.44, 2004 yılında 0.40, 2005 yılında 0.38, 2007 yılında 0.43 2010 yılında ise 0.41 olarak gerçekleşmiştir.

⁶³ <http://www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/02.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2012)

nitelik kazanmış, yoksulluktan kurtulmanın sadece bir zaman meselesi olduğu yoksulluk yerini, kalıcı özellikler taşıyan yeni kentsel yoksulluğa bırakmıştır⁶⁴. Böylece eski yoksulluk kavramı yerini yeni özellikler taşıyan küresel yoksulluk boyutuna taşımıştır.

Türkiye’de yoksulların özelliklerine bakıldığında şöyle bir sıralama yapılabilir:

- Hanede çalışan kimsenin olmaması,
- Sağlık, gıda gibi temel gereksinimlerin karşılanamaması,
- Eğitim olanaklarının olmaması, yeterli olmaması durumunda eline geçen fırsatlarının değerlendirilememesi yer almaktadır.

Türkiye’de yoksulluğu etkileyen önemli etkenlerden biri de emek piyasasıdır. Buna göre yevmiyeli olarak çalışan işçiler, tarımda çalışan ücretsiz işçiler ve işsizler yoksullukla karşılaşma riski en fazla olan grubu oluşturmaktadır.

Tablo 9. Hane Halkı Fertlerinin İşteki Durumlarına Göre Yoksulluk Oranları

İŞTEKİ DURUM	FERT YOKSULLUK ORANLARI (%)						
	YILLAR						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008
TOPLAM	29,96	28,12	25,6				
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Fertler							
İstihdamdaki Fertler							
Ücretli Maaşlı	13,64	15,28	10,35	6,57	6,00	5,82	17,11
Yevmiyeli	45,01	43,09	37,52	32,12	28,63	26,71	5,93
İşveren	8,99	8,84	6,94	4,80	3,75	3,15	28,56
Kendi Hesabına	29,91	32,38	30,48	26,22	22,06	22,89	1,87
Ücretsiz Aile İşçisi	35,33	38,51	38,73	34,52	31,98	28,58	24,10
İşsizler	32,44	30,97	27,37	26,19	20,05	26,01	32,03
Ekonomik Olarak Aktif Olmayanlar	22,15	22,82	20,95	15,92	13,60	14,74	17,78
15Yaşından Küçük Fertler	34,55	37,04	34,02	27,71	25,23	25,55	13,73

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=228&tb_id=7 (Erişim Tarihi: 10.02.2012)

*Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

⁶⁴Harun Önder ve Fikret Şenses, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”,2006 <http://Dusuncekahvesi.Blogspot.Com/2006/03/Turkiyede-Yoksulluk-Ve-Yoksulluk.Html> (Erişim Tarihi: 13.02.2012)

Tablo 9’da görüldüğü gibi yoksulluk oranları yevmiyeli olarak çalışanlarda ve işsiz olan kişilerde yoğunlaşmaktadır. Bu durum da kişilerin iş bulabilmek için mücadelelerini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de yoksulluğun temelinde yatan nedenlerden biri de dışlanma gibi nedenlere de yol açan gelir dağılımındaki adaletsizliklerdir. Türkiye’deki gelir dağılımının boyutları farklı açılardan incelenebilmektedir. Bunlar; kişisel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımı ve bölgesel dağılımdır.

Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin artmasıyla birlikte yoksulluğun arttığı görülmektedir. Ekonomi politikaları, küreselleşme, ekonomik krizler sonucunda oluşan bazı olumsuzluklar toplumdaki zengin-yoksul arasındaki farkı iyice açmıştır. Özellikle 1990 yılından sonra yoksul- zengin arasındaki fark iyice artmıştır. Dünya ekonomisi ile bütünleşme, dış rekabete açılma veya yapısal uyum politikaları adı altında uygulanan iktisat politikaları ile birlikte yoksulluğun arttığı, gelir dağılımının bozulduğu, bölgesel eşitsizliklerin derinleştiği gözlenmektedir⁶⁵.

Türkiye’ de kırsal esimde yoksulluğu artıran etmenler arasında siyasi istikrarsızlıklar, toplumsal ilişkiler gelir dağılımındaki adaletsizlikler, merkezi- yerel hizmet arasındaki kopukluklar, alt yapı yatırımlarda ikincil politikaların uygulanması, tarıma dayalı üretimden kaynaklanan istihdam sorunları yer almaktadır. Ayrıca yoksulluğu artıran nedenler arasında sosyal dışlamada bulunmaktadır. Özellikle kadınlar arasında yaygın olan bu sosyal dışlama dar bir alana mahkûm olma ve bilgi eksikliği dışarıya açılmama gibi nedenlere yol açmaktadır⁶⁶.

2001 meydana gelen kriz nedeniyle Türk lirasının değer kaybettiğinden ulusal gelirden azalmıştır. Neo-liberal ekonomi politikaları ve küreselleşme Türk ekonomisinde derin izler bırakmış, hızlı büyümeyi derin finansal krizler izlemiş, döneme yüksek enflasyon, eşitsiz gelir dağılımı ve ekonomik istikrarsızlık damgasını vurmuştur. ...1980’li yıllardan başlayarak Türkiye, gelirin nispeten eşit dağıldığı bir olmaktan çıkmış, zengin ile yoksul arasındaki farkların uçurum niteliğini hak edecek boyutlara ulaştığı boyutlara gelmiştir⁶⁷.

⁶⁵Didem Gürses, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 17, Sayı 1, Haziran 2007, s. 59-74

⁶⁶ Gürses, a.g.m.ss.59-74

⁶⁷ Melih Pınarcıoğlu ve Oğuz Işık, “Nöbetleşe Yoksulluk”, Journal Of Third World Studies, Vol XXHI No.2 Fall 2006 s.79-94

Tablo 10. Krizden Sonra En Üst İle En Alt Gelir Grupları Arasındaki Farklar

	EN ÜST %5'LİK GRUP	EN ALT %5'LİK GRUP
Yıllık Ortalama Hane Geliri (\$)	20,323	1,012
Yıllık Ortalama Hane Harcaması	10,196	844
Yıllık Ortalama Hane Geliri Harcama Farkı	10,126	168
Yıllık Ortalama Kişi Başına Düşen Gelir	5,486	280

Kaynak: Veri Araştırma Şirketi, **Veri Statü-Gelir-Tüketim Araştırmaları**, <http://www.veriarastirma.com/> (Erişim Tarihi: 12.02.2012)

484.880 hanenin bulunduğu üst %5'lik dilimdeki hanelerin yıllık ortalama geliri 20,323 dolarken alt gelir grubunda bulunan 488,294 hanenin yıllık ortalama geliri 1012 dolardır. En alt %5'lik dilim ile en üst %5'lik dilim içinde bulunan yer alan haneler arasında 2000 yılında 27,2 kat olan gelir farkı 2001 kriziyle 20,1 kata kadar inmiş, 2004 yılında tekrar 23,9 kata kadar çıkmıştır. En üst ve en alt %5'lik gelir dilimi kıyaslandığında en üst %5'lik gelir dağılımındaki hanelerin ortalama gelirlerinin 2002 yılındaki 20.323 dolardan 40,215 dolara çıkmıştır. En alt %5'lik gelir dilimindeki hanelerin toplam gelirden aldığı pay 2002 yılında 1012 dolardan 1687 dolara çıkmış olmasına rağmen %1'den %0,9'a inmiştir. Yani 2001 krizinden sonra gelir dağılımındaki eşitsizlikler artmaya başlamıştır.

1993 yılından itibaren düzenli olarak yapılmakta olan İnsani Gelişme Raporu'na göre 2006 yılı raporunda İnsani Yoksulluk İndeksine⁶⁸ (HPI) göre 102 ülke arasında Türkiye %9,8'lik yoksulluk oranıyla 21. sırada yer almaktadır. Bu oran eğitim gibi temel hizmetlerinin karşılanamadığı ve bazı temel ihtiyaçların sosyal dışlanma tehdidiyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir⁶⁹.

TUIK 2006 verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 16 milyon insan insani yoksulluk sınırının yaklaşık 646 bin kişisi açlık sınırının altında yaşamaktadır. Bu amaçla Türkiye'de mikro kredi uygulamaları yoksulluk önlenmesinde önemli yöntemlerden birisi olmaktadır⁷⁰.

⁶⁸Yoksunluğu ve sosyal dışlanışığı ölçen endeks'dir.

⁶⁹Asuman Altay, "Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikro finansman Yaklaşımı" Finans Politik& Ekonomik Yorumlar Cilt 44 Sayı 510, 2007, s.64-65

⁷⁰Altay, a.g. m. s.64

Tablo 11. Yoksulluk Sınırının Yöntemlerine Göre Fertlerin Yoksulluk Oranları (2002-2006)

YÖNTEM	TÜRKİYE %					KENT %					KIR %				
	2002	2003	2004	2005	2006	2002	2003	2004	2005	2006	2002	2003	2004	2005	2006
Gıda Yoksulluğu (açlık)	1.35	1.29	1.29	0.87	0.74	0.92	0.74	0.62	0.64	0.04	2.01	2.15	2.36	1.24	1.91
Gıda +gıda dışı Yoksulluk	26.9	28.1	25.6	20.5	17.8	21.9	22.3	16.5	12.8	9.3	34.4	37	39.9	32.9	31.9
Kişi Başı Günlük 1\$ altı (1)*	0.20	0.01	0.02	0.01	0.0	0.03	0.01	0.01	0.0	0.0	0.46	0.01	0.02	0.04	0.00
Kişi Başı Günlük 2.15\$ altı(1)*	3.04	2.39	2.49	1.55	1.41	2.37	1.54	1.23	0.97	0.24	4.06	3.71	4.51	2.49	3.36
Kişi Başı Günlük 4.3\$ altı(1)*	30.3	23.7	20.8	16.3	13.3	24.6	18.3	13.5	10.0	6.13	38.8	32.1	32.6	26.5	25.35
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk (2)**	14.7	15.5	14.8	16.1	14.5	11.3	11.2	8.34	9.89	6.97	19.8	22.0	23.4	26.3	27.03

*(1) 1 \$ Satın alma gücü paritesine göre karşılığı olarak 2002 yılı için: 618.281 tl; 2003 yılı için: 732. 480 tl; 2004 yılı için: 780.121 tl; 2005 yılı için: 0,830400 ytl; 2006 yılı için: 0.921 ytl kullanılmıştır.

** (2) Eş değer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/veriBilgi.do?tb_id=23&üst_id=7 (Erişim Tarihi: 30.11.2011)

2002 yılında Türkiye nüfusunun %1.35 iken bu oran 2006 yılına gelindiğinde %0.74 inmiştir. Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranı 2002'de %29.96 2006'da ise %17.81 olmuştur. Günlük 1\$ altında yaşayan nüfusun oranı Türkiye genelinde oran %0.20 iken kentte %0.03 kırdada %0.46 olarak gerçekleşmektedir. Günlük 2.15\$ altında yaşayan nüfusun oranı ise Türkiye genelinde %3.04 iken kentte %2.37 kırdada %4.06 olmuştur. Bu oranlar 2002 yılından 2006 yılına doğru gidildikçe Türkiye geneli, kent ve kırdada azalma göstermektedir. Günlük 4.3\$ altında yaşayan nüfus oranı 2002 yılında %38.82 iken 2006 da %25.35 düşmüştür. Harcama esaslı göreli yoksulluk oranı 2002 yılında Türkiye genelindeki oranı %14.74 iken bu

oran 2006 yılına gelindiğinde %14.50; kentte bu oran 2002 yılında %11.33 iken 2006 yılında %6.97 kadar gerilemiştir. Kırsal alanda ise bu oran 2002 yılında %19.86 iken 2006 yılında %27.03 olarak görülmektedir.

Türkiye’ de yoksulluğun genel olarak gıda ve gıda dışı yoksullukta yoğunlaştığı görülmektedir. Buna göre kişi başı 1\$ altında kentte yaşayan nüfusun bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 12. Türkiye’de Gelire Göre Sıralı % 20’lik Gelir Dağılımı (1994-2005)

% 20’lik Dilimler	Türkiye (%)				
	1994	2002	2003	2004	2005
Birinci %20	4.9	5.3	6.0	6.0	6.1
İkinci %20	8.6	9.8	10.3	10.7	11.1
Üçüncü %20	12.6	14.0	14.5	15.2	15.8
Dördüncü %20	19.0	20.8	20.9	21.9	22.6
Beşinci %20	54.9	50.0	48.3	46.2	44.4

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=24&ust_id=7 (Erişim Tarihi:30.11.2001)

Tablo 13. Kişi Başına Düşen Kullanılabilir Gelirlerin Dağılımı (2003-2004)

% 20’lik Dilimler	Türkiye		Kent		Kır	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Birinci %20	5,5	5,5	5,6	5,9	6,0	6,0
İkinci %20	10,0	10,5	10,1	10,7	10,5	11,2
Üçüncü %20	14,4	15,1	14,4	14,9	15,1	16,3
Dördüncü %20	20,9	21,3	20,6	20,8	21,5	23,2
Beşinci %20	49,3	47,5	49,2	47,7	46,9	43,3
Gini Katsayısı	0,43	0,41	0,43	0,41	0,40	0,37

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=227&trb_id=10 (Erişim Tarihi: 3.01.2012)

Tablo 12’de ilk dört hane halkı diliminin toplam gelirden aldığı paylar 1994-2005 yılları arasında artış göstermektedir. Ancak beşinci % 20’lik dilimdeki pay azalma göstererek toplam gelirden %54,9 pay almaktadır. 2005 yılında birinci %20, %6,1 yükselmekte beşinci % 20 de ise bu oran %44,4 gerilemektedir. Dolayısıyla 1994 yılındaki beşinci % 20’lik dilimde yer alan kişiler birinci %20’lik dilimdekenden 11,2 kat daha fazla gelire sahip olurken 2005 yılında ise azalarak 7,3 kat gelire sahip olmaktadır.

Türkiye’de ailelerin gelirleri yaşamlarını sürdürmeye yetecek düzeyde olmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik alanlarına yeterli ölçüde pay ayıramamaktadır. Çocuk sayısının fazla olduğu ailelerde yoksulluk oranları daha belirginleşmektedir. Türkiye’deki yoksulluk giderek genç nüfusa dayalı özellik göstermektedir. Türkiye’de kültürel davranışlar, yoksulların sağlık ve eğitime taleplerini engelleyici rol taşıdığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de 2002 yılından sonra uygulanmaya başlayan dünyada ise uygulaması devam etmekte olan mikro kredi uygulamaları yoksulluğun önlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Tablo 14. Yıllık Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Gelirlerinin Dağılımı (2009-2010)

	Değişken	İlk % 20*		İkinci %20		Üçüncü %20		Dördüncü %20		Son %20*		P80/P20		Gini Katsayısı	
		YILLAR	09	10	09	10	09	10	09	10	09	10	09	10	09
T Ü R K İ Y E	YÜZDE	5.6	5.8	10.3	10.6	15.1	15.3	21.5	21.9	47.6	46.4	8.5	8.0	0.41	0.40
	ORT.	2,6	2.8	4.8	5.1	7.08	7.45	10.0	10.6	22.3	22.5				
	MEDYAN TL	2.7	2.9	4.81	5.1	7.04	7.42	9.93	10.5	17.6	17.9				
K E N T	YÜZDE	6.0	6.3	10.7	11.0	15.0	15.3	21.1	21.6	47.3	45.7	7.9	7.3	0.40	0.38
	ORT	3.2	3.5	5.71	6.09	8.07	8.49	11.3	11.9	25.3	25.3				
	MEDYAN TL	3.3	3.5	5.75	6.08	8.05	8.45	11.2	11.8	19.8	19.9				
K I R	YÜZDE	6.1	6.2	10.9	11.0	15.9	15.7	23.1	22.8	44.0	44.3	7.2	7.1	0.38	0.37
	ORT	1.9	2.1	3.46	3.69	5.06	5.32	7.33	7.70	14.0	14.9				
	MEDYAN TL	2.0	2.1	3.45	3.66	5.02	5.28	7.31	7.63	11.7	12.6				

* “İlk yüzde 20’lik grup” geliri en düşük olan grubu, “son yüzde 20’lik grup” ise geliri en yüksek olan grubu Tanımlamaktadır.

Kaynak: TÜİK, **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2007-2010** <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 31.12.2011)

2010 yılında Türkiye’de hane halkı başına ortalama kullanılabilir gelir 9.73 TL iken medyan geliri ise 7.429 TL’dir. En fakir %20’lik grubun yıllık ortalama kullanılabilir geliri 2,8 TL iken en zengin %20’lik paydaki hane halklarının ortalama geliri 22,5 TL’dir. Türkiye genelinde eş değer hane halkı gelirine göre en yoksul %20 %5,8 oranında iken en

zengin %20 ise %46,4 olmaktadır. P80/P20⁷¹ 2009 yılında 8,5 2010 yılında 8,0 olmuştur. 2010 yılında gerçekleşen gini katsayısı ise 0.40 olduğu görülmektedir.

Kentsel kesimde 2010 yılında hane halklarının ortalama yıllık geliri 11.07 TL, medyan geliri 8.451 TL'dir. En fakir %20'lik geliri 3,5 TL, en zengin % 20'lik geliri ise 25,3 TL olmaktadır. P 80/P20 2009 yılında 7,9, 2010 yılında 7,3 olarak gerçekleşmektedir. Kentsel alanda 2010 yılı gini katsayısı ise 0.38 olarak gerçekleşmiştir. Kırsal kesimde 2010 yılında hane halklarının yıllık ortalama geliri 6.762 TL, medyan geliri ise 5.285 TL'dir. En fakir %20'lik grup gelirden %6,2 olurken, en zengin % 20'lik grup %44,3 pay almaktadır. P80/P20 oranı 2009 yılında 7,2 olurken 2010 yılında ise 7,1 değerini almaktadır. 2009 yılındaki 0.38 iken 2010 yılında gini katsayısı 0.38 olarak gerçekleşmektedir.

1.5.2.2. Türkiye'de Yoksullukla İlgili Politikalar

Gelir dağılımı, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile ilgili olarak BM'in Binyıl Kalkınma Hedefleri ve AB'nin Lizbon Stratejisi Türkiye için oldukça önem taşımaktadır. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri yoksulluk açısından eğitim, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadının güçlendirilmesi gibi çeşitli sorunları ele almaktadır. AB'de 2000 yılından beri uygulanmakta olan Lizbon Stratejisi yoksulluk sorununun çözümü için geliştirilen sosyal politikaların ekonomik büyüme ve istihdamla ilişki kurarak çözümlenmesini hedeflemektedir.

Türkiye yoksullukla mücadeleye 1990'lı yıllarda başlamıştır. Yedinci ve sekizinci kalkınma planlarında Türkiye'nin bu konudaki stratejik amacı gelir dağılımındaki eşitsizlikleri kalıcı olarak azaltmak ve mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmaktır. Binyıl Kalkınma Hedefleri ortaya konulmasını takiben Türkiye'nin yoksullukla mücadele çabaları hız kazanmıştır⁷². Bu sayede gelir dağılımındaki eşitsizliklerle mücadele edilerek en az seviyeye indirgenebilecektir.

1.5.2.2.1. Uzun Vadeli Stratejik Plan (2001-2023)

Sekizinci beş yıllık kalkınma planında; gelir dağılımını iyileştirerek yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir bir büyüme hızı ile toplumun yoksul kesimlerinin ortalama refah düzeyine çıkarılması, istihdamın artırılması, iş verimliliği ve sosyal hizmet yatırımlarının artırılması gibi politikalar yer almaktadır.

⁷¹Son %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın ilk %20'lik gruba oranıdır. Oranın düşük olması gelir dağılımındaki farklılığın azaldığını göstermektedir.

⁷² DPT, BM Mukim Koordinatörlüğü, "Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu", Türkiye 2005, s.12

1.5.2.2.2. Acil Eylem Planı (2002)

2002 yılının sonunda uygulanmaya başlayan ve 2003 yılı sonuna kadar devam eden plan, sosyal yardım kuruluşlarının kendi çevrelerinde bulunan yoksul insanları belirlemesi hedeflenmiştir. Acil Eylem Planı'nda yoksulluk sınırın altında yaşamakta olan insanların gıda yiyecek, yakacak, eğitim, sağlık gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılanması amaçlanmaktadır.

1.5.2.2.3. Orta Vadeli Program (2007-2009)

Orta vadeli programında yoksulluk sosyal hayata katılımların artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışmanın artırılması temel hedef olarak belirtilmekte ve eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerden herkesin eşitçe yararlanabileceği hale getirilmesi toplumda dezavantajlı durumda olan kesimi diğer kesimle eşit hale getirmeyi amaçlayan politikalar yapılmasını öngörmektedir. Bu politikalar arasında kadınların ekonomik ve sosyal hayata etkin olarak yer almalarını sağlayabilecek eğitim gibi hizmetlerden yararlanmasını sağlayacak önlemler alınmasını yer almaktadır⁷³. Bu önlemler sayesinde kadınların ekonomik süreçteki etkileri artırılmış olacaktır.

1.5.2.2.4. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu kalkınma planında yoksullukla mücadele konusunda gelir dağılımındaki eşitsizliğin ve yoksulluğun büyüme, istihdam, eğitim ve çalışma hayatı politikaları ile birlikte çok boyutlu yaklaşımla azaltılacağı, yoksul olan kesimin yaşam kalitesi artırılarak, sosyal dışlanmaya maruz kalmış ve ekonomik, sosyal dışlanmayla yüz yüze kalmış kesimlerin eğitim, sağlık, barınma, sosyal hizmetler ve istihdama yönelik hizmetlere erişebilmelerine öncelik verilerek sunulan hizmetlerin yoksulluk kültürünü önleyici ve yoksul olan kesimin üretici konumuna getirilecek konumda olacağı yer almaktadır⁷⁴.

1.5.2.3. Türkiye'de Yoksulluğun Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması

İnsani Yoksulluk Endeksinde alt seviyelerde bulunan ülkeler yoksulluğun, en çok etkilediği ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'deki yoksulluğu Dünya'daki ile karşılaştırabilmek için ilk bakılması gereken İnsani Kalkınma Endeksi ve İnsani Yoksulluk Endeksidir. Türkiye, İnsani Gelişmişlik Düzeyi Endeksine göre 177 ülke arasında orta gelişmişlik düzeyinde 94. sırada yer almıştır. Orta gelişmişlik düzeyinde yer alan 72 ülke arasında ise 28. sırada yer almıştır. Bu durum Türkiye'nin üst seviye insani gelişmişlik

⁷³ Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dokümanı, "Kadın ve Yoksulluk", Ankara 2008, s.13

⁷⁴ Başbakanlık Kadının Statüsü genel müdürlüğü a.g.e. s.14

endeksine sahip 57 ülke'den sonra, orta seviye insani gelişmişlik endeksine sahip ülkelerin ilk yarısında yer aldığına göstergesidir. Bu durum, Türkiye'nin mutlak yoksulluğun en temel kriteri olan Alt Seviye İnsani Gelişmişlik Endeksi Seviyesinde uzaklığını göstermektedir⁷⁵.

Yoksulların nüfus içerisindeki İnsani Gelişmişlik Endeksinde 94. sırada bulunan Türkiye, İnsani Yoksulluk Endeksinde 103 ülke arasında 19. sırada bulunmaktadır. Yani en zengin OECD ülkeleri hariç tutulursa, Türkiye, bu ülkelere göre yoksulluk durumu en iyi olan 19. ülkedir. 18. sırada bulunan Lübnan ve 20. sırada bulunan Brezilya'nın ortasında yer almaktadır. Bu sıralamaya karşılık gelen İnsani yoksul sayılan nüfusun toplam nüfusa oranı ise %9,7' olmaktadır.

Türkiye, %9,7'lik insani Yoksul oranına ek olarak, toplam nüfusunun %2'den daha az bir oranı günde 1\$ ile yaşayan yoksula, yani mutlak yoksula sahiptir. Günde 2\$ ile yaşayan yoksul sayısı oranı ise %10,3'tür. Yani nüfusunun %8'e yakın bir kısmı günde 1\$ ile 2\$ arasında bir gelir ile yaşamaktadır⁷⁶. Mutlak yoksulluk oranı olan 1\$'dan az bir günlük gelir ile yaşayanların oranı ile 2\$'dan az bir günlük gelire yaşayanların oranı insani Yoksulluk endeksinde Türkiye'nin bir üstünde yer alan Brezilya için sırasıyla %8,8 ve %22,4'tür. Yani Türkiye mutlak yoksulluk oranında iyi bir konumdadır denilebilir. 103 ülke arasında günde 1\$'dan az bir gelire yaşayanların oranı %2'den az olan ülke sayısının sadece 13 olduğunu göz önünde bulundurursak, Türkiye'de yoksulun yoksulu olan mutlak yoksul insan sayısının düşük olduğu sonucuna ulaşabiliriz⁷⁷.

TUIK'in 2002 Hane halkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak yayınladığı 2002 Yoksulluk Çalışması sonuçlarına göre; Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Raporunda sadece %2'lik nüfus hassasiyeti ile belirttiği mutlak yoksul oranı, TUIK'in araştırmasına göre Türkiye'de %0,20'ye karşılık gelmektedir. Yani Türkiye'de 2002 yılı verilerine göre 136,000 kişi mutlak yoksul olarak tanımlanabilir. Bu rakamın 10,000'i kentlerde, 126,000'i ise kırdaki yaşamaktadır. Oransal olarak bakarsak, %0,03'e düşen kent mutlak yoksulluk oranı kırdaki %0,46'ya kadar çıkmaktadır. Göreli yoksulluk açısından Türkiye'de yoksulların oranını incelersek, 10 milyon kişi göreli yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır. Bu rakamın, 4,6 milyonu kentlerde, 5,4 milyonu ise kırdaki yaşamaktadır⁷⁸. Yani, nüfusun %14,74'ünün toplamda göreli yoksul olduğu Türkiye'de, kent göreli yoksul oranı % 11,33 kır göreli yoksul oranı ise %19,86'dır. Göreli yoksullar içerisinde gelir türlerine göre insanlar Türkiye'de

⁷⁵ Human Development Report, 2005

⁷⁶ Adil Döşeyen, "Yoksullukla Mücadele Programlarından Mikro kredi Ve Türkiye Diyarbakır Örneği Başarı Değerlendirmesi", İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.16-17

⁷⁷ Human Poverty 2005

⁷⁸ Döşeyen a.g.e. ss.16-18

yoksulluk profilini incelersek, Türkiye’de yoksulların %48,3’ü ücretlilerden oluşmaktadır. Bu oran, tüm ücretlilerin %16,4’üne karşılık gelmektedir. Geriye kalan %51,7’lik yoksul kesim ise %22,6 oranında tarım müteşebbisleri, %11,8 transfer geliri elde eden kesim (emekli aylıkları vs), %9,7 müteşebbis geliri elde eden hane halkları, %7,4 karma gelir elde eden kesim ve %0,2 faiz geliri elde eden kesimden oluşmaktadır. Tarımdan geçimini temin eden hane halklarından yoksul olanlar, tüm tarım kesiminin %22,2’sini oluştururken, transfer gelirinde bu oran %19,5 olarak gerçekleşmiştir.

Aile tipine göre yoksulluğa bakıldığında, görelî yoksulluk oranı iki veya daha fazla çocuklu ailelerde %19,6 iken, tek çocuklu ailelerde bu oran %13 olmaktadır. Yani çocuk sayısına bağılı olarak yoksulluk oranı da artmaktadır. Türkiye’de nüfusun en yoksul %1’i gelirden %0,1’lik bir pay alırken, nüfusun en zengin %1’i gelirden %12,3’lük bir pay almaktadır.

Türkiye’de devlet transferleri gelir dağılımını %7,1 nispetinde iyileştirmekte ve gini katsayısını 0,447’ye kadar düşürmektedir. Bu durum devlet transferlerinin gelir dağılımını tamamen düzeltmediğini, ancak gelir dağılımını düzelmesinde önemli bir rol icra ettiğini göstermektedir.

2.YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

Yoksullukla mücadele edebilmek için yoksulluğu azaltmak gerekir. Yoksulluğu azaltmak için toplumda yoksul çizgisinin altında kalanlarının sayısının azaltılması gerekmektedir. Yoksul sayısının azaltılması da yoksulluk sınırının altında bulunanların yaşamlarını yükseltmek, daha sağlıklı ve yaşanır koşullara getirmek ile sağlanabilir.

Son yıllarda istihdam ve nüfus oranı açısından sanayileşmiş olan ülkelerin ekonomileri Orta Doğu ülkelerinde ve Afrika’da artış göstermektedir. Bu durumun temelinde kadınların emek piyasalarına katılımının artışı bulunmaktadır. Buna rağmen kadınların iş gücüne katılım oranı hala düşük seviyelerdedir. Yoksullukla mücadele konusunda en etkin çalışmaları Dünya Bankası tarafından yürütülmektedir. Avrupa topluluğu (AT) ise bu konuyla ilgili ilk çalışmalarını 1975 yılında uygulamaya Batı Avrupa ülkelerinde başlamıştır. Belçika 1985 yılında bir bakanlık yoksullukla mücadeleden sorumlu kılınmıştır. ABD’de yoksullukla mücadele konusu, medeni haklar hareketinin de etkisiyle 1960’lı yılların ortalarında toplumsal gündemde ön plana çıkmıştır⁷⁹. Az gelişmiş olan ülkelerde yoksullukla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Hindistan, bağımsızlığını kazandığı 1947 yılından bu yana yoksulluk

⁷⁹ Öztürk ve Çetin, a.g.m. s.2684

konusunu gündeminin ilk sırasında tutmaktadır. 1970’li yılların başından itibaren Sri Lanka ve Endonezya, 1980’li yıllarda olumsuz ekonomik gelişmelerden en çok etkilenen iki ülke grubu olan Latin Amerika ve Güney Sahra ülkelerinde de yoksulluğa ve mücadele yöntemlerine karşı yoğun bir ilgi bulunmaktadır⁸⁰. Yoksulluğun ortadan kaldırılması etkin bir uluslar arası çabalarla ikame edilebilmektedir.

2.1. GENEL POLİTİKALAR

2.1.1. Devletin Yoksullukla Mücadeleye Yaklaşımı

Türkiye’de yoksullukla mücadele ilk olarak 1986 yılında yürürlüğe konulan 3294 sayılı kanunla gerçekleştirilmiştir. Bu yasanın amacı fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir biçimde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardım ve dayanışmayı teşvik etmektir⁸¹. Bu şekilde hem sosyal dayanışma alanında yardımlaşma pekiştirilmiş hemde devletin yardıma muhtaç kişilere ulaşılmasını sağlanmış olmaktadır.

Yoksullukla mücadele tartışmaları 2’ye ayrılarak açıklanabilmektedir. Bunlar;

- Hızlı büyüme yoluyla yoksulların gelirlerini ve yaşam standartlarını üst seviyelere çıkarmak için dolaylı yaklaşım,
- Yoksulların eğitim, barınma veya bunun gibi temel gereksinimlerinin devlet tarafından karşılanmasına dayanan dolaysız yaklaşımdır.

Devlet, üretimi istihdamı geliri artırarak gelirin dengeli dağılmasını sağlayarak yoksulluğa son verebilir. Bu kapsamda uygulanan bir takım önlemler bulunmaktadır. Bunlar arasında SYDTF ve Yeşil Kart uygulaması bulunmaktadır. 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile yoksul insanlara parasal yardımlar sağlarken, 1992 yılında Sağlık Bakanlığının yoksul kesimler için uygulamaya koyduğu Yeşil Kart uygulamasıyla yoksul insanların sağlıktan hiçbir ücret ödmeden faydalandırılması sağlanmıştır⁸².

⁸⁰ Öztürk ve Çetin a.g.m. s.2685

⁸¹ T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü)

<http://www.sydg.gov.tr/html/196/SYDVlerin+Yapisi/> (Erişim Tarihi:13.02.2012)

⁸² Döşeyen, a.g.t. s.26

2.1.2. Dünya Bankasının Yoksullukla Mücadele Politikaları

Dünya Bankası'nın yoksullukla mücadele konusunda uyguladığı politikalar zaman içinde değişiklik göstermektedir. Bu politikaları; 1960'lı yıllarda sanayileşmeyi hızlandırmak, 1970'li yıllarda kırsal gelişmeye yatırım yapmak, 1980'li yıllarda döviz gelirlerinin azalmasıyla makro ekonomik sorunlarla karşılaşmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda ise Dünya Bankası yoksulluk konusuyla daha ön plana alarak Dünya Kalkınma Planı hazırlamıştır. Bu raporun yoksullukla mücadele konusunda temel vurguları; ekonomik büyüme, insana yatırım yapmak, ekonomik denge, dünya bankası borçları, kalıtım ve çevre konuları üzerinde olmuştur. Özellikle burada kadınların eğitime ağırlık verildiği görülmektedir⁸³. Bu plan aracılığıyla Kadınların eğitim seviyesi artırılarak gelişmeye ortak olmaları sağlanmaktadır.

2.1.3. Uluslararası Dış Yardımlar

Gelişmekte olan ülkelerin yoksulluktan kurtulabilmeleri için finansal desteklere ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar birçok uluslar arası kuruluşlar tarafından karşılanmaktadır. 2000 yılında BM milenyum zirvesinde uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan milenyum kalkınma programı tanıtılmıştır.

Yoksulluğun ortadan kaldırılmasında ki bir başka proje ise BM'nin çevre ve kalkınma konferansında kabul edilen gündem 21 bildirisidir. Bu bildiri yoksulluğun ortadan kaldırılmasını hedef almaktadır. Bunun içinde programlar belirlenmeli ve bu programları destekleyecek ortamlar yaratılmaktadır. Buna yönelik projelerden birisi de Türkiye'de uygulanan sosyal riski azaltma projesidir.

2.1.3.1. Milenyum Kalkınma Programı

2000 yılında BM'nin milenyum zirvesinde tanıtılan milenyum kalkınma programı gerek gelişmekte olan gerekse gelişmiş ülkelere ve uluslararası kuruluşlarca kabul görmüştür⁸⁴. Bu programın temel amacı, 1\$ altında gelire sahip olanlar ve açlık sıkıntısı çeken insan sayısını yarıya indirmektir. Bu programın diğer hedefleri ise;

- Kız erkek ayrımı olamadan eğitim sağlamak,
- Çocuk ölümü oranı azalmasını sağlamaktır,

⁸³ Öztürk ve Çetin a.g.m. s.2685

⁸⁴ Shantayanan Deverajan, Margaret J. Miller, Eric V. Svanson, ” *Goals For Development: History, Prospects And Costs*” 2002, www.Worldbank.Org (Erişim Tarihi 08.02.2012)

- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının sosyal hayatta güçlendirilmesini sağlamak,
- Anne sağlık koşullarını iyileştirilmek,
- Yoksulluğu azaltmakta, kaynaklarını kalkınma hedefi doğrultusunda kullanan ülkelere yardımlarda bulunulmaktadır.

2.1.3.3. Sosyal Riski Azaltma Projesi

Dünya Bankası ve Türk hükümeti tarafından (SYDGM) başlatılmış olan 635 milyon dolarlık bir projedir. Ancak Sosyal Riski Azaltma Projesi ulusal nitelik taşıyan bir projedir. 31 MART 2007 tarihinde uygulaması sona ermiştir. Ancak bu tarihten sonra bu proje kapsamında yer alan Şartlı Nakil Transferi uygulaması ile devam ettirilmiştir. Bu projenin ana hedefi Şubat 2001 krizinin yoksul aileler üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkisini azaltmaktır. Proje en yoksul olan kesime çeşitli yardımlardan (ayakkabı, kitap gıda maddeleri, yakacak gibi) oluşmaktadır. Projenin yatırım kısmı ise yoksullara yönelik sosyal güvenlik açığının kapsamını ve hedeflerini iyileştirmek ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi temel hükümet makamlarının kurumsal kapasitesini güçlendirmek üzere yatırım yapılmasını öngörmektedir⁸⁵.

SYDTF tarafından yürütülmekte olan Sosyal Riski Azaltma Projesi Hızlı Yardım ve Şartlı Nakil Sistemi diye iki bölümden oluşmaktadır. Hızlı yardım Bileşeni 2001 krizinden etkilenmiş olan ailelere çeşitli yardım ve parasal yardımların yanı sıra eğitim sağlık gibi temel hizmet yardımlarını yapmaktadır. Şartlı Nakil Transferi ise en yoksul %8'lik bölümü hedefleyerek ailelere çocuklarını okula göndermek ve temel sağlık ve beslenme ihtiyaçlarını sağlamaları şartıyla nakdi yardımlar yapılmasını öngörmektedir⁸⁶.

Dünya Bankasının verdiği desteklerle Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında olan Şartlı Nakil Transferi (ŞNT) uygulaması başlatılmıştır. ŞNT uygulaması eğitim, sağlık ve gebelik uygulamalarından oluşmaktadır. ŞNT ile yoksulluktan dolayı çocuklarını okula gönderemeyen veya okuldan almak zorunda kalan aileleri ekonomik yönden destek olmak için uygulanmıştır. Türkiye'de bu proje ile temel eğitim ve sağlık hizmeti alabilmeleri için en yoksul olan kesim hedeflenmekte olduğundan bu doğrultuda 0-6 yaş arasındaki çocuklara 17 TL, hamilelere 55 TL, ödeme yapılmaktadır. 2003 yılında 21 trilyon TL, 2004 yılında 22,8 trilyon TL ödeme yapılmış ve bundan 418.786 kişi yararlanmıştır. Yine bu doğrultuda,

⁸⁵ Babacan a.g.m.s.1.

⁸⁶Filiz Çulha Zabcı, "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak Mı, Zengini Yoksuldan Korumak Mı?" Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, 58-1 , s.237

ilköğretimdeki kızlar için ayda 22 TL erkekler için 28 TL yardım yapılmaktadır. Eğitim yardımı kapsamında toplam 68,3 trilyon lira ödeme yapılmış ve bundan toplam 879.043 kişi bundan yararlanmıştır⁸⁷. Şartlı Nakil Transferi 2001 yılında meydana gelen ekonomik krizin etkilerini yok etmek için başlatılan ve yoksulluğun olumsuz etkilerini azaltmak için uygulanmakta olan bu uygulama Türkiye’de ilk uygulama sayılmaktadır.

SRAP’ın diğer faaliyet kollarından biri olan Yerel Girişimler (YG), en yoksul olan %36lık gelir elde etme ve oluşan istihdam fırsatlarını arttırmayı amaçlamaktadır. Yoksul kadınlar ve işsiz kişilere kısa vadelerle çeşitli kurslar vererek çeşitli beceriler kazandırarak nitelikli iş bulmasını sağlayarak bu şekilde yoksulluktan kurtulacağı görüşüne dayanmaktadır. Kamu yararına uygulanacak proje türlerinde ise ihtiyaç duyulan işgücünün kısa süreli istihdamla karşılanması veya yoksul kişilerin para kazanmasını sağlayarak aile bütçelerine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

SRAP gelir dağılımından oluşan adaletsizliklerden birçok kişi yoksulluk sınırının altında olan kişilere yönelik ve toplumsal yoksulluğu engellemeye yönelik proje olduğundan dolayı yoksul kesim hedefinde bulunan kişilere sosyal anlamda yardım programları uygulanmasını amaçları arasında bulunmaktadır. Yalnız bu proje yoksulluğu azaltmaktan çok bağımlılık yaratmaktadır. Başvuru sistemine dayanan bu projede başvuru yapamayan kişiler bundan yararlanamamaktadır bu da yoksulluğu önlenmesinde yetersiz kaldığı SRAP’a yöneltilen eleştirilerdendir

2.2. ÖZEL POLİTİKALAR

Yoksullara uygulanacak politikalar dolaylı ve direkt yöntemler diye 2’ye ayrılmaktadır. Dolaylı olan programlar, sonuçların elde edilmesi zaman açısından direkt programlara göre daha uzun zamanda sonuçlanabilen ve değişiklik yapılabilen yoksulluk yöntemidir.

2.2.1. Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Yöntemler

Yoksullukta dolaylı olan yöntemler arasında, büyümeyi artırıcı, işsizliği azaltan, fiyatlar genel seviyesini istikrara kavuşturabilecek politikalarla eğitimi temel alan politikalar bulunmaktadır.

⁸⁷ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <http://www.sydtf.gov.tr/> (Erişim tarihi: 23.02.2012)

2.2.1.1. İktisadi Büyüme Sağlamayla

İktisadi büyüme sürecinde olan ekonomilerde üretim faktörlerinin tamamının kullanımını artacağından işsiz olan ve yoksul sayılan kişilerin refahını olumlu yönde etkilemektedir. İktisadi büyüme, yoksulların gelirlerini artırmanın yanında bu problemi ortadan kaldırmak için uygulanması düşünülen politikaların uygulanabilmesini sağlar. Yoksulluğu ortadan kaldırma amacı doğrultusunda hükümetler eğitim yatırımlarını, sağlık yatırımlarını ve alt yapı yatırımlarını artırmayı amaçlayan veya çiftçilere mali destekler sağlanmasını planlayabilirler⁸⁸. Hükümetler yoksullukla mücadelede sürdürülebilir kalkınma kavramı bağlamında kaynakların korunmasına odaklanan çevre politikaları uygularken geçimlerini sağlamak için bu kaynaklara gereksinim duyan kişileri dikkate almalıdır⁸⁹. Kaynakların tahribatı ile gerçekleştirilen bir kalkınma politikası ise uzun vadede yoksulluğun yok edilmesi üzerinde olumlu etkisi olan verimlilikte azalmaya yol açacaktır⁹⁰. Küreselleşme, daha hızlı iktisadi büyüme sağladığından ve dış ticareti artıracığından iktisadi büyüme yardımcı olabilir. Dünya Bankası küreselleşen ülkelerin nispeten daha kapalı ekonomilere göre yüksek oranda büyüdüklerini iddia etmektedir⁹¹.

2.2.1.2. Tam İstihdam Sağlamaya

Ekonomide meydana gelen her hangi bir daralma önce işsiz olan yoksul kişileri etkilemektedir. Küreselleşme bir ülkede meydana getirdiği olumsuz etkilerinden birisi de ülke dış şoklara karşı savunmasız hale getirmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerdeki bir ayarlama dünya ekonomisindeki bir durağanlık ve yoğun sermaye hareketleri gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeleri ciddi biçimde etkileyebilmektedir⁹². Bu olumsuz durumda yoksullar üzerinde etkisini göstermektedir.

Spekülatif amaçlı uluslar arası sermaye hareketlerinin giderek artmasına neden olduğu finansal ve ekonomik dalgalanmaları önlemek için James Tobin 1972 yılında dünya çapında uygulanacak bir döviz işlemleri vergisi önerisinde bulunmuştur. Bu öneri özet olarak, bir para biriminden başka bir para birimine çevrilecek olan paradan yüzde 0,1 ile 0,5 arasında değişen

⁸⁸Burak Babacan, "Yoksullukla Mücadele" Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kocaeli, 2009 <http://www.Dersnotlari.Net/Arastirmayazilari/Yoksulluk.Htm> (Erişim Tarihi: 04.02.2012)

⁸⁹Report Of The United Nation Conference On Enviornment And Devolopment, Rio De Janerio, 1992 <http://www.Un.Org/Documents/Ga/Conf151/Aconf15126-1annex1.Htm> (Erişim Tarihi: 01.02.2012)

⁹⁰Report Of The United Nation Conference On Enviornment And Devolopment, <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm> (Erişim Tarihi: 01.03.2012)

⁹¹World Bank Globalization, Growth And Poverty: Building Up Inclusive World Economy, New York: Oxford University Pres And The World Bank, 2002

www-wds.Worldbank.Org/External/Default/.../2002/... (Erişim Tarihi: 04.02.2012)

⁹²Babacan a.g.m. s.6

bir oranda vergi alınmasını içermektedir⁹³. Tobin'e göre bu sayede sermaye hareketleri döviz işlemleri üzerinden vergilendirilerek döviz işlemleri vergisi alınmış olmaktadır.

2.2.1.3.Fiyat İstikrarı Sağlanmasıyla

Fiyatlar genel seviyesinde olan yükselmeler gelir dağılımı üzerinde etkili olmaktadır. Gelir düzeyleri fiyat seviyesinden aşağı olan kişilerin refahlarında bir azalma meydana getirmektedir. Fiyatlar seviyelerinde meydana gelen yükselme yoksulların gelirleriyle orantılı olmadığı sürece yoksul olan bireylerin satın alma gücünde azalmalar meydana getirebilmektedir. Küreselleşme ile uygulanacak çeşitli politikalar ile fiyatlarda düşme sağlanırsa yoksul olan insanlar açısından olumlu etki yaratacaktır⁹⁴.

2.2.1.4. Eğitim Düzeyinin Artırılmasıyla

Eğitim ile yoksulluk arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Yoksul olan kişilerin çoğunun ortak noktalarından biri eğitimlerinin olmamalarıdır. Kamu harcamalarından olan eğitim harcamaları artırıldığı surette uzun dönem açısından yoksulluk probleminin azaltılması ya da ortadan kaldırılması açısından önem taşımaktadır. Eğitim harcamalarının artırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması yoksulluğu oluşturduğu sorunları çözebilir. Yoksulların çocuklarına sağlanacak eğitim fırsatları onların yoksulluğu miras olarak almaktan kurtarabilir. Ama böyle bir ilerleme yıllar ile değil nesiller ile ölçülebilir⁹⁵. Nesil değiştikçe eğitim seviyelerinin değişmesi yada fırsat eşitliğinin sağlanması ile yoksulluk problemi aşılabilir.

2.2.2. Müdahaleci Devlet Yöntemleri

Yoksullukla mücadelede kullanılan direkt yöntemleri; kamu harcamaları politikası (asgari ücret yasası, tarım programları, yoksullara yardım programları) ve vergi politikası (artan oranlı gelir vergisi, negatif gelir vergisi) oluşturmaktadır. Mücadeleci devlet anlayışını (sosyal refah devleti) savunanlara göre, devletin maliye politikalarını yani kamu harcamaları ve vergi politikalarını etkili şekilde kullanabilmeleri yoksulluk sorununda da etkili olabileceğini savunmaktadırlar.

2.2.2.1. Kamu Harcamaları Politikası

Kamu harcamaları politikası kapsamında; eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri devlet tarafından insanlara bedava sunulmalı, bölgeler arasında oluşan dengesizlikleri

⁹³Gözde Işık, "Finansal Krizlere Karşı Politika Tepkileri: IMF Programlarına Alternatif Olarak Sermaye Kontrolleri", İktisat, İşletme, Finans, Ağustos 2003, s.9

⁹⁴ Babacan, a.g.m. s.7

⁹⁵ Babacan a.g.m. s.9

gidermek için kamu harcamaları artırılmalı, tarım için sübvansiyonlar verilmeli; tarımı destek politikaları uygulanmalı, esnaflara teşvikler yapılmalı, işsizlik sigortası oluşturulması, yoksullar için para yardımı verilmeli, işsizler için işsizlik sigortası yapılmalı, işsizler için çeşitli kurslar açılarak bazı becerilere yönlendirilmeli, toprak reformu yapılmalıdır.

Mücadeleci devlet taraftarları gelir dağılımı ve yoksulluk sorunun çözümünde devlete önemli görev düştüğü görüşündedirler ve ikincil gelir dağılımı politikalarıyla (gelirin yeniden dağılımı politikaları) sorunun çözümleneceği inancındadırlar⁹⁶. 2000 yılında Dünya Bankasının kalkınma Raporu'nda yoksullukla mücadele için üç politika aracı öne çıkmıştır. Bunlar; fırsat, yetki verme ve güvenlidir⁹⁷. Bu politika araçlarının yoksul kalmış kişiler veya bu sınıra yaklaşmış olan kadınlar için önem arz etmektedir. Kadınlar için çeşitli imkânlar sağlanması açısından yoksullukla karşı karşıya kalmalarında etkili olmaktadır.

2.2.2.1.1. Asgari Ücret Yasası

Asgari ücretin yükseltilmesi yoksullar açısından gelirlerini artırabilir ama asgari ücret yasası yoksul olan insanlar için iş bulmalarını zorlaştırabilir. Piyasaya yapılan bu müdahale sonucu oluşan fiyat gerçek piyasa fiyatının üzerinde olduğunda sonuç istihdam olanakları azalmasıdır. Genel olarak ücretler yükseldiği zaman gerek istihdam seviyesi ve buna bağlı olarak milli gelir seviyesi gerekse ücret dışı gelirlerinin milli gelir içindeki payı düşmektedir⁹⁸.

2.2.2.1.2. Tarım Programları

Kırsal alanda ve tarım kesimindeki olan yoksulluk diğer sektörlerle göre daha fazla görülmektedir. Bundan dolayı bu kesimi desteklemek adına çeşitli uygulamalar yapılabilir. Tarım ürünlerini fiyatlarını desteklemek adına tarım ürünleri fiyatlarının serbest piyasa fiyatı üzerinde olması yoksul durumda bulunan tarımla uğraşan çiftçiler açısından olumlu olmaktadır. Tarım sektörünün desteklenmesi ekonomideki meydana getirdiği bozukluklar nedeniyle 2000 yılında yayınlanan Enflasyonla Mücadele Programı ile uygulaması kaldırılmıştır.

⁹⁶Hak-İş: "Yoksulluk Sorununun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri", Coşkun Can Aktan(E.D), Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002

<http://www.canaktan.Org/Ekonomi/Yoksulluk/Doduncu-Bol/Yoksulluk-Nedenleri.Pdf> (Erişim Tarihi: 30.01.2012)

⁹⁷Ayşe Meral Uzun: "Yoksulluk Olgusu Ve Dünya Bankası". Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi C.4, S.2, 2003, s.155-173

⁹⁸ Mükerrerem Hiç, "Büyüme ve Gelişme Ekonomisi", Menteş Yayınevi, İstanbul, 1988 s.264.

2.2.2.1.3. Yoksullara Yardım Programları

Fakir ailelere yardım, yoksullar için sağlık sektöründen, hastanelerden yararlanma, fakirler için kalacak yer sağlamak gibi yardım programları yapılmaktadır. Yoksul olan kişilere bu tür yardımların fazlaca olumlu etkileri olmaktadır. Yalnız bu programlar kökten bir çözüm getirmemektedir. Birçok ülkede kişi başına gelirdeki artışlara rağmen her geçen yıl yoksullara yardım programlarının maliyetlerinin de artması vergi verenler üzerindeki yükü arttırmaktadır⁹⁹.

2.2.2.2. Vergi Politikaları

Negatif gelir vergisi ve artan oranlı vergiler uygulanmalı, servet ve vergilerine ağırlık verilmeli, asgari ücret vergi dışında bırakılmaları, gelir vergisi için özel indirim uygulanması gerekir.

2.2.2.2.1. Artan Oranlı Gelir Vergisi

Yüksek gelir grubunda olan kişilerden gelir vergisinin fazla alınması gelirin yeniden dağılımında etkin bir yoldur. Yüksek gelir grubundaki kişilerin vergiden sonraki gelirleri, düşük gelir grubundaki kişilerin vergiden sonraki gelirlerine göre daha fazla azaltılır. Vergiler ile toplanan bu para düşük gelir grubundaki kişilere aktarılır. Böylece zenginlerle fakirler arasındaki fark uzun dönemde kapanır¹⁰⁰. Artan oranlı vergiler sayesinde gelir dağılımındaki etkinlik sağlanarak aradaki eşitsizlik giderilmiş olmaktadır.

2.2.2.2.2. Negatif Gelir Vergisi

Friedman'a göre yoksullukla mücadelenin en etkin yolu hükümetin yoksulların gelirlerin tamamlanmasıdır. Bunun için belirli düzeyin altında gelir elde eden bireylerden vergi alınmazken, bunlara geriye doğru bir ödemede bulunulmaktadır¹⁰¹.

2.2.3. Bireysel Mücadele Yöntemleri

Geçinme stratejileri adı da verilen bu yöntemlerde hane halklarının yaşamlarını sürdürebilmek için izlediği yöntemler oluşturmaktadır. Bu yöntemlerin temel taşlarından birini enformel sektör ve bunu izleyen akrabalık ilişkileri oluşturmaktadır.

⁹⁹ Babacan, a.g.m. s.11

¹⁰⁰ Wills L. Peterson, "Principles of Economics Macro", 8.Ed, Boston: Irwin, s.319

¹⁰¹ Yaşar Uysal "Bölüşüm İlkeleri" Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1 Eylül 1995 S.95

2.2.3.1. Enformel Sektör

Uluslar arası çalışma örgütü (ILO) tanımına göre, başlıca amacı kişilere istihdam ve gelir sağlamak olan mal ve hizmet üretiminde bulunan örgütsel kimliği gelişmemiş küçük ölçekli birimlerdir¹⁰². Küçük imalat atölyeler, işportacılar gibi sektör enformel sektörü oluşturmaktadır. Enformel sektör sadece gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeleri kapsamakta değildir. Zamanla gelişmiş olan ülkelerde de görülmeye başlanmıştır.

Enformel sektör ve yoksulluk ilişkisi göç olayları ile ilişkilidir. Tarımda oluşan üretim yapısının değişmesi işsizliğe yol açtığından kırsal alandan kentlere göçü hızlandırmış bu da kentlerde enformel sektörün yaygınlaşmasına neden olmuştur. Göç eden kişiler yoksul hayata mahkûm olmak yerine çalışmak gelir elde etmek için formel sektörden enformel sektöre doğru kaymıştır. Göçle birlikte işsiz kalan kişiler enformel sektör içerisinde yer alan hamallık gibi işlere yönelmişlerdir. Göç eden kişilerin eğitim düzeyleri düşük olmasından dolayı kalifiye iş içerisinde yer alamamalarına ya da ucuz iş gücü haline gelmelerine neden olmuştur. Enformel sektör sermayenin az olduğu ülkelerde küçük ölçekli iş yerlerinin çoğalmasına, iş gücünün ucuzlamasına neden olmuştur.

Enformel sektörün önemli yer tuttuğu bir başka alan ise kadınların emeği üzerinde olmaktadır. Enformel sektörde çalışan kadın sayısı gün geçtikçe artmaktadır. İlk zamanlarda enformel sektör formel sektöre geçiş için adım olarak görülmüşse de bu sektör giderek kentsel istihdam sorunu halini almaktadır.

2.2.3.2. Aile İçi Dayanışma ve Akrabalık İlişkisi Dayanışması

Yoksulların bireysel olarak mücadele ettiği yöntemlerden bir diğerini de aile içi ilişkiler oluşturmaktadır. Akrabalık ilişkisine dayanan dayanışmalarda yoksullara geçinebilmeleri için çeşitli yardımlarda bulunurken onları da yoksullukla mücadele etmelerinde yardımda bulunmuş olmaktadır. Bu sayede bu kişiler yoksulluğa mahkûm olmaktan kurtulmuş olmaktadır. Akrabalık ilişkilerinde kişiler iş bulmaları daha da kolaylaşmaktadır. Aile içi Dayanışma kentsel hale gelen yoksullukla mücadele edebilmek için faydalı olurken, akrabalık ilişkisi olmayan kişilerde ise yoksulluk kalıcı hale gelebilmektedir.

¹⁰² ILO, "Key Indicators of the Labour market", Geneva, 2001 s.11
<http://www.ilo.org/empelm/lang--en> (Erişim Tarihi: 10.01.2012)

3. TÜRKİYEDE YOKSULLUKLA MÜCEDELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR

Türkiye de sosyal alanda birçok farklılık yer almaktadır. Devlet memurlarını kapsayan Emekli Sandığı (% 14,3), işçileri kapsayan Sosyal Sigortalar Kurumu (%61,6) ve kendi hesabına çalışanları kapsayan Bağ-Kur (%23,5) temel sosyal güvenlik kurumlarını oluşturmaktadır. Bu sosyal sigorta kurumlarından birine bağlı olarak çalışan bireyler için yaşlılık, hastalık, sakatlık, analık ve iş kazaları, kapsanan sosyal riskler arasındadır¹⁰³. Ülkedeki sigorta sistemi nüfusun büyük bir kısmını kapsar görünmekle birlikte kendi içinde yapısal sorunlar taşımaktadır. Ülkenin genç bir nüfus yapısına sahip olması, ailelerin çocuk sayısının fazla buna karşılık işgücüne katılım oranının düşük olması, sigortalı nüfus içinde bağımlı kesimin yüksek olmasına neden olmaktadır.

24 Ocak 1980 İstikrar Paketi uygulamalarıyla birlikte gerçek ücretlerin hızla düşmesi ve gelir dağılımının bozulması, bu programa yönelik eleştiri ve muhalefetin artmasına neden olmuş, böyle bir toplumsal ortamda görevdeki hükümet, 29 Mayıs 1986'da TBMM'de kabul edilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunu (SYDTF) oluşturmuştur¹⁰⁴. Fonun amacı, herhangi bir sosyal güvenlik ağına dâhil olmayan yoksul ve muhtaç durumdaki kişilere yardım sağlamak, sosyal adaleti pekiştirici önlemler almak ve gelir dağılımının iyileşmesine katkıda bulunmaktır¹⁰⁵. Fonun gelirlerini, bütçeden ayrılacak kaynakların yanı sıra gelir ve kurumlar vergisi, trafik cezaları ve RTÜK reklam gelirlerinden sağlanan kesintiler oluşturmakta, Fon yönetimi çalışmalarını Türkiye genelinde 81 il ve 850 ilçede kurulmuş 931 birim aracılığıyla sürdürmektedir. Bu birimlerin başkanlığını vali ve kaymakamlar yürütmekte, müteveli heyetinde ise Belediye Başkanı, İl Sağlık Müdürü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürü, Müftü gibi yerel düzeyde etkili isimler yer almaktadır¹⁰⁶.

2001 'de yaşanan finansal kriz sonrası işsizliğin artması, yoksulluğun görünür nitelik kazanmasıyla birlikte ailelerin eğitim harcamalarını karşılayabilmeleri amacıyla devlet tarafından çocuk başına belli miktarlarda ödeme yapılmıştır. Ayrıca yoksullara yapılan yiyecek ve yakacak yardımları yükseltilmiştir. Her ne kadar ekonomik kriz sonrasında yoksul ailelere önemli bir destek sağlasa da bunlar tek seferlik ödemelerdir¹⁰⁷. Yine aynı amaçla Dünya Bankası'nın finansal ve teknik desteği ile Sosyal Riski Azaltma Projesi başlatılmış ve

¹⁰³ Gürses, a.g.m s.66

¹⁰⁴ Fikret Senses, "Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Fonu" ODTÜ Gelişme Dergisi, 26(3-4) 1999,s.427-451.

¹⁰⁵ Gürses a.g.m. s.66

¹⁰⁶ <http://www.sydtf.gov.tr>

¹⁰⁷ World Bank, 2003

500 milyon \$ tutarındaki proje ile Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT) uygulamasına geçilmiştir. Türkiye'de düzenli bir nakit sosyal yardım sistemini yerleştirmek açısından ilk örnek uygulama olan ŞNT ile temel eğitim ve sağlık hizmeti alabilmeleri için nüfusun en yoksul yüzde 6'lık kesimi hedef alınmıştır.

Eğitim yardımı kapsamında da toplam 68,3 trilyon lira ödeme yapılmış ve 879.043 kişi bu hizmetten yararlanmıştır¹⁰⁸. Şart nakit transferleri uygulaması Türkiye'de yoksullukla mücadele açısından önemli bir aşamadır. 2001 krizinin etkilerini hafifletmek üzere başlatılan ve yoksul kesimlerin krizin olumsuz etkileri karşısında toplumdan dışlanmalarını ve yoksulluğun olumsuz etkilerinin genç kuşaklara aktarılmasını önlemek üzere geliştirilmiş bu pilot uygulama Türkiye'de sosyal politika alanında Türkiye'de önemli bir ilk girişim olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'de 2001 krizinden sonra benimsenen bir başka yoksullukla mücadele aracı da bireyleri girişimciliğe teşvik etmek üzere uygulamaya başlanan mikro-kredi projeleridir. Mikro-finans projeleri ile gerek kır gerek kentte bireyleri kendi işlerini kurmaya teşvik etmek ve girişimcilik potansiyellerini yaşama geçirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Özellikle yoksul kadınların girişimcilik potansiyellerini desteklemeyi amaçlayan mikro finans projeleri çeşitli Vakıflar tarafından uygulanmaktadır. Bu çerçevede Kadın Emegini Destekleme Vakfı (KEDV) 2002'de kurduğu mikro ekonomik destek işletmesi ile özellikle yoksul kadınlara kendi işlerini kurmaları konusunda finansal ve teknik destek sağlamaktadır¹⁰⁹.

2001 krizinin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini incelemek üzere hazırlanmış Dünya Bankası Raporu Türkiye'deki yoksullukla mücadele politikaları konusunda bazı önemli saptamalarda bulunmaktadır. Rapora göre yoksullukla etkin bir mücadele yürütebilmek için her şeyden önce sağlıklı ve güvenilir verilere gereksinim vardır. Oysa Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumu-TUIK tarafından yürütülen Hane Halkı Tüketim Araştırması yoksulluğun niteliği, boyutları ve yaygınlığı konusunda detaylı veri sağlamaktan uzaktır¹¹⁰. TUIK tarafından gerçekleştirilen Hane Halkı Tüketim Araştırmaları ülkede tüm ekonomik gelişme ve büyümeye rağmen varlığını sürdüren yüzde 2 oranında bir çekirdek yoksul grubun varlığını göstermektedir ve bu grup sosyal yardımlara en çok ihtiyaç duyan kesimi oluşturmaktadır. Ancak var olan mekanizmalar ile desteğe en çok gereksinim duyan bu gruba ulaşamamaktır.

¹⁰⁸ www.sydtf.gov.tr/sydtf_faaliyet.html

¹⁰⁹ www.kedv.org.tr (Erişim Tarihi: 12.02.2012)

¹¹⁰ Gürses, a.g.m. s.69

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun kurumsal yapılarının en kısa sürede güçlendirilmesi ve geliştirmesi gerektiği görülmektedir.

3.1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ

Türkiye’ de yoksulluk kavramı 1990’lı yıllarda sorun olarak baş göstermeye başlamıştır. 1990’lı yıllarda Türkiye’ de yaşanan yüksek enflasyon, satın alma gücü düşük olan az gelirlili insanların satın alma gücünü daha da düşürmektedir. Ayrıca yüksek enflasyonun neden olduğu ekonomik kriz, işsizlik, cinsiyet ayrımcılığı da yoksulluğun önemli nedenlerinden olmaktadır¹¹¹. Türkiye’de yoksulluk özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar, ücretsiz aile işçileri, tarım sektörlerinde çalışan aileler arasında daha yaygındır. Özellikle eğitim yoksulluğu en iyi temsil etmektedir.

Tablo 15. Yoksulluk Sınırı Yönetmelerine Göre Fertlerin Yoksulluk Oranları (2009-2011)

Yöntemler	2009	2010	2011
Yoksulluk (Gıda+Gıda Dışı)	18.08		
Kişi Başına 1\$ altı	-	-	-
Kişi Başına 2.15 \$ altı	0.22	0.21	0.14
Kişi Başına 4.3\$ altı	4.35	3.66	2.79
Harcama esaslı görelili yoksulluk	15.12		

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr>

Kişi başı günlük harcaması, satınalma gücü paritesine göre 2,15 doların altında kalan fert oranı 2010 yılında % 0,21 iken, bu oran 2011 yılında % 0,14 olarak tahmin edilmiştir. 4,3 dolar sınırına göre ise 2010 yılında % 3,66 olan yoksulluk oranı 2011 yılında % 2,79’a düşmüştür

2007-2013 dokuzuncu kalkınma planında gelir dağılımı iyileştirilerek yoksulluğun azaltılması ve yoksul kesimlerin daha yüksek refaha kavuşturulması, gelir adaletli dağıtılması yoksul kesimlere uygun olacak şekilde yeniden yapılandırılması, istihdamın artırılması, sosyal güvenlik sisteminin etkinleştirilmesi, mesleki eğitime önem verilerek yoksullukla mücadele edilerek yoksulluğun azaltılması yer almaktadır. Dünya bankası ve Türkiye tarafından yürütülmekte olan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) yoksulluğu azaltmak için

¹¹¹Ayşe Sımmazdemir ve Diğerleri “Yoksullukla Mücadelede İnsani Ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği” Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul Ve DPT; 2005, “Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2005” Ankara, S: 18-19

yapılan çalışmalardandır. Sağlık bakanlığının yürütmekte olduğu yeşil kart uygulaması, Milli Eğitim Bakanlığının uygulamakta olduğu öğrenci bursları gibi uygulamalarda yoksulluğun azaltılması için yapılan uygulamalar arasında bulunmaktadır.

3.2. SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ

Türkiye, gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk konularında, yapısal uyum ve istikrar programının uygulandığı diğer ülkelerin kaderini paylaşmaktadır. Ziraat Mühendisleri Odası, Gıda Mühendisleri Odası, Ziraatçılar Derneği, Süt ve Et Üreticileri Birliği, TEMA gibi çeşitli örgütlerin bulunduğu kuruluşların hazırlamış olduğu raporda, Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 15'inin günde 1 dolarlık gıda harcaması yapamadığı; gıda için günde 1 dolarlık harcama yapamayanların oranının kentlerde yüzde 10, kırsal kesimde yüzde 21'e ulaştığı belirtilmektedir. Hazırlanmış olan raporda, Türkiye'de gıdaya ulaşmada en büyük sorun, düşük gelir düzeyi ve işsizlik olarak gösterilirken, yoksulların yüzde 46'sının bir iş sahibi bile olmadığı, yüzde 53'ünün ise çalışanlar olduğu" vurgulanmaktadır ¹¹².

IMF'nin Tera Direktörleri Kurulu'na sunulan son Niyet Mektubu'nda, "gönüllü emeklilik teklifleri ve sadece gerekli görüldüğü takdirde işten çıkarmalar vasıtasıyla, Haziran sonuna kadar fazla işçi sayısının üçte bir oranında ve 2002 Ekim sonuna kadar kümülatif olarak üçte iki oranında" azaltılacağı; "2003 Haziran sonuna kadar, kalan fazla istihdam aşamalı olarak" azaltılacağı; "fazla istihdamı azaltmaya yönelik bu hedef uyarınca hiçbir yeni işe alıma" izin verilmeyeceği ve "boşalan kadroların süratli bir biçimde iptal" edileceği ifade edilmektedir¹¹³. Gelir dağılımı açısından bakıldığında da, Türkiye'de bölgeler arasında farklılıkların olduğu göze çarpmaktadır. TÜSİAD'ın, 6 Aralık 2000 tarihinde kamuoyuna açıkladığı, "Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk-Avrupa Birliği ile Karşılaştırma" başlıklı raporda, gelir dağılımı bakımından Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkelerinden çok daha eşitsiz bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır. Yine bu sözü geçen rapor'a göre, Türkiye gelir dağılımı eşitsizliğinde, Avrupa Birliği ülkeleri içinde en eşitsiz yapıya sahip Portekiz'i bile geride bırakmakta olduğu açıklanmaktadır.

3.2.1.Sosyal Riski Azaltma Projesinin Amacı

SRAP'ın amacı, Türkiye'de kısa ve orta vadede yoksulluğun azaltılmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, hedefler şöyle sıralanmaktadır¹¹⁴:

¹¹²Zabcı a.g.m s.227

¹¹³ Zabcı. a.g.m. s.228

¹¹⁴ Zabcı a.g.m. s.232

- Krizden etkilenen yoksullara doğrudan acil gelir desteği sağlamak (sosyal riski hafifletme).
- Yoksula sosyal hizmet ve yardım götürecektir olan devlet kurumlarının sosyal kapasitesini artırma (sosyal risk yönetimi),
- Temel sağlık ve eğitim hizmetlerinde kullanılma şartına bağlı kalınarak, nüfusun en yoksul yüzde 8'ini hedefleyen temel bir sosyal yardım sistemini uygulama (sosyal riski hafif/etme ve engelleme).
- Yoksullar için gelir ve istihdam yaratıcı fırsatları artırma (sosyal riski azaltma)

3.2.2.Projenin Uygulaması

Sosyal Riski Azaltma Projesi, "hızlı yardım, şartlı nakit transferi, kurumsal geliştirme ve yerel girişimler" olmak üzere, birbirini tamamlayan dört bileşenden oluşmaktadır.

3.2.3. Hızlı Yardım Bileşeni

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının, yoksul ailelere yönelik yardım programlarına katkı sağlayabilmek amaçlanmaktadır. Özellikle 2001 yılı içinde eğitim, gıda, yakacak ve sağlık yardımları şeklinde ulaştırılması amaçlanmıştır. Proje için DB'nin sağladığı 500 milyon dolarlık kredinin, 100 milyon dolarlık kısmı hızlı yardım bileşeni için ayrılmıştır¹¹⁵. 2001 yılında yapılacak sosyal yardımları kapsamakta eğitime katkı yardımı, sağlık yardımı, yakacak yardımı ve gıda yardımı olarak dört bölümden oluşmaktadır.

3.2.4.Şartlı Nakit Transferi

Projenin bu bileşeniyle, nüfusun en yoksul yüzde 8'inin hedefleyen bir sosyal güvenlik ağı oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde, ailelere, çocuklarını okula göndermeleri ve onların temel sağlık ve beslenme ihtiyaçlarını sağlamak şartıyla, nakit yardımlar yapılması öngörülmektedir.

Şartlı Nakit Transferi'ne projeden ayrılan kaynak, 480 milyon dolardır. Bunun, 260 milyon dolarlık kısmı Dünya Bankası'nın verdiği krediden karşılanmaktadır Şartlı Destek Projesi" olarak da adlandırılan bu yardımlar, önce Kahramanmaraş Göksu, Gaziantep Yavuzeli, Sinop Durağan, Ankara Keçiören, Çankırı Merkez ve Karadeniz Kampanya'nın birinci gününde, İstanbul'da 525 bin öğrenciye süt dağıtılmıştır. Diyarbakır'da ise 40 okulda 75 bin öğrenciye dağıtım yapılmıştır. Bu bileşene, proje kaynağından ayrılan pay 36.54 milyon dolardır; bu miktarın 31.90 milyon doları Dünya Bankası kredisinden

¹¹⁵ World Bank, 2001 S:5; s.23

karşılanmaktadır¹¹⁶. Proje kapsamında, bu kurumların "teknik alt yapılarının geliştirilmesi, hızlı ve etkin çalışabilmeleri için gerekli yazılım ve donanımın çağın gerektirdiği şartlara uygun olarak sağlanması, çalışan personelin eğitilerek niteliklerinin artırılması, uzman personel desteği sağlanarak izleme-değerlendirme aktivitelerinin geliştirilmesi, araştırma-geliştirmeye (ARGE) yönelik faaliyetlerinin artırılması, yapılan çalışmalar ile ilgili kamuoyunun bilgilendirilmesi vb. öngörülmektedir¹¹⁷.

3.2.5. Yerel Girişimler Bileşeni

Yerel Girişimler Bileşeni de 2002 yılında başlatılmıştır. Projenin bu bölümü için ayrılan kaynak, 127.34 milyon dolardır; Dünya Bankası, bu miktarın, 103,10 milyon dolarını karşılamaktadır¹¹⁸. Bu bileşen kapsamında Türkiye'nin en yoksul yüzde 36'lık kesiminin desteklenmesi hedeflenmektedir. "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının ilgili kamu kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, uzman kişi ve kuruluşlarla işbirliği yaparak toplum kalkınmasına yönelik projeler uygulanması, istihdam olanaklarının genişletilmesi ve yoksulluğun azaltılması şeklinde amaç belirlenen Yerel Girişimler Bileşeni, şu dört alt-bileşenden oluşmaktadır¹¹⁹:

- Yoksullar için gelir getirici mikro ölçekli alt projeler
- Kadın ve işsiz gençler için istihdam edilebilirlik eğitimleri
- Toplum yararına işler için geçici istihdam olanakları
- Toplum merkezleri aracılığıyla kimsesiz çocuklar, engelliler, yaşlılar ve yoksullara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması¹²⁰.

3.3. SOSYAL YARDIMLAR

Sosyal yardım ile herhangi bir gelir güvencesi olmayan veya yaşamını sürdürmeye yetecek kadar gelire sahip olmayan muhtaç-yoksul bireyler desteklenmekte, yaşamlarını insanca sürdürebilmeleri yönünde katkı sağlanmaktadır. Sanayi devriminin ilk yıllarında yoksulluğu daha çok bireyin yetersizliğine bağlayan anlayış zamanla, yaşanan deneyimlerin ve yapılan araştırmaların da etkisiyle değişmiş, çevresel, toplumsal etmenlerin önemi ve ağırlığı kabul edilmiştir¹²¹.

¹¹⁶ World Bank, s 23

¹¹⁷ SYDTF,2002 B.2

¹¹⁸ World Bank, s.24,27-29

¹¹⁹ Zabcı a.g.m. s.235

¹²⁰ SYDTF,2002 s. 5

¹²¹ Kasım Karataş, "Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu Gelişimi Ve Nitelikleri," Yaşam Boyu Sosyal Hizmet (Ed. N. Koşar ve V. Duyan), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Ankara 1999, s.42

Sosyal yardımların özellikleri ile ilgili olarak şu noktalardan söz etmektedir¹²²;

- Sosyal yardım, esas itibariyle sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir,
- Sosyal yardım, sosyal hizmetler kapsamına da bir uygulama alanı ve hizmet şekli olarak girmektedir,
- Sosyal yardımlarda, ilgililerin finansman prim esasına dayalı herhangi bir katkıda bulunmaları söz konusu olmayıp ihtiyaçlar karşılıksız olarak giderilmektedir,
- Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik açısından ancak kanunla düzenlenmiş oldukları ve resmi veya yarı resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından yürütüldükleri takdirde gerçek bir sosyal güvenlik hizmeti olarak kabul edilebilmektedir,
- Sosyal yardımlar kural olarak kişilerin muhtaçlıklarının araştırılmasına ve kontrolüne dayalı olarak, ihtiyaçlarının şeklini ve şiddetini ölçü alarak sağlanmaktadır,
- Sosyal yardımlar, kişileri, durumlarına ve özelliklerine göre, en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirerek muhtaçlıktan kurtarma amacını taşımaktadır.

Sosyal yardım, sosyal yardım programlarından faydalanan kişilerin normal şartlar altında, tekrar üretici veya kendi geçimini temin eder hale gelmesi gerekli görülmektedir¹²³. Bu gereklilik hem kaynakların yetersizliğinden hem de insanların kural olarak çalışma ihtiyaç ve güdüsü içinde oldukları düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu amaçla, sosyal yardım kurumlarında, insan ve toplum ilişkileri alanında uzmanlaşmış, problem çözmeyi, insanları profesyonel olarak yönlendirmeyi meslek edinmiş çalışanlar istihdam edilmektedir¹²⁴. Türkiye’de sosyal yardımların yürütülmesinde SYDV’ler önemli bir rol oynamaktadırlar.

3.3.1. SYDGM Proje Destekleri

1980’li yıllarda hızını arttıran küreselleşme olgusu ve geleneksel sosyal politikanın temellerinde bulunan “refah devleti” anlayışındaki değişime paralel olarak özünde bireylerin becerilerinin arttırılmasının ve kişilerin kendi olanaklarının bizzat kendileri tarafından ortaya çıkarılmasının bulunduğu bir yoksullukla mücadele yöntemini tüm dünyada etkisini göstermeye başlamıştır¹²⁵. Ülkemizde 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve

¹²² Ethem Çengelci, “*Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi*”, Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, 1993,C.11, S.1/2/3, S. 9

¹²³SYDV, “*SYDV Personeline Yönelik Sosyal Çalışmacı Eğitim Programının Geliştirilmesi Projesi*”, 2007

¹²⁴ Çengelci, a.g.e s.22

¹²⁵ Güneş,a.g.t. s.95

Dayanışmayı Teşvik Fonu yoksulların temel gereksinimlerini karşılayan programlar aracılığıyla yoksulluğun olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla yoksulların daha düzenli bir hayat yaşamalarını sağlamaya yönelik politikalar uygulamaya konulmaya başlanmıştır. Uygulanan bu politikaların yoksulluğun etkilerini azaltmak amacıyla yönelik önemli başarı elde etmesine rağmen dünyadaki yoksulluğu azaltmak amacıyla uygulanan politikalar için sosyal yardımların kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bundan hareketle Fon'un kurulduğu 1986 yılından itibaren özellikle kırsal kesimde kendi işini kurmak isteyen ve böylelikle sürdürülebilir gelire kavuşma potansiyeli taşıyan birey ve gruplara geri ödeme şartı taşıyan gelir getirici proje destekleri verilmeye başlanmıştır. Gelir getirici proje destekleri esas itibarıyla 1986 yılından beri verilmekle birlikte 2001 yılında Dünya Bankası ile imzalanan İkraz Antlaşması ile gittikçe artan bir şekilde Fon kaynaklarından pay almaya başlamıştır¹²⁶.

Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)'nin bileşenlerinden biri de Yerel Girişimler olarak belirlenmiştir. Bu bileşen altında kendi işini kurmak isteyen yoksul kişilere küçük miktarlarda destek verilmeye başlanmıştır. 2003 yılında hızlandırılan gelir getirici destekler 2007 Martında SRAP'ın sona ermesiyle daha da yoğunlaşmıştır. Destek miktarı öncelikle kırsal alanda 7500 TL; kentsel alanda 10.000 TL olarak düzenlenmiş son olarak da kır kent ayımı gözetmeksizin 15.000 TL'ye çıkarılmıştır¹²⁷.

3.3.1.1. SYDGM Proje Desteklerinin İşleyişi ve Hedef Kitlesi

Sosyal yardım, toplum örgütlenmesiyle doğrudan ilintili olarak ortaya çıkan “yoksunlaşma” olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, (geçici olarak) giderilmesine karşı insani bir hizmet alanı olup; en geniş anlamda, yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksun kalmış kişilere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yetecek hale getirmek amacıyla taşıyan parasal ve nesnel (ayni) sosyal gelirden oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır¹²⁸. Diğer bir ifadeyle sosyal yardım, kendi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı fakir olarak doğan veya sonradan yoksulluğa düşen ve dolayısıyla mutlak veya nispi olarak yardıma muhtaç hale gelen kişilere, insanlık haysiyetine yaraşır düzeyi sağlamak için çoğu kez devlet bütçesinden veya bu amaçla oluşturulmuş özel fonlardan tek

¹²⁶ Güneş a.g.t. s.96

¹²⁷ Güneş a.g.t. s.96-97

¹²⁸ Çengelci, a.g.e. s. 22.

tarafli olarak yapılan karşılıksız (veya kişinin durumunun iyileşmesi halinde daha sonra geri ödeme şartına bağlı olarak yapılan) maddi desteklerdir¹²⁹.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, ölkemizde sosyal yardım hizmetlerini en yaygın, kapsamlı ve organize biçimde yürüten kuruluştur. SYDGM, sosyal yardım faaliyetlerini 1986 yılında çıkarılan 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarıyla yürütmektedir. Bu kaynakları yine aynı yasa ile ölkemizdeki tüm il ve ilçede oluşturulan ve başkanlıklarını illerde Valilerin ilçelerde ise Kaymakamların yaptığı 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) aracılığı kullanmaktadır¹³⁰.

Sosyal yardımların hedef kitlesi söz konusu yasa ile belirlenmiş olup, sosyal güvencesi bulunmayan fakir ve muhtaç vatandaşlardan oluşmaktadır. Bu vatandaşlarımıza temel ihtiyaçlarının (gıda, eğitim, yakacak, barınma, sağlık, gibi) karşılanmasına yönelik yardımlar yapılmakta, ayrıca çalışabilir durumda bulunanların üretken hale getirilmesine yönelik olarak proje destekleri vermektedir¹³¹.

3.3.1.2. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP), içerik itibarıyla gelir getirici bir proje olup; 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 102 ile sınırları çizilen, ölkemizde herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan ve tarımsal üretim için yeterli kaynağa sahip olmayan vatandaşlarımız projenin hedef kitlesini oluřurmaktadır¹³².

Projenin uygulanması ile kırsal alanda yaşayan ve tarımsal üretim yapabilmek için yeterli kaynağa sahip olmayan, süt sığırıcılığı, koyunculuk ve seracılık yaparak gelir elde etmek isteyen vatandaşların kooperatifler aracılığıyla örgütlenerek desteklenmeleri hedeflenmektedir. Hedef kitlenin belirlenmesi ve proje için kooperatif şeklinde koordine edilmesi Vakıflar ile İl Tarım Teşkilatı tarafından gerçekteştirilmektedir. Proje kapsamında fayda sahiplerine verilen destek faizsiz olup; fayda sahipleri ilk iki yıl ödeme yapmamakta üçüncü, dördüncü ve beşinci yıl üç eşit taksit halinde geri ödeme yapmaktadırlar¹³³. Ödemelerin vadesi üçüncü yılın sonuna olması nedeniyle projenin üç yıl ödemesiz olduğu söylenebilir.

¹²⁹Ali Seyyar, “Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, Yoksulluk 1. Cilt, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul, 2003, s.50

¹³⁰Güneř a.g.e. s.99

¹³¹Güneř, a.g.t. s.99

¹³²Güneř a.g.t. s.101

¹³³Güneř, a.g.t. s.103

3.3.1.3.Gelir Getirici Projeler

Sosyal ve ekonomik anlamda yoksulluk içinde bulunan insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla psif konumdan aktif konuma geçebilmeleri için şehirde yaşayanların çeşitli iş alanlarında yer almaları sağlamak amacıyla kırsal alanda bulunanların ise ekonomik anlamda üretken konuma gelmeleri amacıyla gelir getirici proje desteklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu projelerin amacı, yoksul kişilerin kendi geçimlerini sağlayacak işleri kurmaları ve bu işlerden gelir elde etmelerini sağlamaktır.

Geri dönüşler, verilen proje desteğinin;

- İlk yıl ödemesiz,
- İkinci yıl verilen desteğin %20'si,
- Üçüncü yıl %20'si,
- Dördüncü yıl %30'u,
- Beşinci yıl %30'u şeklinde düzenlenmiştir¹³⁴.

2003 ve .2007 yılları arasında **7.681** gelir getirici projeden **54.350** aile yararlanmıştır

3.3.1.4.SYDGM Proje Desteklerinin İşleyişi ve Hedef Kitlesi

Kırsal ve kentsel alana yönelik uygulanan gelir getirici projeler tutarlarına göre iki farklı uygulamaya tabi tutulmaktadır. Söz konusu projelerden toplam tutarı 50 bin TL'yi aşmayan projeler Vakıf Mütevelli Heyeti kararı ile uygulanmaktadır. Gerek bireysel gerekse toplam tutarı 50 bin TL'yi aşmayan grup bazlı projeler için bireyler ikametlerinin bulunduğu il/ilçe SYD Vakfına başvuru yapmaktadırlar¹³⁵. Gerekiyorsa ev ziyaretlerine de gidilmektedir. Yapılan inceleme sonucunda heyetin kararı ile vatandaşın projeden yararlanıp yararlanamayacağına karar verilmektedir.

3.3.1.5. SYDGM Proje Desteklerinin Özellikleri

- Gelir getirici proje destekleri kentsel alanda iş kurmaya yönelik; kırsal alanda ise gelir getirici faaliyette bulunmaya yönelik verilmektedir.
- Gelir getirici projelerde herhangi bir konu sınırlaması bulunmamaktadır.
- Kır-kent ayrımı gözetmeksizin kişi başı 15.000 TL destek verilmektedir.
- Gelir getirici proje desteklerinde üst limit 150 bin TL'dir.
- Gelir getirici projeler geri ödeme yapma şartına bağlı olarak verilmektedir.

¹³⁴SYDGM, "Proje Destek Esasları", Ankara 2007.

¹³⁵Güneş, a.g.t. s.104

- Prensip olarak herhangi bir teminat veya kefil istenmemektedir ancak bu konudaki takdir yetkisi Mütevelli Heyetlerine bırakılmıştır.
- Proje desteklerinde herhangi bir faiz uygulanmamaktadır.
- Geri ödemeler ikinci yıldan itibaren başlamaktadır.
- Toplam altı yılda 4 taksit ile geri ödemeler yapılmaktadır.
- Proje desteğinden yararlanmak isteyen kişilerin aktif esnaf olmaması gerekmekte ve talep edilen işi sıfırdan kurması gerekmektedir.
- Var olan işletmelerin devir alınmasına yönelik talepler karşılanmamaktadır.
- Proje destekleri kapsamında tütün ve alkollü madde alımı için destek verilmemektedir.
- Projenin türüne göre ilgili kamu kurumları teknik destek sağlayabilmektedir

3.4. SOSYAL TRANSFER HARCAMALARI

Yoksullu azaltmak için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Sağlık Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), Sosyal Güvenlik Kurumu(SGK) ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) gibi kuruluşlar yoksulluğu azaltmada etkili olan kurumlardandır. Bu kurumların görevleri arasında Sağlık Bakanlığı sosyal güvencesi olmayan kişilere sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlayarak, Vakıflar Genel Müdürlüğü aşevi hizmetleri, tedavi giderleri gibi hizmetleri karşılayarak çeşitli burslar vermektedir. SGK ise yaşlı ve özürlü kimselere maaş ödemeleri yapmaktadır. SHÇEK ise çeşitli yardımlarda bulunarak meslek girişimciliğini geliştirerek yoksulluğun azaltılması ile ilgili katkıda bulunmaktadır.

Yoksulluğun azaltılmasında en çok kamu harcaması Sağlık Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Bu kurumu SGK, SYDGM ve SHÇEK izlemektedir. En düşük harcama ise VGM tarafından gerçekleştirilmektedir.¹³⁶

Türkiye’de yoksulluğu azaltılmasında kullanılmakta olan politikadaki eksiklik yoksulluk sınırının altında bulunan kişilerin yoksulluk nedenlerine ilişkin olarak gerekli olan düzenli bilgilerin bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

¹³⁶İdris Sarısoy ve Selçuk Koç, “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonomik Analizi”, Maliye Dergisi Sayı 158 Ocak-Haziran 2010
http://212.174.133.188/Calismalar/Maliye_Dergisi/Yayinlar/Md/158/15Idris.SARISOY_Selcuk.KOC.Pdf

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞUN KADINSAL BOYUTU VE KADININ YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

1.YOKSULLUĞUN KADINSAL BOYUTU

1. 1. KAVRAM OLARAK YOKSULLUK VE KADINLAR

Yoksulluk olgusu son yıllarda küresel bir hal almakla birlikte yoksulluk daha çok kadınlar üzerinde baskı oluşturarak yoksul kadın sayısının artmasına neden olmaktadır. Kadın yoksulluğun temelinde ise ekonomik ve toplumsal nedenler yatmaktadır.

Kadınların özellikle ekonomik kaynaklara ulaşmasında daha çok yoksullukla karşı karşıya kalınmaktadır. Düşük ücretle çalışanlar, bakıcılık yapanlar, yalnız yaşamakta olan kadınlar bunların örneğini oluşturmaktadır. Kadınlar gıda, eğitim, sağlık gibi hizmetlere ulaşmada diğerlerine göre daha çok olumsuzluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bundan dolayı yoksullukla daha çok karşılaşmaktadır. Yapılan birçok araştırmaya göre gelişmiş ülkelerde özellikle tek ebeveynli çocuklu ailelerin yoksullaşmasının temel nedeni; yoksul kadınların çalışmamaları ya da çalışmayı istememeleri değil, piyasaya kalifiye olmayan işgücü olarak girmeleri ve aldığı düşük ücretlerle, iş yaşamındaki cinsiyete dayalı ayrımcılıklardır¹³⁷.

Yoksulluk herkes için büyük bir problem olmasının yanı sıra kadınlar üzerindeki baskısı daha fazladır. Kadın yoksulluğu ilk olarak 1995 yılında yayınlanmış olan Eylem Planında kadınlaşan yoksulluk ifadesinin yer almasıyla durumu ortaya koymuş olmaktadır. Yoksullukla karşı karşıya kalmış olan kadınların sayısının erkeklere oranla daha fazladır. Yoksulluğun son yıllarda kadınlarla daha da birlikte anılır olmasında ekonomik sorunlar yer almaktadır. Bunun yanı sıra aile hayatındaki roller, eğitim, üretim kaynaklarına ulaşma imkanı gibi çeşitli faktörlerde yer almaktadır. Kadınlar toplumsal açıdan, toplumsal yaşamdan daha geride kalmalarından dolayı gelir dağılımında en yoksul kesim olmaktadır. 1980’li yıllarda sanayileşmiş olan ülkelerde kadın nüfusunun %53’ü çalışma hayatı içerisindeyken, 1990’lı yıllara gelindiğinde bu oran %60’lara kadar yükselmektedir.

Bangladeş’te kadınlar erkeklerin kazandığının %42’si, Suriye’de %60’ı, Şili’de %61’i kadar ücret almaktadır. Bununla birlikte Japonya’da kadın işçilerin %37’si düşük ücretli

¹³⁷ Songül Sallan Gül, “Türkiye’de Yoksulluğun Kadınsılaşması”, Amme İdare Dergisi, Cilt:38, S:1, 2005, ss. 22-45

işlerde çalışmak zorunda iken erkek işçilerin %6'sı bu tür işlerde istihdam edilmektedir¹³⁸. AB ülkelerinde durum daha da kötüdür. Erkeklerin yoksulluk oranı riski %14 iken, kadınlarda %17 civarlarında olmaktadır. Avusturya ve Finlandiya gibi ülkelerde ise erkek ve kadın arasındaki yoksulluk farkı daha fazladır. Yoksulluk, aile reisinin kadın olduğu ailelerde daha da belirgin olmaktadır. Bu tip ailelerde yoksulluk riski %35 gibi oranlardadır. İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde çocuklu bayanlar yarısı yoksuldur. Asgari ücretleri de çoğunluğunu kadınlar tarafından alınmaktadır. Kadınlar yoksulluğa daha çok karşı karşıya kalmaktadır.

1.2. GENEL OLARAK KADIN İSTİHDAMI VE YOKSULLUK

Türkiye'de kadın yoksulluğuna ait yapılmış olan çeşitli araştırmalarının sonuçlarına göre yoksulluk rakamların çok yüksek oranlarında olmasına rağmen buna karşılık gerekli politikaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda yoksulluk ayırımı ile çeşitli tanımlamalar ortaya çıkmaktadır. Dışlanma, marjinalleşme, kadın erkek eşitsizliği bunlardan birkaç tanesi arasında yer almaktadır. Türkiye'de kadın istihdamının ortaya koyduğu sonuca göre istihdamın genel özellikleri şunlardır: Kadınların iş gücüne katılım oranı düşük düzeylerde gerçekleşmekte, eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamaları için genel ücret düzeyinin düşük olduğu sektörlerde istihdam edilmekte, kırdaki istihdam edilen kadınlar büyük ölçüde ücretsiz aile işçisi olarak, kentte kayıt dışı sektörde asgari ücretin altında ve evde düzensiz-sigortasız fason işlerde çalışmaktadır¹³⁹.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün açıklamış olduğu "Türkiye'de Kadının Durumu" raporuna göre, Türkiye'de her yüz kadından yalnızca %21,6'sı istihdama katılabiliyor. Bu oran Avrupa Birliği ülkelerinde %60 civarında. 9. Kalkınma Planı'nda bu oranın 2013'e kadar % 29,6'ya yükseltilmesi hedeflenmektedir¹⁴⁰. Kadınların iş gücüne katılım oranı her geçen yıl daha da azalmaktadır. Bu oran 1990'da yüzde 34,1, 2002'de % 26,9, 2004'te % 25,4, 2008'de ise % 24,5'tir. 2008 verilerine göre, kentteki kadınların % 20,8'i, kırdaki yaşayan kadınların ise % 32,9'u işgücüne katılmaktadır. Kırsal alandaki kadınların yüzde 84'ü tarım kesiminde çalışırken; bunların % 77'si ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

¹³⁸ Öztürk ve Çetin, a.g.m. s.2671

¹³⁹ Şener, TEPAV, s.7

¹⁴⁰ KSGM, Şubat 2010 <http://bianet.org/kadin/emek/120314-ksgm-kadınların-ışgucüne-katılımı-yıldan-yıla-azalıyor> (Erişim Tarihi: 12.03.2012)

Kadınlar emek yoğun, sosyal güvencesiz, düşük statülü-gelirli işlerde çalıştıklarından dolayı istihdam edilen her 100 kadından 58'i herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı bulunmamaktadır. Bunların % 58'i de ücretsiz aile işçisi olarak çalışma hayatına devam etmektedir. Ücretli / yevmiyeli çalışan kadınların % 26,6'sı, işveren kadınların % 33,8'i, kendi hesabına çalışan kadınların % 90,7'si herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı bulunmamaktadır. Kayıt dışı olarak ücretsiz aile işçisi konumunda tarımsal faaliyetlerle uğraşanların % 79,4'ünü yine kadınlar oluşturmaktadır. Kentte yaşayan en az lise mezunu olan genç kadınların %17'si, erkeklerin ise % 9,6'sı işsiz bulunmaktadır¹⁴¹. 2011 yılı verilerine göre ise bu oran Türkiye geneline bakıldığında 2011 yılı verilerine göre kadın istihdam oranı % 25,6, işsizlik oranı % 11,3 iken bu oranlar sırasıyla AB-15'te % 63,4 ve % 9,8; AB-27'de % 62,3 ve % 9,8'dir. Ülkemizde 2011 yılı verilerine göre istihdama katılan kadınların % 42,2'si tarım sektöründe, % 15,2'si sanayi sektöründe, % 42,6'sı ise hizmetler sektöründe çalışmaktadır. 25 İşteki durumları açısından bakıldığında 100 kadından sadece 12,9'u kendi hesabına ve işveren konumunda çalışmakta, 51,6'sı herhangi bir ücret ya da yevmiye karşılığında çalışmakta ve 35,5'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışma yaşamında yer almaktadır¹⁴².

Kadınların istihdam alanındaki sorunları açıklamak gerekirse¹⁴³;

- Kadınların eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım olanakları artmaktadır. Ancak eğitimde kadınlar için eşitsizliğin hâkim olduğu görülmektedir.
- Kadınlar daha düşük statülü ve ücretli işlerde çalıştırılmakta ve bu işler süreli ve geçici çalışmanın yanı sıra sosyal güvencesizliği beraberinde getirmektedir.
- Ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınlar işten çıkarılmaktadır.
- Ev kadınları ancak isteğe bağlı sigortalanabiliyor. Ancak primler yüksek, kadınlar eşlerine bağımlılar ve tam bir bilgiye sahip değillerdir.
- Ev ve iş yaşamını uzlaştırmakta sorun yaşayan kadın, kısa sürede çalışma yaşamından ayrılmak zorunda kalıyor ya da kariyerinde yükselebilmek için tüm potansiyelini ortaya koyamıyor.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, kadınların istihdama katılımlarının artırılması için fırsat eşitliği sağlanması, bakım hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, mesleki eğitim

¹⁴¹ KSGM, Türkiye'de Kadının Durumu Şubat 2010, s.7

¹⁴² KSGM, Türkiye'de Kadının Durumu, Ekim 2012, s.24-25

¹⁴³ KSGM a.g.e. s.25

imkânlarının geliştirilmesi hedeflenmektedir¹⁴⁴. Türkiye’de kadınların istihdama katılım düzeylerinin düşük olması, az ücretle çalışıyor olmasını yanında aile işçisi olması kadınların erkeklere bağımlılığını artıran bir ortam yaratmaktadır. İnsani yoksulluk indeksi dikkate alındığında kadınların gelirlerinde artma pek görülmemektedir. Sosyal güvenlik yasaları ve sağlık sigortaları kadınların erkeğe bağımlılığını azaltmak gibi düşünceyle bir takım düzenlemeler yapmaya çalışmaktadır.¹⁴⁵ İş gücüne katılıyor olmak çalışıyor olmak “yoksul olmamak” anlamına gelmese de kadın yoksulluğunu anlamlandırmakta önemli göstergedir¹⁴⁶. Yani her iş gücüne katılan kişi yoksul değildir diye adlandıramamaktayızdır.

1.3. CİNSİYETE GÖRE YOKSULLUK

Kadınların iş gücüne katılamamasının nedenlerinin altında kadın- erkek arasındaki gelir farklılıklarıdır. İş gücü piyasalarında yapılan cinsiyet gibi ayrımların sonunda kadınların daha fazla yoksullukla karşılaşmalarını sağlamaktadır. Az gelişmiş üçüncü dünya ülkelerinde yoksulluk daha çok cinsiyet ayrımcılığına dayanmaktadır. Kadınların yoksulluğunun nedenleri çoğu kez boşanmış, çocuklu, dul ya düşük gelirli ailelerden gelmeleri ve geleneksel rolleri gereği ailede yaşlı, sakat ve çocukların bakım sorumluluklarını üstlenerek çalışma yaşamına girememeleri ya da çalışmalarına izin verilmemesidir¹⁴⁷.

2001- 2002 yılında çalışan yoksulların oranı incelendiğinde kadın çalışanların erkek çalışanlara oranla daha fazla yoksullukla karşılaşmaktadır. Türkiye’de çalışan her 4 kadından biri %25 yoksulken, çalışan erkeklerin her 5’inden biri %21 yoksuldur. ABD’ de kadınların istihdam düzeyi yüksek olduğundan kadın erkek çalışanların ücretleri arasındaki fark Avrupa ülkelerine göre daha yüksektir.

UNDP’nin İnsani gelişme endeksine göre toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın tüm dünyada yaşanan bir olgu olduğu görülmektedir. HDI ve GDI karşılaştırıldığında GDI’nın daha düşük olacağı görülecektir. Örneğin, 2005 ve 2007 yılları verilerine göre HDI ve GDI değerleri sırasıyla Norveç’te 0.963ve 0.960; Meksika’da 0.814 ve 0.804; Türkiye’de 0.750 ve

¹⁴⁴KSGM, a.g.e. s.7

¹⁴⁵Ancak kadınların genelde tarım işçisi olarak istihdam etmesinin meydana getirdiği zorunlu sigorta kapsamı dışında tutulmaktadır. Ayrıca hizmetçilik vb gibi ev işçileri de sigorta kapsam dışında tutulmuştur. Kadınların yoğun olarak yer almakta olduğu çalışma alanlarının sigortaya dahil edilmemesi durumu kadının erkeğe bağımlılığına neden olmaktadır.

¹⁴⁶Şener, TEPAV,a.g.e. s.8

¹⁴⁷Sallan Gül a.g.m. ss.22-45

0.742; Madagaskar'da 0.499 ve 0.483; son olarak da Nijer'de 0.281 ve 0.271'dir¹⁴⁸. Burada önemli olan gelişmişlik artıkça kadınlar erkeklere göre daha avantajlı hale gelmektedir.

Cinsiyet ayrımcılığının toplumsal düzeyde ekonomik alanda da olduğu gibi eğitim alanında olması yoksullukta etkili olmaktadır. Kadınları bu konuda dezavantajlı duruma düşüren neden aile içi servetin eşitsiz dağılmasından kaynaklanmaktadır.

1.4. EĞİTİME GÖRE YOKSULLUK

Yoksulluk olgusu en çok hisseden grup kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Eğitimli olan ve çalışma hayatı içinde aktif olarak yer alan kadınlar yoksulluk konusunda, çalışmayan kadınlara göre biraz daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre, Türkiye geneline bakıldığında 2005 yılındaki toplam yoksulluk oranının 2006 yılına göre azaldığı, 2007 yılında ise artış gösterdiği söylenmektedir.

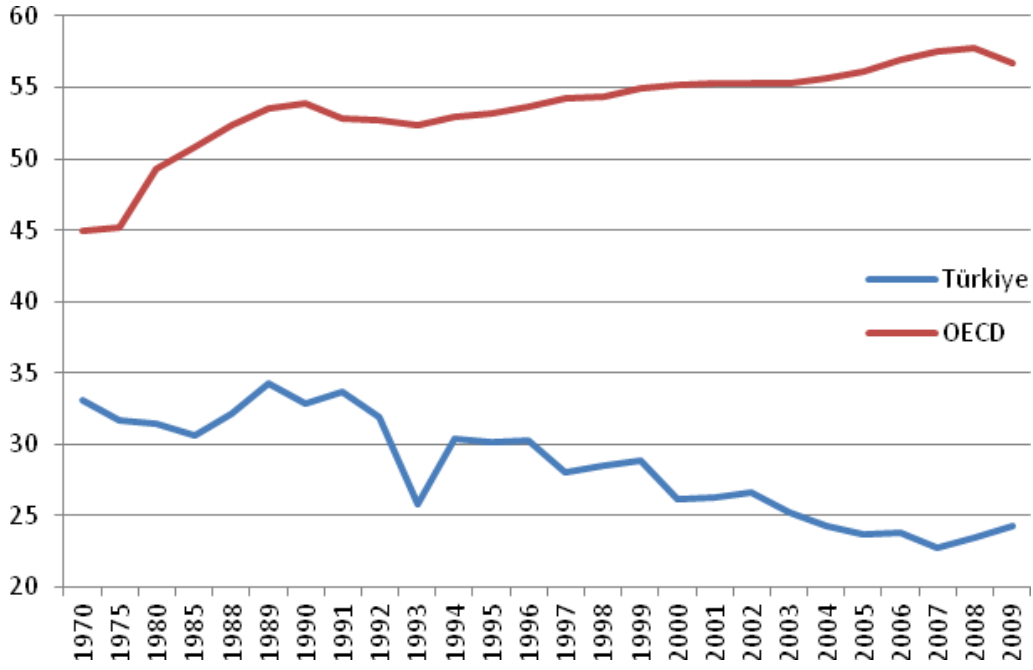
1.5. KADIN İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMI

İstihdam kavramsal olarak bakıldığında, ülkedeki mevcut işgücünün ekonomik faaliyetler içerisinde sürekli biçimde çalıştırılması olarak ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle ise, istihdam bir ekonomide belli bir dönemde mevcut üretim öğelerinin var olan teknolojik düzeye göre hangi oranda kullanıldığını ifade etmektedir. Türkiye'de kadınların istihdam edilmesi yönünden olaya baktığımızda ise kadınların mevcut durumlarının olması gerekenden çok uzaklarda olduğunu rahatça görebilmekteyiz. Nüfusun yarısından fazlasının (%50,3) kadın olmasına karşın istihdam edilenlerin oranı sadece % 24'tür¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Öztürk ve Çetin, a.g.e. s.2679

¹⁴⁹Fatma Özmen, "Türkiye' De Kadın İstihdamı Ve Mikro Kredi", Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi C.3, S.6, 2012, s. 111

Grafik 2. Kadın İstihdamı

Kaynak: OECD, **Kadın İstihdamı İstatistikleri**
<http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=23110> (Erişim tarihi: 25.04.2012)

Grafik 2'e baktığımızda 1970 yılından bu yana OECD ülkelerinde kadın işgücüne katılım oranı düzenli bir artış göstermekte iken Türkiye'de ise bu oran azalmaktadır. Türkiye'de kadın istihdamı Dünyadaki kadın istihdamı ile ters orantılı şekilde gelişmektedir.

Dünyadaki uygulamalara bakıldığında, istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması amacıyla öncelikle makroekonomik politikalar ile yetinilmiş daha sonra bu politikaların sorunu çözmede tek başına yeterli olmadığından dolayı, özellikle aktif işgücü piyasası politikalarına yer verilmeye başlanmıştır.

İşsiz olan, ama kendi hesabına çalışmak durumunda bulunan kişilere yönelik olarak geliştirilen mikro kredi uygulamaları etkin bir işsizlik önleme politikası olarak değerlendirilmektedir. Mikro kredi bu özelliğinden dolayı aktif işgücü piyasası politikaları arasında sayılabilmektedir¹⁵⁰. Yoksullukla mücadelede yoksul olan insanlara kredi sağlanması kadınların iş gücü istihdamına katılımları açısından artış sağlamaktadır.

1.5.1.Yoksulluk ve Enformel Sektördeki Kadınlar

Kadınların enformel istihdama dâhil olmaları, erkeklerden daha çabuk olmaktadır. Kadınları enformel ekonomide olmaya zorlayan nedenler arasında geçinmek için gerekli şartlardan yoksun olmaları bulunmaktadır. Kadınların çalışacak alan bakımından kısıtlı

¹⁵⁰ Özmen, a.g.m. s. 112

olduklarından dolayı daha çok enformel ekonomide istihdam edilmektedirler. Kadınların enformel ekonomilerde yer almaları daha yüksek ücret düzeyinde çalışmalarına engel olmakta ve güvenli istihdama ulaşmalarına engel olmaktadır. Küresel rekabet, güçlü devletlerde bile zayıflamalara yol açmakta orta ve düşük gelir düzeyine sahip kişilerin daha da yoksul hale gelmelerine neden olmaktadır. Enformel sektörün yüksek bir kesim oranını ücretsiz çalışanlar ya da düşük ücretle çalışan kadınlar oluşturmaktadır.

2. KADIN YOKSULLUĞUNUN ÖZELLİKLERİ

Kadın yoksulluğu sorunu çok yönlü bir kavramdır. Yoksulluğun çeşitli faktörlerle ilişkisi bulunmaktadır. Bunlar arasında; göçmenlik, belli sosyal sınıfa ait olma gibi faktörler sıralanabilmektedir. Bu faktörlerden toplumda en çok kadınlar etkilenmektedir. Kadın yoksulluğu kavramı ise 1995 yılında yapılan 4.Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında “Yoksulluğun Kadınlaşması” olarak yer almıştır. Bu kavram ilk olarak ABD’de yalnız yaşayan kadınların yalnız yaşamakta olan kadınların daha yoksul olduğuna dair yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konulmuştur¹⁵¹. Aile yapısının değişmesi, boşanmaların artması ve bunun sonucunda çocuklara kadınlar tarafından bakılması gibi nedenler kadınların arasında yoksulluğun artmasını açıklamak için kullanılmıştır.

Kadın yoksulluğunun belirleyici özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir. Buvinic kadın yoksulluğunun 2 temel belirleyici özelliğine değinmiştir: İlki işgücü piyasasındaki konumu, ikicisi ise eğitim. İş gücü piyasasında yer alan kadınların oranının az olması, kayıt dışı çalışması, düşük ücretlerle istihdam edilmeleri, ücretsiz olarak aile işlerinde çalışmaları kazandıkları gelirler üzerinde de etkili olmaktadır. İş gücüne katılım oranlarının az olmasının en önemli sonucu kadın- erkek arasındaki eşitsizlikten doğmaktadır. Bunu sonucu olarak temel hakları olan çeşitli haklardan mahrum kalmaktadırlar. Enformel sektörde yoğunlukla çalışan kadınların bunun temelinde iş gücü eğitim eksiklikleri, kadının ailedeki yeri, sigortasız çalışmaları, esnek olmayan çalışma saatlerinde çalışmak zorunda bırakılmaları gibi çeşitli nedenler yatmaktadır.

Kayıt dışı ile yoksulluk arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Kayıt dışında çalışma oranı arttıkça yoksulluk oranı da artmaktadır. Eğitimsizlik ise yoksulluğun temel nedeni olarak nitelendirilmektedir. Özellikle kırsal alanda erkek çocuklarını ilerde bakacak güç, kız

¹⁵¹ Şener, a.g.e. s.3

çocuklarını ise elde ettiği geliri “ele” götüren olarak görülmektedir. Kız çocukları iyi bir yatırım olmadıkları görüşüyle ikinci konumda görülmektedir¹⁵².

Ekonomik güçlenmenin en önemli koşulu işgücüne katılımında kadınların karşılaştığı engeller ve ekonomik güçteki eşitsizlikler nedeniyle kadın yoksulluğu artmakta ve kadınları yükü daha da ağırlaşmakta olduğundan dolayı kadınları eğitim, danışma, rehberlik ve fon sağlama gibi konularda çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Kadınların ekonomik açıdan güçlenmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, kendilerine olan özgüvenlerinin artması gibi çeşitli nedenlerden dolayı önem taşımaktadır.

3. KADIN YOKSULLUĞUNUN ÖNEMİ

İlk defa 1995 yılında yayınlanan 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında yoksulluğun kadınsılaşması kavramının kullanılmasıyla kadın yoksulluğu belirginleştiği görülmektedir. Yoksulluk kavramı tüm insanlığı ilgilendiren herkesin karşı karşıya kalabileceği bir sorundur. Bu sorundan en fazla etkilenen kadın ve çocukların oluşturduğu kesimdir. Bunun nedeni ise toplumsal ve iktisadi yaşamın şekillenmesinde kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı durumda bulunmasıdır¹⁵³.

Yoksulluk kavramını genel olarak değerlendirdiğimiz de kadın yoksulluğunun erkek yoksulluğuna oranla daha fazla olmaktadır. Kadınların yoksulluktan daha derin olarak etkilenmelerinin altında kadınların iş konusunda daha düşük ücretlerle çalışıyor olmaları sosyal güvenliği olmayan işlerde çalışmaları gibi önemli olan çeşitli nedenler yatmaktadır. Bunların yanı sıra kadınların daha çok kayıt dışı sektörlerde bulunmaları yoksulluk kavramının kadınlar üzerinde daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yoksulluğun cinsiyetler arasında eşitsizliğin az gelişmiş ülkeler kadar gelişmiş ülkeleri de tehdit etmekte olduğu görülmektedir. Bu ülkelerde yoksulluktan kadınlar üzerinde etkisini daha da belirgin olarak göstermektedir. Erkeklerin yoksulluk riski oranı % 14 iken kadınlar arasında bu oran % 17 civarlarındadır. Yoksulluk oranının düşük olduğu bazı AB ülkeleri arasındaki yoksulluk oranlarının arasındaki fark kadınlar arasında daha da fazladır¹⁵⁴.

¹⁵² Şener, a.g.e. s.4

¹⁵³ Gülay Şenesen, “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bütçeleme:Türkiye için Bir Değerlendirme”, İktisat Dergisi, 8-9 Ekim 2008, s.77-93 <http://www.keig.org/raporlar/Gulay%20Senesen%20tcd%20sunus.pdf> (Erişim Tarihi:16.03.2012)

¹⁵⁴ Sapancalı a.g.m, s.51-70

4. KADIN YOKSULLAŞMALARININ NEDENLERİ

SYDF'nin 2001 yılından itibaren uyguladığı sosyal riski azaltma projesi ile özellikle Doğu Anadolu'da kız çocuklarının okumaları ile ilgili hedefler bulunmaktadır. Ülkemiz eğitim konusunda yetersiz olduğu gibi eğitilmiş olanların çoğunluğu da ilköğretim düzeylerinde eğitime sahiptirler. Alt düzey eğitime sahip olanların birçoğu ise kadınlar oluşturmaktadır. Sağlık ve eğitim alanında düzenlenen yardımların birçoğunu da yoksul olan kadınların aldığı görülmektedir. SYDF 2002 yılında ülkemizdeki mutlak yoksulluk oranını % 6 olarak açıklarken, aynı kurum 2003 yılında yayınladığı “ Mikro Girişimcilik 2003” adlı çalışmasında projelerdeki hedef kitlenin en yoksul %36'lık grup olduğunu açıklamaktadır¹⁵⁵.

4.1. AYRIMCILIK

Ayrımcılık Toplumsal cinsiyet temelli ise, yani kadın-erkek eşitsizliğine dayanan ayrımcılık ise her toplumda görülmektedir. 2001 UNDP' ye göre toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bütün ülkelerde görülmekte; ancak ülkeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır¹⁵⁶. Avrupa ülkelerinde bile yönetici konumunda bulunan kadınların oranının sadece %8 gibi çok düşük bir seviyede bulunduğu vurgulanmaktadır¹⁵⁷. Kadın-erkek eşitsizliğinin nedeni olarak kadınların %40'nın yarım gün çalışması, bir kısmının çocuk sahibi olması ve iş gücünde daha az verimli olmaları gibi etmenleri göstermektedir. İşgücü piyasalarında kadınlara yönelik ayrımcılık iki biçim almaktadır: Bunlardan birincisi, aynı işi yaptıkları halde düşük ücret almalarına yol açan doğrudan ayrımcılık, diğeri ise kadınların daha düşük verimlilik ve ücret düzeyinde işlerde yoğunlaşmalarına yol açan dolaylı ayrımcılıktır

4.2. HANE İÇİNDEKİ EŞİTSİZLİKLER

Hane içindeki eşitsizliklerde daha çok anne-babanın konumu ve çocukların cinsiyetiyle ilgili olmaktadır. Anne-babanın konumunu ele alırsak şu tip durumlar ortaya çıkmaktadır.

- Eğer anne çalışmıyorsa, haneye giren gelir üzerinde bir tasarruf hakkından mahrum kalmakta; çalıştığı zaman da koca veya erkek evlatlar tarafından gelirine el konulmaktadır. Bazı durumlarda ise bizzat annenin kendisi kazancını hane erkeğine vermektedir.

¹⁵⁵ Sallan Gül a.g.m, ss22-45

¹⁵⁶ Şenses, a.g.e. ss.174

¹⁵⁷ Reşat Açıkgöz, “Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme” T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım Ve Dayanışma Cilt:1 Sayı:2 Temmuz-Aralık 2010 S.11

- Eğer hanede erkek egemenliği söz konusuysa, kadınlara çocuk yetiştirme ve ev temizlik işleri gibi görevleri yerine getirmek düşmektedir. Bazı toplumlarda dinsel inançlar ve kültürel değerlerden dolayı kadınların çalışması hoş karşılanmadığı için kadınların hanenin gelirine katkı sağlama imkânları ortadan kalkmaktadır.

Birçok Azgelişmiş Üçüncü Dünya Ülkesi'nde kadınların iş tecrübeleri olmadığı için, erkeklerin maruz kaldığı ani hastalık ve savaş gibi durumlarda, erkek işgücünden mahrum kalan reisi kadın olan hane halkları kronik yoksullukla yüzleşmektedirler.

4.3. YASAL EŞİTSİZLİKLER

Kadın yoksulluğunun meydana gelmesinde ve devam etmesinde yasal kurallar da etkili olmaktadır. Birçok ülkede erkek-kadın arasında, hukuki açıdan eşitlik bulunduğu halde, pratik hayatta bu eşitlik pek uygulanmamaktadır. Gerek işe alma konusunda olsun, gerekse verilen ücret meselesinde olsun kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizlikler hala varlığını sürdürmektedir.

4.4. HANE REİSİNİN KADIN OLMASI

Hane reisinin kadın olması, bunun bazı avantajları olsa da, haneyi genellikle olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan araştırmalar, hane reisinin kadın olduğu ailelerin diğer ailelere göre yoksulluğa daha fazla maruz kaldıklarını göstermektedir¹⁵⁸. Bunun yanı sıra, kadın yoksulluğunun artmasında, Amerika ve Avrupa'da 60 yaş ve üstü kadınların büyük oranı, kadınların daha uzun omurlu olması, bekâr annelerin toplum tarafından kabul görmesi, kadınların ekonomik hayata girmeleri ve kendi evlerini kendilerinin oluşturması gibi etmenler de etkili olmaktadır¹⁵⁹. Kadın yoksulluğunun diğer nedenleri maddeler halinde kısaca şöyle özetlenebilir¹⁶⁰:

- Nüfus artışı,
- Erkeklerin göçü,
- Artan sayıda aile parçalanması,
- Düşük verimlilik,
- Boşanma,
- Kadınların maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddet.

¹⁵⁸ Şenses, a.g.e. s.139.

¹⁵⁹Valentine M. Moghadam, "The 'Feminization of Poverty' and Women's Human Rights", 2005, s.5. <http://www.unesco.org/shs/gender.2005> (Erişim Tarihi: 16.03.2012)

¹⁶⁰ Moghadam, a.g.e. s. 5

5. EVLİLİKLE GELEN KADIN YOKSULLUĞU

Ataerkil yapıda olan ailelerde bunu kabul etmiş olan çiftlerin yoksullukları gelirleriyle ilgilidir. Gelir azlığı, işsizlik gibi faktörler bulunmaktadır. Özellikle uzun süren yoksullukların temelinde işsiz kalmaları ya da buldukları işlerde sürekli olarak çalışmamaları bulunmaktadır. Yoksulluğu kocanın erkeklik rolüne ilişkin duyduğu yetersizliği artırmaktadır¹⁶¹. Yoksullar içinde en çok kadınların olmasında bazı ekonomik eşitsizlikler, toplumsal yapı ve aile içi ilişkiler etkili olmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde bile bu sorunlar baş göstermeye başlarken gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ise kadının yoksulluğunun artmasına neden olmaktadır. Yoksulluğun artmasında kadının medeni durumu da artık önem arz etmeye başlamıştır. Bu durum dul, boşanmış ya da tek yaşamak durumunda kalan kadınlar için daha fazla önem arz etmektedir. Bu durumda bulunan kadınlarının düzenli bir şekilde geliri olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’ de yoksulluğun ve enformelleşmenin birbirini beslemesi yoksulluğun hem kadınsılaşmasına, hem de kadınları yardıma yönelterek yardım alanlar içinde kadınların ezici bir çoğunlukla artmasına yol açmaktadır¹⁶². Yani durumun kadınlar açısından yardımların kadınlaşmasına neden olarak yoksulluğu kalıcı hale gelmesine neden olabilmektedir.

6. KADIN YOKSULLUĞU VE BAĞIMLILIK

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı kendilerini ve ailelerini geçindirmek zorunda olan kadınların bütün yoksullar içinde çoğunluğu oluşturduklarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Dünyanın birçok yerinde, özellikle Sen’in (2004: 142) aşırı yoksulluğun en fazla yoğunlaştığı bölgeler olarak gösterdiği Güney Asya ve Aşağı Sahra Afrikası’nda, en yoksul olanlar ve yoksul kesimlerde çoğunluğu oluşturanlar kadınlardır.

Kim ve Choi’ye göre, yoksulluğun kadınlaşmasıyla ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise, bu olgunun statik bir durum olarak değil dinamik bir süreç olarak anlaşılması gerektiğidir.

Rahnema (2009: 263) ayrıca, dünyadaki en zenginlerle en yoksullar arasında derinleşen uçurumun kadınların kendi aralarında da meydana gelmekte olduğunu vurgulamaktadır¹⁶³.

¹⁶¹ Sallan Gül a.g.m, s.22-45

¹⁶² Sallan Gül a.g.m., ss.22-45

¹⁶³ Açıkgöz a.g.m. s.6

Kloby'e göre; erkeklerle kıyaslandığında yoksullaşma riskiyle daha fazla yüzleşmekte ve yoksulluğu daha yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası kuruluşların verilerine göre, dünya genelinde yoksul kadınların sayısında artış gözlenmektedir. Kadınlar dünyadaki toplam işgücünün 2/3'ü oluşturdukları, günlük çalışma süreleri bakımından erkeklerden %25 daha fazla çalıştıkları ve dünyadaki toplam gıdanın yarısını ürettikleri halde, gelirleri dünya gelirinin yalnızca %10'u kadardır. Dünyanın en büyük uluslararası kuruluşu olan Birleşmiş Milletlerin yayımladığı ve sekiz temel hedeften oluşan "Bin Yıl Kalkınma Hedefleri"nin iki tanesi doğrudan kadınlarla ilgilidir. Dolayısıyla, yoksullukla mücadele programlarında kadın yoksulluğunu önlemeye yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine büyük önem vermek gerekmektedir¹⁶⁴.

6.1. TÜRKİYEDE KADIN YOKSULLUĞU

Genel olarak yoksulluk artıkça, yaşamını sürdürmek için emek gücünden başka satacak bir şeyi kalmadıkça, kişilerin işgücüne katılım sağlayacağı söylenmektedir. Bunlara rağmen işgücü piyasasında kadının konumuna bakmak, kadının erkeğe bağımlılık ilişkisini anlamak açısından, önemli olmaktadır.

Türkiye'de kadın istihdamının genel özellikleri şunlardır: kadınların işgücüne katılımı düşük düzeyde gerçekleşmekte, göçle şehre gelen kadınlar istihdam dışında kalmakta, eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadıkları için genel ücret düzeyinin düşük olduğu sektörlerde istihdam edilmekte, kırdaki istihdam edilen kadınlar büyük ölçüde ücretsiz aile işçisi olarak, kentte kayıt dışı sektörde asgari ücretin altında ve evde düzensiz-sigortasız fason işlerde çalışmaktadır.

2007 yılında Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı %24,8, kadın istihdam oranı ise %22,2'dir. Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında bu oranın son derece düşük olduğu görülmektedir. 2007 yılında istihdama katılan kadınların %38'i, kırsal alanda ise %77'si ücretsiz aile işçisi konumundadır. 2007 yılında istihdamda yer alan 100 kadından 64'ü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışmakta, bunlarında yüzde 59'unu ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Ücretli veya maaşlı çalışan kadınların yüzde 22'si, yevmiyeli olarak çalışan kadınların yüzde 94,5'i, işveren kadınların yüzde 29'u, kendi hesabına çalışan kadınların yüzde 92'si herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın çalışmaktadır¹⁶⁵. 2008 yılında ise kadınların %34,4'ü ücretsiz aile

¹⁶⁴ Açıkgöz a.g.m. ss.7-8

¹⁶⁵ Şener, a.g.e s.20

işçisi olarak çalışmaktadır. Ancak ücretsiz aile işçiliği kent ile kırsal arasında büyük farklılıklar barındırmaktadır. Tarımda çalışan kadınların %75'i ücretsiz aile işçisi iken, kentte istihdama katılanların sadece %0,05'i ücretsiz aile işçisidir¹⁶⁶.

Türkiye'de kadınların istihdama katılım oranlarının bu denli düşük olması, ücretsiz aile işçisi olarak çalışmanın yüksek oranda gerçekleşmesi kadınların aileye-erkeğe bağımlılığını artıran, yaşam seviyesini erkeğin elde ettiği gelire bağlayan bir durumu ortaya çıkarmaktadır¹⁶⁷. İnsani Yoksulluk İndeksinde okuma yazma, okullaşma, sağlık hizmetinden yararlanma vb. verilere bakıldığında, zaman içinde kadınların yaşam koşullarında iyileşme olduğu halde gelirlerinde aynı iyileşmenin meydana gelmediği görülmektedir. İyileşme ailenin gelirine bağlı olarak, erkeğe bağlı olarak ortaya çıkmaktadır¹⁶⁸.

6.2. TÜRKİYE' DE YARDIMA BAĞIMLI OLAN KADIN YOKSULLUĞU

Türkiye'de yoksullukla mücadele 2002 yılından itibaren bir takım projeler geliştirilmeye başlanmıştır. Bu projelerle yoksulların bazı yoksunluklara ve bağımlılık sorununa neden olmadan yoksulluğun giderilmesi amaçlanmaktadır. Yoksulluk için 1980'li yıllarda genelde yardımlaşmaya dayalı bir mücadele yöntemleri uygulanırken 1986 yılına gelindiğinde sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonu kurularak yoksullukla mücadelede etkili olmaya başlamıştır.

Türkiye'de kadın yoksulluğunun özellikle yardım alanların sayısı gittikçe artmaya başlamıştır. Bunun temelinde aile içi ilişkiler ve kadınların karar almalarını eşlerinin iznine bağlamaları yatmaktadır. 2001 yılında baş gösteren 2001 Şubat krizi enflasyonu artırmasıyla birlikte zaten güçsüz durumda olan yoksul kesimin durumu iyice zorlaşmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullarının bir sonucu olarak yoksul hanelerde, erkek eşin uzun süreli işsizliği ve evi geçindirememesi kadınlarında çalışması gerektiği yönündeki talepleri güçlendirmiştir¹⁶⁹. Ancak yoksul kadınların sadece çalışma konusunda değil kültürel anlamda da etkinliğinin artırılması gerektiğini göstermektedir.

Yapılan çeşitli araştırmalarda yoksulluğun kadınlar açısından en önemli belirleyicilerinin eğitim, istihdam ve bağımlılık gibi faktörler olduğu görülmektedir. Bağımlılık konusunda kadınların bağımlılıklarının altında genelde evlerinde bakmakta zorunlu gibi görülen bazı hizmetleri yatmaktadır. Bu hizmetler arasında çocuk bakmak, evde bulunan

¹⁶⁶ Şener, a.g.e, s.20

¹⁶⁷ Şener, a.g.e s.25

¹⁶⁸ Şener, a.g.e s.26

¹⁶⁹ Sallan Gül a.g.m, ss.22-45

yaşlılara bakmak evinin sorumluluklarını üstlenmek gibi nedenler bulunmaktadır. Eğitim konusu kadınlarda yoksulluğun sürekliliğinde belirleyici olmaktadır.

Yeterli gelire sahip olmayan ailelerde bulunan kadınlarda kadının çalışılmasına izin verilmemesi ya da ataerkil yapıda bulunan aileler içinde yer alan kadınların çalışma hayatları kısıtlı kalmaktadır. Yoksul kadınlar arasında en yoksul kadınlar arasında boşanmış olan kadınlar yer almaktadır.

Yoksulluk hane içinde yaşayan birey sayısının fazla olması ile arasındaki ilişki oldukça güçlüdür. Çocuk sayısının artması bağımlı kadın sayısının artmasına da neden olmaktadır.

Tablo 16. 2011 Yılı Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları

Hane Halkı Büyüklüğü	Yoksul Fert Oranı (%)					
	Türkiye Geneli	Kent	Kır	Türkiye Geneli	Kent	Kır
	2008			2009		
TOPLAM	17.11	9.38	34.62	18.08	8.86	38.69
1-2	9.57	2.92	23.51	10.64	3.21	26.41
3-4	8.48	4.27	21.65	9.65	4.52	29.02
5-6	21.54	12.20	39.51	22.20	12.72	39.89
7 ve üzeri	38.20	26.95	54.03	40.05	25.21	54.06

*Gıda ve gıda dışı harcamalar dikkate alınmıştır.

Kaynak: TÜİK, **İstatistiklerle Türkiye 2011** <http://www.tuik.gov.tr>

Yoksulluk büyük hane halklarında küçük hane halklarında göre daha yüksektir. Çocuk sayısı az olan yada hiç çocuğu bulunmayan ailelerde yoksulluk oranı ortalamanın oldukça altında kalmaktadır. 2008 ve 2009 yılı karşılaştırmaları yapıldığında bu durum ortaya çıkmaktadır. Buna göre 2009 yılında hane halkı sayısı 1-2 kişi olduğunda Türkiye genelinde yoksulluk oranı % 9.57 iken bu oran 7 ve üzeri hane halkına sahip ailelerde %26.95'e kadar çıkmaktadır. Sonuç olarak hane halkındaki çocuk sayısı arttıkça ailenin bağımlılık oranı da artmaktadır diyebiliriz.

7. KADIN EMEĞİ VE KADIN YOKSULLUĞU

Küreselleşme süreci ile sermayenin, rekabet edilebilirliğini artırmak bunun için emek faktörünün gelişmekte olan ülkelere doğru aktarılması kadınların istihdama katılmalarının artması açısından etkili olmaktadır. Bu artış da kadınların geçimlik tarım üretiminden ve hane içi üretiminden ücretli ekonomiye geçişi rol oynamaktadır¹⁷⁰. Bunun altında yatan nedenler

¹⁷⁰Nediha Özgün Baltacı, "Türkiye'de Mikro Kredi Ve Basına Yansıması", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara 2009
www.belgeler.com (Erişim Tarihi: 16.01.2012)

ekonomik krizlerle birlikte yoksulluğun artması ve aile içinde oluşan gelir azalmalarını telafi etmek amacıyla kadınlarında çalışma hayatına yönelmeleri yatmaktadır. Ayrıca gelir azalmalarının yanında eşlerinin az ücretle çalışmaları veya uzun süreli olan işsizliklerde neden olabilmektedir. Yine işgücünün esnekleşmeye başlaması ile birlikte ücretli olarak çalışan kadın sayısının artmasına, fiyatlardaki artış ücretlerdeki azalmalarda yoksulluğun yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Özellikle küreselleşme ve yapısal uyum programlarının etkisiyle özelleştirmeler ve büyük ölçekli işten çıkartmalar ve çıkartılan işçilerin özelleştirilen kuruluşlarda istihdam edilmeyerek yerlerine yenilerinin alınması sureti ile işsizliğin ortaya çıkması, geçici ve düşük ücretli yeni tiplerde artış, sendikaların faaliyetlerinin zayıflaması ve emek standartlarının tedrici olarak aşınması, bedava ve erişilebilir kamu hizmetlerinin azalması ve devletin sosyal rolünün zayıflaması, sosyal programlar için bütçenin kesilmesi ve kamu hizmet sektörlerinin özelleştirilmesi, temel besin maddelerinde kıtlık, çevrenin bozulması temel mal ve hizmetlerin fiyatlarının artması gibi etkenler yoksulluğun daha da derinleşmesine neden olmuştur¹⁷¹.

Cinsiyete dayalı iş bölümü neticesinde kadınların ev işlerinden sorumlu görünmeleri ve dışarıda çalışmamaları ya da bunları yapmaya imkân verecek çalışma koşullarına sahip olmamaları, maddi geçimi sağlama sorumluluklarının kadınlarda olmaması, kadının ucuz emek olarak nitelendirilmesi de kadın yoksulluğuna neden olmaktadır. Kadınların formel ekonomideki en büyük işvereni kamu sektörünün özelleştirilmesi ile kadınların iş gücünü olumsuz etkilemektedir. Kadının aile içindeki öneminin artmasıyla kadın emeğinin de önemi artmaktadır buda kadının bağımlılıktan kurtulmasını sağlamaktadır.

7.1. KADINLARIN ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ

AB'ye üye ülkelerin katıldığı Lizbon, Nice ve Stockholm Avrupa Konseyi toplantılarında; yoksulluk ve sosyal dışlanma riskine karşı istihdamın etkin bir yol olduğu, yoksulluk ile sosyal dışlanmanın önlenmesi ve ortadan kaldırılması için istihdamın desteklenmesi gerektiği kabul edilmiştir¹⁷². Kadının iş hayatına katılmasının nedenleri arasında; gelir yetersizliği, medeni durum değişikliği, eğitim ve çocuk sahip olup olmama gibi faktörler yer almaktadır. Sanayileşmenin başladığı dönemlerde kadınlar kötü koşullarda çalıştırılarak düşük ücretlere tabi tutulmuştur.

¹⁷¹Okan Taner, "Dünyada Ve Türkiye De Küreselleşme ve Yoksulluk Süreci", Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2004

¹⁷² Recep Kapar, "Çalışan Yoksullar", Sendikal Notlar, Sayı 28 Kasım 2005 Petrol İş Yayınları Ss. 52

Teorik açıdan eğitim seviyesi kadınların işgücüne katılma oranını (İKO)¹⁷³ 2 yönden etkilemektedir: Birincisi, daha eğitilmiş çalışanlar emek piyasalarında daha yüksek gelir elde edebileceklerinden, iş piyasaları dışında kalmanın maliyeti de yükseltecektir. Bu durum İKO'yu artırıcı etki yapmaktadır. Gelir beklentisi uzun dönemde yapılan harcamaların üstünde bir beklentidir. İkincisi, eğitimin doğrudan, dolaylı ve psikolojik maliyetleri olan yatırım olmasıdır¹⁷⁴.

Kadınların eğitim imkânlarına ulaşmaları erkeklere kıyasla daha düşük düzeydedir. Bu yüzden yoksulluk ve kadın eğitimi arasında büyük bir bağlantı bulunmaktadır. Kadınların çalışma hayatına atılamamalarının altında büyük çoğunlukta bakıma muhtaç olan (0-6 yaş arası) çocuklarına bakmak gibi nedenlerden dolayı piyasa dışında kalmaktadırlar.

Kadın erkek İKO oranı gelişmekte olan ülkelerde diğer ülkelere nazaran daha yüksek gerçekleşmektedir. Bu oranın birbirine yakın olduğu ülkeler arasında İsveç, Finlandiya, Norveç, Danimarka, Bulgaristan, Ermenistan, Rusya, Çek cumhuriyeti gibi ülkeler bulunmaktadır.

Tablo 17. Dünyada Cinsiyete Dayalı İşsizlik Oranları (2012)

	İşsiz Sayısı (Milyon Kişi)
Toplam	197.2
Kadın	83.7
Erkek	113.5
Genç	74.7
Yetişkin	122.5

Kaynak: ILO, 2012 Küresel Eğilimler Raporu (Erişim Tarihi: 20.07.2013)

Yoksulluk kavramına boşanmış olan kadınların evli ya da bekâr kadınlara oranla daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. Kadınların işgücüne artan oranda katılımın altında sermayenin herhangi bir sosyal güvenceden yoksun, ucuz emek ve yoksulluklarını azaltma istekleri yatmaktadır.

¹⁷³ Kadınların İşgücüne Katılım Oranı (İKO): Kadın İş Gücü/Aktif Nüfus

¹⁷⁴ Öztürk ve Çetin, a.g.m. s.2665

7.2. KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE DÜNYA BANKASININ ROLÜ

Uluslararası alanda yoksulluğun ele alınması ve yoksulluğun küresel bir sorun olduğunun kabulü edilmesiyle birlikte Dünya Bankasının bu konudaki çeşitli çalışmalarda bulunmaya başlamıştır. 1978 yılında yayınlanan Dünya Gelişim Raporu bu doğrultuda hazırlanmış ve raporda iki temel konu üzerinde durulmuştur: Bunlardan biri sosyal sermaye yaklaşımına geçiş diğeri ise cinsiyet ve gelişme konularıdır¹⁷⁵.

Dünya Bankası, özellikle kadının sosyal hayattaki konumu üzerinde durmaya başlamıştır. Bu amaçla Banka, kadınların sosyal ve ekonomik statüsünü iyileştirmek adına yatırım yapan ülkelerin, yoksulluk oranlarını düşürme eğiliminde olduklarını belirtmektedir.

Bu amaçla yapılmış olan Milenyum Zirvesinde bir takım amaçlar belirlenmiş ve bu amaçlar doğrultusunda 2015 yılına gelindiğinde dünyadaki yoksulluk oranının yarı yarıya düşürülmesi; kadınlar açısından eğitim olanaklarının geliştirilmesi, doğum sırasında çocuk ölümlerinin azaltılması, sağlık hizmetleri bakımından iyileştirmeler yapılması, ülkelerarası yardım konusunda gelişmeler sağlanması da ulaşılmak istenen hedeflerdendir. Dünya Bankası bu hedefler doğrultusunda ve yoksulluğun azaltılabilmesi için ülkeler tarafından hazırlanan Yoksulluğu Azaltma Stratejisi Bildirilerine (PRSP) destek vermektedir. Buna göre cinsiyetler arası eşitsizliklerin giderilerek ekonomik büyümenin sağlanmasının hedeflenmektedir.

Dünya Bankası'nın yoksulluğu azaltmak amacıyla kullandığı mikro krediler ise 1990'lardan itibaren yaygınlaşmıştır. İlk kez 1976 yılında Muhammed Yunus tarafından tasarlanan ve Bangladeş'te uygulanan krediye Dünya Bankası da ilgi duymaktadır. Banka'ya göre; Bu nedenle Dünya Bankası, yoksulların mikro kredilere ulaşmasını sağlamak amacıyla Yoksullara Yardım İçin Danışma Grubu oluşturmuştur. Bu grubun çalışmaları 1995'te başlamıştır¹⁷⁶.

¹⁷⁵Umut Dalgıç, "Social Capital Gender And Micro Finance: The World Bank In The 1990s, RC19, Annual Conference, Evanston, 2005,

<http://www.northwestern.edu/rc19/Dalgic.pdf>. (Erişim Tarihi: 13.05.2012)

¹⁷⁶ Dalgıç, a.g.m. s.6-7

8. KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE

8.1. TEORİK YAKLAŞIMLAR

Kadın yoksulluğu ile çeşitli farklı teoriler bulunmaktadır. Bunlar arasındaki görüşlerden biri büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişki olduğunu savunan görüştür. Bu görüşe göre, büyüme yoksulluğu azaltmaktadır. Bu görüş eşitsizliği azaltmadan, kadınlara ekonomik büyümeden yararlandırmak ve verimliliğin artması için eşitsizliğin kullanıldığını ileri sürmekte ve ekonomik büyümenin kendiliğinden eşitsizliği azaltmayacağı ya da refahı artırmayacağı görüşüne sahiptirler¹⁷⁷. Yoksulluğun artık geçici, işsizliğe bağlı, istisnai değil, tersine kuşaklar arasında aktarılan, kalıcı ve yapısal bir gerçeklik olduğu ve ekonomik büyüme ve istihdam artışı sağlama gibi çözümlerin, yoksulluğu hafifletmekte etkili olmadığı belirtilmektedir¹⁷⁸. Bir diğer görüş ise kalkınma ile ilişkilendirilmektedir. Bu görüşe göre, eğitim ve sağlığa yapılmakta olan yatırımlar sosyal refahı artırmak için de yapılmalıdır.

UNDP tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyete İlişkin Gelişme Endeksinde (Gender Development Index) kadın ve erkek birbirlerine göre ortalama yaşam beklentisi, eğitim ve ortalama gelir gibi 3 esasa dayanmaktadır. Bunlar kadın erkek arasındaki eşitsizliğini cinsiyet ayırımına dayandığını göstermektedir. Cinsiyet eşitliğini kalkınmayla ilişkilendiren yaklaşımının eleştirisi kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin politikalara, kadın yoksulluğuna yer vermemesi, genelin parçası olarak görülmesine dayanmaktadır¹⁷⁹. Amartya Sen'in yoksulluğu çeşitli yetilerden yoksun olma yaklaşımı da bu çerçevede değerlendirilebilir¹⁸⁰.

Yoksullukla ilgili yapılan araştırmalar yoksul olan kesimin belirlenmesi gibi teknik yöntemlere dayanmaktadır. Bu yüzden hane halkı geliri kullanılır ancak kadın yoksulluğunu ortaya koymak için hane halkı gelirini kullanmak tek başına yeterli olmamaktadır. Bunun yanı sıra hane içindeki kadın konumuna bakmak da gerekmektedir. Bu noktada akla gelen bazı sorular bulunmaktadır. Bunlar¹⁸¹:

- Aile içindeki bireyler hane gelirini ve kaynaklarını eşit biçimde paylaşırlar mı?

¹⁷⁷Şener, TEPAV, a.g.m. s.4

¹⁷⁸Bora Aksu ve Diğerleri, "Yoksulluk Halleri" Birikim Toplum Bilim Yayınları, Sayı:104 İstanbul, 2007, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale> (Erişim Tarihi: 09.03.2012)

¹⁷⁹Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder "Bugünün Türkiye 'sinde Yoksulluk Ve Sosyal Politika, Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması" 2007

¹⁸⁰Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder, "New Poverty And The Changing Welfare Regime Of Turkey" , Report Prepared Of The United Nations Development Programme, Ankara, 2003

¹⁸¹Şener, a.g.e. .s.5

- Hane geliri üzerindeki kontrol, deneyim ve yönetim eşit biçimde mi gerçekleşir?
- Hane gelirinin artması ya da azalması gelirin kontrolünü ve yönetimini nasıl etkiler ya da her gelir düzeyinde erkek mi hane gelirini yönetir?
- Hane içinde emeğin yeniden üretimi için gerekli olan işler eşit bir biçimde mi yapılır?

Ailenin geliri arttıkça erkeğin geliri daha fazla kontrol ettiği, yönettiği ancak gelirin azalması durumunda bu kontrol ve yönetimin, özellikle temel ihtiyaçları karşılama yönündeki sorumluluğun kadına devredildiği görülmektedir. Yani zenginlik erkeğin, yoksulluk kadının idaresine bırakılmaktadır¹⁸².

8.2. YOKSULLUKLA MÜCADELE KONUSUNDA KADIN VE KADININ

KONUMU

Yoksul kesimlerde çocuk yetiştirilmesi, beslenmesi, giydirilmesi, yaşlı aile büyüklerinin bakımında temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi bütün sorumluluklar kadın tarafından yerine getirilmektedir. Bu yüzden yardım konusunda bir kıyaslama yapıldığında kadınlar daha bağımlı konumda bulunmaktadır. Kadınların kazançları genelde ailenin temel geçim kaynaklarının karşılanmasında kullanılmaktadırlar.

Brezilya'da yapılan bir araştırma kadınların kontrol ettiği gelirin erkeklere oranla çocuklara 20 kat daha fazla yarar sağladığı, İrlanda da ise yine aynı sonuçlar gözlenmiştir¹⁸³. Kadınların erkeklere bağımlılığını artıran, seçme şansını elinden alan sürekliliği olmayan, koşulları belirsiz aynı yardımlar yerine hak temelli, süreklilik, düzenlilik ve nakdi olma özelliklerini içinde barındıracak bir biçimde yardım mekanizması biçimde yapılandırılmalıdır¹⁸⁴. Kadın yoksulluğunun ağırlaştırıcı nedenlere bakacak olursak ailenin tüm yükünü kadının yüklenmesi yani ailenin bütün fertlerinden kadının sorumlu bulunması gibi nedenler bulunmaktadır.

Dünya Bankasının bu konuda başlatmış olduğu ardından da SYDV'nin devam ettirmiş olduğu Sosyal Riski Azaltma Projesi altında yapılan Şartlı Nakil Transferleri yoksul ailelere maddi açıdan destek olmaktadır. Bu yapılan yardımlar çocukları okula gidemeyen ailelere okula gitmeleri için yapılmaktadır.

¹⁸² www.compatpoverty.ie/publication/povertybriefings (Erişim Tarihi: 12.12.2011)

¹⁸³ www.compatpoverty.ie/publications/povertybyriefings (Erişim Tarihi: 11.12.2012)

¹⁸⁴ Şener, a.g.e..s.9

8.3. KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE SOSYAL POLİTİKALARIN

ROLÜ

Günümüzde yoksullukla mücadele yöntemlerinde belirlenecek politikaların tercihinde iki karşıt görüş etkili olmaktadır. Bunlardan birincisi, yoksulluğun çalışma ile birlikte algılanması, işgücü olarak görülmesi veya işgücüne dönüştürülmesi gerektiğidir. Söz konusu anlayışa karşıt öne sürülen görüş ise, yoksul bireylerin işgücünden öte insan olarak algılanmaları ve toplumun bir parçası olarak bazı haklara sahip olmaları gerektiği yönündedir¹⁸⁵.

Gelir elde etme ile yoksulluk ilişkisi kadınların çalışma hayatına katılımına ilişkin sorunlar kadın yoksulluğu için daha önemli olmaktadır. Dolayısıyla, bu konudaki uygulamalar yoksulluk ile mücadelede de fayda sağlamaktadır. Sosyal politika uygulamaları ile kadın yoksulluğunun kesiştiği en önemli alanlardan biri, istihdam konusunda öne çıkan önemli sorunlardır. Kadınların işgücü piyasasına yeterli düzeyde katılamaması, kadınlar arasında ücretsiz aile işçiliği ile enformel çalışmanın yaygınlığı ve sosyal güvenceden yoksunluk bu sorunlar arasında en açık biçimde gözlemlenebilenlerdir. Bu bağlamda, sosyal politikanın öncelikli araçlarından işgücü politikalarının kadın yoksulluğuyla mücadelede temel bir rolü olabilmektedir¹⁸⁶. Pasif işgücü politikaları olarak anılan, işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi uygulamalar önemli iyileşmeler sağlamakla birlikte, asıl olarak, işgücü becerilerini artırma, yaşam boyu öğrenme, işsiz kalınan süreyi kısaltma gibi daha çok işsizliği azaltmayı- iş başına dönüşü hızlandırmayı hedefleyen aktif işgücü politikaları kadın istihdamını artırmaya yönelik önemli fırsatlar sunabilmektedir¹⁸⁷.

Kadınların çalışma yaşamına katılımlarının artırılmasını sağlayan politika önceliklerine değinilecek olursa, özetle şunlardır¹⁸⁸:

- Yoksul kadınların çalışma yaşamına katılımını engelleyen düşük eğitim ve nitelik sorununun aşılmasında eğitim, özellikle de mesleki eğitim, kadınların beşeri sermayelerini artıracak en önemli araçlardan biri olmaktadır.
- Aktif işgücü politikaları kadın istihdamını artırmada bir diğer araçtır. Kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve bu yönde politikaların varlığı, kadınların

¹⁸⁵ Ülkü Şener, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik”, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. Şubat 2010. s. 51

http://tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik8 (Erişim Tarihi: 12.12.2012)

¹⁸⁶ Ceren Uçar “ Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri” Uzmanlık Tezi Ankara 201 s.52

¹⁸⁷ Şener, a.g e 52

¹⁸⁸ Tan, M.Ecevit, ve diğerleri, “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri”. İstanbul: TÜSİAD-KAGİDER, 2008

yoksulluktan kurtulmalarını sağlamasının yanı sıra kadınların güçlenmesi hedefine de hizmet edecektir.

- Yeterli olmayan bakım hizmetleri, özellikle bakım için hizmet satın alamayacak olan yoksul kadınlar düşünüldüğünde, işgücü piyasasına katılımı engelleyen en önemli nedenlerden biridir.
- Sosyal politikalar aracılığıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının ana plan ve politikalara yerleştirilmesi ve kadın işgücünün istihdamı için kurumlar vergisinde indirim, gelir vergisi ve sigorta primi destekleri gibi özel önlemler alınarak kadın işgücünün artırılması sağlanabilmektedir.

Kadın erkek eşitliği politikalarının önem kazandığı her ülkede bir yandan kadınların işgücü piyasalarına hazırlanmalarına ve işgücü piyasasında karşılaştıkları koşullar açısından fırsat eşitliği sağlanmasına, diğer yandan kadının geleneksel sorumluluklarının azaltılmasına çalışılmaktadır¹⁸⁹.

8.4. KADIN YOKSULLUĞUNUN AZALTILMASI

Gelir ve yoksulluk arasında ilişki kadınların çalışma hayatına katılımı ile çeşitli problemler ve sorunlar yüzünden kadın yoksulluğu açısından önemli olmaktadır. Bundan dolayı, yoksulluk ile mücadele de bir takım uygulamaların olması bu konuda fayda sağlamaktadır. Sosyal hayatta kadın yoksulluğunun en belirgin olduğu alanlardan biri ise istihdam konusu ile ilgili sorunlardır. Kadınların işgücü piyasasına yeterli düzeyde katılamaması, kadınlar arasında ücretsiz aile işçiliği ile enformel çalışmanın yaygınlığı ve sosyal güvenceden yoksunluk bu sorunlar arasında en açık biçimde gözlemlenebilenlerdir. Bu bağlamda, sosyal politikanın öncelikli araçlarından işgücü politikalarının kadın yoksulluğuyla mücadelede temel bir rolü olabilmektedir¹⁹⁰. Bu konuda uygulanmakta olan, işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi uygulamalar sayesinde önemli iyileşmeler elde edilmiş olmakla birlikte kadını sosyal hayta aktif hale getirecek çeşitli politikalar ile kadın istihdamının artırılması sağlanabilmelidir.

Kadınların çalışma yaşamına katılımlarının artırılmasını sağlayacak politikalardan bazıları ise şunlardır¹⁹¹:

- Yoksul kadınların çalışma yaşamına katılımını engelleyen düşük eğitim ve nitelik sorununun aşılmasında eğitim, özellikle de mesleki eğitim, kadınların beşeri sermayelerini artıracak en önemli araçlardan biri olmaktadır.

¹⁸⁹ Uçar, a.g.m. s. 53

¹⁹⁰ Uçar, a.g.m s.54

¹⁹¹ <http://akgul.bilkent.edu.tr/Tusiad/KADINRAPOR.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2012)

- Aktif işgücü politikaları kadın istihdamını artırmada bir diğer araçtır. Kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve bu yönde politikaların varlığı, kadınların yoksulluktan kurtulmalarını sağlamasının yanı sıra kadınların güçlenmesi hedefine de hizmet edecektir.
- Sosyal politikalar aracılığıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının ana plan ve politikalara yerleştirilmesi ve kadın işgücünün istihdamı için kurumlar vergisinde indirim, gelir vergisi ve sigorta primi destekleri gibi özel önlemler alınarak kadın işgücünün artırılması sağlanabilmektedir.

8.5. TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ KADIN İSTİHDAMININ GELİŞİMİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mikro kredi kullananların çoğunluğunu yoksul kesimden oluşması nedeniyle, yaptıkları işler de büyük oranda kayıt dışı ekonomi içerisinde değerlendirilebilmektedir. TÜİK Hane halkı İşgücü Anketi (2010) sonuçlarına göre ülkemizde kadınlarda kayıt dışı istihdam oranının % 58,49 ve kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün 1968-2001 yılları arası ortalama) GSMH’ın % 45 olması kayıt dışılığın göstergesi olarak gösterilmektedir¹⁹².

Mikro kredi uygulaması gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere, hedeflenen kesim yoksullar olduğu için büyük oranda işsiz olan insanlar hedef olarak alınmıştır. İşsizlerin kendi hesabına çalışan kişiler haline gelmeleri ve kendi hesabına çalışma yoluyla gelirlerinin artması amaçlanmaktadır. Türkiye’de mikro kredi potansiyeli üzerine yapılan ilk çalışma Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından hazırlanmıştır.

Mikro kredi uygulamasının Dünyada 1980’li yıllardan itibaren yaygınlaşmasına karşın, Türkiye’de 2002 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Ülkemizde uluslararası standartlarda mikro kredi hizmeti veren iki kuruluş bulunmaktadır¹⁹³. Bunun dışında SRAP, TGV ve il Özel idareleri tarafından uygulanan mikro kredi uygulamaları gibi çeşitli mikro kredi uygulamaları bulunmaktadır. Bundan dolayı mikro kredi üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunu yoksulluk kavramı üzerine yoğunlaşmaktadır.

¹⁹²Yılmaz Ilgın, “Kayıt dışı Ekonomiyi Tahmin Yöntemleri ve Türkiye’de Durum”, DPT Planlama Dergisi, 42. Yıl Özel Sayısı, 2002, s. 150

¹⁹³ Özmen, a.g.m. s.122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA MİKRO KREDİ UYGULAMALARI

1.MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ TANIMI

Mikro kredi uygulamalarının pek çok tanımı bulunmaktadır. Bunlardan birinci tanıda; Mikro kredi; kalkınma politikası aracı olarak ortaya çıkan ve resmi finans kuruluşlarına erişim gücünü çeken düşük gelirli kişilere yönelik çok düşük faizli bireysel kredi türüdür.

Mikro kredi, belirli bir düzeyin altında gelire sahip bireyler yapılacak yardım ve bağışlar yerine, bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem öğeleri aracılığıyla onların ihtiyaçlarını karşılayacak, onların üretime sevk edecek düşük meblağlardaki kredilerin kullanılmasını, böylelikle bir yandan bu bireylerin refah seviyelerinin artırılması, diğer yandan ise dolaylı olarak çok küçük değerlerin de üretim sürecinde kullanılması ile kişi başına düşen milli gelirin ve büyüme oranının yükseltilmesi amaçlarına hizmet eden ekonomik bir sistemdir¹⁹⁴. Bir başka tanım yapılacak olursa; Mikro finansman, bir ekonomide resmi finansman kuruluşlarına erişim olanağı bulunmayan ya da resmi finans kuruluşlarının hizmet sunmadıkları veya eksik sundukları yoksul aileler için oluşturulmuş finansal yöntemdir¹⁹⁵. Mikro finansman yönteminde yoksul kişilere kredi ve diğer finansal hizmetleri sunmak amaçladıkları. Yoksul insanlar resmi finansal sektör aracılığıyla sağlanan hizmetlere ulaşamamış insanlardan oluşmaktadır. Bu ihtiyaçlarını genelde gayri resmi yollara başvurarak çözüme ulaştırmaktadırlar. Bu da yoksul kişilerin bu hizmetten faydalanma sonucunda yüksek oranlarda faizle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır¹⁹⁶.

Mikro kredi sadece yoksul insanlara verilen bir kredi çeşididir. Bu kredilerin amacı, yoksul insanların gelirini arttırmaktır. Bu kredilerin özelliği garanti göstermeye gerek

¹⁹⁴ Gökyay, a.g.e. s.11

¹⁹⁵ Asuman Altay “Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman”, Finans Politik& Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt 44, Sayı 510, 2007, s.61

¹⁹⁶ Altay a.g.m. s.61

olmamasıdır. Diğer amacı ise ülkedeki gelir dağılımı adaletini sağlamaktır¹⁹⁷. Mikro kredilerin hedef kitlesi işsiz gençler, kadınlar, evsizler ve topraksız köylülerdir. Sonuçta ise mikro kredinin amacı yoksul insan kitlesinin ve aynı zamanda ülke gelirinin artırılmasıdır. Mikro kredi; iş yapma fikri olup, gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere, küçük bir başlangıç sermayesine ihtiyacı olan yoksullara imkân verilmesidir. Mikro kredi güvene dayanan, teminatsız ve kefilsiz olan mikro kredi, yoksulların kendi kendilerine yoksulluktan kurtulmaları için etkili bir stratejidir.

Küresel anlamda yoksulluğu önlemek amacıyla önemli araçlarından biri olarak mikro finansman politikaları kullanılmaktadır. Mikro finansman yaklaşımı küresel yoksulluk olgusu ile gelişmiş olan yeni yoksulluk kavramında sosyal hayatın dışında kalan yoksul insanların yoksulluk ile mücadelelerinde sosyal yaşama ve emek piyasalarına dâhil etmek ve bu piyasa da üretir hale getirebilme aracı olarak kullanılabilir. Mikro kredi yaklaşımı ile yoksul insanların üretici faaliyetlere girişmelerine, çok küçük işletmelerini büyütmelerine ve hatta küçük miktarlarda da olsa tasarruf yapabilmelerinin yolunu açabilen bir işlev görmektedir. Bu yöntem ile sağlanan kredi miktarları çok küçük ölçeklerde düzenlendiği için mikro olarak adlandırılmaktadır. Bankalarla ilişkisi olmayan ya da banka gibi finansal hizmetlerden yararlanamayan insanlar mikro kredi ile çeşitli finansal hizmetlerden ihtiyaçları görülmeleri sağlanmış olmaktadır. Mikro kredilerin hedefinde yoksul aileler bulunmakta bu sırayı ise kadınlar takip etmektedir. Bunun altında yatan neden ise yoksul ile içinde yer alan kadınların aileyi toparlamada ve çocukları için daha iyi ve sağlam koşullar da büyütme isteği yatmaktadır¹⁹⁸.

Mikro kredi yönteminde verilen krediler banka kredilerinden farklı özellik göstermektedir. Bankalar kredi verme karşılığında kişilerden teminat, kefalet isteme ve bunun yerine getirilmemesi karşılığında adli yollara başvurusu gibi yollara gidilebilmektedir. Mikro krediyi banka kredilerinden ayıran en önemli özellikte burada yatmaktadır. Bankacılık sisteminde kredilerin geri ödenmemesinde çeşitli adli yöntemlerine başvurulmasına karşın mikro kredi yönteminde verilen kredilerin dönüş oranı % 100 olmaktadır. Bu açıdan mikro kredi uygulamalarının insanlara yeni ve çok önemli olanaklar sağlamaktadır. Sermayeye ulaşma imkânı olmayan insanlara sermaye verildiğinde, ne kadar çalışkan oldukları ve güzel fikirler ürettikleri görmek mümkün olabilmektedir¹⁹⁹.

¹⁹⁷ Akbıyık, a.g.e. s 1735-1747

¹⁹⁸ Altay a.g.m. s.62

¹⁹⁹ Altay a.g. m. s.62

Mikro kredi sistemi aynı zamanda bölgeler ve cinsiyetler arası gelir farklılıklarının giderilmesinde ve yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır²⁰⁰.Mikro kredi müşterileri arasında genellikle kendi evinde çalışan serbest meslek sahibi girişimciler yer almaktadır. Mikro kredi programlarının asıl hedef kitlesi, yoksulun yoksulu olmakla birlikte öncelik yoksul kadınlara verilmektedir. Çünkü kadınlar çocukların yetiştirilmesi ve evin idaresi konusunda önemli bir görev üstlenmiştir. Mikro kredi yoluyla kendi işini kurarak ekonomik bağımsızlık elde eden yoksul kadınlar, ailelerini yoksulluk sınırı üzerine çıkarmakta ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Mikro kredi özellikle resmi finans kurumları tarafından düşük gelir gruplarına kredi verilmek istenmemesinin nedeni açısından önem arz etmektedir²⁰¹. Muhammed Yunus tarafından geliştirilen mikro kredi programlarının için bazı ön yargılar bulunmaktadır. Bunlar²⁰²:

- ❖ Tek başına kredi bir işe yaramayabilir; bunun için öncelikle yoksulların mutlaka eğitim, pazarlama, teknoloji gibi konularda eğitilmeleri gerekir.
- ❖ Yoksullar para biriktiremez
- ❖ Yoksulların tüketmeye alıştıkları için her şeyi tüketme alışkanlığındadırlar.
- ❖ Yoksullar bir arada çalışamaz.
- ❖ Kronik yoksulluğun yoksulluk üzerinde akıl ve hedefleri üzerinde mahvedici etkisi bulunmaktadır.
- ❖ Yoksullar mantıklı değerlendirme yapamayacak kadar aç ve çaresizdirler.
- ❖ Özellikle yoksul kadınların hiçbir beceri ve yetenekleri yoktur. O yüzden yoksul kadınların yönelik programların bir yararı yoktur.
- ❖ Yoksulların hayata bakış açısı dardır ve kendi yaşamlarını değiştirecek kadar ilgisizdirler.
- ❖ Yoksul kadınların üzerinde dinin ve geleneklerin etkisi oldukça fazladır ve bu yüzden ilerleyemezler.
- ❖ Yoksul kadınlar kredi devrimine karşıdır.
- ❖ Kadınlar aldıkları krediyi kendi amaçları için kullanmak yerine kocalarına ya da efendilerine itaat etmek için kullanmaktadır.
- ❖ Yoksullarda kredi verimli olamaz. Yoksulları bağımsız bir iş edinmeye teşvik etmek işgücü sıkıntısına yol açar.

²⁰⁰ Deviren, a.g.m. s.137

²⁰¹ Gökyay a.g.e. s.10

²⁰² Gökyay, a.g.e. s.11

BM tarafından 2005 yılının mikro kredi ilan edildiği şu şekilde ifade edilmiştir:

- Mikro finansman ve mikro kredinin Bin yıl Kalkınma Hedeflerine yapacağı katkıyı değerlendirmek ve teşvik etmek
- Halkın mikro kredi ve mikro finansman kalkınmanın önemli parçası olduğuna dair bilinç ve anlayışı geliştirmek
- Kapsayıcı finansal sektörleri teşvik etmek
- Finansal hizmetlere sürdürülebilir erişimi desteklemek

2. MİKRO KREDİ UYGULAMALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1970'lerde Bangladeş'te Muhammed Yunus tarafından başlatılan mikro kredi hizmetleri yarım asırdan daha az bir zaman aralığında mikro işletmelerin oluşturulmasına yönelik kredi hizmetlerinden, yoksullar için tasarruflar, para transferleri ve sigorta hizmetlerini kapsayan geniş bir hizmet yelpazesi sunan mikro finans hizmetlerine dönüşmüştür.

1970'li yıllar mikro kredi sisteminin oluşturulmaya başlandığı dönem olmuştur. Bangladeş, Brezilya ve bazı diğer ülkelerde uygulanan yoksul kadın girişimcilere krediler vermeye başlamışlardır. Erken mikro kredi uygulamalarında kredilerin geri dönüşünün temin edilmesine yönelik dayanışma grupları uygulaması kullanılmıştır. Dayanışma grupları oluşturulmasının temel felsefesi, herhangi bir maddi teminat gösteremeyen yoksulların aldıkları kredileri geri ödemelerini temin etmeye yönelik, grubun bir üyesinin kredi geri ödemelerini zamanında yerine getirmediği zaman grubun diğer üyelerinin de bir daha ilgili mikro finans kurumundan kredi alamaması, bunun oluşmasını engellemeye yönelik grup içinde hem destek hem de baskı oluşturarak sosyal güvence diye tabir edilen bir mekanizma oluşturulmasıdır.

Mikro kredi uygulamalarına erken dönemlerde başlayan kurumlar Bangladeş'te Profesör Muhammed Yunus tarafından bir deney uygulaması olarak başlatılan Grameen Bank, faaliyetlerine önce Latin Amerika'da başlayan daha sonra uygulama alanını Birleşik Devletler ve Afrika kıtasına yaygınlaştıran ACCION International, Hindistan'da bir kadın sendikası tarafından kurulmuş olan Self-Employed Women's Association'dır. Bu kurumlar günümüzde de gelişmeye devam etmekte ve birçok ülkede bu programların benzeri uygulanmaya başlanmıştır. Başarı örneklerinin başka bir ülkede uygulama örneği olarak Diyarbakır'da pilot proje olarak başlatılan Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ile Grameen Trust Bank işbirliği ile uygulanan mikro kredi uygulaması verilebilir.

2.1 MİKRO KREDİNİN ROLÜNE İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

1970’li yıllarda başlayan mikrokredi uygulamaları, yoksullara özellikle kadın yoksullara teminatsız mikro ölçekte kredi olanağı sağlamakta ve böylece küreselleşme ile gündeme gelen yeni yoksulların refah düzeylerinin arttırılmasında ve yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

Mosley ve Hulme (1998) yoksulluk sınırında bulunan hane halklarına yönelik mikro kredi programlarının etkisinin, yoksulluk sınırının altında kalan hane halkını hedefleyen programlardan daha büyük olduğu sonucuna varmışlardır. Yoksulluk sınırının oldukça altında kalan çok yoksul hane halklarının mikro kredi programlarından olumsuz etkilendiği görülmüştür. Bunun nedeni, çok yoksulların aldıkları mikro kredileri gelir getirecek sabit sermaye yatırımına dönüştürmek üzere çalışma sermayesi veya tüketim harcaması şeklinde kullanma yoluna gitmeleridir²⁰³.

Khandker (2003), Bangladeş’e ilişkin verileri kullanarak mikro kredilerin yoksulluk üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Khandker, mikro kredilerin en yoksullara çok fayda sağladığını ve program katılımcıları arasındaki yoksulluğun azaltılmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Bu etkinin orta düzeydeki yoksulluktan çok olağanüstü yoksulluk üzerinde daha güçlü olduğu sonucuna varmıştır.

Hogue (2004) Bangladeş’te nüfusun çoğunluğunun yoksulluk sınırının altında yaşadığını ve yoksulluğun BARC (Bangladeş Kırsal Kalkınma Komitesi) kredisini kullanmayan hane halklarında %61,2 olarak gerçekleşirken kredi kullanan hane halklarında ise %63,6 gibi bir oranda gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. Sonuçlar BRAC Mikro Kredi Programlarının yoksulluğun azaltılması üzerine minimum etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Hogue göre mikro kredilerin yoksulluk üzerinde daha fazla etki yaratabilmesi için mikro kredi programlarının geliştirilmesi gerekir. İlk olarak mikro kredi programlarının teknik ve piyasa açısından denetlenmesi, kredilerin gelir getirici faaliyetlere yatırılmasını sağlamak için gerekmektedir. İkinci olarak, çoğunlukla BRAC kredilerinin büyüklüğü, verimli yatırımlar için yetersiz kalmakta ve bu nedenle daha yüksek girişim yeteneklerine sahip üyeler için daha geniş ölçekte ve daha fazla kredi sağlanması gerekir.

²⁰³ Deviren, a.g.m. s.138

Mathew (2006) çalışmasında, Gana’da mikro kredi programına katılımın gelirler üzerindeki etkisini regresyon modeli kullanarak incelemiştir. Model, mikro kredi programına katılım ile gelirler arasında önemli bir pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Nader (2008), mikro krediler ile Kahire’de yaşayan kadınların sosyo-ekonomik gelişme düzeylerindeki iyileşme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Günümüzde yoksulluğu azaltmaya yönelik programların amacı; yoksulların güçlendirilmesi, eşitsizliklerin giderilmesi ve yoksullara kendi kendilerini ve ailelerini destekleme olanağının verilmesi ve toplumların sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlamaktır. Yunus gelişme hedeflerini yetersiz beslenme, hastalık, cehalet, sefalet, işsizlik ve eşitsizliklerin derece derece azaltılarak sonunda elimine edilmesi olarak tanımlamaktadır. Yunus, bu hedeflere yoksulluğun azaltılmasına ilişkin reçetenin benimsenmesiyle ulaşılabileceğini ileri sürmektedir. Yoksulluk sorunu, yoksullara mikro kredi verilerek kendi kendine istihdam yaratmalarının sağlanması ve yüksek sosyal bilincin oluşturulmasıyla azaltılabilmektedir.

2.2. MİKRO KREDİLERİN İŞLEYİŞİ

Kredi işlemlerinde, beş kişilik grup dinamiği uygulanmakta olup, teminat ve kefalet aranmamakta, icra ve mahkemeye müracaat edilmemektedir. Mikro kredide hiçbir şeyi olmayan dar gelirli, daima kredi almakta önceliklidir. Mikro kredi de felsefe; kredinin bir insan hakkı olduğudur. Ticari bankalar tapuya, teminata ve kefalete yani kâğıda kredi verirken, mikro kredi de insana kredi verilmektedir. Ticari bankalardan kredi alınırken, kişi ne kadar fazla teminat gösterir ise o kadar fazla kredi alabilirken, mikro kredi de ise ne kadar az gelire sahipse kişi o kadar öncelikli kredi alma imkânına sahip olur²⁰⁴.

2.3. MİKRO KREDİNİN ÖZELLİKLERİ VE AMACI

2.3.1. Mikro Kredinin Özellikleri

- Mikro kredi kendi işini kurarak gelir getirici faaliyette bulunan yoksullara destek vermeyi esas almıştır.
- Mikro kredide kefalet, teminat veya senet benzeri işlemler istenmediği gibi icra takibi de yapılmaz. Mikro kredi de esas olan insanların birbirine güvenmesidir.

²⁰⁴ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

- Bütün verilen paralar kredi olup, borç olarak verilir ve haftalık taksitlerle hizmet maliyeti ile birlikte geri toplanır.
- Başlangıç kredi alan üye; aldığı krediyi zamanında öder, disiplinli olarak toplantılara katılır ise, ikinci yıl kredisini arttırarak alma şansına sahiptir.
- Kredinin bir insanlık hakkı olduğuna inanılmaktadır.

2.3.2. Mikro Kredinin Amacı

Mikro kredinin amacı, klasik yollarla (banka kredisi) kredi alamayacak kişilere; yoksulluğu, gelir dağılımındaki adaletsizliği ve işsizliği azaltacak şekilde, ailesi ve kredi alan için, kendi kendine gelir getirici bir faaliyet yapılmasını, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamaya katkı sağlayacak sermaye ihtiyacını karşılamaktadır. Yani buradaki amaç fakirlere özellikle de en fakir insanlara yardım etmektir²⁰⁵. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişi olan yoksulluk özellikle 20. Yüzyılda çeşitli krizler sonucunda daha geniş kitleleri etkilemektedir. Günümüzde yoksulluk yalnız az gelişmiş ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de ciddi bir sorundur. Ancak gelişmiş ülkelerdeki sosyal devlet uygulamaları yoksulluğun sonuçlarını önemli ölçüde önlerken az gelişmiş ülkelerde bu sorun çok daha şiddetli boyutlarda yaşanmaktadır²⁰⁶. Yoksulluk bireylerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaları ve insanca yaşamak için gerekli gelirden mahrum olmaları durumudur. Yoksulluk üretim azlığı veya çokluğunun değil adil dağılmamasının bir sonucudur²⁰⁷. Kadınların girişimci olmalarını teşvik eden faktörler şunlardır²⁰⁸:

Sosyo-kültürel değişimler sonucunda kadınların eğitim düzeylerinin artması,

- i. Kadınların ücretli iş bulma şanslarının azlığı,
- ii. İşlerinden duyulan memnuniyetsizlik,
- iii. Ailenin yoksulluğu ve yüksek işsizlik oranı,
- iv. Ücretli çalışmaları durumunda işten ilk çıkarılacak personel olacaklarını düşünmeleri,
- v. Erkek egemen yapıdaki işletmelerde belli bir yere kadar yükselecekleri düşüncesi,
- vi. Aile sorumluluklarını ihmal etmeden kişisel becerilerini ortaya koyarak gelir elde etme arzusu.

²⁰⁵ www.grameenfoundation.org (Erişim Tarihi: 12.02.2012)

²⁰⁶ Tahsin Karabulut, "Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulaması", Nobel Yayın Dağıtım, 2007, Ankara

²⁰⁷ Şenses, a.g.e. s. 18

²⁰⁸ Deviren, a.g.m. s.136-137

2.3.3.Mikro Kredi Uygulaması

Mikro kredi uygulaması, teminatsız ve kefilsiz kredi almak için, aynı mahallede oturan benzer ekonomik ve sosyal şartlarda yaşayan beş bayanın bir araya gelmesi sonucu oluşturulan grup üyelerinin her birisine ayrı ayrı kredi verilmesidir.

2.3.4. Kredinin Geri Ödenmesi

Geri ödeme mekanizması çok basit prensipler ile çalışmaktadır. Bu prensipler, bir yıl süreli kredilerden oluşması, eşit haftalık taksitlerle ödenmesi, geri ödemenin kredi alındıktan bir hafta sonra başlaması, kişiler için belirli bir kâr oranına sahip olmasıdır. Kredilerin geri ödenmemesi durumunda hiçbir zaman bir işlem hukuki işlem yapılmamaktadır. Bu durumun gerekçesi, geri ödemelerin mümkün olduğunca kurulu sistem tarafından sağlanmaya çalışılmasıdır. Kredisini geri ödemeyen müşterinin hiçbir zaman kötü müşteri olduğu sonucuna varılmaz. Bunun yerine, bireysel koşullarının çok kötü olduğunu ve bu nedenle o azıcık borcunu ödeyemediği varsayılır²⁰⁹.

Grameen Mikro Kredi Projesinden para alındığı hafta içinde mutlaka yapılması düşünülen gelir getirici faaliyet için kullanılmalıdır. Paranın bu şekilde kullanılmasından 1 hafta sonra, alınan kredi hizmet maliyeti ile birlikte 46 haftada ve haftalık olarak geri ödenir²¹⁰.

Grameen Mikro Kredi Projesinden alınan kredi miktarlarına göre haftalık taksit ödemeleri şöyledir²¹¹:

- 100 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 2,5 TL'dir.
- 200 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 5 TL'dir.
- 300 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 7,5 TL'dir.
- 400 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 10 TL'dir.
- 500 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 12,5 TL'dir.
- 600 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 15 TL'dir.
- 700 TL mikro kredi için haftalık taksit, hizmet maliyeti ile birlikte 17,5 TL'dir.

²⁰⁹ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

²¹⁰ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

²¹¹ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

3. MİKRO KREDİNİN HEDEF KİTLESİ: YOKSULLAR

TGMP'nin ana hedef kitlesi, maddi sıkıntı içinde olan yoksul kadınlar olup, ailelerinin geçimine katkı sağlamaları için desteklenmektedir. Beş kişilik gruplar oluşturan yoksul kadınların mutlaka aldıkları mikrokrediyi kullanarak gelir getirici bir faaliyette bulunmaları ve haftalık geri ödemelerle taksitlerini ödemeleri istenir. Grup üyelerinin uyması gereken kurrallar vardır. Üyelerin birbirini tanımaları ve birinci dereceden akraba olmamaları istenir. Mesela, aynı grup içinde anne ve kızlarının bulunması istenmez. Grup üyelerinin aynı mahalle veya köyde yaşaması gerekir²¹².

Mikro kredinin hedef kitlesini ekonomik sistemde yer alma imkânı bulamayan yoksullar oluşturmaktadır. Özellikle bu yoksullar kavramı içine kadınlar girmektedir. Yoksulluk kavramının çeşitli boyutları bulunmaktadır. Tablodan da görüldüğü üzere mikro kredinin hedef kitlesini yoksulluk sınırı civarlarında bulunan aşırı yoksul ve orta dereceli yoksullar ile hassas yoksul olmayanlar oluşturmaktadır. Muhtaç durumda olanların ise finansal imkânlardan önce karşılıksız yardımlarla desteklenmeleri gerekmektedir²¹³

Grafik 3. Mikro Kredinin Hedef Kitlesi

			Y S O I N			
MUHTAÇ	AŞIRI YOKSUL	ORTA YOKSUL	S U I L I P K	DEĞİL	YOKSUL DEĞİL	VARLIKLIL

Kaynak: <http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/080203.pdf> (Erişim Tarihi: 14.04.2012)

Tablodan da anlaşılacağı üzere yoksulluk sınırı ile ifade edilen sınır ülkeler arasında değişkenlik göstermektedir. Genel kabul şartları altında bakıldığında günlük kazancı 2 doların

²¹²Türkiye Grameen Mikrokredi Programı Faaliyet Raporu 2010

<http://www.tgmp.net/Raporlar/556c9299-28db-4635-8f0c-cba3fa4e084d.pdf> (Erişim Tarihi: 14.04.2012)

²¹³Emine Öner ve Diğerleri, "Mikrofinans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikrofinans Sistemindeki Yeri" Sosyo-Ekonomi, Temmuz-Aralık 2008-2 s.59

<http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/080203.pdf> (Erişim Tarihi: 14.04.2012)

altında olması gereken yoksulların çoğunluğunun günlük kazancı 1 doların altında olmaktadır²¹⁴.

3.1. MİKRO KREDİ KİMLERE VERİLİR?

Mikro kredinin birincil görevi yoksul ailelerin kendi çabaları ile yoksulluktan kurtulmalarına yardımcı olmak olduğundan, hedef kitlesi yoksullar özellikle dar gelirli kadınlardır.

Bireysel olarak kendi işlerini kuran mikro kredi üyeleri, grup olarak değerlendirilirler. Mikro kredi grupları beşer kişiden oluşur. İlk yıl için öngörülen kredi tutarı 100 ile 700 TL arasındadır. İkinci yıl kredisi ise 800 TL den fazla değildir. Üçüncü yıl kredisi ise 1.000 TL' yi geçmeyecek şekilde ayarlanmıştır²¹⁵. Bahsedilen kredi tutarları sadece yıllara göre değil iş hacmine, işin gelişebilirliğine, üyenin ve grubun performansına da bağlı olarak eski üyelere 3.000 TL'ye kadar kredi verilebilir²¹⁶.

3.2. MİKRO KREDİNİN MALİYETİ

Mikro kredinin sürdürülebilir olması ve daha fazla kişiye ulaşabilmesi yanında, çalışanların masraflarının ve işletme giderlerinin karşılanması için, hizmetlerin karşılığı olarak bir hizmet maliyeti alınmaktadır. Mikro kredide vatandaşların evine kadar gidilerek taksitler her hafta toplanır²¹⁷. Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesinden para alındığında, mikro kredi alan şahıstan yıllık olarak % 15 hizmet maliyeti alınır. Mikro kredi kullanıcılarından alınan hizmet maliyeti; mikro kredi faaliyetlerinin tanıtımı ve yürütülmesi yanında, personel giderleri, ulaştırma ve haberleşme ile diğer işletme giderlerine harcanır. Hizmet maliyetinin alınmasındaki temel amaç, mikro kredi faaliyetinin sürdürülebilirliğini sağlamaktır²¹⁸. Alınan hizmet maliyet bedelleri bir başka mikro kredi verilmesinde kullanılmaktadır. Bu sayede geri dönüşlerin yüzde yüz olması mikro kredideki döngüyü sağlamaktadır.

²¹⁴ Öner ve Diğerleri, a.g.m, s.60

²¹⁵ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

²¹⁶ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

²¹⁷ www.israf.org(Erişim Tarihi: 17.02.2012)

²¹⁸ www.israf.org(Erişim Tarihi: 17.02.2012)

4. MİKRO KREDİNİN KREDİ TÜRLERİ

4.1. TEMEL KREDİ

TGMP’de esas olan kredi çeşidi “Temel Kredi”dir. Yani mikro kredinin ana kredisidir. Yoksullar, ilk kredilerini temel kredi olarak alabilirler. Kredinin süresi 3 ay ile 3 yıl arasındadır. Ancak yoksul kişiler bu krediyi 1 yıllığına alırlar. Kişiler aynı sistemde kalmak ve hiçbir zorluk çıkarmamak kaydıyla kredi limitlerini arttırabilirler. Bu kredi sisteminde üye, aldığı kredi tarihinden itibaren 6 ay sonra ödediği miktarı tekrar kredi olarak çekebilir. Temel kredi de üyenin gönüllü tasarruf hesabına para yatırma imkânı vardır²¹⁹.

4.2. SÖZLEŞMELİ KREDİ

Sözleşmeli kredi, direk olan verilen bir kredi değil kredinin geri ödemeleri sırasında karşılaşılabilecek sorunlara yönelik olarak sunulan çözüm yoludur. Yoksulun kredi geri ödemesi, kendisine bir zorluk yaşatıyorsa, bu sistem yoksulun borcunun tahsil edilmesinde zamanın genişletilmesini öngörmektedir. Bu sayede üye hem geri ödeme süresini uzatmış olacak hem de işlerini kolaylaştırma imkânı bulacaktır. Sonuçta üye hem kredisini ödeyebilmekte hem de gelecekteki ödemelerini yapabilmek için daha fazla çalışacaktır.

4.3. GİRİŞİMCİ KREDİSİ

TGMP; yetenekli, başarılı, çalışkan ve tecrübeli üyelerine yönelik olarak Temel Krediyeye ek olarak, “Mikro Girişimci Kredisi” adı altında farklı bir kredi programını da uygulamaktadır. Aralık 2007 yılı itibariyle 48 üyeye “Mikro Girişimci Kredisi” olarak 94.957 YTL kredi dağıtılmıştır²²⁰.

4.4. MÜCADELECİ VATANDAŞ KREDİSİ

TGMP’nin sokaklarda dilenerek geçinen veya gerçekten sokaklarda yaşayan çok aşırı yoksul insanlara yönelik başlatmış olduğu kredi çeşidine “Mücadeleci Vatandaş Kredisi” denilmektedir. En yoksul ve en fakir insanlara ulaşmak amacıyla 2006’da bu kredi başlatılmıştır. Bazı dilenciler, kendi yaptıkları dilencilik ile birlikte küçük bir işi başlatmak amacıyla bu imkânı kullanmaktadırlar. Buradaki temel amaç; dilencilere kendi parasını kazanma yöntemlerinin olduğunu öğretmek onları teşvik etmektir. Yani, mikro kredi aracılığıyla onları dilenmekten kurtarmaktır. Bu kredi çeşidinde, hizmet bedeli ve geri ödeme için herhangi bir zaman dilimi bulunmamaktadır.

²¹⁹ Gökyay a.g.t s.92

²²⁰ TGMP, s.6 www.tgmp.net (Erişim Tarihi: 18.02.2012)

4.5. GÖNÜLLÜ TASARRUF

TGMP'nin kendileri için birikim yapmak isteyen üyelere yönelik olarak gönüllü tasarruf programı bulunmaktadır. Bu sistemde, üyeler yapılan haftalık toplantılarda gönüllü tasarruf sağlayarak beklenmedik anlarda oluşabilecek sağlık, eğitim gibi zorunlu anlarda bu ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla birikim sağlamış olmaktadır.

4.6. MİKROSEREA

2008 yılında Mikrosera programını başlatılmıştır. Bu program, meyve ve sebze yetiştirmede kullanılabilir küçük bir sera sistemidir. Bazı üyeler evlerinin çatısına Mikrosera kurmuştur. Bu sistem oldukça başarılı ve kullanışlı bir projedir. Topraksız tarım çok daha az su gerektirir ve üretim de çok daha fazladır. Üyeler Mikroseralarında meyve, sebze ve çiçek yetiştirebilmektedir.²²¹.

4.7. HAYVANCILIK KREDİSİ

Hayvancılık kredisi 2008 yılında başlatılmıştır. Mevcut üyelere yönelik ek bir kredidir. Daha önce sığır yetiştiriciliği konusunda deneyimi olan üyelere verilir²²². Haftalık toplantılarda hizmet bedeli toplanmaktadır. Bu kredi sayesinde kişiler kendilerine ek gelir sağlamaktadırlar.

5. MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞLAR

Ticari bankalar tarafından sunulan kredi, tasarruf, emeklilik ve diğer finansal hizmetleri hiç alamayan ya da yeterli derecede alamayan yoksullara hizmet sunan kuruluşları mikro finans kuruluşları olarak tanımlanmaktadır²²³. Temel olarak bu hizmetleri sunan kuruluşları üç grup altında belirtebiliriz: Resmi finansal kurumlar, yarı-resmi finansal ve gayri-resmi finansal hizmet sunucular mikro finans kuruluşları şu şekilde tanımlanmıştır: Eskiden mali sistemden kopuk olan mikro finans girişimleri, çoğu ülkede siyasal destek sağlamak ve kalkınma politikalarını uygulamaya dönük mali sistemin bir alt kesimini oluşturan ticari açıdan da kârlı kurumlar haline getirilmişlerdir. Mikro finans hizmetleri sadece bunlarla sınırlı olmayıp, aralarında sivil toplum örgütleri, ticari bankalar, mikro finans konusunda uzmanlaşmış bankalar ve kredi birliklerinin de yer aldığı çeşitli kuruluşlar tarafından da sağlanmaktadır. Farklı çalışma ilkeleri ve yapıları olmakla birlikte, yoksulluğu ortadan kaldırmak için küçük tutardaki finansman olanaklarını yoksul kesime aktaran kuruluşlardır²²⁴. Düşük gelirli ve yoksul kimseler kısa vadeli, kolay prosedürlü, uygun ödeme

²²¹ TGMP, s.7.

²²² TGMP, s.7

²²³ Gökyay, a.g.t. s.21

²²⁴ <http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-> (Erişim Tarihi: 13.02.2012)

planına sahip, hızlı bir şekilde elde edilebilen ve faizini hane halkı geliri ile ödeyebileceği kredilere ihtiyaç duyarlar. Gelişmekte olan birçok ülkede, yerel tefeciler resmi finans piyasası tarafından dışlanmış bu piyasaya hitap etmektedir²²⁵. Tefeciler kredi verebilecekleri sermaye-fonlar bakımından bir kısıt altında değilken, düşük riskli, güvenli bir şekilde kredi verilebilecek müşteri kısıtına sahiptirler. Göreceli az sayıda müşteriye sahip olan tefecilerin birçoğu birden fazla gelir kaynağına ve formel kurumlardan sübvans edilmiş kredi elde etme olanağına sahiptirler. Aleem, enformel kredi sunucularının ellerindeki kaynakların ortalama yüzde otuzunun doğrudan veya dolaylı olarak sübvans kredi sunan kurumlardan temin ettiklerini bildirmektedir²²⁶.

Tefeciler yüksek oranlarda faiz vermelerinin yanı sıra hizmet sundukları kesimleri sınırlı tutmaktadırlar çünkü var olan mekanizmanın sürdürülebilmesi için kredi temin edilen insanların yakın çevreden ve sürekli iletişim halinde bulunulan insanlar olması gerekmektedir; aksi takdirde daha geniş kapsamda hizmet sunulduğu zaman kredi verilen insanlar hakkında elde edilen bilgiler azalacak ya da yanlış olma ihtimali doğacak, bu da verilen kredilerin geri dönüş oranlarına olumsuz bir şekilde yansıtacaktır²²⁷.

Mikro finans hizmeti sunan ikinci grup organizasyonlar ulusal veya uluslar arası örgütlerin finansman desteği sağladığı yarı resmi mikro finansman kuruluşlarıdır. Yarı formel olarak adlandırılabilir bu kuruluşların şu şekilde tanımlaması yapılabilir: “Bulunduğu ülkedeki kanun ve düzenlemelere uygun olarak faaliyet gösteren ancak, bankacılık ile ilgili düzenlemelere uymak zorunda olmayan kuruluşlar bu kapsamda yer almaktadır. Yarı-formel mikro finans kuruluşlarına, kredi birlikleri, tasarruf ve kredi kooperatifleri, diğer finansal kooperatifler ve sivil toplum örgütleri (NGO) örnek gösterilebilir²²⁸.”

Bu kredi programlarındaki ana düşünce şudur: Piyasa fiyatının altında, düşük maliyetli kredileri temin eden çok sayıda düşük ve orta gelir grubundaki çiftçiler, yeni tarımsal teknolojileri kullanarak daha fazla ürün elde edecekler ve böylece gelirlerini artıracaklardır. Hedef grubundaki çiftçiler gelirleri yükseldikçe zamanla sübvansiyeye tarımsal kredi programlarından ayrılacaklardır²²⁹.

Bu programların başarılı olamamasının sebepleri ve tekrarlanmaması gereken hususlar maddeler halinde şu şekilde ifade edilmiştir²³⁰:

²²⁵ Rasim Yılmaz ve Cüneyt Koyuncu, “*Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele*”, Ekin Yayınları, Bursa 2006, s.23

²²⁶ Yılmaz ve Koyuncu, a.g.e. s.24.

²²⁷ Gökyay, a.g.t. s. 24

²²⁸ Emine Öner, “*Mikro finans Sistemi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.33

²²⁹ Yılmaz ve Koyuncu, a.g.e. s.29

²³⁰ Yılmaz ve Koyuncu, a.g.e. s.30-34

1. Büyük-küçük çaplı kredi programları genellikle düşük gelir grubundaki hane halklarına ulaşamamaktadırlar.
2. Özellikle kamu kuruluşları tarafından sunulan sübvansiyeli kredi programları genellikle yüksek geri ödememe oranlarına sahiptirler.
3. Sübvansiyeli krediler politik destek sağlamak için mahalli elit kesimlere aktarılmakta ve kredi programı bir kez başlatıldıktan sonra bir daha uygulamadan geri dönülemezdir.
4. Kredi borçlanıcıları yüksek işlem maliyetlerine katlanmak zorundadırlar.
5. Kredi ürünleri kredi borçlanıcılarının ihtiyacına uygun değildir.
6. Sübvansiyeli kredi programları sürdürülebilir finansal kurumların gelişmesini engeller.

Mikro finans hizmeti sunan ve gruplamada üçüncü sırada yer alan kurumlar ise resmi finans kurumlarıdır. İlgili çalışmada resmi kurumlar şu şekilde ifade edilmiştir: Ticari mikro finansman kuruluşları kendi kendine yeterlilik prensibi üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu yaklaşımı benimseyen kuruluşlar ekonomik olarak aktif yoksullara kredi temin ederler ve gönüllü tasarrufları için mevduat hizmetleri sunarlar. Kredi portföylerini tasarruflar ve diğer kuruluşlardan elde ettikleri borçla finanse ederler²³¹.

Yukarıda belirtilen üç gruplama arasındaki temel farkı ise; “Sübvansiyeli edilmiş kredi programları sınırlı sermayeye sahiptirler ve dolayısıyla düşük gelirli hane halklarına istedikleri anda ve meblağda kredi kullanım olanağı sağlamazlar. Tefeciler yoksulların istedikleri anda ve meblağda kredi kullanım isteklerine cevap verirken, bu krediyi yüksek maliyetle temin ederler. Diğer yandan ticari mikro finansman kuruluşları finansal hizmetleri (kredi ve tasarruf hizmetlerini) herkesin ulaşabileceği bir maliyetle sunarlar. Bunu yaparken hem finansal kurumun karlılığını hem de müşterilerinin mikro işletmelerinin büyümesini sağlarlar²³².

6. MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞ MODELLERİ

Ülkemizde uygulamalarının yanı sıra dünyadaki mikro kredi modellerine bakıldığında “Global Development Research Center, Virtual Library on Micro Credit” koordinatörlerinden Hari Srinivas’ın sınıflandırmasına göre 14 tane mikro kredi modeli bulunmaktadır. Bunlar: Birlik Modeli, Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli, Topluluk Bankası (Kitle Bankası Modeli), Kooperatif Modeli, Kredi Birlikleri, Grameen Tipi Model, Grup Modeli, Bireysel Model,

²³¹ Gökyay, a.g.t. s. 26

²³² Yılmaz ve Koyuncu, a.g.e. s.32

Aracı Kuruluş Modeli, Sivil Toplum Örgütü Modeli (STÖ), Grup Baskısı Model, ROSCA Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli, Küçük İşyeri Modeli, Köy Bankacılığı Modeli'dir.

6.1. BİRLİK MODELİ

Bu modelde hedef kitle kendi içinde bir birlik oluşturarak mikro kredi hizmetleri vermektedir. Hedef kitle gençler, kadınlar olduğu gibi, bir siyasi, dini veya kültürel görüş etrafında toplanan kişiler de olabilirler ve mikro işletmeler ve diğer çalışma konularında destek verebilirler. Bu gruptakiler vergi indiriminden yararlanabilir, aidat toplayabilir, sigorta yaptırabilirler. Bu model grup modeline de benzemektedir.

6.2. GARANTİ SAĞLAYAN KURULUŞ MODELİ

Geleneksel bankacılıkta bir başka banka garantisi, ticari bankadan kredi sağlanması için gerekmektedir. Mikro kredi sisteminde bu garanti bir başka ticari banka yerine, dışarıdan bir hükümet kuruluşu veya hibe veren bir kuruluş veya benzer kuruluşlarca düzenlenebileceği gibi, içerden üyelerin tasarrufları teminat gösterilerek düzenlenebilir. Sağlanan garanti çerçevesinde kredi doğrudan bir kişiye verilebilir veya oluşturulmuş bir grup yararlanabilir. Garanti altına alınmış olan fonlar; kredi koşullarının iyileştirilmesi ve sigorta ödemeleri gibi çeşitli amaçlarla kullanılabilir²³³. Çeşitli uluslararası ve Birleşmiş Milletler Kuruluşları, ulusal kuruluşlar, bankalar ve sivil toplum örgütleri kendi kullandırabilecekleri veya mikro kredi programları başlatmak için başvurabilecekleri, uluslararası ve ulusal garanti fonları oluşturmaktadırlar²³⁴.

6.3. TOPLULUK BANKASI MODELİ

Bu tür modelde tüm topluluğa bir ünite olarak muamele edilir ve yarı resmi veya resmi kuruluşlar oluşturularak, mikro kredi dağıtılır. Bu kuruluş genellikle, sivil toplum örgütleri veya diğer organizasyonların yardımları ile oluşturulur ve öncelikle topluluk üyelerini, topluluk bankasının çeşitli finansman faaliyetleri hakkında eğitilir. Bu kuruluşların yapılarında, gelir yaratıcı projeler veya tasarruf imkânları olabilir²³⁵.

6.4. KOOPERATİF MODELİ

Kooperatif; ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ve taleplerini karşılamak amacıyla isteğe bağlı olarak bir araya gelen kişilerce oluşturulmuş, ortaklaşa sahip olunan ve

²³³Leyla Dolun, "Mikrofinansman", Genel Araştırmalar, Mikrofinansman Genel Araştırma Müdürlüğü, Nisan Ankara, 2005, s.4 www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/GA-05-02-05-Mikrofinansma.pdf (Erişim Tarihi: 18.03.2012)

²³⁴ Dolun, a.g.e. s. 4-5

²³⁵ Gökyay, a.g.t. s.27

demokratik olarak kontrol edilen işletmelerdir. Bazı kooperatifler, üye finansmanı ve tasarruf faaliyetleri gibi konuları da kuruluş amaçları içinde almaktadır²³⁶.

6.5. KREDİ BİRLİKLERİ

Kredi birlikleri, üyelerce idare edilen ve kendi üyelerine yardımcı olmak üzere oluşturulmuş finansman kuruluşlarıdır. Belirli bir grup veya organizasyonunun tasarruflarını birlikte çalıştırmayı kabul eden ve birbirlerine makul faiz oranlarıyla kredi vermek amacıyla bir araya gelen üyelerce organize edilirler. Üyelerin bir ortak noktaları olur: aynı kuruluşta çalışabilirler, işçi kuruluşuna üye olabilirler, sosyal bir gruba dahil olabilirler, aynı toplumda çalışıyor veya yaşıyor olabilirler. Kredi birliği üyeliği, aynı gruba ait tüm insanlara, ırk, din, renk farkı olmaksızın açıktır. Kredi birlikleri, demokratik, kar amacı gütmeyen, finansman sağlayan kooperatiflerdir. Her biri üyelerince idare edilirler ve sahiplenirler ve her bir üyenin yöneticileri ve komite temsilcilerini seçmek için birer oyu vardır²³⁷.

6.6. GRAMEEN TİPİ MODEL

Grameen modeli Bangladeş'te Muhammed Yunus tarafından başlatılan yoksul kesime yönelik kurulmuş olan Grameen Bankası modelinden ortaya çıkmıştır. Esas olarak aşağıda anlatılan metod uygulanmaktadır²³⁸: On beş-yirmi köy civarında bir bölgeyi kapsayacak şekilde, bir bölge yöneticisi ve birkaç banka çalışanından bir banka ünitesi oluşturulur. Yönetici ve çalışanlar ilk önce köyleri ziyaret ederek yerel ortamı inceledikleri gibi amaçlarını, fonksiyonlarını ve bankanın çalışma şeklini yerel halka anlatırlar. Borçlulardan beş kişilik gruplar oluşturulur ancak ilk aşamada sadece ikisi kredi vermek üzere seçilir. Bir ay süre boyunca grup üyelerinin banka kurallarına uygun olup olmadıkları gözlenir. Grup üyelerinden kredi almış olan ikisi, anapara ve faizi elli haftalık süre içinde ödediği takdirde geri kalan grup üyeleri kredi almaya hak kazanırlar. Bu kısıtlamalar nedeniyle, kişilerin ödemelerinin muntazam olması için diğerlerinin baskısı olmaktadır. Bu durumda grubun ortak sorumluluğu, bir yerde kredinin teminatı görevini yerine getirmektedir²³⁹.

6.7. GRUP MODELİ

Bu model Grameen, topluluk bankacılığı, köy bankacılığı, grup baskısı modeli gibi modellere benzemektedir. Bu modelde ana felsefe, bireysel olarak hareket edildiğinde,

²³⁶ Tuğba Zambak "Kırsal Kadının Kalkındırılmasında Mikrokredi Kullanımı: Alaniçi Köyü Örneği" Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008, s.44

²³⁷ Gökyay, a.g.t. s.28

²³⁸ Dolun, a.g.e. s. 4

²³⁹ Zambak, a.g.t. s.45

karşılaşılan güçlükleri ve zayıflıkları bertaraf etmek için grup olarak hareket ederek, ortak bir sorumluluk ve teminat altına girmektir. Fonlar bireylere değil gruplara aktarılmaktadır²⁴⁰.

6.8. BİREYSEL MODEL

Bu modelde mikro krediler doğrudan borçluya verilmektedir. Burada bir grup oluşumu veya geri ödenmenin garanti edilmesi için grup baskısı gerekmemektedir. Bireysel model, birçok durumda “kredi artı” programının bir parçasıdır ve bu programlarda eğitim, beceri gelişimi gibi diğer sosyo- ekonomik hizmetlerde sağlanmaktadır²⁴¹.

6.9. ARACI KURULUŞ MODELİ

Bu modelde, borçlu ve alacaklı arasında bir aracı kuruluş bulunmaktadır. Burada aracı kuruluş özellikle borçluların kredi bilincine kavuşmasında ve eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Aracılar tarafından geliştirilen bağlantılar, fon sağlama, program bağlantıları, eğitim ve öğretim ve araştıma gibi konuları kapsayabilir. Bu faaliyetler uluslararası seviyeden, ulusal seviyeye, bölgesel seviyeden yerel ve bireysel seviyeye kadar her çeşit seviyede yer alabilir. Aracılar bireysel olabildiği gibi, sivil toplum örgütleri, mikro-kredi programları ve ticari bankalar (devletçe finanse edilen programlarda) olabilir. Borç verenler hükümet kuruluşları, ticari bankalar, uluslararası kuruluşlar gibi kuruluşlar olabilir²⁴².

6.10. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ MODELİ

Sivil toplum örgütleri mikro kredi alanında anahtar konumundadır. Çeşitli boyutlarda aracılık rolü oynamışlardır. Sivil toplum örgütleri (STÖ) mikro kredi programlarının başlatılmasında ve katılımında aktif rolü oynamışlardır. Buna, gerek toplum içinde, gerek ulusal ve uluslararası hibe veren kuruluşlar için de, mikro kredinin öneminin anlaşılmasına yardımcı olmakta dâhildir. Topluluklar ve mikro kredi organizasyonları için kaynaklar ve araçlar geliştirerek gelişmelerini sağlamışlar ve başarılı uygulamaları belirlemişlerdir. Aynı zamanda mikro kredi uygulamaları ve ilkeleri hakkında bilgi temini için imkânlar yaratmışlardır. Bunların içine yayınlar, çalışma grup toplantıları ve seminerler ve eğitim programları girmektedir²⁴³.

6.11. GRUP BASKISI MODELİ

Grup baskısı borçlularla, proje katılımcıları arasında ahlaki ve diğer bağlantılar yoluyla mikro kredi programlarında geri ödemeyi ve katılımı temin etmeye çalışır. Baskı

²⁴⁰ Dolun, a.g.e. s. 4

²⁴¹ Özgün, *Yoksulluğa Çare Arayışlarında Mikro Kredi Uygulamalarının Rolü*”, MÜSİAD 2009, s.140

²⁴² Gökyay, a.g.t. s.29

²⁴³ Zambak, a.g.t. s.47

grupları: borçlu grubun diğer üyeleri olduğu gibi (burada ilk borçlu krediyi geri ödemediği sürece diğerleri kredi alamamaktadır. Dolayısıyla ilk borçlunun geri ödemesi için baskı olmaktadır; topluluk liderleri; sivil toplum örgütünün kendisi ve bölge sorumluları veya bankalar olabilir. Uygulanan “baskı” geri ödemeyen borçluya sık ziyaretler olabileceği gibi, topluluk toplantılarında isimleri açıklanarak borcunu ifa etmesi istenebilir²⁴⁴.

6.12. DÖNER TASARRUF VE KREDİ BİRLİKLERİ MODELİ

Döner tasarruf ve kredi birlikleri, ortak bir fona düzenli katkıda bulunmak üzere bir araya gelen bireylerin, her bir bireye bir seferde toplu para aktardığı bir grup esasına dayanır²⁴⁵.

6.13. KÜÇÜK İŞYERİ MODELİ

“Kayıt dışı sektör” hakkındaki daha önceleri var olan görüş bu sektörde bulunanların sadece hayatını devam ettirmek için, düşük verimlilikle çalışan ve çok düşük katma değer yaratan birimlerden oluştuğu şeklinde idi. Ancak bu görüş değişti ve istihdam yaratmak, gelir arttırmak ve ihtiyaç duyulan hizmetleri sağlamak için; küçük ve orta ölçekli işletmelere daha fazla önem verilmeye başladı²⁴⁶. Bu tip işletmeler için uygulanan politikalar, genellikle eğitim, teknik tavsiyeler, yönetim ilkeleri ve benzeri destekleme sistemleri gibi doğrudan müdahaleler ile piyasa koşullarına hazırlanmak veya satış imkânları gibi dolaylı müdahaleler üzerinde odaklanmaktadır. Bu politikaların ana bileşenlerinden biri de özellikle değişik yapı ve kullanım alanında mikro kredi şeklinde finansmandır. Mikro kredi küçük ve orta ölçekli işletmelere ya doğrudan veya diğer hizmetlerle birlikte daha geniş işletme geliştirme programının bir parçası olarak sağlanmaktadır²⁴⁷.

6.14. KÖY BANKACILIĞI MODELİ

Köy bankaları topluluk temeline dayalı kredi ve tasarruf birlikleridir. Genellikle, kendi imkânlarıyla çalışan ve yaşantılarını geliştirmeye çalışan düşük gelirli 25-50 kişi tarafından oluşturulur²⁴⁸. Köy bankasının ilk kuruluş sermayesi dış kaynaktan gelebilir ancak üyelerin kendileri bankayı idare ederler: üyelerini kendileri seçerler, çalışanlarını kendileri belirlerler, kendi kuruluş tüzüklerini kendileri hazırlarlar, bireylere kredi dağıtırlar, ödemeleri tahsis ederler, tasarrufları toplarlar. Kredileri teminat altındadır ancak mal veya gayrimenkul kefaleti ile değil manevi kefaletle: grubun, her bir bireyi bireysel kredinin arkasındaki teminatır²⁴⁹.

²⁴⁴ Dolun, a.g.e. s. 5

²⁴⁵ Özgün, a.g.m. s.141

²⁴⁶ Zambak, a.g.t. s.48

²⁴⁷ Gökyay, a.g.t. s.31

²⁴⁸ <http://www.manas.kg/sbe/tezler/master/Nurjan%20DJURAEV.pdf>

²⁴⁹ Dolun, a.g.e. s. 6

7. MİKRO KREDİ UYGULAMASININ BAŞARI KOŞULLARI

Mikro kredi projelerinin belirlenen hedeflere ulaşabilmesinde öne çıkan bazı durumlar şu şekildedir²⁵⁰:

- Mikro kredi programının başarılı olması, hem müşteri disiplini (zamanında geri ödeme) hem de kurumsal disiplin (sürdürülebilirliği sağlayacak uygulamalar) gerektirmektedir.
- Mikro kredi en iyi, kendisini işletimsel anlamda kendi kendine yeterli olmaya adanmış, güçlü, yerel bir mikro kredi kuruluşu tarafından, profesyonel bir bankacılık faaliyeti olarak uygulanmaktadır.
- Mali olmayan bir kuruluşun, sürdürülebilir bir mikro kredi kurumuna dönüştürülmesi kayda değer ölçüde teknik destek ve kurumsal gelişim gerektirmektedir.
- Performans gelişimi, açık bir şekilde tanımlanmış mikro borç verme performans göstergelerinin kullanımıyla izlenmelidir.

7.1. MİKRO KREDİ BASARI DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

Mikro kredinin başarı değerlendirmesi üç şekilde gerçekleşmektedir. Bu yöntemler, mikro kredi kurumunun finansal başarı değerlendirmesi, mikro kredinin katılımcılarda ve ailelerinde ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik değişimin değerlendirilmesi ve mikro kredi kurumunun ve mikro kredinin katılımcılarda ve ailelerinde ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik değişimin beraber değerlendirilmesidir²⁵¹.

Mikro kredi kurumunun başarı değerlendirmesi kurum içerisinde faaliyetlerin düzenlenmesi ve kurum dışından kontrol noktasında önem kazanmıştır. Mikro kredi değerlendirme sonuçları ile kurumun gelişme trendini belirlenen aralıklar ile raporlama, önceki değerlendirme sonuçları ile yeni sonuçları karşılaştırma, mikro kredi kurumunun düzenli iç bilgi sistemlerinden birisi olma sonuçları elde edilebilmektedir²⁵².

7.1.1. Finansal ve Kurumsal Başarı Değerlendirmesi

Tüm dünyada mikro kredi kurumlarının başarı değerlendirmesi, kurumların rasyolarına ve başarı göstergesine bakılarak gerçekleştirilmektedir Mikro kredinin hedef kitlesi, kurumun belirlemiş olduğu hedef kitlesine ne ölçüde ulaşıldığını gösterirken, mikro kredi kurumunun ölçeği, kurumun ulaştığı topluluğun büyüklüğünü göstermektedir.²⁵³

²⁵⁰Tuğba Zambak, a.g.t, s.39-40

²⁵¹Döşeyen a.g.m s.44

²⁵²Döşeyen a.g.m s.44

²⁵³Döşeyen a.g.e s.44

7.1.2.Hedef Kitleye Ulasma Oranı

Mikro kredinin hedef kitlesine ulaşabilmesi için öncelikle mikro kredi veren kurumun hedef kitlesin tanımlaması ve daha sonra tanımlanan hedef kitleye ulasma oranına göre değerlendirme yapılması gerekmektedir. Hedef kitle ise genellikle düşük gelirli ve yoksul insanlar olmaktadır. Düşük gelirli ve yoksul insanlar tanımlamasının nasıl yapılacağı ise mikro kredi kurumunun misyonu tarafından değerlendirilmelidir²⁵⁴.

7.2.BAŞARILI MİKROKREDİ KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ

Mikro Kredi Kuruluşlarının Özellikleri Şöyle Sıralanabilir²⁵⁵:

- **Düşük gelirli borçluların ihtiyaçlarını dengeleyen ve kurumun riskini en alt düzeye indiren yeni kredi verme yöntemleri geliştirirler.** Kredi değerlendirmesi çoğu kez tüm hane halkının ya da işyerinin nakit akışı ve müşterinin karakteri esas alınarak yapılır. Varlık temelli teminatlar ikinci plandadır ve değerli takı ya da ev aletleri gibi geleneksel olmayan teminatlar da kabul edilebilmektedir.
- **Kredi verilen kişilere yakın konumdadır.** Kredinin verilmesi ve taksitlerin toplanması işlemleri genellikle bankada değil, borçlunun kendi yerinde gerçekleştirilir²⁵⁶.
- **Ürünlerini fiyatlandırırken, makul bir süre içinde kâra geçebilmek için elde edilen gelirin işletmenin tüm maliyetlerini karşılmasına dikkat ederler.** Yoksul ve düşük gelirli müşteriler tarafından talep edilen göreceli küçük kredi miktarları, kredi başına düşen masrafın yüksek olmasına neden olabilir ve bu durumda, genel olarak kayıt dışı sektördeki oranların altında olmakla birlikte, ticari bankalarınkinden çok daha yüksek faiz oranlarının uygulanması gerekebilir.
- **Çok sayıda kişiye erişebilmek için son derece etkin bir operasyon yönetirler.** Her banka görevlisi, kredi verme yöntemine bağlı olarak, sayıları genelde 200–500 arasında değişen borçluya hizmet verir ve böylelikle işlem masrafları, ödenmemiş kredi portföylerinin yüzdesi olarak en alt düzeyde tutulur.
- **Müşteriyi "hedef almak" yerine, çekerler.** Belirli ve dar bir grubu hedeflemek yerine, ürünlerini yoksulları, yoksul olmayan korumasızları, düşük gelirli banka hizmeti almayan nüfusu kapsayan geniş bir müşteri grubunu çekecek şekilde geliştirirler.

²⁵⁴Döşeyen a.g.e s.45

²⁵⁵ Özgün a.g.m, s.142

²⁵⁶Özgün, a.g.m, s.142

- **Sadece finansman hizmeti sunarlar.** Genel bir kural olarak, başarılı Mikro Finans Kuruluşları finansman-dışı hizmet sunmayan kuruluşlardır²⁵⁷.

8. MİKRO KREDİNİN EKSİK YÖNLERİ VE MİKRO KREDİYE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Mikro kredinin hedef kitlesinin yoksullardan oluşması kimi açılardan avantaj oluşturmakta, kimi açılardan ise içinde büyük bir risk barındırmaktadır. Mikro kredilerden yararlanan yoksul kesimlerin sürekli bir gelire sahip olmamaları, eğitim düzeylerinin genelde düşük seviyelerde olması kendi içerisinde riskler barındırmaktadır²⁵⁸. Bir başka sorun ise mikro finans sisteminden yararlanacak kişilerin düşünce kalıplarının değiştirilmesi hususudur. Yoksul insanlar yoksulluğun üzerlerinde yarattığı baskı nedeniyle toplumsal yaşamın birçok alanına katılmakta zorluklar yaşamakta, yaşanan bu zorlukların kişiler üzerinde baskı ve sinmişlik duygusu yarattığı bir gerçektir²⁵⁹. Bu gerçekler çerçevesinde yoksul insanlar hem kredi kullanımı konusunda çekingenlik yaşamakta, hem de finansal hizmet veren kurumların ya kendileriyle ilgilenmeyecekleri ya da yapacakları işlemler nedeniyle yüksek işlem maliyetleriyle karşılaşacaklarını düşünerek bu kurumlardan olabildiğince uzak durmaktadırlar. Mikro finansman hizmetinden yararlanan kişiler içinde sorun vardır. Düzenli bir geliri olmayan bir kişinin zaten üzerinde bulunan maddi yükünün üstüne yeni bir borç yükü getirilmektedir. Burada mikro finans konusunda başarı sağlanabilmesi için öncelikle buna uygun alt yapının oluşturulması gerekmektedir.

Mikro finansman kuruluşunun yetkili şubesi müşteriye yakın olmalı, elemanları konularında uzman olup müşteri ile teke tek ilgilenebilmeli, gerektiğinde yoksul kesime gerekli teknik bilgi ve eğitim verilmeli, sağlanacak kaynakla üretmeyi planladıkları ürünler için gerekli pazar araştırması yapılmalı, hatta yeni pazarlar oluşturulmaya çalışılmalıdır, kredinin geri dönüşünü sağlayacak mekanizmalar üzerinde çalışılmalı, grup baskısı, garanti fonu gibi uygulamalar yaygınlaştırılmalı, yüksek olan kredi maliyetini düşürmek için teknolojiye yararlanmaya çalışılmalıdır²⁶⁰. Mikro kredi, doğru uygulandığı zaman yoksulların yoksulluktan kurtulması için bir araç olarak kullanıldığı gibi yanlış uygulandığı zaman ise çeşitli sorunları bünyesinde ihtiva edebilmektedir. Mikro kredinin yanlış uygulanması sonucunda ortaya çıkabilecek sorunlar mikro kredinin hedef kitlesine ulaşamaması, kadınların ellerindeki krediyi kocalarını finanse etmekte kullanması ve

²⁵⁷ Özgün, a.g.m. s.142

²⁵⁸ Gökyay a.g.t. s.53

²⁵⁹ Gökyay a.g.t. s.54

²⁶⁰ Dolun a.g.e s.31-35

kadınların iktisadi anlamda faydalı olamaması, mikro kredinin tefecilere hizmet etmesi ve Grameen taklitlerinin sürdürülebilir olmaması olarak literatürde bulunmaktadır²⁶¹.

Mikro kredi'nin uygulanma prensibi olan haftalık geri ödeme prensibi, asimetric bilgi ile birleştiği zaman mikro kredi harici finansörlerin de mikro kredi kullanıcılarını finanse etmesine yol açabilmektedir. Mikro kredi uygulanan bölgelerde borç taksitlerini ödemede güçlük çekenlerin gayri resmi finansörlerden kredi alabileceğini ve bu alımın o bölgede mikro kredi kurumunun gözünden kaçan bir yeniden finansmana ve faiz oranlarının yükselmesine sebep olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, mikro kredi kullanıcıları yüksek oranda tefecilerden borç almaktadırlar²⁶². Mikro kredinin geri ödeme mekanizmasında değişiklik yapılması ve kredi alınır alınmaz 1 hafta içerisinde başlanan geri ödemenin mikro kredide bu türden aksaklıklara yol açtığı tespit edilmiştir.

Bangladeş Grameen Bankası örneği, iyi uygulanan bir mikro kredi örneği olmaktadır. Ancak, Grameen taklitleri tüm dünyada ortaya çıkmaya başladıkça, bu uygulamaların ne kadar sürdürülebilir ve başarılı olduğu sorusu da ortaya çıkmıştır. Bu anlamda en iyi örneklerden bir tanesi olan Filipinlerdir. Filipinler, 27 Grameen tarzı taklit mikro kredi ile bu alanda gerçekten bir başarıya imza atmıştır. Ancak Filipinler ve diğer taklitlerde olduğu gibi bu mikro kredi programları bağış ve yardımlar ile finanse edildiklerinden bağışta bulunanlar bu programların performanslarını önemsemektedirler. Bu bakımdan Filipin Hükümetinin bir kuruluşu olan Tarımsal Kredi Politikası Konseyi (ACPC) mikro kredi programlarına yönelik bir araştırmada bulunmuştur. Neticede, bu kurumların, %96,3 gibi yüksek bir kredi dönüş oranına rağmen, kendi kendilerine yeterlilikleri %24 olarak çıkmıştır. Neticede, mikro kredi kuruluşlarının başarılı ve sürdürülebilir olabilmeleri için gerekli kriterler ortaya çıkmıştır. Bu kriterlerden sosyal sermaye ile alakalı olanlar şunlardır²⁶³:

- Yöneticilerin eğitimle kazanılmış yüksek ahlaki yapıya sahip olmalıdır.
- Kredi disiplinin mevcut olması, ödemelerin haftalık ve zamanında yapılmasının çok önemli olması, kredi alanların başarılı olması halinde yeniden kredilendirilmelerinin tevsik edilmelidir.

Sürdürülebilirlik için gerekli olan özellikler de şunlardır²⁶⁴:

- Bölgesel kırsal banka olma statüsüne sahip olma
- Yoksullara yönelik çeşitli mikro kredi seçeneklerini sunabilme

²⁶¹Döşeyen a.g.e. s.46

²⁶²Döşeyen a.g.e. s.46-47

²⁶³<http://www.belgeler.com/blg/13vv/yoksullukla-mcadele-programlarindan-mikrokredi-ve-trkiye-diyarbakir-rnei-baari-deerlendirmesi> (Erişim Tarihi: 16.02.2012)

²⁶⁴<http://www.belgeler.com/blg/13vv/yoksullukla-mcadele-programlarindan-mikrokredi-ve-trkiye-diyarbakir-rnei-baari-deerlendirmesi> (Erişim Tarihi: 16.02.2012)

- Düşük faiz talep etme
- Talep merkezli sigorta sistemini hayat geçirme ve yoksulları tüm risklerden koruma.

Kadınlar ve erkekler kredi kullandıklarında borcun yanında onun tüm stresi ve sorumluluğunu da içerecek şekilde risk alırlar. Mikro kredi programları üzerine yürütülen bazı araştırmalar, programların kadınlar üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri hakkında yerinde bazı kaygılar dile getirmişlerdir. Bunlardan en sık sözü edilen, geri ödeme sorumluluğunu taşıırken stres yaşayan kadınların eşleri ya da diğer aile üyelerinin kredinin denetimini eline almasıdır. Goetz ve Sen Gupta'nın çalışmasına göre alınan krediler büyük oranda erkek akrabalar tarafından kullanılmıştır. Yüksek geri ödeme oranları ise kadınların iyi yatırım yaptıkları ya da kredi yoluyla güçlendiklerinin bir işareti olarak değerlendirilememektedir. Hatta erkekler krediyi alıp kötü bir yatırım yaptıkları durumda kadınların konumu kredi öncesine göre daha da kötüleştirdiği görülmektedir. Başka çalışmalar ise mikro kredi programlarının kadınların ekonomik refahı ya da güçlenmesinde sürekli değişimi sağlamada başarılarını sorgulamıştır²⁶⁵. Bazı araştırmacılar da daha geniş toplumsal ve ekonomik bağlamlardaki cinsiyet eşitsizliklerinde değişim olmadığı sürece mikro kredi programlarının kadınların güçlenmesine ancak sınırlı etkileri olacağını savunmaktadır.

Mikro kredi faaliyetlerinin kadınlara getirdiği yükte artışa ek olarak, cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadele yerine onların pekiştirilmesi ve annelerine işlerinde yardımcı olmak için çocukların okuldan alınma gibi durumlarında kadına ayrı bir yük getirdiği görülmektedir. Ayrıca mikro kredi kuruluşlarının kadınların geleneksel sorumluluklarını azaltmak yerine daha fazla zaman alan toplantılar ve gelir getirici faaliyetler gerçekleştirmeleri yüzünden kadınların işyüklerini artırdığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra kadınların çalıştıkları işten mutlu olmalarını sağlayan nedenler arasında gelir kazanmaları sonucunda edindikleri deneyimler, saygı, kişisel tatmin ve yükselen yaşam standartları yer aldığı söylenmektedir.

Kredi kullanan kadınlar ev içinde daha az zaman geçirmekte, gelir kazanmaya yönelik harcadıkları zamanda artış yaşanmakta, çocukların bakımına yönelik zamanda ise kredi sonrasında bir azalış ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kadınların mikro krediyle işyükleri artmaktadır²⁶⁶.

²⁶⁵ Nediha Özgün Baltacı, "Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikro Kredi", Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (Uzmanlık Tezi), Ankara, 2011, s.74-79

²⁶⁶ Simeen Mahmud, "Actually how empowering is microcredit?". Development and Change 34 (4). 2003.s.s 577-605 <http://portal.ku.edu.tr/~dyukseker/mahmud-microcredit.pdf>. (Erişim Tarihi: 13.07.2013)

Bazı araştırmacılar ise geri ödemeyi garantilemek için mevcut sosyal sermayeyi kullanarak mikro kredi kuruluşlarının topluluk yaşamında yeni stres ve baskılara yol açacağı ve önemli destek ilişkilerine zarar vereceği hususunda endişelenmektedir. Mikro kredi kuruluşları kadınların güçsüz durumlarında onlarla çalışmak için geliştirilmiştir; ancak kuruluşların kadınların ve toplumların güçlendiği ve daha fazla seçeneklerinin olduğu ihtimaline yönelik de hazırlanmaları gereklidir²⁶⁷. Bazı eleştirilere göre ise mikro kredi programlarının kadınların geleneksel rollerini daha iyi gerçekleştirmeleri yönünde yapılandırıldığını öne sürmektedir. Kadınların krediye erişiminden ailelerinin fayda sağlamasına vurgu yaparak ve geleneksel rollerine ilişmeden gelir kazanmalarına yardım ederek, mikro kredi kuruluşlarının geleneksel cinsiyet rolleri ve ilişkilerini değiştirmek yerine onları teşvik edebilecekleri öne sürülmektedir. Kadınların pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının geleneksel rolleri, sorumlulukları ve toplumsal yapılarla yakından ilişkili olduğu gerçeği, kısa vadede kadınların pratik ihtiyaçlarını karşılamak ve uzun dönemli stratejik dönüşümü sağlamak arasındaki gerilime katkı sunmaktadır²⁶⁸. Yine de kadınların pratik ihtiyaçlarını karşılama ve geleneksel rollerinde etkililiklerini artırma yoluyla mikrokredi programları, kadınların sonradan güven artışına yol açabilecek şekilde saygı kazanmalarına geleneksel rolleri içinde daha fazla şey elde etmelerine yardım edebilir. Kadınların gelir getirici bir faaliyette bulunma yönünde becerilerini geliştirmek güçlenmeyi sağlamak için yeterli olmasa da gerekli bir ön koşul olabilir.

Mikro kredi sadece belirli durumlarda ve sadece belirli müşteri tipleri için uygun ve kullanılırdır. Çok sayıda yoksul insanın ve özellikle çok yoksul olan insanların mevcut haliyle ve koşullarıyla mikrokrediden uzak durduklarını gözlemlenmektedir. Herhangi bir düzenli ve istikrarlı geliri bulunmayan çok muhtaçlar ve evsizler gibi çok yoksul kişiler, mikro kredi müşterisi olmaması gerekmektedir; çünkü geri ödeyemeyecekleri kredi ve borçlarla daha büyük borçlara batacak ve daha derin yoksulluğa düşeceklerdir²⁶⁹.

Mikro kredi bir yoksulluk azaltma aracı olarak satıldığından dolayı, ilgili insan sınıflarının bir bütün olarak “yoksullaştığı” bu tip sorun ve durumlara da yanıt vermesi beklenmektedir. Fakat bu tip sorunları çözmek amacıyla yönelik mikrokredi programları çok nadiren işe yaramaktadır. Kredinin başarılı olabilmesi için yüzde 98 ‘başarı’ oranına ulaşması

²⁶⁷ Cheston S. and Kuhn L., “*Empowering Women Through Microfinance*” Draft, Opportunity International, 2002 <http://www.microcreditsummit.org/papers/empowerment.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.07.2013)

²⁶⁸ Cheston ve Kuhn, a.g.e. 2002

²⁶⁹ International Finance Corporation (IFC) “Microfinance: Global Experience and Prospects for Turkey Workshop” İstanbul, 2003.

gerekir. Bunun anlamı şudur: kredi geri ödeme oranlarının programın genel başarısı ve sürdürülebilirliği için yeterince yüksek olabilmesi için, örneğin meslek okullarının yeni mezunlarının ya da evlerine geri dönen göçmenlerin yüzde 98'inin bir mikro-işletme kurmak ve sürdürmek konusunda başarılı olmaları gerekir²⁷⁰. Bu hedefin gerçekçi olmadığı açıktır. Bir programın büyük temerrüt (geri ödememe) oranlarıyla sürdürülmesi kredi kavramının altını oyar ve aslında kredi geri ödeyebilecek olan, fakat pek çok kişinin aldıkları krediyi geri ödememesinden dolayı aptal görünme riski bulunan insanlar arasında da kredi disiplini bozar²⁷¹. Mikro kredinin en çok işe yaradığı kişiler, bir ekonomik fırsat yakalayan ve küçük meblağda bir hazır nakit kaynağı buldukları takdirde bu ekonomik fırsattan yararlanabilecek konumda olan kişilerdir. Dolayısıyla, istikrarlı veya büyüyen ekonomilerde çalışan, önerilen faaliyetleri girişimci bir ruhla üstlenme ve yürütme yeteneğine sahip olduklarını gösteren ve borçlarını geri ödeme taahhüdüne girme isteği bulunan yoksullar, mikro kredi için en iyi adaylardır. Ancak mikro kredi kavramının daha geniş bir kapsama sahip olduğunu düşünüldüğünde, potansiyel kredi müşterisi tabanı da katlamalı bir şekilde genişler ve büyür²⁷².

Mikro kredi hizmeti sunan kuruluşlar, yoksulların krediye daha kolay ve çabuk ulaşabilmeleri amacıyla krediler için devletten bazı yardımlar alabilir. Ancak bu durumda mikro kredi hizmeti veren kuruluş, devletten aldığı bu yardımın devamlılığına bağımlı hale gelmektedir. Özellikle mikro kredi kuruluşları kredi verebileceklerini ve “yüksek” faiz oranlarıyla büyüyeceklerini ve bu yolla daha fazla sayıda müşteriye ulaşabileceklerini gösterdikleri takdirde, bu tip devlet yardımına bağımlı programlar, sürdürülebilirlik özelliklerini kaybetmektedirler²⁷³.

9. MİKRO KREDİNİN YOKSULLUĞU AZALTMADAKİ ROLÜ

DB ve IMF tarafından Bangladeş'te yapılan araştırmada, üç mikro kredi kurumu'nun Bangladeş'in, kırsal kesimde yoksulluğun % 40 oranında düşmesinde katkısı olduğu belirlenmiştir²⁷⁴. Mikro kredi uygulamaları sadece küçük girişimler için bir finansal hizmet olmasının yanında sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlar yanında, hane halkının acil ihtiyaçlarını ve insanların ihtiyaç duydukları farklı alanlardaki nakit ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Diğer taraftan, birçok

²⁷⁰ Baltacı a.g.t .s.74-79

²⁷¹ www.microfinancegateway.org (Erişim Tarihi: 12.07.2013)

²⁷² www.cgap.org (Erişim Tarihi: 12.07.2013)

²⁷³ Baltacı a.g.t. s.74-79

²⁷⁴ Muharrem Can, “Mikrofinans Yönteminin Yoksullukla Mücadelede Kullanımı Ve Türkiye’de İşsizliği Önlemede Uygulanabilirliği”, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 48 <http://www.belgeler.com/blg/1ck8/> (Erişim Tarihi:13.03.2012)

araştırma oldukça pozitif sonuçlara ulaşmıştır. Bangladesh Rural Advancement Committee (BRAC) tarafından yapılan geniş çaplı bir araştırma; üyelerinin sağlık, eğitim, mülkiyet geliri, evlerinin değeri ve hane halkı harcamalarında sürekli artışlar olduğunu göstermektedir. IGE göre, Bangladeş, ekonomik büyüme olmaksızın, insani gelişme açısından olağanüstü bir gelişme göstermiştir²⁷⁵. Bu gelişmeler; kadın sağlığı ve eğitimini, iş bulma, mikro krediye ulaşım, doğum kontrol talebinin artması ve kız çocuklarının eğitim alma imkânlarının genişlemesi gibi alanlarda gerçekleşmiştir.

10. TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİ UYGULAMALARI

Türkiye’de sivil toplum örgütleri yoluyla ilk mikro kredi uygulaması, 2002 yılında Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KDEV) tarafından Maya Mikro Kredi Projesi adıyla başlatılmıştır. Bu proje, dünyadaki uygulamalara benzer uygulama niteliğindedir. Ziraat Bankası ve Halk Bankası çiftçilere, küçük ölçekli işletmelere ucuz kredi sağlarken son dönemlerde Halk Bankası yoluyla kadın girişimcilere kredi kullanmıştır. Ancak, 2001 yılında başlatılan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) ile krizin yoksullar üzerindeki etkilerini azaltmak yoluyla şartlı nakit transferleri yapılmış ve küçük girişimcilere kredi desteği sağlanmıştır.

2001 yılında Dünya Bankası arasında imzalanan T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün (SYDGM) yürüttüğü Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP), yürürlüğe girmiştir. Şartlı Nakit Transferi temel eğitim, sağlık ve beslenme hizmetlerinin kalitesinin artırıldığı ve bu amaçla sosyal yardımların nüfusun % 6’sını oluşturan en yoksullara doğru yönlendirildiği nakde dayalı koşullu bir sosyal yardım sistemi hedeflenmektedir. Şartlı destek sisteminin amacı yoksulluktan dolayı çocuklarını okula gönderemeyen, çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramayan ve çocuklarını iyi besleyemeyen ailenin doğrudan gelir desteği yoluyla teşvik edilmesidir²⁷⁶.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Birleşmiş Milletlerin yoksulluğun 2015 yılına kadar %50 azaltılması hedefinin altına imza atmıştır.²⁷⁷. Türkiye’de mikro kredi uygulaması 18 Temmuz 2003’te Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) ile Bangladeş kökenli Grameen Tourist Bank’ın işbirliği ile başladı. İlk olarak 5 kadına beşer yüz TL kredi verildi. Kredi alan kadın sayısı 2008’de 10.000 kişiye 2009’da ise 21.000 kişiye ulaştı. 2010 yılı hedefi 100.000 kadına ulaşmak olarak belirlendi. Açılan şube sayısı ise 42’ye ulaştı. Kısa sürede 81 ilin

²⁷⁵Can, a.g.t s.50

²⁷⁶Can.a.g.t.s.51

²⁷⁷ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

tamamında şube açmak hedeflenmiştir. Kredi alanlar aldıkları parayı ortak hizmetler karşılığı olarak %20 fazlasıyla haftalık taksitler halinde 1 yılda geri ödemektedirler. 2009 yılı sonu itibariyle kullanılan toplam kredi miktarı 27 milyon TL'dir. En çok kredi dağıtılan beş ilin sıralaması şöyledir: Diyarbakır 7.606, Gaziantep 1.817, Kahramanmaraş 1.316, Eskişehir 863, Mardin 714'dür²⁷⁸.

Türkiye'de, günümüzde Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın (KEDV) Maya Mikro Finans Destek Projesi ile Grameen Bankası Diyarbakır Valiliği ve TİSVA işbirliği ile Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesi (TGMP) yoluyla mikro finans hizmeti sunulmaktadır²⁷⁹. Türkiye'de TİSVA ile işbirliği yapan kuruluşlar, bankalar, sanayi ve ticaret odaları, sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonu, iş adamları dernekleri ve belediyeler yer almaktadır²⁸⁰.

Maya Mikro Finans Destek İşletmesi KEDV tarafından 2002 tarihinde kurulan ilk mikro kredi kurumudur. Maya'nın verdiği krediler; MayaBiz, MayaBen ve MayaAile olmak üzere bireysel bazda verilebilmektedir. MayaBen ve MayaBiz kredilerine iş yapan ve işini geliştirmek isteyen kadınlar başvurmaktadır. MayaAile kredileri ise MayaBen ve MayaBiz kredilerini düzenli olarak ödeyen kadınların fatura ödemeleri, okul giderleri ve sağlık giderleri için verilmektedir²⁸¹.

TGMP 2003 tarihinde ilk olarak Diyarbakır'da başlatılmıştır. Söz konusu proje Grameen Bankası Diyarbakır Valiliği ve TİSVA tarafından yürütülmektedir. Mikro kredi verilen il sayısı gittikçe artmaktadır. Diyarbakır'da 5, Ankara'da 2, Eskişehir'de 2, Zonguldak, Yozgat, Batman, Rize, Amasya, Niğde, Aydın, Tokat, Mardin, Çankırı, Kahramanmaraş, Adana, Sivas, Kayseri, Bursa, Erzincan ve Çorum'da 1 olmak üzere toplam 21 il ve 28 şubede mikro kredi verilmektedir.

TGMP'nin amacı kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan yoksul insanların, özellikle yoksul kadınların mikro kredi yoluyla gelir elde etmelerini ve böylece yoksulluk sınırı üzerine çıkmalarını sağlamaktır. TGMP kapsamında kullanılan krediler arasında temel kredi, sözleşmeli kredi, girişimci kredi ve mücadeleci vatandaş kredisi yer almaktadır. Küresel yoksulluğun azaltılmasında önemli araç olarak görülen mikro finans uygulamaları dünyada ve Türkiye'de gittikçe artan bir önem kazanmaktadır.

²⁷⁸ Akbıyık ve Şahin, a.g.e s.1742-1744

²⁷⁹ Deviren, a.g.m. s.145-148

²⁸⁰ Akbıyık, a.g.e s.1742-1744

²⁸¹ Deviren a.g.m. s.145-148

Mikro Kredi alabilmek için başvuru koşulları:

- Bayan olmak.
- Yoksul olmak.
- Düzenli bir işi olmamak.
- Sosyal güvencesi bulunmamak.
- Gelir getiren bir iş yapabilecek durumda olmak.
- Yapabilecek bir iş fikri olmak.
- Beş kişiden oluşan grup oluşturmak.
- Aynı mahallede ikamet etmek ve birinci dereceden akraba olmamak.
- Kredi almadan 5 gün süreli eğitime katılmış olmak.

10.1. TÜRKİYEDE MİKRO KREDİNİN GELİŞİMİ

Ülkemizde mikro kredi benzeri uygulamalar uzun yıllardır devam etmektedir. Halk Bankası tarafından düşük gelir grupları ile mikro girişimci sayılabilecek esnaf ve sanatkarlara “kadın ve genç girişimcileri destekleme kredisi”, “taksi dolmuş kredisi” ve “ürün geliştirme kredisi” gibi isimler altında sunulan düşük faizli krediler, Ziraat Bankası’nın düşük gelirli çiftçilere; süt sığırcılığı, su ürünleri avcılığı, su ürünleri yetiştiriciliği, arıcılık gibi alanlarda sağladığı sübvansiyonlu krediler ve Hazine Müsteşarlığı tarafından sağlanan mikro kredi benzeri destekler bu alandaki çalışmalar olarak belirtilmektedir²⁸².

Türkiye’de gelenekler, sıkı aile bağları gibi sosyo-kültürel faktörler çerçevesinde aile bireyleri, arkadaşlar ve komşuların ülkemizde ciddi anlamda mikrokredi hizmeti içerisinde olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, tüccarların “veresiye satış” ve mağazaların “taksitli satışlar” adı altında yaptıkları kredilendirme de informal mikro kredi içinde değerlendirilmektedir. Ancak; bu uygulamaların hiçbiri gerçek anlamda mikro kredi uygulaması olarak kabul edilmemektedir²⁸³.

Türkiye’de kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik mikro kredi uygulamaları olarak Maya ve Türkiye Grameen Mikro kredi Projesi uygulanmaktadır.. Türkiye’de mikro kredi çalışmalarını ilk başlatan Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) olmuştur. 2002 yılında mikro kredi projesi için gereken fonun bulunması ile KEDV, Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi’ni kurarak mikro kredi programını başlatmıştır.

²⁸² www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/2866mikrogirisimci.pdf

²⁸³ www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/2866mikrogirisimci.pdf

10.2. TİCARİ BANKALAR VE MİKRO KREDİ KURULUŞLARININ

ARALARINDAKİ FARKLAR

Mikro kredi; klasik bankacılık sisteminin tersi bir sisteme sahiptir. Klasik bankacılık esas itibariyle “ne kadar fazla sermayeye sahipsen o kadar fazla kredi alabilirsin” prensibine dayanmaktadır. Bundan dolayı, Türkiye’deki nüfusun büyük bir kısmı biri klasik bankaların finansal desteklerinden yoksun bulunmaktadır. Klasik bankacılık, teminata dayalı bir sistem olmasına karşın, mikro kredi kuruluşları teminatsız kredi vermektedir²⁸⁴. Mikro kredi kuruluşları, hiçbir şeye sahip olmayan yoksul insanlara kredi konusunda öncelik tanımaktadırlar. Klasik bankacılıkta kredi talep edenlerin sahip oldukları teminat miktarı arttıkça, elde edecekleri kredi miktarı da o ölçüde fazlalaşır. Mikro finans sisteminde ise, bireyler ne kadar aza sahipse kredi almadaki şansları ve öncelikleri o ölçüde artar. Bu farklılığın başlıca nedeni, ulaşılmak istenilen müşteri portföyüdür²⁸⁵.

Mikro kredi, kişilerin sahip oldukları varlıkların değerlendirilmesine değil, kişilerin geleceğe dönük çalışma azimleri ve potansiyellerinin değerlendirmesine dayanmaktadır. Klasik bankaların ana amacı, kârın azamileştirilmesidir. Ancak mikro kredi kuruluşlarının ana amacı; karlı ve mali açıdan sürdürülebilir bir duruma sahip olurken, özellikle yoksul kadınlara finansal hizmetler sunarak fakirliğin azaltılmasıdır²⁸⁶. Mikro kredi kuruluşlarının bu amacı ekonomik ve sosyal vizyonun bir karışımıdır denilmektedir. Bu kuruluşlar, yoksul kadınların kendi varlıklarını arttırarak statülerinin yükselmesi için çalışmaktadırlar. Klasik bankalar kredilendirmede erkekler üzerinde yoğunlaşırken mikro kredi kuruluşları kadınlara öncelik vermektedirler.

Geleneksel bankacılık sisteminde çoğunlukla müşteri kredi almak için şubeye gelerek başvuruda bulunur. Mikro kredide ise, sundukları kredi hizmetlerini yoksul insanların işyerlerine veya evlerine giderek yüz yüze görüşmelerle anlatıp, onlara bu hizmetlerden yararlanmaları için teklifte bulunarak sunmaktadırlar²⁸⁷. Mikro kredi kuruluşlarında borç alan ve veren arasında yasal araç olmamasından dolayı icra veya mahkeme süreci

²⁸⁴ www.israf.org/pdf/mikrofinans-farki.pdf.

²⁸⁵ [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim Tarihi 14.01.2012)

²⁸⁶ Zambak, a.g.t. s.51

²⁸⁷ [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim Tarihi 14.01.2012)

²⁸⁷ Zambak, a.g.t. s.51

uygulanmamaktadır. Klasik bankacılıkta ise vadesinde tahsil edilemeyen krediler için “cezalandırma” yolu takip edilmektedir. Mikro kredi kuruluşlarında kredi alan yoksulların hayatlarını sürdürebilmeleri için onların sürekli mikro kredi kullanıcısı olarak kalmalarını sağlayacak karşılıklı anlayışa dayalı tedbirler alınmaktadır.

Mikro kredi kuruluşları, kredisini ödeme güçlüğü içerisine girmiş veya zamanında ödeme yapamayan yoksulların kredilerini yeniden yapılandırarak onlara üretken olmak ve hayatlarını daha iyi şartlarda devam ettirme olanağı sağlamaktadır. Klasik bankacılıkta borç alanlar ödeme güçlüğüne girdiğinde, kredi üzerinde faiz yürütülmesi durdurulmamaktadır. Bunun sonucu olarak uygulanan faiz kimi zaman anaparanın birkaç katı olabilmektedir. Mikro kredi kuruluşlarında ise ödenecek faiz önceden belirlenen maksimum miktarı aşmamaktadır²⁸⁸. Sonuçta mikro krediler, geleneksel bankaların ulaşamadığı yoksul kesime ulaşmak için bir çözüm arayışı sonucunda ortaya çıkmıştır. Yoksullukla mücadelede Mikro kredilerin finansmanında en büyük görev yine bankalara düşmektedir. Bu görev, özellikle mikro kredilerin finansman ihtiyacından kaynaklanmaktadır²⁸⁹.

Tablo 18. Mikrofinans Kuruluşları ile Geleneksel Bankacılık Farkları

	Geleneksel Bankacılık	Mikro Kredi
Kredi Verme Tekniği	Teminata dayalı Aşırı dokümantasyon Daha az emek yoğun	Karaktere ve nakit akışına dayalı Asgari dokümantasyon Daha çok emek yoğun
Ürün Tipi	Daha büyük miktar Daha uzun vadeli Daha düşük faizli Daha çok hizmet	Daha düşük miktar Daha kısa vadeli Daha yüksek faizli Daha sınırlı hizmet
Müşteri Profili	Orta ve üst gelir grubu	Yoksulluk sınırında veya altında yaşayanlar ve Dezavantajlı gruplar

Kaynak:[http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%202307%20CR\(1\)TR](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%202307%20CR(1)TR)

Mikro finans modelinin diğer bir özelliği ise grup esasına dayalı bir uygulamayla gerçekleştirilmesidir. Birbirini tanıyan ve krediye gereksinim duyan kişiler bir araya gelerek grup oluşumunu sağlar. Borcun geri ödeme sürecinde en büyük denetim grup içinde yaşanmaktadır.

En yaygın mikro kredi sistemi olan Grameen Sistemi'ne göre, mikro kredi kuruluşuna kredi almak üzere başvuran bir müşteri, geleneksel bankacılıkta olduğu gibi uzun ve masraflı bürokratik bir süreçten geçmez.

²⁸⁸ www.israf.org/pdf/mikrofinansmanfarki.pdf

²⁸⁹ [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim Tarihi 14.01.2012)

Müşterinin kredi alabilmesi için gerekli olan iki şart vardır: Birincisi; müşteri bu krediyle gelir getirecek bir iş fikrine sahip olmalıdır. İkincisi ise; mikro kredi kullanmak isteyen müşteri aralarında akrabalık bağı olmamak şartıyla yaşadığı köy veya mahalleden en az beş kişilik bir gruba dâhil olarak, bu grupla birlikte kısa süreli bir eğitimden geçecektir²⁹⁰.

10.3.TÜRKİYE’DE MİKRO KREDİ ÇALIŞMALARI VE UYGULAMALARI

10.3.1. Türkiye Kadın Emegi Değerlendirme Vakfı (KEDV)

1986 yılında kurulan, kadınların ekonomik yaşama daha aktif bir şekilde katılmaları hedefine odaklanmış olan KEDV, bu hizmetleriyle onların üretken katmak amacıyla ve üretim potansiyellerini kullanabilmeleri amaçlamaktadır. KEDV’in Ekonomik Güçlendirme Programları sayesinde mesleki eğitim, danışmanlık ve pazarlama hizmetleriyle kadınlara ihtiyaç duydukları bu desteği sağlamaktaydı. İş hayatına girişimci olarak tek başına atılan kadınlara da fizibilite çıkarma, defter tutma, ürün geliştirme ve pazarlama konularında yardım sunulmaktadır²⁹¹. KEDV’in çeşitli çalışmalarına aracılığıyla kadınlar, aile içi ilişkilerde güç kazanan, üretim kapasitelerini KEDV’in eğitim programları sayesinde kadınlar artık iş hayatına katılmayayca daha fazla ilgilenmekteydiler. Ama dar gelirli kadın girişimcilerin kendi işlerini kurmaları yolunda bir engel daha vardı. Başlangıç sermayeleri olmadan iş hayatına atılamazlardı ve maddi bir teminat gösteremedikleri için ihtiyaç duydukları bu krediyi bankalardan almaları imkânsızdı. Bu noktada KEDV’in ilk mikro kredi projesi, 1995 yılında kadınlardan gelen talep üzerine böyle başladı. Kadınların her türlü ekonomik girişimlerine cevap vermeyi hedefleyen KEDV, onların sermayeye erişim sorununa da çare olacaktır²⁹².

Bu çerçevede 1995 yılında mikro kredi uygulamalarına başlanmış oldu. 1995- 1997 yılları arasında İstanbul’da uygulanan pilot mikro kredi projesiyle 91 kadına, altı ile on iki aylık vade imkânlarıyla iki yüzer dolarlık krediler sağlandı. Bu parayla iş kuran kadınlar aktif ekonominin bir parçası oldular²⁹³. Ticaret, üretim ya da hizmet sektöründe giriştikleri küçük ölçekli işlerinde tutunup, kredilerini düzgün bir şekilde geri ödemeyi de başardılar. Türkiye’nin küçük çaplı bu ilk mikro kredi projesi başarıya ulaşmıştı. Bu nedenle KEDV projenin kapsamını genişletme, böylelikle daha fazla kadın girişimciye hizmet verme kararı aldı²⁹⁴.

²⁹⁰ [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim Tarihi: 14.01.2012)

²⁹¹ Gökyay a.g.t. s.67

²⁹² Fikret Adaman ve Tuğçe Bulut, “500 Milyonluk Umud Hikâyeleri”, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s.128-129

²⁹³ Adaman ve Bulut, a.g.e. s.129-131

²⁹⁴ Adaman ve Bulut, a.g.e. s.131-133

10.3.2. Maya-Mikro Ekonomik Destek İşletmesi (MAYA)

Maya Türkiye'nin ilk mikro kredi kuruluşudur. Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından 2002 yılında kurulmuştur. Maya'nın misyonu; küçük çaplı bir iş kurmak ya da yapmakta olduğu işini geliştirmek isteyen dar gelirli kadınlara küçük miktarlarda krediler sağlayarak ekonomik hayata aktif olarak katılmalarını desteklemek olarak belirtilmektedir. İlk şubesi Kocaeli'nde açılmasıyla gerekli olan bütün altyapının oluşturulmasıyla krediler 2002 yılının ağustos ayında verilmiştir. 2003 yılının Haziran tarihinde İstanbul'da ve 2004 yılının Ağustos ayında Düzce'de kredi vermeye başlanmıştır.

Maya'dan kredi alabilmek için kadınların maya'nın faaliyet gösterdiği illerde ikamet etmeleri, krediyi iş kurma ve ya geliştirme amacıyla kullanmaları ile kendileri adına kredi talebinde bulunmaları gerekmektedir²⁹⁵. 2002 yılında mikro kredi faaliyetlerine başlayan KEDV ilk dönemlerde çok çeşitli sebeplerle istenen performansa ulaşamamıştı. Bu başarının elde edilememesinin çok çeşitli sebepleri bulunmaktaydı ancak özellikle iki hususun istenen başarıya ulaşamamasında etkili olduğu belirtilebilir. Maya'nın o yıllardaki en büyük şanssızlığı, yaşanan büyük bir krizin ardından finans piyasasına girmiş olmasıydı. Bankaların yarattığı güvensizlik ortamından, sonuçta bir kredi kuruluşu olan Maya da nasibini almıştı. Kredi kelimesinin bile mide bulandırdığı bir ortamda, zaten borç alma fikrine sıcak bakmayan dar gelirli kişileri Maya'nın üyesi olmaya ikna etmek oldukça zordu²⁹⁶. Mikro kredinin beklenen talebi görmemesinin bir diğer nedeni ise hedef kitledeki kadınların hemen hemen hepsinin kayıt dışı sektörde faaliyet gösteriyor olmasıydı.

Maya mikro kredinin avantajlı yönlerinden bir diğeri ise, işlemlerin basit ve kısa sürede tamamlanıyor olmasıdır. Maya Mikro kredi alabilmek için kefil ya da teminat göstermek şart olmasa da, kredinin geri dönüşünü garanti etmek için kadınların Dayanışma Grupları kurmaları lazımdı. Birbirini tanıyan ve güvenen en az üç kadının bir araya gelmesiyle oluşan bu grupların üyeleri birbirinin borcuna garantör olmaktadır. Ayrıca alınan kredilerin sadece Maya'nın üyesi olan kadın tarafından kullanılması ve bu paranın mutlaka iş için harcanması da zorunlu tutulmaktaydı. Tüm bu şartları yerine getirdiğine dair şube müdüründen onay alan kadınlar, başvurularından itibaren en geç iki hafta içerisinde kredilerine kavuşmaktaydılar²⁹⁷. Maya'nın türlerine bakacak olursak;

²⁹⁵Nediha Özgün Baltacı, "Türkiye'de Mikro Kredi ve Basına Yansıması" Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.31

²⁹⁶Gökyay, a.g.t. s.83-84

²⁹⁷Gökyay a.g.t. s. 84

10.3.2.1.Dayanışma Grubu(MayaBiz)

Maya, geleneksel teminatların aksine kadınların kendi arasında oluşturdukları “Dayanışma Grupları”nı teminat kabul etmektedir. Dayanışma Grupları’nda her birey kendi borcuyla beraber grubunda bulunan diğer kişilerin de borcundan sorumlu olmaktadır. Bu uygulamayla Maya’nın riskini azaltmak ve kadınların birbirinden sorumlu olmasını sağlayarak sosyal ilişkilerini arttırmak hedeflenmektedir.

Maya grup kredilerinin koşulları şu şekildedir²⁹⁸:

- ✓ Krediler birbirini tanıyan ve birbirine güvenen 3- 10 kadından oluşan Dayanışma Grupları’na verilmektedir.
- ✓ İlk kredi miktarı en az 100, en çok 900 YTL’dir.
- ✓ Krediler 3-12 ay vadelidir ve ödemeler aylık olarak yapılmaktadır.
- ✓ Dayanışma Grubu’nun her üyesi kredi almadan önce talep ettiği kredinin %10’unu, kredinin geri ödemesi tamamlandığında almak üzere, grubun ortak tasarruf hesabına yatırmaktadır.

10.3.2.2.Bireysel Kredi (MayaBen)

Maya, grup oluşturamayan ya da MayaBiz kredisinde belirlenenden daha yüksek miktarda kredi almak isteyenler için bireysel kredi de vermektedir.

Bireysel kredinin şartları şu şekildedir²⁹⁹:

- ✓ Teminat olarak bordrolu kefil, altın/döviz, bazı durumlarda da makine rehni alınabilmektedir. Grup kredisi kullanırken aynı zamanda bireysel kredi de almak isteyen üyeler diğer grup üyelerini kefil gösterebilir ya da diğer teminatlardan birini verebilmektedirler.
- ✓ Kredi meblağı en az 100, en çok 2000 YTL’dir.
- ✓ Krediler 3-12 ay vadelidir ve ödemeler aylık olarak yapılmaktadır.

10.3.2.3. İhtiyaç Kredisi (MayaAile)

Maya, ödemelerini düzenli yapan ancak eğitim, sağlık, fatura ödemeleri gibi acil giderleri için ayrıca krediye ihtiyaç duyan üyelerine bu imkanı sağlamaktadır. İhtiyaç kredisi denilen bu kredinin koşulları şöyledir;

²⁹⁸ Zambak a.g.t. s.92

²⁹⁹ Zambak, a.g.e. s. 93

- ✓ Teminat olarak bordrolu kefil ve altın/döviz alınabilmektedir. Grup kredisi kullanılırken ihtiyaç kredisi almak isteyen üyeler diğer grup üyelerini kefil gösterebilirler ya da diğer teminatlardan birini verebilirler.
- ✓ Kredi tutarı en az 100, en fazla 500 YTL'dir.
- ✓ Krediler 2-6 ay vadeli ve ödemeler aylık olarak yapılmaktadır.

Maya; tüm kredi çeşitleri için yapılan başvuruları değerlendirirken müşterileri ile bire bir iletişim kurarak hepsiyle ayrı ayrı ilgilenmektedir. Buradaki hareket noktası; kadınların hızlı ve kolay bir şekilde, en az masrafla krediye ulaşabilmeleridir. Ayrıca her kadınla kurulan birebir iletişim sayesinde geri ödemeler zamanında gerçekleşebilmektedir³⁰⁰. Maya Saha Sorumluları kesinlikle nakit para şeklinde geri ödeme almamaktadırlar. Ödemelerini aksatmadan yapan üyeler, yeniden kredi alabilmekte ve kredi miktarları %25 oranında arttırılabilmektedir. Bu nedenle Maya kadınlar için sürekli bir kredi desteği olarak görülmektedir. Maya, uyguladığı faiz oranlarını sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla 3 ayda bir güncellemektedir.

❖ *Maya'dan Kredi Alanların Özellikleri*

Maya'nın kredilerine başvurabilmek için kadınların gelir getirici bir iş yapmaları ya da yapmakta oldukları işlerini geliştirmeyi hedeflemeleri gerekmektedir. MayaBen ve MayaBiz kredileri için talepte bulunan bu özelliklere sahip dar gelirli kadınlar genellikle evlerinde penye, takı imal ederek, tezgâhlarda ve pazarlarda satış yapmaktadırlar. Sağlık, okul ve fatura giderleri gibi acil nakit ihtiyacını karşılamak amacıyla MayaAile kredisinden yararlanabilmek için, kadınların diğer iki kredi türünden birini almış ya da almakta olup ödemelerini düzenli olarak yapması gerekmektedir³⁰¹.

❖ *Kredi Ödeme Planları*

Maya, verdiği borçların kaynağını oluşturan fonun enflasyon karşısında erimesi engelleyebilmek ve maliyetlerini karşılayabilmek amacıyla belirli bir vade farkı almaktadır. Bu vade farkının bir kısmı aylık taksitlerle beraber ödenmekte, bir kısmı da borç alımında kesilmektedir³⁰².

10.3.3 Toplum Gönüllüleri Vakfı

Toplum Gönüllüleri Vakfı, Aralık 2002'de gençlerin öncülüğünde toplumsal barış, dayanışma ve değişimi gerçekleştirme vizyonu ile yola çıkan bir sivil toplum kuruluşudur. Hedef kitlesi olarak 17-25 yaş arası gençler oluşturmaktadır. Topluma Destek Projesi

³⁰⁰ Zambak a.g.e. s.93

³⁰¹ Zambak, a.g.t. s.101

³⁰² www.kedv.org.tr/kedv_programlar/maya_almakicin.htm (Erişim Tarihi: 18.02.2012)

kapsamında başta kadınlar olmak üzere tüm ülkede 2,5 milyon kişiye ulaşılması hedefiyle yola çıkmış olan TGV, proje kapsamında HSBC Bankası ile bir protokol imzalamıştır. Bu protokol ile HSBC, "Mikro kredi ile Topluma Destek Projesi" için 5 yılda 5 milyon dolarlık mikro finansman kredisi ayırdığını açıklamıştır. Topluma Destek Projesi ile ulaşılması hedeflenen 2,5 milyon kişilik kitleyi, öncelikli olarak kırsal ve kentsel yerleşimlerdeki gelir üretemeyen alanlarda yaşayan kadınlar ve üniversitelerden yeni mezun olmuş gençler oluşturmaktadır³⁰³.

Proje ilk Samsun ilinde uygulamaya konulmuştur. HSBC'nin sağladığı kaynaklarla, ilk olarak Samsun'da 19 Mayıs Üniversitesi Toplum Gönüllüsü gençlerle, yöre insanlarının ekonomik zorluklarına çözüm getireceği inancıyla mikro kredi uygulamaları başlatılmış olup, kredileri dağıtacak olan ve takibini yapacak olan Toplum Gönüllüsü gençlere temel kredi bilgisini içeren eğitimler verilmiştir³⁰⁴. Projede çalışan gençler, Samsun'daki mahalle ve köylerde yaşayan kadınlara ve gençlere mikro kredi konusunu anlatıp, isteklilere kredi sağlamaya çalışmaktadırlar. Proje ile büyük çoğunluğu kadın olmak üzere yurt çapında 2,5 milyon kişiye ulaşılması hedeflenmektedir.

Proje kapsamında kredi bilgisi, iletişim gibi konularda eğitim alan gençler, kazandıkları donanımla birlikte projenin uygulandığı Samsun'un Eniz ilçesinde çalışmalarını yürütmüşlerdir. Aktarılan krediler 500 ile 700 YTL arasında olmuştur. Toplum Gönüllüleri'nin Mikro Kredi Projesi, kredinin dağıtılması, takibi ve geri toplanması çalışmalarının gönüllü gençler tarafından yürütülmesi nedeniyle dünyadaki diğer uygulamalarından ayrılmaktadır³⁰⁵.

Uygulanan programın temel ilkeleri şunlardır³⁰⁶:

- Kredi verilmesinde 1 ay içinde taksit ödemelerine başlayabilecek projelerin seçimi esastır.
- Gruplara katılacak olan kişilerin projeleri aynı ya da farklı olabilir.
- En az 3 en fazla 5 kişinin bir araya geldiği Gruplar ancak kredi talebinde bulunabilir.

Bu program çerçevesinde kredi verme süreci şu şekilde özetlenebilir³⁰⁷:

- 100YTL için geri alınacak toplam rakam 115YTL.
- 23-24 taksit sonunda geri alınacaktır, taksitler 15 günlük dönemlerde tahsil edilecektir.

³⁰³ www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.28-29 (Erişim Tarihi: 14.01.2012)

³⁰⁴ Gökyay, a.g.t. s. 96

³⁰⁵ www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc,s.28-29 (Erişim Tarihi: 14.01.2012)

³⁰⁶ <http://mikrokredi.tog.org.tr/abs/templates/sayfa.asp?articleid=534&zoneid=52> (Erişim Tarihi: 19.02.2012)

³⁰⁷ <http://mikrokredi.tog.org.tr/abs/templates/sayfa.asp?articleid=534&zoneid=52> (Erişim Tarihi: 14.03.2012)

- İlk 15 gün geri ödemesiz dönem olacaktır.
- Grup sayısı 3-5 kişi arasında olacaktır.
- Birinci yılda kişi başına 100 - 700YTL'lik kredi verilebilecek (Kredi 100YTL'nin katları olarak verilir ve kredilerin artış oranları kişi başına %25-%100 olabilir). Kredi tavanı kişi başına 3000YTL'yi geçemez.
- Kredinin alım amacında bir değişiklik halinde kredi veren ekibin mutabakatı aranacaktır.
- Kredi alan kişi projelerinde çocuk işçi çalıştırmayacaktır.
- Kredi, verilen kişi tarafından kullanılacaktır.
- Kredi verilmesinde 1 ay içinde taksit ödemelerine başlayabilecek projelerin seçimi esastır.
- Gruplara katılacak olan kişilerin projeleri aynı ya da farklı olabilir.
- Projeler toplum etik kuralları dışında kullanılmayacaktır.
- Grup çoğunluğu 18 yaş üzerinde olmak kaydıyla tüm bireylere kredi verilebilir.
- Beslenme, barınma, eğitim, sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılayamayan veya toplumsal standartların gerisinde kalan ya da yaşadığı ortamın temel gereksinimlerinden yoksun olan herkese kredi verilebilir.
- Kişinin sosyal güvencesi olup olmaması kredi almasına engel değildir, önemli olan kişinin sosyo-ekonomik durumudur.

11. TÜRKİYE'DE GRAMEEN BANK MODELİ VE BU MODELİN İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN KURALLAR

Bangladeş'te Muhammed Yunus tarafından geliştirilen mikrofinansman biçimi, daha sonraları Grameen Bank örneğine dönüşmüştür. Kredi karşılığında gösterilecek hiçbir teminatı olmayan, okuma-yazma bilmediğinden dolayı bankacılık bürokrasisiyle baş edemeyen, içinde yaşadığı toplumun geleneksel yapısı nedeniyle kadının ekonomi dışında kaldığı bir ülkede, çok yoksul kadınlara yönelik olarak tasarlanmış bir sistem niteliği taşımaktadır³⁰⁸. Kadınların özellikle seçilmesinin nedeni, çaresiz kadınların kendi kendilerine yardım sürecine erkeklerden daha çabuk uyum sağlayabilmeleridir. Çünkü kadınlar ileriye görebilmekte, yoksulluktan kurtulmak ve çocuklarını daha iyi bir yaşama hazırlamak için daha çok çaba harcamak durumundadırlar. Bu sistemde kadın müşteriler bankaya gelip kredi

³⁰⁸Münevver Soyak, "Kadın Girişimciliği ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi", Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:24, 2010, s.136

talep etmemekte, krediler gönüllüler aracılığıyla yoksul insanların yaşadığı bölge ve köyler dolaşılacak suretiyle gerçekleştirilen ikna çabaları sonucunda verilmektedir³⁰⁹.

Grameen Bank'ta krediler bireye değil bir gruba verilir. Bunun nedeni, insanın, bir gruba ait olma duygusunun ona koruma hissi vermesidir. Müşterilerden aynı aileye üye olmayan, ancak benzer düşünen, benzer sosyoekonomik statüye sahip bireylerden 5'er kişilik bir grup oluşturulması koşulu getirilir. Daha sonra oluşturulan bu grup belirli bir eğitimden geçirilerek, kurumun kuralları öğretilir ve sınava tabi tutulurlar. Grup kendisini hazır hissettiğinde kredi için başvuruda bulunur. Öncelikle grubun 2 üyesine kredi verilir. Bunlar altı hafta süresince geri ödemelerini düzenli bir şekilde yaparlarsa 2 üye daha kredi alır. En son kredi ise grup başkanına verilir. Grup üyelerinden birinin ödemeyi aksatması halinde grubun geri kalan hiçbir üyesi kredi alamamaktadır. Bundan dolayı üyelerin birisi krediyi geri ödeme konusunda bir sorunla karşılaştığında, diğerleri bu ödemeyi güvence altına almak için bir çözüm üretmek durumundadırlar³¹⁰. Acil ihtiyaçlar durumunda borçluları korumak için Grameen Bank tarafından, her kredinin %5'inden oluşan ve üyelerin her hafta yatırdıkları bir *Grup Fonu* oluşturulmuştur. Burada krediler 1 yıl süreliğine verilmekte, geri ödemeler eşit haftalık taksitler halinde yapılmakta ve yıllık %20 faiz oranı uygulanmaktadır.

11.1. ORGANİZASYON YAPISI

Türkiye Grameen Mikro kredi Programı (TGMP), başlangıçta Diyarbakır'da bir pilot proje olarak başlatılmıştır. 11 Haziran 2003 tarihinde Grameen Trust adına Prof. Dr. Muhammed Yunus ve Türkiye İsrافی Önleme Vakfı adına Prof. Dr. Aziz Akgül Grameen Mikro kredi Modelinin Türkiye'de uygulanması için bir protokol imzalamışlardır.

Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Türkiye'de mikro kredi yaklaşımının tartışılmasına zemin hazırlamak üzere İstanbul'da 9-10 Haziran 2003 tarihinde "Yoksulluğun Mikro kredi Vasıtasıyla Azaltılması Uluslararası Konferansı" düzenlenmiştir³¹¹. Konferansın düzenlenmesinde Grameen Trust'ın büyük katkısı olmuştur. Konferansın açılışını yapan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, yoksulluğun azaltılmasında mikro krediye Hükümetin verdiği önemi vurgulamıştır. TGMP çerçevesinde ilk krediler, Başbakan tarafından 18 Temmuz 2006 tarihinde Diyarbakır Sur şubesinde 6 üyeye verilmiştir.

11.2. TÜRKİYE GRAMEEN MİKRO KREDİ PROGRAMININ AMAÇLARI

³⁰⁹Yunus, s. 25-43

³¹⁰Soyak, a.g.m. s.137

³¹¹<http://www.tgmp.net/Raporlar/556c9299-28db-4635-8f0c-cba3fa4e084d.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2012)

TGMP'nin amacı, özellikle kırsal kesimde ve şehirde yaşayan yoksul kadınlara kredi vererek, onların gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları suretiyle hayat seviyelerini yükseltmektir. Diğer taraftan, yoksulların küçük birer işletme sahibi olmaları sağlanarak yoksulluğun ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Mikro kredi uygulaması, kırsal kesimde ve şehirlerde yoksulların sermaye sorunlarını çözmeyim hedeflemektedir.

11.3. TÜRKİYE GRAMEEN MİKRO KREDİ PROGRAMININ (TGMP) ANA PRENSİPLERİ

- TGMP, özellikle yoksul kadınlara yönelik bir finansal organizasyon olup, yoksulların sermaye sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır.
- TGMP çerçevesinde mikro kredi verilebilmesi için 5'er kişilik grupların oluşturulmasını gerektirmektedir.
- TGMP'den kredi alanların şubelere gelmeleri yerine, mikro kredi görevlileri, yoksul kadınların ayaklarına kadar giderek onlara mikro krediyi adım adım ve basit bir biçimde anlatır, kredi verir ve taksitlerin tahsilâtını yapar. Kredinin tahsilâtında mahalle ve köylerde grup toplantıları yapılır. Haftalık taksitler bu toplantı sırasında tahsil edilir. TGMP'de mikro kredi çalışanları, yoksulun evine kadar gider. Onların bize gelmesine gerek yoktur. Bu hizmet, kredi alan kişi programda kaldığı sürece devam eder.
- Taksitler haftalık olup, 46 hafta da verilen kredi tahsil edilir.
- Verilecek kredi miktarı, kredi alacak olanın yapacağı işler, girişimcilik ruhu ve performansına bağlıdır.

Verilen ilk kredinin geri ödemesinden sonra, yeni kredi alımında yoksul kişinin geçmiş performansı değerlendirilmektedir.

11.4. TGMP KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER

Proje kapsamında kredi kullanan kadınlar, yaklaşık 70 farklı iş sahasında faaliyette bulunmaktadır. Bunların dağılımı aşağıdaki gibidir:

- %27'si, kahvehane işleticiliği, terziilik, kuaförlük, kasaplık, kasetçilik, sobacılık, elektrik malzemesi satıcılığı, bakkallık, mermercilik ve camcılık olarak faaliyette bulunmaktadır.
- %18'i, hayvan, sebze-meyve, hayvan yemi, biber, boyacılık malzemesi ve halı alım satımı, faaliyetlerinde bulunmaktadır.

- %17'i, küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, yapmaktadır.
- %16'ı, el sanatları, yoğurt, peynir, çeyizlik eşya ve çocuk kıyafeti yapımı, tatlı imalatı gibi üretim faaliyetlerinde bulunmaktadırlar.
- %10'u, güzellik malzemesi satımı, bisiklet kiralama, dikiş-nakış makinası alımı, çamaşır makinesi alıp çamaşır yıkamacılığı, motosikletle eşya taşımacılığı ve buzdolabı alıp buz satımı gibi faaliyetler, göstermektedirler.
- Diğerleri ise, başta pamuk ve buğday olmak üzere zirai faaliyetlerde bulunmaktadır.

Kredi alanlar genel olarak, daha çok emeğe dayalı küçük imalat işleri, küçük çaplı esnaf faaliyetleri, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde (yaklaşık %20'i) bulunmaktadırlar.

12. DÜNYADA MİKRO KREDİ UYGULAMALARI VE ÖRNEKLERİ

Mikro kredi uygulamalarının beklenenden daha iyi sonuçlar vermesi, yoksullukla mücadelede veya ticari kar elde etmek isteyen kurum ve kuruluşların dikkatini çekerek bu uygulamaların tün dünyada yaygınlaşmasını ve mikrofinans hizmetlerine olan talebin artmasını sağlamıştır. Bu süreçte sözü edilen yaygınlaşmayı ve talep artışını bir bütünlük içerisinde gerçekleştirmeyi amaç edinen ulusal ve uluslararası birlikler oluşturulmuştur. Bu birlikler, tüm dünyada yoksullukla mücadeleye ilişkin ortak bir anlayış ve dilin oluşumu için Dünya Bankası ve UNDP ile koordinasyon içerisinde hareket etmektedirler. Bu kuruluşlardan en önemlisi CGAP (en yoksullara yardım için danışma grubu)'dir. Dünya Bankası, CGAP aracılığıyla bağış yapanlar ve uluslararası finansal kuruluşlarla işbirliği içerisine girerek finansal hizmetlerin aşırı yoksullara dahi götürebilmesi için mikro kredi kuruluşlarının kapasitelerini geliştirmektedir³¹².

BM'nin 1959 yılından buyana geleneksel olarak her yıl küresel boyutta önemli konulara olan ilgiyi arttırmak ve teşvik etmek amacı ile ilan ettiği "uluslararası yıllar" dan biri 2005 Mikrokredi yılı olmuştur. Böyle bir kararın arkasında yoksullukla mücadelede mikrofinans sisteminin başarısı yatmaktadır³¹³.

Mikrofinans sistemi içerisinde önemli yeri olan Microcredit Summit Campaign adlı birliğin temelleri 2-4 Şubat 1997 tarihleri arasında 137 ülkeden 2900'ün üzerinde katılımcıyla Washington'da gerçekleşen Mikrokredi Zirvesi (Microcredit Summit)'nde atılmıştır. Zirvede 2005 yılına kadar dünyadaki en yoksul 100 milyon aileye ve özellikle de bu ailelerin kadın

³¹² [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim Tarihi: 14.01.2012)

³¹³ [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim Tarihi: 14.01.2012)

üyelerine ulaşmayı amaçlayan 9 yıllık bir süre için bu kampanyanın oluşturulması kararlaştırılmıştır. Zirvede ayrıca dünyadaki 100 milyon en yoksul aileye ulaşması için 21,6 milyar dolara ihtiyaç olduğu ve bu miktarın sadece 2 milyar dolarının kredi kullananların tasarruflarıyla karşılanabileceğini hesaplamıştır³¹⁴. Mikro kredi Summit Campaign tarafından 2005 yılında yayınlanan rapora göre, 31 Aralık 2004 itibariyle 3.164 mikro kredi kuruluşunun 92.270.289 müşteriye ulaştığı ve bu müşterilerin 66.614.871'irinin en yoksul olarak nitelendirilen kesimden oldukları ve ilk kez mikro kredi kullandıkları belirtilmektedir. İlk kez kredi kullanan bu kesimin % 83,5'ini (55.622.406) kadın müşteriler oluşturmaktadır. Yine bu raporda günlük 1 dolar ve altındaki yoksul insan grubuna hizmet veren 3161 Mikro Kredileri Kuruluşları'nın % 73'ünün (2321 kuruluş) 2.500 ve altında müşteriye, % 16'sının 2.500 – 10.000 (515 kuruluş) arası müşteriye, % 9'unun 10.000 – 100.000 (276 kuruluş) arası müşteriye, % 2'sinin (49 kuruluş) 100.000 müşteriye hizmet verme kapasitesine sahip olduğu belirtilmektedir³¹⁵.

Mikro kredi faaliyeti Doğu Avrupa ve Orta Asya'da 22 ülkede sürdürülmektedir. Bu ülkelerde toplamda 366 milyon insan yaşamaktadır. Latin Amerika'da mikro kredi faaliyeti uygulama alanlarına göre Güney Amerika, Orta Amerika ve Karayipler olarak üçe ayrılmaktadır. Mikro kredi, Amerika kıtasında Güney Amerika'da ilk defa uygulanmıştır. En fazla ilgi gördüğü ülke ise Meksika'dır. Afrika'da ise mikro kredi uygulamaları insan haklarının iyileştirilmesi, gıda yardımlarına yönelmenin yanında, yerel ve ulusal bazda özel sektörün güçlendirilmesi için de, çalışılmaktadır. Afrika'da çalışmalar orta, güney, batı, doğu Afrika olmak üzere adeta dört sacayağı üzerinde yürütülmektedir³¹⁶.

A.B.D. bunu, fakirlere mikro kredi (başlangıç kredisi asgari ücret olan 1.200 \$'dır), biraz daha durumu iyi olanlara ise, SBA (Small Business Administration – Küçük İşletmeler Başkanlığı) önderliğinde ve ticari bankacılık sistemini de, devreye sokarak yeni istihdam oluşturmaya yönelik girişimcilik kredisi verilmektedir. Almanya ise, işsizlik fonunu kredi olarak işsizlere kullandırarak, 2003 yılında 142.000 kişiye kendi işini kurma imkanı sağlamıştır³¹⁷. Mikro kredi uygulaması, genelde ilgili ülkelerde açılan Grameen Foundation kurumu aracılığı ile sürdürülmektedir.

³¹⁴ [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim Tarihi: 14.01.2012)

³¹⁵ Gökyay, a.g.t. s.56-57

³¹⁶ Akbıyık a.g.e. s.1742

³¹⁷ www.israf.org (Erişim Tarihi: 17.02.2012)

Tablo 19. Grameen Foundation Kurumunun Bulunduğu Ülkeler

ASYA ÜLKELERİ	AMERİKA	ORTA DOĞU/KUZEY AMERİKA ÜLKELERİ	ORTA VE GÜNEY AFRİKA ÜLKELERİ
Bangladeş	Bolivya	Mısır	Kamerun
Hindistan	Brezilya	Ürdün	Etiyopya
Çin	Dominik Cumhuriyeti	Lübnan	Gana
Kamboçya	Ekvator	Fas	Kenya
Nepal	Haiti	Filistin	Mali
Pakistan	Honduras	Tunus	Malavi
Endonezya	Meksika	Yemen	Nijerya
Filiinler	Peru		Raunda
Vietnam	ABD		Senegal
Güney Afrika			
Tanzanya			
Uganda			

Kaynak: www.grameenfoundation.org (Erişim Tarihi 15.01.2012)

12.1. ASYA

Asya ülkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir³¹⁸:

- ❖ Mikro finans uygulamaları Asya genelinde dünya geneliyle karşılaştırıldığında en geniş uygulama alanını bulmaktadır.
- ❖ Bu bölgede nüfusun daha yoğun olarak bulunduğu alanlarda daha geniş kapsamlı hizmet sunulmaktadır.
- ❖ Bazı kurumlar dışında, ağırlıklı olarak verilen krediler bir işletme kurulmasına yönelik verilen kredilerden oluşmaktadır.
- ❖ Asya kıtasında bulunan iki dev ülke olan Çin ve Hindistan'da nüfuslarına orantılı olarak çok düşük düzeylerde hizmet sunan mikro finans kurumu bulunmaktadır, bunun temel sebeplerinden bir tanesi finansal sektöre geçmiş dönemlerden bugüne kadar yapılmış olan hükümet müdahalesidir.
- ❖ Bangladeş ve Endonezya mikro finans hizmetlerin sunumunda öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadırlar. Fakat bu iki ülkede iki farklı çıkış noktasından hizmet sunumu gerçekleştirilmektedir.

³¹⁸Gökay a.g.t s.58

12.2. LATİN AMERİKA

Latin Amerika ülkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir³¹⁹59:

- ❖ Bütün kıtalar arasında Latin Amerika mikro finans alanında ticari anlamda sürdürülebilir mikro finans hizmetleri sunumunda en köklü geçmişe sahip kıtalardan birisidir.
- ❖ Bölgede hizmet sunan mikro finans kurumlarının büyük bir kısmını düzenlenen mikro finans kurumları oluşturmaktadır.
- ❖ Mikro finans hizmeti sunan kurumlar arasında özellikle kentsel alanlarda rekabet üst düzeydedir. Latin Amerika’da bulunan Accion Internacional kâr amacı gütmeyen bir kalkınma ajansıdır.

1961 yılında idealist bir hukuk öğrencisi tarafından Venezuela’da başlatılan gönüllü bir yardım kuruluşu, daha sonra Brezilya, Kolombiya ve Peru’da şubeler açmış ve ilk önceleri sivil toplum örgütü olarak daha çok fakir halkın ihtiyaçlarını giderecek hizmetlerde bulunmaya başlamışlardır. Ancak yıllar içinde ana sorunun işsizlik olduğu ve küçük işletmecilerin kredi bulmakta zorlandıklarının farkına varınca, 1973 yılında Brezilya’da ilk mikro kredi uygulamasını başlatmıştır³²⁰. Bu programların başarılı olması ve maliyetini karşılaması üzerine yeni bir kredi garanti fonu oluşturarak yerel bankacılık sektörü ile temasa geçilmiş böylece daha çok mikro girişimciye ulaşılmıştır.

12.3. ORTA VE DOĞU AVRUPA VE BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU

Orta ve Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir³²¹:

- ❖ Doğu Asya ve Bağımsız Devletler Topluluğu’nda verilen mikro finans hizmetleri yakın bir geçmişe sahiptir ve bu hizmetler ağırlıklı olarak sivil toplum örgütleri ve kredi hizmetleri üzerinde uzmanlaşmış kurumlar tarafından verilmektedir.

12.4. KUZEY AMERİKA

Amerika Birleşik Devletlerinde en önemli mikro finansman kuruluşu, Latin Amerika’da kurulmuş olan daha sonra 1991 yılında New York’ta faaliyete geçen ACCION

³¹⁹ Gökyay, a.g.t. s.60

³²⁰ Gökyay, a.g.t. s.62

³²¹ Gökyay a.g.t. s.63

USA kurumudur. Kuzey Amerika’da ayrıca mikro finansman konusu ile ilgilenen birçok uluslararası kuruluşun merkezleri bulunmaktadır³²². Hıristiyan kuruluşu olan Opportunity International 25 CGAP ve Dünya Bankası öncülüğünde, fakirler için mali sistem kurma amacıyla bir araya gelmiş çeşitli ülkelerden 28 kurumun oluşturduğu bir konsorsiyumdur.

³²² http://www.bulentbalkan.com/index_files/Page1597.htm (Erişim Tarihi:25.12.2012)

DÖRDÜNCÜ BOLÜM

AFYONKARAHİSAR'DA MİKRO KREDİ UYGULAMALARI: KADIN YOKSULLUĞU ÜZERİNE ARAŞTIRMA

1. AFYONKARAHİSAR İLİ'NDE GRAMEEN BANK MİKRO KREDİ ARAŞTIRMASI

1.1.YÖNTEM

1.1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada Türkiye'de de uygulaması yapılmakta olan Grameen Mikro Kredi Programı'nın Afyonkarahisar ilinde yapılan uygulaması incelenmiştir. Yapılan çalışmada kredi kullanıcılarının bazı demografik bilgi içeren soruların yanı sıra mikro krediye yönelik bazı sorular yöneltilerek onların kredi kullanımını öncesi ve kredi kullanımını sonrası yaşamları arasında gelir, istihdam, refah, statü, sosyalleşme vb. açılardan bir değişim meydana gelip gelmediği sorgulanmıştır. Bu sorgulama ile elde edilmek istenen diğer bir sonuç ise Mikro Kredi Uygulaması'nın gerçekten yoksul kimselerin yoksullukla mücadele sürecinde etkili bir araç olup olmadığıdır. Bu amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan araştırma soruları şu şekilde sıralanabilir³²³;

- Mikro kredi, kredi müşterilerine gelir artışı ile yoksulluk halinden kurtulmalarında olumlu bir katkı yapmış mıdır?
- Mikro kredi, kredi müşterilerinin aile ve toplum içerisindeki konumları ile yaşam standartları üzerinde iyileşme yaratmış mıdır?
- Mikrokredi, doğrudan veya dolaylı olarak istihdamda artış sağlanmış mıdır?

³²³ Eylül Kabakçı, "Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü ve Eskişehir Uygulaması, Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2012

1.1.2. Ana Kütleye ve Örneklem

Araştırmanın ana kütlesi olarak Afyonkarahisar'daki mikrokredi şubelerinden 2013 Ağustos ayına kadar faydalanmış olan ve hala aktif kredi kullanıcısı olan kredi müşterileri seçilmiştir. Bu çalışmada mikrokredi kullanımı öncesi ve sonrası bir karşılaştırma yapılması amaçlandığı için Afyonkarahisar ilindeki toplam mikro kredi müşterileri içerisinde en az 1 yıllık mikro kredi kullanıcıları çalışmaya dahil edilmiştir. Bunların dışında kalan 1 yıldan daha az sürede mikro kredi kullanan müşterileri gelirleri belirsiz olduğu için çalışmaya dâhil edilmemiştir. 713 mikro kredi kullanıcısı arasında anketi cevaplama konusunda istekli olan 150 mikro kredi müşterisine anket uygulanmıştır.

Örneklem yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir. Kolayda örneklemede, örneği oluşturan elemanlar ankete cevap veren kişilerin tümünün örneğe dahil edilmesiyle oluşmaktadır³²⁴. Çalışmada mikro kredi kullanıcıları arasında 1 yıl ve daha fazla süre ile kredi kullanan kişiler çalışmamızın ana kütesini oluşturmaktadır.

1.1.3. Veri Toplama Yöntemi

Anket formu 50 soru içermektedir. İlk soru grubu demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı gibi) saptamaya yöneliktir. Daha sonraki sorular ise kredi öncesi durum tespitine yönelik; kredi müşterisinin mesleğini, yaşadığı yeri, kredi kullanmadan önceki gelirini ve krediden beklentilerini içeren sorulardır. Son soru grubu da kredi kullanım sonrası durumu, yaşam standartları, tasarruf yapabilmesi, mikro krediden memnuniyet derecesini ölçmeye ve eksikliklerin tespitine yönelik sorulardan oluşturulmuştur.

Demografik özelliklerle ilgili sorular genellikle sosyal bilim çalışmalarında yer verilen türden seçilmiştir. Soruları oluşturulurken mikro kredinin kadınların sosyal yaşamlarına yönelik etkileri ölçer nitelikte olması önemsenmiştir. Anket soruları kredi kullanıcılarına ulaşılması yoluyla uygulanmıştır. Anketler yoluyla elde edilen bilgiler istatistiksel programından yararlanılarak analize tabi tutulmuş ve bu doğrultuda sonuçlar yorumlanmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

1.2.1. Yüzde Dağılım Analizleri

1.2.1.1. Demografik Özellikler

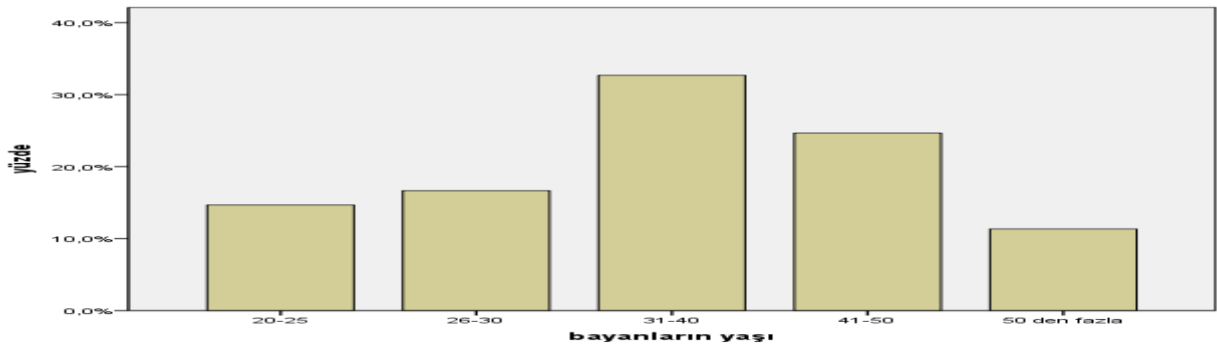
³²⁴ Remzi Altunışık ve Diğerleri, "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri", Sakarya Yayıncılık, Sakarya 2007

Tablo 20 'de Afyonkarahisar'da ankete katılan mikro kredi kullanıcılarının yaş aralıkları yer almaktadır. En büyük yaş aralığı grubunu 31-40 yaş (%30.2) oluşturmaktadır. Bu yaş grubunu sırasıyla; 41-50, 26-30, 20-25, 50 ve üstü yaş aralığı izlemektedir. Ankete katılan kadınların büyük çoğunluğu 50 yaşın altındadır.

Tablo 20. Ankete Katılanların Yaşı

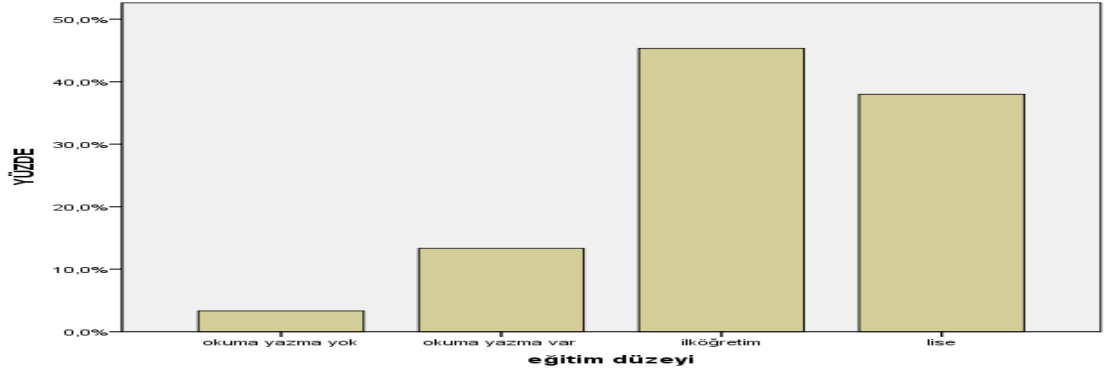
Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde
20-25	22	13.6
26-30	25	15.4
31-40	49	30.2
41-50	37	22.8
50 den fazla	17	10.5
TOPLAM	150	92.6

Grafik 4. Ankete Katılanların Yaşı

Mikro kredi kullanan kadınların eğitim seviyelerine ilişkin veriler Grafik 4'de sunulmaktadır. Buna göre, mikro krediden en fazla ilköğretim ve lise mezunlarının aynı oranlarda (%40.8) yararlandıkları görülmektedir. Buna karşılık en az yararlananlar ise %3'lük oranla okuma yazma bilmeyenler oluşturmaktadır. Ayrıca okuma yazma bilenlerin %3,9'u mikro krediden faydalanırken, bu oran okuma yazma bilip ama okula gitmeyenlerde ise, %15,6'dır. Yükseköğrenim mezunu kadınların mikro krediye olan ilgilerinin oldukça az olduğu görülmektedir.

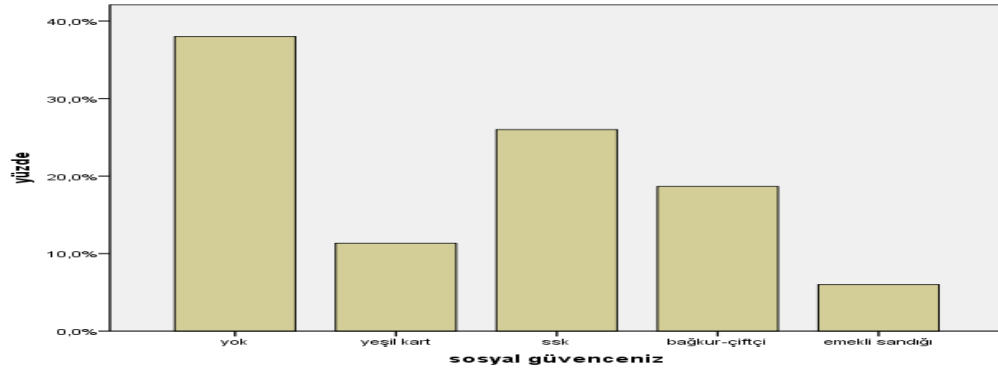
Grafik 5. Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyi ile ilgili oranlara bakıldığında Afyonkarahisar Mikro kredi Programı'ndan ağırlıklı olarak ilköğretim ve lise mezunu kadınların faydalandığı görülmektedir.

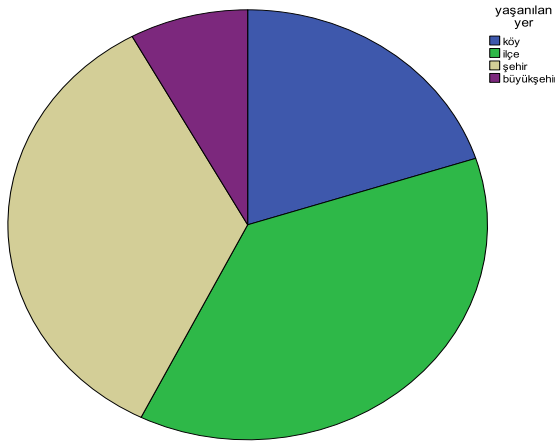
Ankete katılan kadınların sosyal güvencelerinin olup olmadıkları sorularak, elde edilen bulgular Grafik 4'de verilmiştir. Grafik 5 'de görüldüğü gibi, ankete katılan kadınların büyük bir çoğunluğu (%64.8) dolaylı ya da doğrudan bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı kişilerden oluşmaktadır. Diğer taraftan, hiçbir sosyal güvence kurumuna bağlı olmayanların oranı %35.2'dir. Mikro kredi kullanan kadınların 39'u ise ssk, 17'si yeşil kart sahipleri oluşturmaktadır.

Grafik 6. Sosyal Güvence Durumu

Sosyal güvenlik ile ilgili verilere baktığımızda kredi müşterisi kadınların büyük çoğunluğunun zaten bir işi varmış gibi algılanabilir. Ancak kredi müşterisi kadınların %70'e yakın bir kısmının sosyal güvenceye sahip olması, kadınların sadece doğrudan kendilerinin sisteme kayıtlı olmasına değil aynı zamanda eşleri üzerinden sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olmalarındandır. Araştırmadan elde edilen bir diğer demografik özellik, mikrokrediden yararlanan kadınların önemli bir kısmının evli olmalarıdır.

Grafik 7. Ankete Katılanların Yaşadıkları Yerler

Grafik 7’de görüldüğü gibi ankete katılan bayanların büyük çoğunluğu afyonkarahisar ilinin ilçelerinde (%34.6) yaşamaktadırlar. Bunun dışında şehir merkezinde oturanların oranı ise %32.1’dir.

Tablo 21. Mikro Krediyi Kullanan Kadınların Mikro Krediyi Kullanış Amaçları

Kullanılış Amacı	Kişi Sayısı	Yüzde
Aile Geçimini Sağlamak	31	19.1
Sosyolojik ve psikolojik	29	17.9
Çocuk Okutmak	32	19.8
Eşe Destek Olmak	50	30.9
Kendini Kanıtlamak	8	4.9
Toplam	150	100

Tablo 21’de mikro kredi kullanan kadınların aldıkları kredileri en çok eşlerine destek olmak amacıyla kredi aldıklarını görmekteyiz. Bu amaçla kredi alanların bayanların oranı

%30.9 olmaktadır. Daha sonra en fazla krediyi çocuk okutmak amacıyla alanlar (19.8) takip etmektedir. Daha sonra sırasıyla eşleri olmayan ya da bekar olan bayanların aile geçimlerine katkıda bulunmak amacıyla alanların oranı ise %19.1dir. toplumda kendini birey olarak hissetmek amacıyla kendi işlerini kurmak için alanların oranı ise %17.9 dur. İkendini kanıtlamak amacıyla alanların oranı ise %4.9 oranıyla en az oranı oluşturmaktadır.

Tablo 22. Mikro Kredi ve İş Kolları

İş Kolları	Kişi Sayısı	Yüzde
Hamur kolları	32	19.8
El işi-El Örgüsü	59	36.4
Konfeksiyon ve terziilik	27	16.7
Dükkan	19	11.7
Ticaret Yapmak	13	8.0

Tablo 22’de ise mikro kredi kullanıcılarının aldıkları krediyle gerçekleştirdikleri işler gösterilmektedir. Tablodan görüldüğü gibi, Afyonkarahisar’da mikro kredi kullanıcılarının önemli bir bölümünün (%36.4) el işi yapmak için kredi kullanmışlardır. Hamur Yapmak amacıyla kredi alanların oranı ise %19.8’dir. bunları konfeksiyon ve terziilik yapmak amacıyla kredi alanlar (%16.7) takip etmektedir. Ticaret yapmak amacıyla kredi alanları oranı ise %8 oranında kalmaktadır.

1.2.1.2. Mikro Kredinin Gelir Üzerindeki Etkileri

Afyonkarahisar ilinde mikro kredi kullanan kadınların kredi kullanımını öncesi ve sonrası ailelerinin elde ettiği gelir düzeylerinin belirlenebilmesi amacıyla ankete katılan kadınlara, gelir düzeylerine ilişkin sorular yöneltilmiş ve kendilerinden uygun şıkkı işaretlemeleri istenmiştir

Tablo 23. Mikro Krediden Önceki Gelir Miktarı

Gelir Miktarı (TL)	Kişi Sayısı	Yüzde %
400 TL den az	16	9.9

401-500 TL	42	25.9
501-750 TL	54	33.3
751-1000TL	19	11.7
1000 TL fazla	19	11.7

Tablo 23’ye bakıldığında, Afyonkarahisar’da mikro kredi kullanımından önce 400 TL den az gelire sahip aile gelirine sahip olan kadınların oranı %9.9, 401-500TL arasında gelire sahip bayanların oranı ise %25.9, 501-750 TL gelire sahip bayanların oranı %33.3, 751-100 TL ve 1000 TL den fazla geliri olan kadınların oranı ise %11.7 olarak gerçekleşmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere krediden önce kadınların çoğunluğu 750 TL’den daha az gelirle yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

Tablo 24. Mikro Kredi Kullanım Öncesi Ve Sonrası Gelirlerinin Karşılaştırılması

Mikro Krediden Önceki Gelir	Mikro Krediden Sonraki Gelir					Toplam
	Geçinemiyorum	Zorunlu İhtiyaç	Muhtaç Değilim	Tasarruf Yapıyorum	Her İsteddiğimi Alıyorum	
Geçinemiyorum	4	9	27	5	1	46
Zorunlu İhtiyaçlarımı Ancak Karşılatabiliyorum	0	13	43	4	1	62
Kimseye Muhtaç Değilim	1	11	10	5	5	33
Tasarruf Yapabiliyorum	3	2	2	0	0	8
Her İsteddiğimi Alıyorum	1	0	0	0	0	1
Toplam	9	35	82	14	7	150

Tablodan 24’de görüldüğü üzere ankete katılan bayanların çoğunluğu (43) kredi almadan önce zorunlu ihtiyaçlarını ancak karşılayabilen kadınların durumu krediden sonra biraz daha düzelerek kimseye muhtaç olmadan ailesini ihtiyaçlarını sağlayabilecek düzeye gelmiştir. Yine mikro kredi almadan önce aile geçimini sağlayamayan kadınların 27 tanesi krediden sonra kimseye muhtaç olmayacak düzeye gelmiştir. Ancak kimseye muhtaç olmayan kadınlardan bazılarında kredi sonrasında durumları kötüleşerek ancak zorunlu ihtiyaçlarını

karşılatabileyecek duruma gerilemiştir. Krediden önce her istediğini alan bayanlardan 1 tanesi geçinemeyecek duruma gelirken, kimseye muhtaç olmayan bayanların 5 tanesi her istediğini alır hale gelmiştir. Analize katılan kadınların Mikro kredi ile edindikleri iş sayesinde bir çoğu kendilerini ve ailelerinin geçimini sağlayacak duruma gelmişlerdir.

Tablo 25. Kadınların Aldıkları Mikro Kredi Miktarları

Alınan Kredi Miktarı	Kişi Sayısı	Yüzde %
250 TL den az	11	6.8
251-500 TL	33	20.4
501-750 TL	60	37.0
751-1000TL	32	19.8
1000 Tlden fazla	14	8.6
Toplam	150	100

Tablo 25’de ankete katılan kadınların mikro kredi miktarları görülmektedir. Ankete katılan kadınların büyük çoğunluğunun (60) aldığı kredi miktarı 501-750 TL dir. Bunların oranı ise %37.0 olmaktadır. Bu kredi miktarını %20.4 oranla 251-500 TL kredi alan kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların %19.8 ise 751-1000 TL arasında kredi almaktadır. En son da ise %8.6’lık oranla 1000 TL den fazla kredi alan kadınlar bulunmaktadır. Bu da alınan kredi miktarlarının oldukça az düzeylerde kaldığını göstermektedir.

Afyonkarahisar’da mikro kredi projesinden faydalanan kadınların büyük bir kısmı küçük el işleri gibi işlerle uğraştığından dolayı aldıkları kredi miktarlarıda düşük kalmaktadır. Bu yüzden mikro kredi miktarı artmadığı sürece buradaki kadınlar kendi işlerini büyütmede oldukça zorlandıklarından dolayı küçük el işleri ile uğraşmak zorunda kalmakta

Tablo 26. Alınan Kredilerin Geri Ödeme Durumları

Ödeme Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Ödeme Yapamıyorum	42	25.9
Ödeme Yapıyorum	47	29.0
Ara Sıra Ödüyorum	20	12.3
Arta Kalan Olursa Ödüyorum	31	19.1
Karlı Olduğumda Ödüyorum	10	6.2

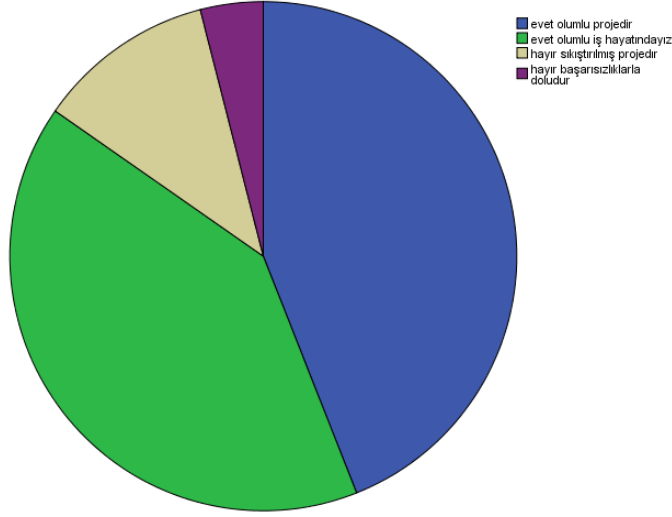
Afyonkarahisar’da ankete katılan bayanların geri ödeme durumları tablo gösterilmektedir. Buna göre ankete katılan bayanların % 66.6’sı aldıkları krediyi belli aralıklarla olsa da ödeme yapmaktadırlar. Ödeme yapamayan bayanların oranı ise %25.9 dur. Bu tablodanda görüldüğü üzere kredi alan bayanların çoğunluğu borçlarına sadık kaldıkları ve borçlarını her ne şekilde olursa olsun ödeme çabası içerisinde olduklarıdır. Bu durum da kadınların borçlarına sadık olduklarını göstermektedirler.

Tablo 27. Kredi Geri Ödeme Düzenleri

Ödeme Düzeni	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet Düzenli	79	48.8
Hayır Düzenli Değil	27	16.7
Ara Sıra Düzenli Oluyor	12	7.4
Aksamalar Oluyor	28	17.3
Ödemeyi Sürekli Yapamıyorum	3	1.9
Belirtmeyen	1	0.6
Toplam	150	100.0

Ankete katılan bayanların aldıkları krediyi geri ödeme durumları yanı sıra geri ödeyebilme düzenleride araştırılmıştır. Tablo 27’de kredi alan bayanların geri ödeyebilme düzenleri gösterilmektedir. Buna göre krediyi düzenli ödeyebilme durumunda olanların oranı %48.8 iken tamamen düzenli olmasa da ödeme yapabilen kadınların oranı ise %24.7 dir. Aldıkları krediyi düzenli olamayan bayanların oranı ise %16.7 ödemeyi sürekli yapamayanların oranı ise %1.9 olarak gerçekleşmektedir.

Grafik 8. Mikro Kredinin Kadınlara Göre Başarısı

Grafik 8’de görüldüğü üzere ankete katılan bayanların büyük bir kısmı mikro kredi projesinin olumlu bir proje olduğunu düşünmektedir. Bunun yanı sıra projenin olumlu olmasını yanı sıra bu proje ile iş hayatında yer aldığının düşünenlerin diliminde fazla olduğu görülmektedir. Projenin olumsuz ya da başarısız olduğunu düşünenlerin dilimi ise oldukça düşük oranda kalmıştır.

Tablo 28. Mikro Kredi ve Yoksulluğu Azaltma İlişkisi

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Olumlu Proje	66	40.7
Olumlu İş Hayatındayız	61	37.7
Sıkıştırılmış Proje	17	10.5
Başarısız	6	3.7
Belirtmeyen	12	7.4

Kredi alan kadınların projenin olumlu olduğunu düşünenlerin yüzdesi %40.7 iken iş hayatında yer aldığını düşünenlerin oranı ise % 37.7 oranındadır. Projenin olumsuz olduğunu ve başarısız olduğunu düşünenlerin oranı ise %10.5 dir. %7.4’lük kesim ise herhangi bir görüş bildirmemiştir.

Tablo 29. Mikro Kredi ve Gelir Artışı

	Kişi Sayısı	Yüzde %
Evet Yeni Gelir Oluşturmuştur	63	38.9
Evet Çalışma Hayatı	60	37.0

Oluşturmuştur		
Hayır Karlı İş Değildir	21	13.0
Hayır Yoksullaştırmıştır	2	1.2
Hayır İş Yükü Artmıştır	4	2.5
Toplam	150	100

Ankete katılan kadınların %38.9 mikro kredi projesinin yeni bir gelir oluşturduğunu düşünmektedir. Kadınların bu sayede kendi işlerini kurarak maddi anlamda rahata kavuştuklarını ve çalışma yeni bir çalışma hayatı oluşturduğunu düşünürken, yoksulluklarını arttıklarını düşünenlerin oranı %1.2 oranında kalmış, ev işlerinin yanı sıra iş hayatının eklenmesiyle iş yükünün arttığını düşünenlerin oranı ise %2.5 olmaktadır.

Tablo 30. Mikro Kredi Miktarı İle Tasarruf Yapabilme Durumu

Tasarruf Yapabilme Durumu	Mikro Kredinin Miktarı					
	250 TL den az	251-500 TL	501-750 TL	751-1000 TL	1000 TL fazla	Toplam
Evet Ama Yeterli Değil	4	19	33	19	9	84
Taksitlerimi Zor Ödüyorum	6	7	8	5	4	30
Yapamıyorum	1	5	11	3	1	21
Yeteri Kadar Kazanç Olmuyor	0	1	4	2	0	7
Tasarruf Yapacak Kadar Kalmıyor	0	1	4	3	0	8
TOPLAM	11	33	60	32	14	150

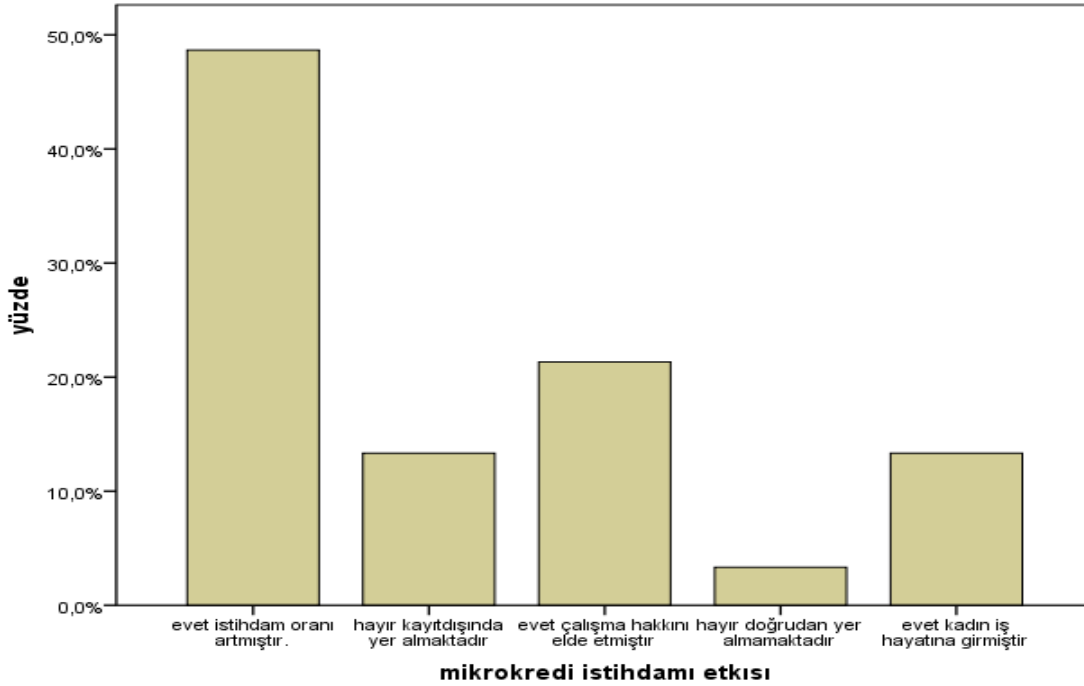
Tablo 30'da ankete katılan bayanların aldıkları kredi miktarı ile tasarruf yapabilme durumları gösterilmiştir. Tabloya göre 750 TL ile 1000 TL arasında kredi alan ve tasarruf yapabilen ama yeterli olmadığını düşünen bayanların sayısı 19 iken, 500- 750 TL arasında kredi alan bayanların ve tasarruf yapamadıklarını belirten bayanların sayısı ise 11 dir. 500- 750 TL kredi alan ellerinde tasarrufa ayıracak kadar para kalmadığını belirten bayanların sayısı 4 iken 750-1000 TL arasında kredi alan ancak tasarruf yapamadığını belirten bayanların

sayısı 3 olmaktadır. Toplamda 150 kişiden 60 tanesi 500- 750 TL arasında kredi alırken 33 tanesi 250-500 TL kredi almakta ve 32 tanesi ise 750-1000 TL kredi almaktadır. Sonuç olarak alınan kredi miktarı arttıkça kadınların tasarruf yapabilmelerini arttırdığını düşünmektedirler.

1.2.1.3. Mikro Kredinin İstihdam Üzerindeki Etkileri

Afyonkarahisar’da mikrokredinin istihdam, kadının çalışması ve etkilerinin analiz edebilmek amacıyla ankete katılan kadınlara kadının çalışmasıyla ilgili düşünceleri, kadının çalışmasının istihdam üzerine etkisi ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Grafik 9. Mikro Kredinin Kadın İstihdamı Üzerindeki Etkisi

Grafik 9’da görüldüğü üzere ankete katılan kadınların %50’ e yakın kısmı mikro kredinin istihdam üzerindeki etkisini artırdığı görüşüne katılmaktadır. %25 ‘e yakın kısmı ise mikro kredinin istihdama olumlu katkıda bulunduğunu bununda kadınlara çalışma hakkını kazandırdığını düşünmektedirler. İstihdam üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu düşünenlerin oranı ise % 3 düzeyindedir. Kadının mikro kredi almasına rağmen istihdam

da yer almak yerine kayıt dışında yer aldığını düşünenlerin oranı ise %15 düzeylerinde kalmaktadır. Sonuç olarak Afyonkarahisar’da ankete katılan bayanların yarısına yakın kısmı mikro kredi projesinin istihdam etkisini olumlu olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 31. Kadının Çalışmasıyla İlgili Düşünce

İş Durumları	Kişi Sayısı	Yüzde
Ev İşlerini Yapar	7	4.3
Alışveriş Yapar	7	4.3
Memuriyet- ücretli İşte Çalışabilir	19	11.7
Tarla bahçede çalışabilir	5	3.1
Her işi yapabilir	112	69.1

Ankete katılan kadınların 112 tanesi kadının çalışma hayatında her işi yapabileceğini düşünürken memuriyet gibi işlerde çalışabileceğini düşünenlerinin sayısı ise 19 iken, ev işlerini yapabileceğini çalışamayacağını düşünenlerin sayısı ise 7 olarak kalmaktadır.

Tablo 32. Mikro Kredi Almadan Önceki Kadının İş Alanı

Çalışma Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
El ve Ev İşleri	45	27.8
İşten Ayrılmıştım	14	8.6
İşsizdim	15	9.3
Ev Hanımı	69	42.6
Eleman Olarak Çalışıyodum	7	4.3

Mikro kredi almadan önce kadınların çalışma alanları ile ilgili sorulan soruya kadınları 69 tanesinin ev hanımı olduğu, 45 tanesi el işi yada ev işlerinde çalıştığını, 15 tanesinin işsiz yada herhangi bir işten yeni ayrıldığını, 7 tanesi ise herhangi bir iş yerinde eleman olarak çalıştığını söylemiştir.

1.2.1.4. Mikro Kredinin Sosyal Etkileri

Ankete katılan kredi müşterilerine mikro kredinin sosyal yaşantılarına etkisinin ne olduğunu araştırmak amacıyla çeşitli sorular sorulmuştur. Buna göre mikro kredi projesinin eksik yönleri ve başarılı olunan tarafları araştırılmıştır.

Kadınlara Mikro Kredi Uygulamasının beklentilerinizi ne ölçüde karşıladı sorusu yöneltildiği zaman alınan cevaplarda kredi kullanıcılarının %47.5'lik kesimi beklentilerini karşıladığını %40.2'lik kesimin başarılı ama eksikliklerinin olduğunu belirtmiştir.%24'lük bir kesimi beklentilerinin hiç karşılanmadığını beklentilerinin karşılanmadığını düşünenlerin oranı ise 3.7 dir.

Tablo 33. Afyonkarahisardaki Mikro Kredi Başarı Durumu

Başarı Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Katılıyorum	77	47.5
Katılmıyorum	6	3.7
Başarılı ama yeterli değil	55	34.0
Başarılı ama eksiklikleri var	10	6.2
Başarısız verimsiz	2	1.2

Tabloda 33'de kredi kullanımının müşterilere başarı durumu ile ilgili katkılar yer almaktadır. Anketteki bu sorulara cevap veren n 77 tanesi başarılı olduğuna katılanlardan oluşması kadınlarda bir özgüven artışı olduğunu belirtmiştir. Görüldüğü gibi sorulara cevap veren müşteriler tarafından en az toplam %50'e yakın kısmının katılıyorum cevabını vermiştir. Bu durumdan müşteriler için kredinin katkısı sorgulayan her seçeneğin katkı bakımından oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Sunulan tüm seçeneklere en az %50 katılım olması mikrokredinin kadınların sosyal statülerini elde etmek ve korumak için son derece önemli roller üstlendiği görülmektedir. Daha önce eşin önemsemediği kadın kredi sonrası gelir elde etmesi ve eşine muhtaç olmaması gibi önemli roller üstlendiğini bu çalışma ekseninde göstermektedir. Aynı zamanda kadınların kredi şubeleri aracılığıyla asli görevi

olan ev hanımlığından dışarıya çılması gerek kendisini çevre ile olan ilişkilerine gerekse çocuklarının gelişimi için olumlu katkılar sağlamaktadır.

Tablo 34. Mikro Kredinin Eksik Yönleri

Kredi Miktarı	Kişi Sayısı	Yüzde %
Evet yeterli	40	24.7
Hayır yeterli Değil	110	67.9

Mikro kredinin eksik yönlerinin tespiti için ankete katılanlara kredi miktarının yeterli olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir.buna göre %24.7'lik kesimi verilen miktarının yeterli olduğunu % 67.9 kesimi ise verilen miktarın yeterli olmadığını miktarın artırılması gerektiğini belirtmiştir. Kredi müşterileri için verilen kredi miktarının azlığı ve ödeme sürelerinin kısalığı en önemli iki eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müşteriler kredinin; yaşam standardının artışına, çevre ile olan ilişkilerin gelişimine, saygınlık artışına, çocukların eğitimine, mevcut işi büyütme veya yeni bir iş kurmaya, eş desteğinin ve özgüven artışına katkı sağladığını fikrine katıldıkları tespit edilmiştir

Tablo 35. Personelin Mikro Kredi Kullanıcılarına Yaklaşımı

Düşünceler	Kişi Sayısı	Yüzde
İlgili	66	40.7
İlgisiz	26	16.0
Bilgi ve Yeteneğe Sahip Değiller	23	14.2
Sorumsuzlar	1	0.6
Bilg ve Yeteneğe Sahipler	34	21.0

Mikro kredi şubesi çalışanlarının sıcakkanlı ve yolgösterici olmaları ile ilgili kredi müşterilerinin büyük bir kısmının memnun olduğu gözlenmektedir. Çalışanların ilgisiz olduğunu düşünenlerin oranı %16, sorumsuz olduğunu düşünenlerin oranı ise %0.6, gerekli bilgi ve işleri ile ilgili gerekli donanıma sahip olduğunu düşünenlerin oranı ise %21'dir.

Tablo 36. Mikro Kredi Memnuniyet Durumu

Memnuniyet Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
İyiki Tanımışım	70	43.2
Umduğum Gibi Değil	20	12.3
Maddi Anlamda Çok Şey Değişti	27	16.7
Durumum Dahada Kötüleştii	2	1.2
Sorumluluğum Dahada Ağırlandı	31	19.1

Tablo 36’da ankete katılan mikro kredi kullanıcılarının memnuniyet durumu gösterilmektedir. Tabloya göre mikro kredide memnun olan kadınların sayısı fazla olduğu görülmektedir. Mikro kredi programı ile iyi ki tanışmışım diyenlerin sayısı 70 kişi oranı %43.2 ‘dir. Mikro kredi programını beklentilerine uygun olmadığını düşünenlerin 20 oranı %12.3, maddi anlamda gelirinde artış olduğunu düşünenlerin sayısı 27 oranı ise 16.7’dir. Mikro krediden sonra durumunun kötüleştiğini söyleyenlerin sayısı ise 2 oranı %1.2 , ev yaşantısının yanında iş hayatının sorumluluğunu artırdığını düşünenlerin sayısı 31 oranı ise %19.1 olarak gerçekleşmektedir. Sonuç olarak ankete katılan Afyonkarahisar’da mikro kredi projesinden memnun olanların ve bu projenin iş hayatının yanı sıra gelirlerinde de artış yarattığını ve bu durumdan memnun olduğunu düşünen bayanların sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 37. Mikro Kredi ve Yaşam Standardı İlişkisi

	Kişi Sayısı	Yüzde
Güçlenmemizi Sağlamıştır	72	44.4
İş Yükünü Artırmıştır	25	15.4
Saygınlığı Artırmıştır	38	23.5
Kötüleştirmiştir	11	6.8
Sosyal İlişkilerimizi Zayıflatmıştır	4	2.5

Mikro kredinin bayanların yaşam standardını iyileştirip iyileştirmediğinin araştırmasını yapmak amacıyla ankete katılan bayanlara çeşitli sorular sorulmuş verilen cevaplar karşısında tablo 36 oluşturulmuştur. Tabloya göre mikro kredinin yaşam standardını iyileştirdiğini düşünenlerin sayısı ankete katılan bayanlardan 110 tanesi yaşam standardının krediyi almadan önceki halinden daha iyi olduğunu düşünmektedirler. Buna göre mikro kredinin kendilerini güçlendirdiğini savunanların oranı %44.4, güçlenmenin yanı sıra toplum içindeki saygınlıklarının da arttığını düşünenlerin oranı %23.5’dir. İş yükünün arttığını düşünenler %15.4, çalışma hayatı yüzünden sosyal yaşamlarındaki ilişkilerinin zayıfladığını

düşünenler ise % 2.5'dir. Mikro kredinin yaşam standartlarını kötüleştirdiğini düşünenler ise %6.8 oranında kalmıştır.

Verilerin analizi sonucunda; Afyonkarahisar'da TGMP Asım Kocabıyık Şubesi vasıtasıyla kredi kullanan kadınların %30.2'si 31-40 yaş aralığında, %40.8'i ilköğretim mezunu, %70'e yakını sosyal güvenceye sahip ve %55.6'sının evli kimseler olduğu görülmüştür.

Anketlerden elde edilen bilgilerde ankete katılan kredi müşterisi kadınların %70'e yakını doğrudan veya eşleri üzerinden sosyal güvenceye sahip oldukları görülmüştür. Anket sonuçlarına göre, Afyonkarahisar'da kredi alan kadınların kredi kullanımı öncesi ve kredi kullanımı sonrası ortalama gelirlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Kredi öncesi yoksul olarak nitelendirilebilecek seviyede bir gelire sahip olan kredi müşterisi kadınların oranı, kredi kullanımı sonrası düşüş göstermiştir.

Müşterilerin büyük bir kısmının kredi kullanmış olmaktan dolayı memnun oldukları gözlenmiştir. Bu durumdan kredi müşterilerinin kredi kullanmaya devam edecekleri sonucu da çıkarılabilir.

Kadınlar genelde ev-el ileri ve hamur işleri gibi küçük işleriyle uğraşmaktadır. Mikro kredi uygulamasının yoksul kadınlara katkısı sadece bireysel gelirleri üzerinden olmamıştır. Gelir de olduğu gibi istihdam üzerinde de önemli etkilere yol açmıştır. Kredi müşterisi kadınların büyük çoğunluğu “ el işi yapmak” için krediyi ya “kendi işlerini kurmak” ya da “mevcut işlerini büyütmek” için kullanmışlardır. Kadınların bu iş kollarına girmiş olmaları doğrudan ya da dolaylı olarak istihdama katkı sağlamıştır. Bu durumda kadınlara kredi sağlanması ile de istihdama dolaylı olarak katkı sağlanmıştır. Kredi kullanıcısı kadınların krediden önce işsiz olduklarını yada ev hanımı olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu kesim kredi kullanımı ile işsizlikten kurtulmuşlardır. Böylece yoksul kadınlar hem kendileri iş sahibi olmuşlar hem de kendileri dışındaki kimselere iş imkânı vermişlerdir. TGMP'nin yoksulluğun azaltılmasına ve istihdamın artmasına katkıda bulunmasının yanı sıra kadınların sosyal yaşama katılmalarına da çok önemli katkıları vardır. Daha önce evinden çok fazla dışarıya çıkmayan kadınlar el işi yapıyor olsalar bile malzeme almak veya yaptıklarını satmak gibi nedenlerle evden dışarıya adım atmışlardır. Kredi müşterisi kadınların özgüvenlerindeki artış ve kendilerini daha güçlü hissediyor olmaları da mikro kredi uygulamasının sağladığı kazanımlardır. Anketlerin analizinden elde edilen sonuçlar da ankete katılan kadınlarda kredi kullanımı ile özgüven artışı yaşandığını göstermiştir. Bu durum kadınların sadece ekonomik

açından değil toplumdaki konumlarının güçlendirmeleri ve kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için de son derece önemlidir. Kredi kullanıcısı kadınların kredi kullanımı sonrası gerek eş desteğinin artması gerekse saygınlık artışı gibi konularda olumlu gelişmeler yaşamış olması bunun en belirgin örneğidir. Son olarak da mikrokredi temel amaçları doğrultusunda yoksul kadınları hem gelir getirici hem de eğitici olan faaliyetler içine sokmuştur. Bu faaliyetler neticesinde Afyonkarahisar’da mikro kredi kullanıcısı kadınların işgücüne katılım oranlarında yükselmeye pozitif katkı sağladığı bu araştırma sonuçlarında gözlenmiştir.

Sonuç itibariyle, TGMP’nin Afyonkarahisar Mikro Kredi Uygulaması gerek gelir gerekse istihdam ve sosyal yaşama dair olumlu katkılarından dolayı başarılı olduğu söylenebilir. Ancak bu başarının devamlılığı kredi şube çalışanlarının ve müşterilerinin göstermiş oldukları çabayı korumalarına bağlı olduğu da unutulmaması gerekmektedir.

1.2.2. Çapraz Tablo Analizleri

Tablo 38. Çocuk Sayısına Göre Mikro Kredi Fayda Analizi

Çocuk Sayısı	Mikro Kredinin Faydası					
	Maddi anlamda rahatladım	Kıt kanaat geçiniyorum	Psikolojik faydası oldu	Yükümü arttırdım	Kendimi Güçlü Hissediyorum	Toplam
1	6	3	10	4	9	32
2	17	4	11	2	5	39
3	26	3	2	6	3	41
4 ve üstü	9	1	1	1	0	12
Yok	8	6	3	2	3	22
Bekar	3	0	0	0	1	4
Toplam	69	17	27	15	21	150

Mikro kredinin faydası ve çocuk sayısı arasında yapılan crostab analizinde elde edilen sonuca göre ankete katılan bayanlardan 26 tanesi 3 çocuk sahibi ve maddi anlamda rahata kavuştuğunu düşünmektedir. 3 çocuğa sahip bayanların genelinde mikro krediden olumsuz etkilendiğini düşünenlerin sayısı oldukça azdır, genel olarak bayanlar mikro krediden memnun olmaktadır. 17 tanesi ise 2 çocuğa sahip ve maddi anlamda rahata kavuştuğunu düşünmektedir. Psikolojik açıdan faydasını olduğunu düşünenler ve 2 çocuğa sahip bayanların sayısı ise 11 dir.

Tablo 39. Medeni Durumun Kadının Çalışmasının Üzerindeki Etkisinin Analizi

Medeni Hal	Kadının Çalışmasının Etkileri						Toplam
	Aile Bütçesine Katkı	Aile Sorumluluğu Paylaşır	Haklarını Kullanmasını Öğrenir	Hayat Tecrübesi Kazanır	Kendini Geliştirmesini Sağlar	Fazla Yorulur	
Evli	28	21	12	16	12	1	90
Bekar	7	3	4	7	5	0	26
Boşanmış - Dul	15	4	2	5	3	0	29
Toplam	52	30	18	28	21	1	150

Evli bayanların 28 tanesi mikro krediyi kadının çalışmasına bakış açısını aile bütçesine katkı olması çocuk okutmak eşine destek olma amacıyla kullanmaktadır. Mikro kredi sayesinde kadınların çalışma hayatı içinde yer aldığını ve bu sayede ailedeki sorumluluğu paylaştıklarını düşünenlerin sayısı ise 21 olmaktadır. Mikro kredi ankete katılan bayanlar arasında genelde evli veya boşanmış bayanlar arasında çoğunlukta kullanıldığı görülmektedir. Bu da kadınların çalışma hayatı içinde yer almak istemelerinin en büyük nedeni ailelerine katkıda bulunmak istemeleri oluşturmaktadır. İş hayatı ile tecrübe kazandııklarını düşünenlerin sayısı 16, bekar olan bayanlar arasında aile bütçesine katkı amacıyla krediyi kullandıklarını söyleyenlerin sayısı 7, iş hayatı ile tecrübe kazandııklarını söyleyenlerin sayısı ise 7 olmaktadır.

Tablo 40. Yaşam Standartının İyileşmesinin İstihdam Üzerindeki Etkisinin Analizi

Yaşam Standardı İyileşmiş Midir?	İstihdam Etkisi					
	İstihdam Oranı Artmıştır	Kayıt Dışında Yer almaktadır.	Çalışma Haklarını Elde Etmiştir	Doğrudan Çalışma Hayatında Yer almamaktadır	Kadın İş Hayatına Girmiştir.	Toplam
Güçlenmemizi Sağlamıştır	43	6	13	1	9	72
İş Yükünü Artırmıştır	10	8	3	3	1	25

Saygınlığı Artırmıştır	12	5	13	0	8	38
Haklarımızı Korumuş Oluyoruz	8	0	3	0	0	11
Sosyal İlişkileri Zayıflamıştır	0	1	0	1	2	4
Toplam	73	20	32	5	20	150

Yaşam standardının mikro kredi aracılığıyla iyileştiğini ve kadın istihdam oranını artırdığını düşünen bayanların sayısı 43 olmaktadır. Ankete katılan 150 bayan arasından 73 tanesi mikro kredinin istihdam oranını artırdığını düşünmektedir. Kayıt dışı sektörde yer aldığını düşünenlerin sayısı 20, çalışma hakkını elde ettiğini ve çalışma hayatında yer aldığını söyleyenlerin sayısı 52 kişidir. Saygınlığını artırdığını düşünenlerin 12 tanesi istihdam oranının artırdığını düşünmektedir. İş yükünü artırdığını düşünenlerin sayısı 8 tanesi kayıt dışı içerisinde olduğunu 10 tanesi ise istihdam oranının artırdığını düşünmektedir.

Tablo 41. Geri Ödeme Durumuna Göre Fayda Analizi

Mikro Kredinin Faydası Oldu Mu Ve Nedeni?	Krediyi Geri Ödeme Zorluğu Var Mı?					Toplam
	Yapamıyorum	Yapıyorum	Ara Sıra Ödeyebiliyorum	Arta Kalan Olursa Ödüyorum	Karlı Olduğumda Ödüyorum	
Evet Maddi Anlamda Rahatladım	15	31	7	12	4	69
Hayır Kıt Kanaat Geçiniyorum	4	3	4	5	1	17
Evet Psikolojik Faydası Oldu	9	6	4	6	2	27
Hayır Yüküm Arttı	6	4	0	4	1	15
Evet Kendimi Güçlü Hissediyorum	7	3	5	4	2	21
Toplam	42	47	20	31	10	150

Mikro kredinin faydasının olduğunu düşünen ve maddi anlamda rahata kavuştuğunu düşünen ve rahatlıkla geri ödeme yapabilen kadınların sayısı 31 dir. Alınan kredinin geri ödeme yapamayanların sayısı gittikçe azalmaktadır. Bazı kadınların mikro krediden memnun olmalarına rağmen aldıkları kredi miktarının yetersiz olmasından dolayı ödeme yapmakta zorlanmaktadır. Mikro kredinin en büyük dezavantajlarından biri verilen kredi miktarını düşük olmasıdır. Bundan dolayı kadınlar geri ödeme yaparken zorlanmaktadır.

Tablo 42. Kullanma Sayısına Göre Fayda Analizi

Mikro Kredinin Faydası Ve Nedeni	Kredi Kullanma Sayısı					Toplam
	1	2	3	4	5 ve Daha Fazla	
Evet Maddi Anlamda Rahatladım	19	21	20	8	1	69
Hayır Kıtkaat Geçiniyorum	5	10	2	0	0	17
Evet Psikolojik Faydası Oldu	5	13	6	2	0	27
Hayır Yüküm Arttı	2	2	5	4	2	15
Evet Güçlü Hissediyorum	8	3	7	3	0	21
Toplam	39	50	40	17	3	150

Maddi anlamda rahata kavuştuğunu düşündüğü için mikro krediyi ikinci kez alan kadınların sayısı 21, üçüncü kez lanların sayısı 20'dir. Maddi anlamda rahata kavuştuğunu düşündükleri için mikro krediyi alan 69 kadından 39'u birinci kez, 50'si tanesi ikinci kez, 40'ı üçüncü kez , 17'si dördüncü kez kullanmaktadır. Yükünün arttığını kredinin fayda sağlamadığını düşünen 15 kadından 5 tanesi mikro krediyi üçüncü kez kullanmakta, psikolojik açıdan faydalı olduğunu düşünen 27 kadından 13'ü ikinci kez, 6'sı üçüncü kez

kredi kullanmaktadır. Sonuçta kadınların memnuniyet derecesi artıkça kredi kullanma oranı da artmaktadır.

Tablo 43. Memnuniyet Durumuna Göre Mikro Kredi Analizi

Memnuniyet Durumu	Tekrar Mikro Kredi Alma Düşüncesi Ve Nedeni?					Toplam
	Evet Düşünürdüm Başka Gelirim Yok	Hayır Şimdiki İşim Yeterli	Evet Daha Büyük İş Yeri Açmayı Planlıyorum	Hayır Şimdiki İşimin Yükü Fazla	Evet Şimdiki İş Yerimide Mikro Kredi İle Büyüttüm	
Evet İyi Tanımışım	43	4	20	1	2	70
Hayır Umduğum Gibi Değil	5	6	8	1	0	20
Evet Yaşantımda Çok Şeyi Değiştirdi	13	2	9	3	0	27
Hayır Durumum Daha Da Kötüleştirdi	1	0	1	0	0	2
Hayır Sorumluluğum Daha Da Arttı	17	4	1	7	2	31
Toplam	79	16	39	12	4	150

Mikro kredi ile tanışmaktan memnun olan 70 kişi, mikro kredi ile gelir elde eden 79 kişi, şimdiki iş yerinin yanı sıra iş yerini yine mikro kredi ile büyütmeyi düşünen 39 kişi bulunmaktadır. Bunların yanı sıra işinden memnun olan ve büyümeyi düşünmeyen 16 kadın bulunmaktadır. Mikro krediden başka geliri olmayan 79 kişiden 43'ü mikro kredi ile tanışmaktan memnun olduğunu, 17'si ev hayatının yanı sıra sorumluluğunu artırdığını 13'ü yaşantısında mikro kredi ile çok şeyin değiştiğini ifade etmektedir. Ankete katılan kadınların büyük çoğunluğu mikro kredi ile tanışmaktan hem menun hem de aldıkları kredi sayesinde gelir elde etmektedirler.

Tablo 44. Yoksulluk Ve İstihdam Artışına Göre Mikro Kredi Analizi

Yoksulluk Ve Mikro Kredi Projesi	Mikro Kredinin İstihdama Etkisi					
	Evet İstihdam Oranı Artmıştır	Hayır Kayıt Dışında Yer Almaktadır	Evet Çalışma Hakkını Elde Etmiştir	Hayır Çalışma Hayatında Doğrudan Yer Almamaktadır	Evet Kadın İş Hayatına Girmiştir	Toplam
Evet Olumlu Projedir	25	10	16	2	13	66
Evet Olumlu İş Hayatında Yer Almaktayız	38	5	10	2	6	61
Hayır Sıkıştırılmış Projedir	7	3	5	1	1	17
Hayır Başarısızlıklarla Dolu	3	2	1	0	0	6
Toplam	73	20	32	5	20	150

Mikro kredi projesinin olumlu bir proje olduğunu ve bunun yanı sıra aynı zamanda istihdam oranının artırdığını düşünen kadınların sayısı 38'dir. Ankete katılan kadınların 66'sı projeyi olumlu bulurken 73'ü bunun yanı sıra istihdam oranını artırdığını söylemektedir. Projeyi olumlu olduğunu ve bu sayede iş hayatında olduğunu düşünenlerin sayısı 61, projeyi olumsuz bulan kadınlar 17, mikro kredinin kayıt dışı ekonomiye ortam hazırladığını düşünenlerin sayısı 20'dir. Projeyi başarısız bulan kadınların sayısı ise 6'dır. Sonuç olarak ankete katılan 150 kadından 127'si projeyi olumlu bulmaktadır.

Tablo 45. Afyonkarahisardaki Mikro Kredi Başarısına Göre İş Yeri Açma Durumu

Afyonkarahisardaki Mikro Kredi Başarısı	İş Yeri Açma Düşüncesi Ve Nedeni?					Toplam
	Evet Düşünürdüm Başka Gelirim Yok	Hayır İşim Yeterli	Evet Daha Büyük İş Yeri Açmayı Planlıyorum	Hayır Şimdiki İşimin Yükü Fazla	Evet Şimdiki İş Yerimide Bu Sayede Büyüttüm	
Evet Katılıyorum	51	4	14	5	3	77
Hayır Katılmıyorum	4	2	0	0	0	6
Başarılı Ama Yeterli Değil	19	10	23	3	0	55
Başarılı Fakat Eksiklikleri Var	5	0	1	3	1	10
Başarısız Çünkü Verimli Değil	0	0	1	1	0	2
Toplam	79	16	39	12	4	150

Afyonkarahisar'da mikro kredinin başarısının ölçmeye yönelik olarak yapılan bu analizde afyonkarahisar'da bu projenin başarılı olduğunu düşünenlerin sayısı 77, başarısız bulanlar 6, verimsiz bulanlar 2, başarılı yalnız eksiklerinin olduğunu düşünenler 10, başarılı ancak geliştirilmesi gerektiğini düşünenlerin sayısı ise 55'tir. Mikro krediden başka geliri olmadığını söyleyen 79 bayandan 51'i afyonkarahisar'da bu projeyi başarılı olduğunu düşünmektedir. Kadınlarla yapılan anketin sonuçlarına göre mikro kredi projesinin bazı

eksiklerinin olmasına rağmen projenin Afyonkarahisar’da oldukça başarılı yürütüldüğü göstermektedir.

Tablo 46. Medeni Duruma Göre Gelir Durumu

Medeni Hal	Geliri Eve Getiren Kişi					
	Gelir Yok	Eşim	Çocuklarım	Aile Büyükleri	Kendim	Toplam
Evli	3	76	3	2	6	90
Bekar	4	1	1	10	10	26
Boşanmış-Dul	7	4	2	2	14	29
Toplam	15	82	7	14	32	150

Ankete katılan bayanlardan evli olanlarının 76’sının evine geliri getiren kişisi eşleri olmaktadır. Evli bayanlardan kendi gelirini kendi elde eden bayanların sayısı 6, bekar olupta mikro kredi alan bayanların kendi gelirini kendi elde eden bayanların sayısı 10, eşlerinden ayrılmış olan ve kendi gelirini elde eden kendi ayakları üstünde duramaya çalışan bayanların sayısı 14 tane bayan bulunmaktadır. Genelde 150 bayandan 82 tanesinin evine eşleri gelir getirirken, 32 tanesi kendi gelirini kendi elde etmektedir.

Tablo 47. Gelir Durumuna Göre Mikro Kredi Alma Amacı

Gelir Düzeyi	Mikro Krediyi Alma Amacınız					
	Aile Geçimini Sağlamak	Sosyolojik ve Psikolojik Amaçla	Çocuk Okutmak Amacıyla	Eşime Destek Olmak Amacıyla	Eşime Kendimi Kanıtlamak Amacıyla	Toplam
400 TL az	4	5	5	2	0	16
401-500 TL	6	12	12	11	1	42
501-750TL	12	8	10	21	3	54
751-1000TL	4	2	3	6	0	19
1000TL den fazla	5	2	2	6	4	19
Toplam	31	29	32	50	8	150

Ankete katılan bayanların 81 tanesi aile geçimini sağlamak ve eşine destek olmak amacıyla kredi kullanmaktadır. Bayanların 29 tanesi sosyolojik amaçla, 32 tanesi çocuk okutmak amacıyla 8 tanesi ise kendini eşine kanıtlamak amacıyla krediyi kullanmaktadır. Bu

tablodanda görüldüğü üzere kadınların çoğunluğu krediyi ailelerine destek olmak amacıyla almaktadır.

Tablo 48. Mikro Kredi Alan Bayanların Yaşlarına Göre Mikro Kredi Alma Amaçları

Yaş	Mikro Krediyi Alma Amacınız					Toplam
	Aile Geçimini Sağlamak	Sosyolojik ve Psikolojik Amaçla	Çocuk Okutmak Amacıyla	Eşime Destek Olmak Amacıyla	Eşime Kendimi Kanıtlamak Amacıyla	
20-25	3	10	0	8	1	22
26-30	6	5	5	7	2	25
31-40	8	9	15	14	3	49
41-50	6	4	8	18	1	37
50 den fazla	8	1	4	3	1	17
Toplam	31	29	32	50	8	150

20-25 arasındaki bayanların mikro krediyi alma amacı psikolojik amaçlı olurken yaş aralığı 26-30 arasında eşine destek olmak amacıyla, 31-40 yaş aralığında bayanlar çocuk okutmak amacıyla kredi kullanırken, 41-50 yaş arasında bayanlarda eşlerine destek olmak amacıyla kredi kullanmaktadır. Yaş aralığı ilerledikçe bayanların kredi alma amaçları daha çok ailelerinin gecimlerine doğru kaymaktadır.

Tablo 49. Gelir ve Kredi Ödeyebilme İlişkisi

Kredi Ödeme Zorluğu	Krediden Sonraki Gelir					Toplam
	Geçinemiyorum	Zorunlu İhtiyaçlarım Karşılıyor	Muhtaç Değilim	Tasarruf Yapıyorum	Her İsteddiğim i Alıyorum	
Evet, Yeterli Yapamıyorum	4	9	22	4	3	42
Hayır Yapıyorum	0	8	26	8	3	47
Ara Sıra Ödüyorum	2	8	10	0	0	20
Arta Kalan Olursa	3	6	18	2	1	31

Ödüyorum						
Karlı Olduğumda Ödüyorum	0	4	6	0	0	10
Toplam	9	35	81	14	7	150

Kımsese mutaç olmayan ailesini geçimini sağlayabilen bayanlardan 26 tanesi aldıkları kredinin geri ödemelerini düzenli olarak yaptıklarını belirtirken, 22 tanesi ödemelerini yapamadıklarını 18 tanesi borçlarından arta kalan olursa ödeme yapabildiklerini 10 tanesi ise çocukların okuttuklarından dolayı ara sıra ödeme yapabilmektedir. Ankete katılan bayanların geeline bakıldığında geri ödeme konusunda borçlarına sadık kaldıkları ödemelerini düzenli olarak yapmaya çalışmaktadır.

Tablo 50. Mikro Krediden Memnun Olma Durumu ve Denetim İlişkisi

Memnuniyet Durumu	Denetim Durumu					Toplam
	Denetimler yeterli	Denetimler yetersiz	Hiç denetim yapılamaktadır	Fikrim yok	Düzenli denetim yapılmaktadır	
Evet İyi Ki Tanışmışım	26	21	2	5	16	70
Hayır Umduğum Gibi Değil	6	10	2	0	2	20
Evet Çok Sey Değiştii	8	9	0	2	8	27
Hayır Daha Da Kötüleştii	0	0	0	0	2	2
Sorumluluğum Dahada Arttı	3	11	1	4	12	31
Toplam	43	51	5	11	40	150

Ankete katılan bayanların mikro kredi almaktan memnun olduklarını ancak denetim konusunda aynı memnuniyette olmadıkları görülmektedir. Bayanların çoğunluğu denetim konusunda sıkıntı olduklarını belirtmektedir. Denetimlerin yapılmadığını, yeterli olmadığını düşünmektedirler. Buna rağmen mikro kredi alıp da denetim yapıldığını belirten bayanların sayısı toplamda 40'dır. Buradan mikro kredi konusunda denetimler konusuna biraz daha önem verilmesi anlaşılmaktadır.

Tablo 51. Gruptaki Kişi Sayısına Göre Gruptan Memnun Olup Olmama Analizi

Grupların	Gruptan Memnun Olma
-----------	---------------------

Kişi Sayısı	Evet Memnunum	Memnunum Ama Bazı Sıkıntılar Yaşamıyor	Hayır Değilim	Değilim Anlaşamıyoruz	Değilim Adaletsizlik Var	Toplam
10 dan az	14	5	0	0	0	19
10-15	15	22	6	1	3	47
16-20	12	12	3	4	2	33
21-25	8	14	1	6	2	31
25den fazla	9	4	2	3	1	19
Toplam	59	57	12	14	8	150

Tablo da ankete katılan bayanların gruptaki kişi sayısına göre gruptan memnun olma dereceleri görülmektedir. Tabloya göre gruptaki kişi sayısı azaldıkça kişilerin birbirlerini tanıma oranları fazla olduğundan dolayı gruptan memnun olma dereceleri de artmaktadır. Ancak gruptaki kişi sayısı arttıkça tanıma oranı azaldığı için gruptan memnun olmama oranı artmaktadır. Gruptaki kişi sayısı az olduğunda grup içindeki samimiyet arttığı için anlaşmazlıklar daha az olmaktadır. Sayı artıkça kadınlar arasındaki geçinme, anlaşmazlık ve sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Tablo 52. Yerleşim Yerine Göre Gruptaki Kişileri Tanıma Durumu

Yaşanılan Yer	Grubtakilerini Tanıma Durumu					Toplam
	Akrabayız	Komşuyuz	Tanımıyorum	Bazılarını Tanıyorum	Tanımıyorum Grup Sonradan Büyüdü	
Köy	11	12	4	3	6	30
İlçe	16	23	9	5	3	56
Şehir	20	20	5	5	2	52
Büyükşehir	6	4	1	1	0	12
Toplam	53	59	19	14	5	150

Mikro kredi projesine katılan bayanların oluşturduğu grupta yer alanlar birbirleri ile komşu ve akraba olan kadınlardan oluşmaktadır. Köyde yaşayan bayanların 11 tanesi birbirleriyle akraba, 12'si komşu bayanlardan oluşmaktadır. İlçede yaşayanlar ise 16'sı akraba, 23'ü komşu, 9'u birbirlerini tanımıyor, şehirde yaşayan bayanların 40 tanesi akraba ve komşu kişilerden oluşmaktadır. Gruptaki yer alan bayanların büyükşehirliere doğru kaydıka grupların birbirlerini tanıma oranları düşmektedir. Büyükşehirlerde insanların birbirini tanıma ve ilişki kurmaları sosyal yaşam ilişkilerden dolayı biraz daha güçleşmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk, günümüzde hem Dünya’da Türkiye’de en önemli sorunlarından biri olup, yoksulluğun azaltılmasına yönelik çözüm yollarının arayışı devam etmektedir. Yoksulluğun yapısal nedenlerini ortadan kaldırabilmek için devletlerin uyguladığı politikalar ile birlikte mikro finansman sisteminin uygulanmasının yoksulluk sorunu ile mücadelede etkin bir rol oynadığı ve sorunu çözüme ulaştırmakta yardımcı olduğu düşünülmektedir. Mikro finansmanın bir çeşidi olan mikro kredi uygulaması ise 1970’li yıllarda yoksulluğun oldukça belirgin olduğu ülkelerden biri olan Bangladeş’te Muhammed Yunus tarafından oluşturulan Grameen Bank aracılığı ile krediler dağıtmaya başlanmıştır. Bundan sonra bütün Dünyada birçok ülkeye yayılmıştır. Mikro kredinin bu derece yaygınlaşmasını ve bugün dünyanın birçok ülkesinde giderek yaygınlaşmasını sağlayan önemli özelliklerden biri ise, geleneksel bankacılık sisteminden farklılıklarıdır. Teminat ve kefil gerektirmeyen, tamamen güvene dayanan, geri ödemeleri haftalık olarak küçük miktarda taksitlerden oluşan ve sadece kadınlara verilen mikro kredi uygulaması yoksul kadınların bu krediyi kolaylıkla alıp, gelir getirici herhangi bir faaliyette sermaye olarak kullanabilmesine olanak sağlamaktadır.

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram ve politik olarak bir konu içermesinden dolayı geçmişten günümüze kadar gündemde bir konu olmasını ve bugüne kadar tartışıla gelmesine neden olmuştur. Yani yoksulluk tüm insanları ilgilendiren toplumsal bir sorundur. Bundan

dolayı farklı tanımlamaların ve çeşitlerinin farklı olmasına neden olduğu gibi yoksulluğu önlemek için kullanılacak politikalarında da farklılıklar meydana gelmesine neden olmuştur.

Yoksulluğun geçmişten günümüze kadar önemli sorunlar arasında yer almasının altında geniş toplumsal kesimleri etkilemesine hem de uzun süre etkili olması etkili olmuştur. Ekonomik yapıdaki meydana gelen değişimler veya dalgalanmalar yüzünden istihdam olanaklarının azalması yüzünden geçici işlerde, güvencesiz ve sigortasız işlerde çalışmak zorunda kalan geniş kitleye sahip kişiler yoksullukla yüz yüze kalmıştır.

Gelir dağılımının bozulup ciddi bir fark oluşması nedeniyle yoksulların toplumsal dışlanmayla karşılaşmalarına neden olmuştur. Bulunduğu toplumda kendi ihtiyaçlarını karşılamayacak kadar aciz durumda bulunan kişiler, işsiz olan kişiler ve sosyal güvencesi bulunmayanlar yoksulluk ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadır.

Geçmişten günümüze kadar gelen ve 2001 Şubat krizi ile de daha da derinleşen yoksullukla bozulan gelir dağılımı ile devletin de yoksulluk ile ilgili programlarını etkileyerek sosyal yardım programlarına öncelik tanınmasını sağlamıştır. Bu yönde uygulamaya konulan mikrokredi çalışmaları ile yoksullukla mücadele etmek için çözüm olarak kullanılmaktadır.

Kadınların yoksullukla karşı karşıya kalmalarının altında yatan en önemli nedenler arasında eğitimsizlik, istihdama katılım oranlarının azlığı ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları gibi nedenler yatmaktadır. Bu nedenlerle baş edebilmek için uzun süreli çözümlere ihtiyaç vardır. Bununla ilgili Dünya Bankasının hazırladığı gelişim raporlarında ve gibi Yoksulluğu Azaltma Stratejisi Bildirilerinin temel amacı kadınların maruz kaldığı cinsiyetler arası eşitsizliği giderilerek yoksulluğun azaltılmasını sağlamaktır.

Türkiye’de yoksulluğun cinsiyetler arası dağılımına baktığımızda gözle görülebilir bir eşitsizlik görülmemektedir. Çünkü kadın aile içinde de eşit koşullara sahip değildir. Aile reisliği ve ailenin idare edilmesi, mülk sahipliği, çalışma hayatı vb. açılardan bakıldığında, bir eşitsizlik olduğu gözlenmektedir. Bu da kadınların aslında erkeklerden yoksul olduğu sonucuna varılmaktadır.

Yoksulluğa yaş grupları açısından baktığımızda, 0-14 yaş grubunun yoksullukla daha çok karşı karşıya olduğumuz sonucuna varılmaktadır. 0-14 yaş grubunda kırsal alanda bulunan kız çocukları, kentsel alanda ise yoksulluk açısından çok daha yüksek risk altında olduğu sonucu çıkarılabilir. Yoksulluğa hane halkı açısından bakıldığında, sonuç olarak Türkiye için 4 ve daha fazla çocuklu aileler yoksulluk açısından ciddi bir risk taşımaktadır.

Mikro krediler yoksul insanların ekonomik sisteme katılmasını sağlamaktadır. İlk uygulaması 1976 yılında başlamasına rağmen Türkiye’de ise 2002 yılında geçilmesine rağmen bu sistem başlangıçta tam oturmamış olarak algılansa da bugün itibariyle kredilerin geri dönüşleri itibariyle bakıldığında ve yoksullara ulaşım bakımından mikrokredi programının gayet başarılı olduğu görülmektedir. Ancak bu sistemin daha da başarılı olabilmesi daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi ve gerekli kanuni alt yapıya uygun şekilde uygulanabilmesi gerekmektedir. Bu da mikrokredi piyasasını olumlu etkileyecektir. Mikrokrediler ile ilgili gerekli politikalar uygulandığı takdirde bu krediden yararlanan yoksul kişiler artık düzenli bir gelir elde etmeye başlayacaklar ve bu gelirler ile yaşamlarını sürdürerek yoksulluklarını azaltabileceklerdir.

Yoksullukla mücadele öncelikle devletin görevi olmakla birlikte, bu mücadele konusunda sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir. Sivil toplum örgütlerinin yoksullukla mücadele bağlamında devletin yardımcısıdır bundan dolayı bu alanda görev yapan örgütler her bakımdan desteklenmesi gerekmektedir.

Hedef kitlenin doğru belirlenebilmesi açısından yoksulluk ölçümlerinin doğru ve güvenilir bir şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır. Tezin gerekli bölümlerinde yapılan açıklamalarda da olduğu gibi, mikro kredi ve mikro finansman sistemi yoksulluktan kurtulmak isteyen ve kendi işinin patronu olmak isteyen mikro girişimcilere yönelik sağlanan kredilerdir. Bu kesimlerde bulunan yoksul insanlar yoksullukla mücadele programlarıyla desteklenmeli ve belli bir aşamaya gelindikten sonra kredi hizmetlerinden faydalanmaları sağlanması gerekmektedir.

Güven esasına dayanmakta olan, teminat istenmeyen ve kefilsiz olarak verilen mikrokredi yöntemi yoksulluktan kurtulmak için kullanılacak en etkili araçtır. Mikrokredi, en yoksul durumda olan insanları özellikle finansal sistemin dışında kalan kadınların problemlerinin çözümünde etkili olmaktadır.

Mikro kredi talep edenler için uygulanan bu kredi politikaları onların kolaylıkla anlayabileceği yöntemlerle uygulanarak yoksullar için kolay bir hale getirilmelidir. Ayrıca mikrokredi programlarında bağımsız çalışacak etkili yöntemler kullanılmaya devam edilmelidir. Çalışanlar arasında da birlik, beraberlik bulunmalıdır. Mikrokredi oluşturulan ekip kredi ile ilgili gerekli yönetim bilgilerine sahip olmalıdır. Mikrokredi programları başlangıçtan itibaren bir bütün halinde ve sürekli olacak şekilde uygulanmalıdır. Bu devam ve sürdürülebilirlik olmadığı uygulanan kredi programı gerektiği gibi yoksul kesime ulaşamaz.

Mikrokredi programlarına destek olan, yatırım yapan sivil toplum örgütlenmelerine vergi kolaylıkları (vergi indirimi) gibi teşviklerde bulunulmalıdır.

Mikro krediler’de kredi dönüşüm oranı % 100 gibi bir düzeyde olması mikro kredinin genişletilmesinin, daha da yaygınlaştırılmasının gerekliliğini göstermektedir. Gerekli yasal altyapısında oluşmasıyla ticari bankaların mikrokredi konusunda gerekli kaynak ayırmaları sağlanabilir.

Mikro kredinin bazı sorunları bulunmaktadır bunlar aşıldığı takdirde verim daha da artacaktır. Mikro kredi çerçevesinde sunulan hizmetler neticesinde küçük ölçekli ve çoğunlukla el emeğine dayanan alanlarda iş kurulmakta ve bunun neticesinde hem yapılan üretim, hem de üretimi yapan kişiler kayıt dışı kalmaktadır. Mikro kredi ve mikro finans sisteminin en büyük zayıf halkalarından bir tanesi, verilen kredilerin hedef kitlede bulunan kişileri kayıt dışı alanlarda üretimde bulunmalarını teşvik etmesidir.

Çok sayıda müşteriye hizmet götürülmesi, hizmet maliyetinin yüksek olması, kredi dönüş riskinin olmasından dolayı müşterilerin borçlarını geri ödeme güçlerinin ilk dönemlerde geri ödenmesinde yetersiz olması gibi sorunları bulunması rağmen mikro kredi programı ekonomik sosyal hayatın dışında kalmış olan yoksul kesimlerin tasarruflarını değerlendirebilmesine, çok küçük tutarlarla kredi verilerek yoksul kişilerin kendi işlerini kurarak üretim yapmasını sağlamaktadır. Kredi dağıtımında kredi miktarlarının çok düşük olması geri dönüşümdeki oluşan riski önemli ölçüde azaltılmaktadır. Mikrokredi veren kurumlar kar amacından daha ziyade kalkınmayı sağlamak, yoksulluğu azaltmak için bu konuyla ilgilenen gönüllü kuruluşlardır. Bundan dolayı kredilerin geri dönüşü, daha çok yoksul yararlanmasını sağlayabilmek için önemlidir. Başlangıçta maliyetli olmasına rağmen üretime katkısı olduğu için ekonomiye ve kalkınmaya etkisi oldukça fazladır.

Ülkemizde mikro kredi yoksul kesim içinde etkisi oldukça fazladır. Kırsal kesimde yaşayan kişiler kendi işini yapmaya başlamış ve üretime katılmış olmaktadır. Mikrokredi, tarımla ilgilenen birçok kişiye kendi işlerini yapma imkânı bulduklarından köyden kente göç sorunun çözümüne yardımcı olmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan yoksul kişilerinde ekonomik sisteme dâhil edilmesi mikrokredi sisteminin yaygınlaştırılmasında etkili olacaktır. Mikrokredinin kalıcı olabilmesi için gerekli olan eğitim, teknik yardım gibi hizmetler yaygınlaştırıldıkça bu yöntem daha kalıcı ve yararlı olacaktır.

TGMP bu noktada yeni iş kuran katılımcıları destekleyecek projeler geliştirmesi gerekmektedir. Bu sayede iş kuranlar TGMP’den kendisinden alınan taksitlerini düzenli bir

şekilde ödeyebilecek ve az da olsa düzenli geliri olan fakat bankacılık sistemine ulaşma imkânı olmayan katılımcılar finanse edilmiş olacaktır. Kadınların ürettikleri ürünleri satabilecekleri yerler sağlanmalı ve bu satış yerlerinin tanıtımı yapılmalıdır. Eğer satış mekanı sağlanması konusunda sıkıntılar yaşıyorsa, kadınların ürünlerini sanal ortamda satabilmeleri için bir internet sitesi oluşturulmalı ve mikro kredi alan kadınların ürünlerinin Türkiye ve hatta Dünya genelinde satılabilmesi sağlanmalıdır.

Tezin önemli sonuçlarından birisi de mikrokredi yöntemiyle daha fazla yoksul insanlara ulaşılarak yoksulluk azaltılmasıdır. Bu noktada Türkiye'nin yoksulluk haritası belirlenerek ve en yoksuldan başlanarak ve özellikle köylerde mikrokredi uygulamasının destek verilerek kalıcı hale getirilebilir.

TGMP yararlananlar açısından baktığımızda borç bulabilme imkanlarının kısıtlı olduğu düşünülürse katılımcılar bu sayede TGMP sayesinde bu ihtiyaçlarını gidermiş karşılığında da faiz ödeme gibi yükümlülüğünden kurtulmuş olmaktadır.

TGMP projesi esas olarak önemli bir başarıya imza atmıştır. Mikrokredi sayesinde devlet eli ile yoksulların hatırlanmasını ve özgüvenlerinin kazanılması sağlanmıştır denilebilir. Ayrıca mikro kredi için oluşturulan gruplar sayesinde üyelerin komşuluk ilişkilerini güçlendirmek gibi sosyolojik ve toplumsal alanda da çok önemli bir başarıya imza attığını söyleyebiliriz.

Yapılan anket çalışmasından elde edilen verilerin analizi sonucunda Afyonkarahisar'da mikro kredi şubeleri aracılığıyla kredi kullanan kadınların büyük çoğunluğunun ilerleyen yaş aralığında (41-50 yaş) alınmakta ve bu krediyi kullanan kadınların genelinin amacının ailelerine, eşlerine destek olmak ve çocuk okutnak amacıyla kredi aldıkları görülmektedir. Anketlerden elde edilen bilgilerde ankete katılan kredi müşterisi kadınların genelde aileleri ya da eşleri üzerinden sosyal güvenceye sahip oldukları görülmüştür. Anket sonuçlarına göre kredi öncesi yoksul olarak nitelendirilebilecek seviyede bir gelire sahip olan kredi müşterisi kadınların oranı, kredi kullanımı sonrası düşüş göstermiştir. TGMP dâhilinde kredi kullanan her 4 aileden 1'i yoksulluk sınırının üzerine çıkmıştır. Müşterilerin aldıkları kredinin beklentilerini karşılamadığını belirtmesine rağmen kredi kullanmış olmaktan dolayı memnun oldukları gözlenmiştir. Bu durumdan kredi müşterilerinin kredi kullanmaya devam edecekleri sonucu da çıkarılabilmektedir krediyi kadınlar genelde küçük ev işleri gibi amaçlı işlerde kullanmış olmalarıda kredi miktarının bu ildeki düşüklüğünü ortaya koymaktadır. Miktarlar artırılmadığı sürece kadınlar böyle küçük ev işleri ile uğraşmaya devam edeceğini ortaya koymaktadır. Bu amaçla kredi miktarları yükseltilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde mikro kredi projesi teoride başarılı görünmesine

rağmen uygulama aşamasında başarısını devam ettiremeyeği ortaya konulmaktadır. Ayrıca mikro kredideki denetim yetersizliği sorunuğu aşılmadığı sürece proje Afyonkarahisar ilinde tam anlamıyla uugulandığı söylenemez. Denetim yetersizliği kredi ödeme takip etme düzensizliği ve miktarın oldukça az kalması gibi sorunların var olması mikro kredi projesinin başarısına gölge düşürmektedir. Ayrıca grupların oluşturulurken aynı iş yapan bayanların bir araya gelmesi sağlanmalı, grup içindeki alınan kredi miktar adaletsizliği giderilmeli, personelin bu konudaki bilgisinin olmasına gerekli özen gösterilmesi gerekmektedir.

Mikro kredi uygulamasının yoksul kadınlara katkısı sadece bireysel gelirleri üzerinden olmamıştır. Gelir de olduğu gibi istihdam üzerinde de önemli etkilere yol açmıştır. Kredi müşterisi kadınların büyük çoğunluğu “ el işi yapmak” için krediyi ya “kendi işlerini kurmak” ya da “mevcut işlerini büyütmek” için kullanmışlardır. Kadınların bu iş kollarına girmiş olmaları doğrudan ya da dolaylı olarak istihdama katkı sağlamıştır. Ancak kadınların bu noktaki şikayetleri dikkate alınması gerekmektedir. Alınan miktarlar düşük kaldığı sürece kadınlar yeni atılımlar gerçekleştirememektedir. Bu tür engellerin var olması da kadınların yeni atılımlar yapmalarının önünde oldukça önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu tür engellerin aşılması sayesinde bu kesim kredi kullanımı ile işsizlikten kurtulabilecektir.

Sonuç itibariyle, TGMP Afyonkarahisar’da Mikrokredi Uygulaması gerek gelir gerekse istihdam ve sosyal yaşama dair olumlu katkılarından dolayı başarılı olduğu söylenebilir. Ancak bu başarının devamlılığının sağlanabilmesi uygulama aşamasındaki açıklanan olumsuzluklarının giderilmesine bağlı olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Reşat, “Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme” T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, *Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma* Cilt:1 Sayı:2 Temmuz-Aralık 2010, S.11
- ADAMAN Fikret ve BULUT, Tuğçe. “500 Milyonluk Umut Hikâyeleri”, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s.128-129
- AKBIYIK, Nihat ve ŞAHİN Levent, “ Mikro kredi Uygulaması ve Ekonomik Kriz”, İnönü Üniversitesi, *Turgut Özal Uluslar arası Ekonomi ve Siyaset Kongresi E-Kitabı*, ss.1735-1747 (web.inönü.edu.tr/ozal.congress/pdf/102.pdf)
- AKSU, Bora, CAN,Kemal. ÇİĞDEM, Ahmet. ERDOĞAN, Necmi. LAÇİNER Ömer OCAK, Ersan. ŞEN, Mustafa “Yoksulluk Halleri”, *Birikim Toplum Bilim Yayınları*, Kasım 2007, İstanbul <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale> (Erişim Tarihi: 09.03.2012)
- AKTAN Çoşkun C. ve Yaşar İstiklal V. Yoksulluk: Terminoloji Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri, Çoşkun Can Aktan Yoksullukla Mücadele Stratejileri Hak-İş Konfederasyonu Yayınları 2002
<http://www.canaktan.Org/Ekonomi/Yoksulluk/Birinci-Bol/Aktan-VuralYoksulluk.Pdf>
(Erişim Tarihi: 17.11.2011)

- ALTAY, Asuman. “ Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman”, *Finans Politik& Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Cilt 44, Sayı 510, 2007, ss.61-62
- ANABRİTANNİCA, Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık, İstanbul 1989, s.455-456
- ARIKAN, G. KORKUT, E ve ULUOĞLAKÇI, C. “ Kadın Yoksulluğu ve Mikrokredi Uygulaması: Ankara Örneği”, Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı, Hacettepe Üniversitesi ve RTÜK, İstanbul,13-15.10.2010
- ATEŞ, Gürkan. ve ÖĞÜTOĞULLARI, Eren. “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, S: 2, 2012, ss.33-54
- BABACAN, Burak. “ Yoksullukla Mücadele”, Kocaeli Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Kocaeli,2009
<http://www.dersnotlari.net/arastirmayazilari/yoksulluk.htm>.(Erişim Tarihi:04.02.2012)
- BALKAN, Bülent. “Mikro girişimcilere Yönelik Finansman Stratejisi: Mikrofinansman”, İstanbul, 2004
<http://www.bulentbalkan.com/yazidetay.aspx?id=19> (Erişim Tarihi:17.03.2012)
- BALTACI, Nediha Ö.” Türkiye’de Mikro kredi ve Basına Yansıması”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009
- BALTACI Nediha, “Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikro Kredi”, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (Uzmanlık Tezi), Ankara, 2011, s.74-79
- BEKEN, Hikmet G.”Yoksulluk Olgusuna Kavramasal Bir Bakış”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMI PROJE RAPORU, “Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi”, 2003
- BÖLÜKBAŞI, Betül. “ Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008
- BUĞRA, Ayşe. “Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Mikrokredi: Acıklı Bir Hikâye” Boğaziçi Üniversitesi *Sosyal Politika Forumu*, Sayı:2, 2007, ss.1-4
- BUĞRA, Ayşe. ve KEYDER, Çağlar. “Bugunun Türkiye’sinde Yoksulluk Ve Sosyal Politika”, Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması, 2007
- BUĞRA, Ayşe. ve KEYDER, Çağlar. “New Poverty And The Changing Welfare Regime Of Turkey”,Report Prepared Of The United Nations Development Programme, Ankara, 2003
- BUĞRA, Ayşe. ve SINMAZDEMİR, Tolga. “ Yoksullukla Mücadelede Etkin Bir Yöntem:

Nakit Gelir Desteği”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu, s.25

<http://www.sbf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper1.pdf>. (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

BM İnsani Gelişme Raporu, “ Sürdürülebilirlik ve Eşitlik”, 2011

hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_TR_Summary.pdf

CAN, Muharrem. “Mikrofinansman Yönteminin Yoksullukla Mücadelede Kullanımı ve Türkiye’de İşsizliği Önlemede Kullanılabilirliği”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008

<http://www.belgeler.com/blg/1ck8/> (Erişim Tarihi:13.03.2012)

ÇENGELCİ, Ethem. “Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımların Rol Ve Önemi”, *Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C.11, S.1/2/3, 1993, s. 9

CHESTON S. ve KUHN L, “*Empowering Women Through Microfinance*” Draft, Opportunity International, 2002

<http://www.Microcreditsummit.Org/Papers/Empowerment.Pdf>.(Erişim Tarihi: 12.07.2013)

DAĞDEMİR, Özcan, “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu Ve Yoksulluğun Analizi: 1987 - 1994”, *Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:17, S:1, ss.23-40

<http://iib.erciyes.edu.tr/kutuphane/petas/petas.php?skip=0&keyword=%C3%96ZCAN+DA%C4%9EDEM%C4%B0R&type=5> (Erişim Tarihi: 13.03.2012)

DALGIÇ, Umut, “Social Capital Gender And Micro Finance: The World Bank In The 1990s”, RC19, Annual Conference, Evanston, 2005

<http://www.northwestern.edu/rc19/Dalgic.pdf>. (Erişim Tarihi: 13.05.2012)

DEVİREN, Nursen V.” Küresel Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredilerin Rolü”, *Mevzuat Dergisi*, Cilt :12, S:137, 2009, ss.137-150

www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/02.htm (Erişim Tarihi: 14.01.2012)

DOLUN, Leyla. “Mikrofinansman”, Türkiye Kalkınma Bankası Genel Araştırmalar, 2005 ss. 22-35

www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/GA-05-02-05-Mikrofinansma.pdf(Erişim Tarihi :18.03.2012)

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI (2007-2013), “ Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele”, Ankara, 2007, ss.23-31

DÖŞEYEN, Adil. “ Yoksullukla Mücadele Programlarından Mikrokredi ve Türkiye Diyarbakır Örneği Başarı Değerlendirmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007

<http://www.belgeler.com/blg/13vv/yoksullukla-mucadele-programlar>

(Erişim Tarihi:11.01.2012)

DÜNDAR, Seher, O. “ Mikrofinansman”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü Araştırma Raporu, 2007, ss.16-22

www.kalkinma.com.tr/data/.../GA-07-05-28_mikrofinansman.pdf. (Erişim Tarihi: 11.01.2012)

DPT, “VIII Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Raporu, Ankara, 2001 ss 103-104

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oki610.pdf> (Erişim Tarihi: 11.01.2012)

DPT, “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi”, (Uzmanlık Tezleri), 1997

DPT, “Nakit Gelir Desteği”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, 2002, İstanbul DPT; 2005, “Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu 2005”, Ankara, ss: 25

DPT, BM Mukim Koordinatörlüğü, Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu, Türkiye 2005, s.12

ERDEM, Tevfik.” Yoksulluk Üzerine Sosyolojik Çalışma “Ankara Kent Yoksulları” (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003

ERDOĞAN, Güzin.“ Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler” Yoksullukla Mücadele Stratejileri: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ed.Çoşkun Can Aktan, 2002. ss:2-4

ERDOĞAN, Necmi. “Garibanların Dünyası: Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar” “Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Toplumsal Görünümleri”, WALD-Demokrasi Kitaplığı, İstanbul 2002, s. 23

GÖKYAY, Çağatay.” Türkiye’de Mikrokredi Uygulamaları Ve İstihdam Yansımaları”, Çalışma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, 2008

GÜNDOĞAN, Naci. “Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele”, Ankara Sanayi Odası, Ocak- Şubat 2008

www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/.../ocak.../Dosya.pdf

(ErişimTarihi: 13.04.2012)

GÜNEŞ, Samet. “ Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları Ve Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri”, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, 2009

GÜL, Songül S. “Türkiye’de Yoksulluğun Kadınsılaşması”, *Amme İdare Dergisi*, Cilt:38, S:1, 2005, ss. 36-39

GÜRSES, Didem. “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:17, S12, 2007, ss.66-70 ve 59-74

- GÜZEL, Simla. “ Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Dünya Bankası Ve Mikrokredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, Azerbaycan Vergi Haberleri, 2011. ss. 82-90.
www.arastirmax.com/system/files/arastirmax_4985-pp_79-96.pdf
(Erişim Tarihi:14.12.2012)
- HAK-İŞ:”Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”,Coşkun Can Aktan, Ankara: Hak-İş konfederasyonu Yayını, 2002
- HİÇ, Mükerrerem. “Büyüme ve Gelişme Ekonomisi”, Menteş Yayınevi, İstanbul, 1988
- HOSSAIN Ishtiaq.“Micro-credit and Good Governace: Models of Poverty Alleviation”
Southeast Asian Journal of Social Science, Volume: 28, Number:1, 2000 pp.187-188
www.mevzuatdergisi.com/2009/05a/02.htm (Erişim Tarihi: 14.12.2011)
- HUMAN DEVOLOPMENT REPORT, 2007-2008
- ILGIN, Yılmaz. “Kayıt dışı Ekonomiyi Tahmin Yöntemleri ve Türkiye'de Durum”, *DPT Planlama Dergisi*, 42. Yıl Özel Sayısı, 2002, s. 150
- ILO, Key Indicators of the Labour Market, Geneva, 2001 s.11
<http://www.ilo.org/empelm/lang--en> (Erişim Tarihi: 10.01.2012)
- ISLAM, Noor.“Mikrofinans Uygulamalarında Bangladeş Örneği ve Türkiye’de Başarı Koşulları”, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006
- ISMAIL, Russayani. ve ABDUL-HAKIM, Roslan. “ Yoksulluğun Azaltılması Programının Etkinliği: Malezya’dan Bir Örnek”, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı, İstanbul, 13-15.10.2010
- IŞIK, Esra ve GÖKTÜRK, Işıl. “Kadınların Yoksulluk Yönetim Stratejileri” ”, *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, 13-15.10.2010
- IŞIK, Gözde “Finansal Krizlere Karşı Politika Tepkileri: IMF Programlarına Alternatif Olarak Sermaye Kontrolleri”, *İktisat, İşletme, Finans*, Ağustos 2003, s.9
- İNSEL, Ahmet. “Neo-Liberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004
- KABAKÇI, Eylül. “Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü ve Eskişehir Uygulaması, (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2012
- KALAYCI, İrfan ve SARICA, Sevilay, “Yoksullukla Mücadelede Bir Para Politikası Stratejisi: Mikro Kredi”, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri

- Sempozyumu Kitabı, İnönü Üniversitesi, İ.İ.B.F.İktisat Bölümü ve Çankırı Karatekin Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, İstanbul, 13-15.10.2010.
- KAPAR Recep, “Çalışan Yoksullar”, *Sendikal Notlar*, Sayı 28 Kasım 2005 Petrol İş Yayınları ss. 52
- KARABULUT, Tahsin. “*Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulaması*”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007
- KARATAŞ, Kasım. “Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu Gelişimi ve Nitelikleri,” Yaşam Boyu Sosyal Hizmet (Ed. N. Koşar ve V. Duyan), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Ankara, s.42
- KORKMAZ, Tufan ve BAYRAMOĞLU “Yoksullukla Mücadele Mikrofinans Modeli ve Mikrofinans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri”, *Mufad Dergisi*, S: 34, 2007, içinde “World and Country Profiles,” Worldbank, 2005
- KORKMAZ, C. H., “ Yoksulluğa Karşı Grameen Bankası Seçeneği”, *Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul, 13-15.10.2010
- KOCAELİ İL ÖZEL İDARESİ, “Mikrokredi Projesi”, 2011
- KOVANCI, Onur “Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları”, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi:14, Ankara, 2003
- KÖSEMEN, İkbal B. “Yoksulluk Çizgisinin Altındaki Nüfusa Mikrokredi Uygulaması ve Türkiye’deki Boyutu”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004
- KSGM, Şubat 2010
- <http://bianet.org/kadin/emek/120314-ksgm-kadinlarin-iscucune-katilimi-yildan-yilazaliyor> (Erişim Tarihi: 12.03.2012)
- KUNDURACI, Nevzat F. “Küreselleşme ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri”, *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi*, Cilt: 2, S: 3, 2011
- MAHMUD S., “Actually how empowering is microcredit?”. *Development and Change* 34 (4). 2003.s.s 577-605
- <http://portal.ku.edu.tr/~dyukseker/mahmud-microcredit.pdf>.(Erişim Tarihi:13.07.2013)
- MOGHADAM, Valentine M. ,“The ‘Feminization of Poverty’ and Women’s Human Rights”, 2005, s.5.
- <http://www.unesco.org/shs/gender.2005> (Erişim Tarihi: 16.03.2012)

- NAKİBOĞLU, Cüneyd, “Neoliberal Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, Ss. 12-19 ve 102-108.
- OECD, “The DAC Guidelines On Poverty Reduction”, 2001
<http://Www.Oecd.Org> (Erişim Tarihi: 26.02.2012)
- ORUÇ, Yeşim “Küresel Bir Yoksulluk ve Birleşmiş Milletler”, *Toplum Bilim*, 2001, s.80-85
- ÖNDER, Harun. ve ŞENSES Fikret, “Türiyede Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”, Mart 2006
<http://dusuncekahvesi.blogspot.com/2006/03/turkiyede-yoksullukveyoksulluk.html>
(Erişim tarihi: 13.02.2012)
- ÖNER, Emine. OKAN, Pınar. AYPEK, Nevzat. “Mikrofinans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikrofinans Sistemindeki Yeri”, *Sosyo-Ekonomi*, Temmuz-Aralık 2008-2, s.62-63
<http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/080203.pdf> (Erişim Tarihi: 14.04.2012)
- ÖREN, Kenan. NERGİZ, Nilüfer. AKMAN, Elvettin. “Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikrokredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 26 S:2 , 2012
- ÖZGÜN, Mahmud, “Yoksulluğa Çare Arayışlarında Mikrokredi Uygulamalarının Rolü”, *Müsiad Sosyal Politikalar*, 2009, (13.01.2009)
http://www.musiad.org.tr/img/yayinlarraporlar/cerceve_dergisi_49_22.pdf (18.03.2012)
- ÖZDEK, Yasemin. “Yoksulluk Ve Küresel Şiddet Kıskaçında İnsan Hakları”(ED: Yasemin ÖZDEK, “Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları”), TODAİE Yayın No:311, Ankara, 2002 s.1-44
- ÖZMEN, Fatma. “ Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Mikrokredi”, *Vizyoner Dergisi*, C:3, S:6 2012, ss. 117-126.
- ÖZMEN Kemal, “Neo-Liberalizmin Yeni Eseri: Yoksul Çocuklar” 22.04.2005
<http://Bianet.Org/Bianet/Cocuk/59807-Neo-Liberalizmin-Yeni-Eseri-YoksulCocuklar>
(Erişim Tarihi: 13.02.2012)
- ÖZTÜRK M. ve ÇETİN B.I., “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar” , *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, C:3, S:11, 2009, ss.2661-2669
- ÖZUĞURLU Aynur. “ Yoksulluk Araştırmalarına Eleştirel Bir Bakış”, *Mülkiye Dergisi*, C:XXX S:250, 2005. ss.54-58

- QASEMİ, M.A. “Yoksulluğu Azaltmak İçin Dağıtım Odaklı Politikaların Sonuçları: İran Deneyiminden Çıkarılan Sonuçlar”, Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı, İslami Azad Üniversitesi, İstanbul, 13-15.10.2010
- PETERSON, Wills L. “Principles of Economics Macro”, 8.ed, Boston: Irwin, s.319
- PINARCIOĞLU, Melih. ve IŞIK, Oğuz. “Nöbetleşe Yoksulluk”, *Journal Of Third World Studies*, Vol XXHI No.2 Fall 2006 ss.79-94
- REPORT OF THE UNITED NATION CONFERENCE ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT, Rio De Janeiro: 3-14June,1992
- [Http://Www.Un.Org/Documents/Ga/Conf151/Aconf15126-1annex1.Htm](http://www.un.org/documents/Ga/Conf151/Aconf15126-1annex1.htm)
- SAPANCALI, Faruk. “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, *Çalışma ve Toplum*, C. 6, 2005/3, s. 68.
- SARISOY, İdris. ve KOÇ, Selçuk., “ Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, *Maliye Dergisi*, S:158, 2010. Ss.334 -337
- SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI, “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele”, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 200, ss. 167-172
- SEYYAR, Ali. “*Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele*”, Yoksulluk 1. Cilt, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul, 2003,s.48
- SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, SYDV Personeline Yönelik Sosyal Çalışmacı Eğitim Programının Geliştirilmesi Projesi, 2007
- SOYAK, Münevver. “ Kadın Girişimciliği ve Mikrofinansman: Türkiye Deneyimi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 24, 2010 ss.133-142
- SYDV, “ SYDV Personeline Yönelik Sosyal Çalışmacı Eğitim Programının Geliştirilmesi Projesi”, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2007
- SHAM, S.I. “Yoksulluğun Giderilmesi: Pakistan’da Örnek Vaka”, Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı Uluslar arası İslam Üniversitesi, İstanbul, 13-15.10.2010
- ŞAYLAN, Gencay. “*Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*”, İmge Kitabevi, Ankara 2003
- ŞENGÜR, Mehmet. TABAN, Sami. “ Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2012, ss.58-89
- http://sbd.ogu.edu.tr/makale/3_1_Makale_4.pdf

- ŞENER, Ülkü. TEPAV “Kadın Yoksulluğu , Tepav Değerlendirme Notu, Eylül 2009
- ŞENER, Ülkü. “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, Şubat 2010. s. 51
- <http://tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/YoksulluklaMucadeledeSosyalGuenlik>
- ŞENESEN, Gülay “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bütçeleme: Türkiye için Bir Değerlendirme”, Bütçe Sürecinde Parlatentonun Değişen Rolü Sempozyumu, Afyonkarahisar, 8-9 Ekim, 2008
- ŞENSES, Fikret. “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk”, İletişim Yayınları, 2003
- ŞENSES, Fikret. “Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Fonu”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 26(3-4) 1999, ss. 427-451. TUIK, 2004
- TAÇYILDIZ, Özen, “ Türkiye’de Yoksulluk ve Basına Yansıması”, (Yüksek Lisans Tezi), *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul, 2006
- TAN, Mine. ECEVİT, Yıldız. SANCAR, Serpil. ACUNER, Selma. “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri”, İstanbul TÜSİAD KAGİDER, 2008.
- TANER, Okan, “Dünyada Ve Türkiye De Küreselleşme Ve Yoksulluk Süreci”, (Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi , *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Muğla, 2004
- TEKELİ, İlhan. “Kent Yoksulluğu Ve Modernitenin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekler Üzerine” Akder, H. ve Güvenç M (Ed), “Devlet Reformu: Yoksulluk” TESEV Yayınları, İstanbul ,2000, s: 145
- TEPAV, “Kadın Yoksulluğu”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Tepav Değerlendirme Notu, 2009, ss. 3-8.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü) <http://www.sydg.gov.tr/tr/html/196/SYDVlerin+Yapisi/> (Erişim Tarihi:13.02.2012)
- TGMP, Faaliyet Raporu, 2010
- UÇAR, Ceren.”Kadın yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri”, (Uzmanlık Tezi), Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011, ss.9-23
- ULUOCAK, Gonca P. ve ÇOBAN Arzu İ. “ Uluslar arası Yardımların “İnsani” Boyutu: Küresel Yoksulluğun Azaltılmasına Yönelik Yardımların İnsan Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi, *Uluslar arası İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, S:12, 2011, ss.211-217

- UYSAL Yaşar. “Bölüşüm İlkeleri” Dokuz Eylül Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt:1, Eylül 1995 s.95
- UZUN, Ayşe M. “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, S:2, Sivas, 2003, ss.159-163
- ÜNAL, Fatma G. “ Yoksulluğu Azaltma Stratejilerinin Karşılaştırmalı Analizi; Türkiye Çıkarılabilecek Dersler”, Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı, Bard College, İstanbul, 13-15. 10,2010
- WARIDIN, W, CHABACHIB, H.M ve SUSILOWATI, I. “Kırsal Alanda Yoksullukla Mücadele için Yerel Kalkınma Programına Toplumsal Katılım: Endonezya Merkez Java’da Durum İncelemesi”, Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Kitabı, Dipeonegoro Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul, 13-15.10.2010
- WORLD BANK, “World Development Report” 2000/2001 Attacking Poverty, Oxford University, 2000, s. 15
http://wdonline.worldbank.org/worldbank/a/c.html/world_development_report_2000_2001/chapter_overview_amp_x2013_attacking_poverty_opportunity_empowerment_security (Erişim Tarihi: 14.12.2011)
- TGMP, Faaliyet Raporu, 2010, ss. 4-8
- TÜRKİYE KALKINMA BANKASI, “Mikrofinansman”, Genel Araştırmalar, Ankara, 2005 ss.4-23
- TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ, Gözden Geçirme Notları, 2010 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Aralık 2011, Sayı: 11.2/169
<http://www.tobb.org.tr> (Erişim Tarihi: 13.01.2012)
- YILDIRIM Ali, DOĞAN, Cem. ve TOPÇUOĞLU Abdullah. “Türkiye’de 1980-2010 Yılları Arasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Analiz”, (Ulusal Bildiri), *Ekonomik Yaklaşım Kongreler Dizisi – VII*, 201
- YILMAZ Rasim. ve KOYUNCU, Cüneyt. “*Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele*”, Ekin Yayınları, Bursa 2006, s.23
- ZABCI, Filiz Ç. “Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Korumak mı?”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 58, S: 1
- ZANBAK, Tuğba. “Kırsal Kadının Kalkındırılmasında Mikrokredi Kullanımı: Alaniçi Köyü Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2008, ss.39